

**The Aaron, Martha, Isidore N. and Blanche
Rosansky Contemporary Halacha Program**

Fall 2013

***Halakhic Implications of Blood,
Bone Marrow, & Kidney
Donation***

Rabbi Dr. David Shabtai

וזה מספק אל הירגוה נט דחלו רמתי האכ
 ממנו לא יתירוה הלכן רמתי ט עד שידע
 ין וזמון: בן כל האב. וי"ש איניש דעלמח
 תא דכ"י אחא דלי קימת ליה גלפיה קטיל
 ה אר לך עד שידע לך כשפך שיהו רמתי
 עין כאל על כתי: רמתי לו. לעון
 רמי הוא לכה אחא למר לך דיין
 כחול כין כשנא לכו לכו להרוב תא
 אכי כמתמה שיהי לא על על עסקי
 נכסות: אין לו רמתי. לעון רמי
 רמתי גבי איניש דעלמח לכה אחא
 למר לך אין לו רמתי לא כחול ולא
 כשנא והרבה: הרוב בית דין
 כשנא רמתי לא קטלין. כדלמרחין כפרה
 אחר דבית דממות (ליל דף טו) מלא
 כשנא אש ככל משנמיס: קא (שם לו)
 משמע לך. דקטולין משום פקוח
 נפש דהא: לפקח עליו אש הגל
 אש כשהיה חורב נפל עליו (אח) כאל
 משקלן עליו היכא דלא על על
 עסקי נפשות אצל אש על עסקי
 נפשות כיון דמתן להרוב כלא המראה
 גברא קטילה הוא משמע: פמיה: (ליל
 הדרכה כאל אדם. אשיל אש על
 המנון מותר להרוב מדלא כתי
 והיה: עצה י"ב הוא. דמותר להרוב
 משום דלהלך גנב קים ליה כגויה
 דעצה י"ב אש מעמד עלמו על ממונו
 הלכן דמיהא דלמקטילה אחא:
 אבל שאר כל אדם לא. שהרי גנב
 זה לא חלה על עסקי נפשות של
 זה: קמ"ל. דכיון דעל עסקי נפשות
 אחר חלה להרוב כסיף. כגון אשה
 ומשקל או שיהי לו רב משקל אשה
 יכול לירות טו קו או חכן: שני כותבין
 הבאין אחד. כדפיק עמרי הלכן א"ל
 דעצה חשונה: אבדת גנב. כגון
 נעבד כגנב מנין שאלה מלווה על
 שנתן: ת"ל והשבותו לו. קרא
 ימירא הוא למרע השב אלו גופו
 לעלמו: הני מילי כנפשו. אש זה
 כדאשה יכל להילכו לילכו: דעריה
 כל תעמור על דם רע לך הממד
 על עמך משמע אלא חסור על כל
 לדון שלא יחד דם רעך: הייבי
 כריות וחייבי מיתות ב"ד. דעריה
 קלמך דליכא עזרה ופגם ותנא
 דמתמי נמי הכי כעירא ליה מדלא
 קא מרמיץ סממא אסתמא ותנא
 הו והו הדין לכל עריה: אלמנה
 לכהן הגדול. כ"ג הרודף אלמנה אלמנה
 א"פ ש"ס ע"ס פגם דקא משוי
 לה חללה אין מילין אותה כנפשו
 דמפרסא לקמי' דמדי לאון אין נתימן
 להלך כנפשו: עבדה בה עבירה.
 כנר: אין מצילין. דהא אפמינה לה
 וקרא אפמינה קפיד ממנו כתי ולא
 להלך כנפשו: עבדה בה עבירה. ע"י
 דבר אחר כלא הרגה אין הורגן אורו
 כדפישתו שהרי כשמינה יהיה לו
 מושע: האוברת. למילין כהרדפין
 אחריו גיטו לו ולא מרדפו אחריו שלא יתרגו קרס שמגינהו חף
 פי דלמסא היא ומירא היא דקאמרה אין מילין אותה ועממא
 מפרס לקמן וי: לעורה חסא מות. אטולו קאי אין מושע לה וקרא
 ימירא הוא ולרעה דהא כפי ווערה לא תעשה דכ: יער
 כפי וקפין נערה מרס מקרא ונדס מקרס נער להביל
 אש הורס נערה כשמשע: דלאו אורודה. ליעל ואיכא
 כיון וכש גדול: ענים לה. כנמולן ומגנה על בעלה:
 דלורתייהו

[דף ע"ב]

[ליל ג']

[דף ע"ב]

[ליל ע"ב]

בן סורר ומורה פרק שמיני מנהדרין

עין משפט

ר' מצוה

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העברה: בנפש. ומנו ליהרר לכל
 אדם כדי להליל מן העברה ומקריה נפקי: אבל הרודף אחי ברומה.
 לרעם והואה לעבר עבדה כוכבים וחללו שנת וכל שכן שאר
 פירות וזמיות כ"ד שאין עריהו דלא ימן להליל כנפשו אלא מדבר
 שהוא עוהו רשע זה קלן ופגם לנרדף
 חוהה אור

ומה נערה המאורסה שלא בא וט'. ואיך הוא פגם האור מורח
 שזה כספיה זה כספין לא פירסא היא והכא לא קפיד
 קרא אלמורסא אלא אפיני' דהא נעברה בה עבירה או שאין מקומה
 מל פגמה אין מילין אותה כנפשו כדמכח שמעתינן ופשיטא דק פגם
 גדול כנברה וכנערה המאורסה

מתני' ואלו הן שמצילין אותן בנפשו
 הרודף ארד חבירו להרנן יאודר הובר ואחר
 הנערה המאורסה אבל הרודף אחר כהמה
 וההרלל את השבת ועובד עבודת כוכבים
 אין מצילין אותן בנפש: ג' תר מצין
 להרדף ארד חבירו להרנן שניתן להצילו
 בנפשו ח"ל אלא העמוד על דם רעך והוא

להבי הוא דאזא האי מיכני ליה לכרנתיא
 מצין לרואה את חבירו שרוא שובע כבוד
 או היה גוררנו או לסמן באין עליו שהוא
 חיוב להצילו ח"ל לא העמוד על דם רעך
 אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מצין
 אורא בכל רוחה רעובי הגא אקישא מהל
 נערה המאורסה שלא בא אלא לפגמה
 אברה תורה ניתן להצילה בנפש רודף
 ארד חבירו להרנן על אחת כמה וכמה י"ב
 עושין מכל רוחה רעובי הגא אקישא מהל
 כ"ו כאשר יקום איש על ערוה ורצרו נפש
 וכי מה למרנו מרצוח מעוהה *הרי זה בא
 למרד ובמצא למרד מקיש רוצח לעגרה
 המאורסה כוה נערה המאורסה ניתן להצילה
 בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה
 מאורסה נופה מצין כרחמא רבי ר' ישמעאל
 רגא רבי רבי ישמעאל ואין מושיע לה
 הא יש מושיע לה בכל רבר שיכול להושיע
 גופא מצין לרואה את חבירו שרוא שובע
 בנהר או היה גוררנו או לסמן באין עליו
 שרוא חיוב להצילו ח"ל לא העמוד על דם
 רעך והוא מהכא נפקא מהתם נפקא *אברת
 גופו מצין ת"ל והשבותו לו אי מרתם היה
 אמינא ה"ט כנפשיה אבל מיפרח ומיגר
 אגורי אימא לא קמיל תורבנן *וארד הרודף
 ארד חבירו להרנן הובר הובר נערה
 המאורסה וארד חיובי מרתו ביד וארד
 חיובי כריות מצילין אותן בנפשו אלמנה
 לכהן גדול גרושה והלוצה לכהן הדיוט אין
 מצילין אותן בנפשו יעבדה בה עבירה אין
 מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין
 אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האוברת
 הגידו לו שלא יורגנה כגה"מ אמר קרא
 וילנערה לא תעשה דבר אין לנערה המא
 מות נער זה וכוז נערה זו נערה המאורסה
 חפא אלו חיובי כריות מות אלו חיובי
 מיתות ביד כל הגי למה לי יציבי דאי כתב
 רחמנא נער משום דלאו אורודה אבל
 נערה דאורודה אימא לא ואי כתב רחמנא
 נערה משום דקא פגמי' אלא נער דלא
 קא פגמי' א"ה ואי כתב רחמנא הני
 משום

הכי מיהא קהה הא כהנה לא ליאקב מומיכעין לך קרא לרעס
 הערה כנפשו כפר ד' מיתות (ליל דף ע"ב):

נערי עברה. פירס כקוערם עבר כחוב וקרי נערה נרס מקרא
 ומכורה חף על גב דלמריין כפרין אלו נערוס (כחיתוס)
 דף ע"ב וס' ג' נב קם כל מקום שאמאר עבר אשיל קהנה כנפשו
 הכא הו מני למיכתב נערה דעל כרדף לאו כקפנה אריי אלא
 כהא הו שובען ועד ין פירס דטובא עברה כפי כנפשה ותיא
 כפשוטן משמע דהוא דריס דקלאר אידי דכהא עבר כהא מני
 מוסר

הכי מיהא קהה הא כהנה לא ליאקב מומיכעין לך קרא לרעס
 הערה כנפשו כפר ד' מיתות (ליל דף ע"ב):

נערי עברה. פירס כקוערם עבר כחוב וקרי נערה נרס מקרא
 ומכורה חף על גב דלמריין כפרין אלו נערוס (כחיתוס)
 דף ע"ב וס' ג' נב קם כל מקום שאמאר עבר אשיל קהנה כנפשו
 הכא הו מני למיכתב נערה דעל כרדף לאו כקפנה אריי אלא
 כהא הו שובען ועד ין פירס דטובא עברה כפי כנפשה ותיא
 כפשוטן משמע דהוא דריס דקלאר אידי דכהא עבר כהא מני
 מוסר

הכי מיהא קהה הא כהנה לא ליאקב מומיכעין לך קרא לרעס
 הערה כנפשו כפר ד' מיתות (ליל דף ע"ב):

נערי עברה. פירס כקוערם עבר כחוב וקרי נערה נרס מקרא
 ומכורה חף על גב דלמריין כפרין אלו נערוס (כחיתוס)
 דף ע"ב וס' ג' נב קם כל מקום שאמאר עבר אשיל קהנה כנפשו
 הכא הו מני למיכתב נערה דעל כרדף לאו כקפנה אריי אלא
 כהא הו שובען ועד ין פירס דטובא עברה כפי כנפשה ותיא
 כפשוטן משמע דהוא דריס דקלאר אידי דכהא עבר כהא מני
 מוסר

מוסף רש"י

ובי עושין מן
 הרין. מין ק"י. דעי
 משום ופגם שפי
 והלכות עברה ומשיל
 קדושא למה למד מק"י.
 ככל לא אהירוח ועושין
 (מניה א').
 כי כאשר יקום
 איש על רצוה. כנברה
 המאורסה כתי ויחול
 (כ"ג).
 ובי מה למרנו
 מרצוח. שהיא חסא
 הירוח מן משפט כהר
 היה והלא מירס
 זה אינו פסול כדכתיב
 ולגברה לא תעשה דבר.
 אלא נראה כמי שאינו
 כל למד כן ומלא
 שוקק כולו
 למד. ובי קלמך כולו
 כערה שפין ש"ק. מו
 (שפיה כ"ד) ויהי כפס
 ככין. ולא למד והיא
 האם כהן (שפיה)
 כ"ג).
 מוה ערה המאורסה
 ניתן להצילה. כיון
 שמתן חלפה איהו חרף
 אפריה שפילתה ממנו
 כנפשו על חרף. כדכתיב
 וכן משמע ל"ג אש
 כשעשה נצח להשפיה
 ככל אשר יל אשיל
 להלך למרד מאכרי
 היעט. כס' ושפיה
 יחל כ"ג).

מוסף רש"י

ובי עושין מן
 הרין. מין ק"י. דעי
 משום ופגם שפי
 והלכות עברה ומשיל
 קדושא למה למד מק"י.
 ככל לא אהירוח ועושין
 (מניה א').
 כי כאשר יקום
 איש על רצוה. כנברה
 המאורסה כתי ויחול
 (כ"ג).
 ובי מה למרנו
 מרצוח. שהיא חסא
 הירוח מן משפט כהר
 היה והלא מירס
 זה אינו פסול כדכתיב
 ולגברה לא תעשה דבר.
 אלא נראה כמי שאינו
 כל למד כן ומלא
 שוקק כולו
 למד. ובי קלמך כולו
 כערה שפין ש"ק. מו
 (שפיה כ"ד) ויהי כפס
 ככין. ולא למד והיא
 האם כהן (שפיה)
 כ"ג).
 מוה ערה המאורסה
 ניתן להצילה. כיון
 שמתן חלפה איהו חרף
 אפריה שפילתה ממנו
 כנפשו על חרף. כדכתיב
 וכן משמע ל"ג אש
 כשעשה נצח להשפיה
 ככל אשר יל אשיל
 להלך למרד מאכרי
 היעט. כס' ושפיה
 יחל כ"ג).

מוסף רש"י

ובי עושין מן
 הרין. מין ק"י. דעי
 משום ופגם שפי
 והלכות עברה ומשיל
 קדושא למה למד מק"י.
 ככל לא אהירוח ועושין
 (מניה א').
 כי כאשר יקום
 איש על רצוה. כנברה
 המאורסה כתי ויחול
 (כ"ג).
 ובי מה למרנו
 מרצוח. שהיא חסא
 הירוח מן משפט כהר
 היה והלא מירס
 זה אינו פסול כדכתיב
 ולגברה לא תעשה דבר.
 אלא נראה כמי שאינו
 כל למד כן ומלא
 שוקק כולו
 למד. ובי קלמך כולו
 כערה שפין ש"ק. מו
 (שפיה כ"ד) ויהי כפס
 ככין. ולא למד והיא
 האם כהן (שפיה)
 כ"ג).
 מוה ערה המאורסה
 ניתן להצילה. כיון
 שמתן חלפה איהו חרף
 אפריה שפילתה ממנו
 כנפשו על חרף. כדכתיב
 וכן משמע ל"ג אש
 כשעשה נצח להשפיה
 ככל אשר יל אשיל
 להלך למרד מאכרי
 היעט. כס' ושפיה
 יחל כ"ג).

שהגדר נעשה בסבת המזמין ולמלא רצונו, כדסקלק דעתך מעקרא בשמעתיך דזרוחין³⁵, בין שנפרש אותה גדאדריה ומינא למזמנא, כלומר שהגדר נעשה בסבת המזמין ולמלא רצונו כדמוקמינן לה אסמכתא, לא עלה על דעת אחד משניהם שיניח בנו חולה ויגן לסעוד אלנו, שאין ענין האכילה דבר של קפידא כל כך שאינו אלא לכבוד בעלמא או לתועלת מועט. ודבר ידוע לכל שלא עלה על דעת אחד מהם שיחול האסור בענין זה, ואונס כזה במקום תנאי גרוע כזה הוא שקראוהו נדרי אונסין³⁵.

אבל צנודן זה שנשבע לבקשת קרובה של האשה ולמלא רצונו ואין הענין מוכיח שהיה רצון שניהם מחתלה שלא תחול השבעה אם יקרה לו אונס כזה אינו ענין למשנתנינו. ואפילו יאמר הנשבע אדעתא דהכי לא נדרי זה פתח הסר והוא אינו מיחל לעצמו ואפי' חכם לא יפתח לו כפיונא כזה שהרי הוא נולד ואינו מצוי וזה מצוואר מאד³⁶.

ראם יביא עוד ראיה בעל הדין לומר שמצטלין מנזה מפני הפסד ממון מרובה מדאמרינן צ"ק פרק קמא³⁷ אמר רב הונא במנזה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלו מתרמו ליה תלת מנזתא יהיב כולי ביתיה אלא אימא וכו'. דאלמא דאפילו פחות משליש לית ליה למיתן לקיומי מנזה. ומדקאמר אלו מתרמו ליה משמע דאפי' למנזה עוברת כאתרוג וסכה. וכתב הראש"ד ז"ל³⁸ שהטעם כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור. וכמו שאמרו³⁹ עשה שבתך חול וכו' ואמרו המצונו⁴⁰ וכו' כבר כתב הרב ז"ל⁴¹ שלא אמרו אלא במנזת עשה אצל במנזת ל"ח אפילו כל ממונו⁴¹. ואם יאמר בעל הדין שמנזת לא תעשה שאין זה מעשה הרי היא בענין זה כמנזת עשה, כיון שאינו עובר בידיים, עליו הראיה שאם התירו במנזת עשה הקלה וצב אל תעשה, אין למדין ממנזת לא תעשה שאין למדין חמור מקל להקל. סוף דבר אין דעתנו נוטה שיהא אונס ממון פטור צנודן זה⁴².

כתבת הגביר וכ"ש שנמסרה לו מודעא שאם ירצה תנא אלו האשה לולנסיהא להנשא לו שם וישלים שבעתו. ובודאי אם לא יחד בשבעתו מקום לנשואין היה הדין עמך. אצל אם בשבעתו יחד מקום לאלגזיירה לנשואין כמו שנראה מדצריך בענין התנאין, אם היה כדצריך שיהיה אונס מלכת לאלגזיירה

אין לו לשאת אותה במקום אחר שלא נשבע עליו. דנקדושין ונשואין וגיטין קפידא הוי. כדמנן צקדושין⁴³ האומר לשלומו לא וקדש לי אשה במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת, ומנן נמי צגטין כה"ג ומצריכינן להו בגמרא.

כתבת הגביר בענין התנאין שאינם אסמכתא. והנחת סברת צינו יתקן ז"ל⁴⁴ והרא"ש ז"ל⁴⁵ בשם רבו ר' מאיר כ"ע שהסכימו דקנס קדושין לא הוי אסמכתא, דקיי"ל דלא הוי אסמכתא אלא היכא דגזים ואין צידו אצל אי לא גזים לא הוי אסמכתא, ואין כאן גוזמא אלא דמי בשתו עד כאן. והיה לך לומר לדעתם דלא הוי אסמכתא אלא היכא דגזים ואין צידו, אצל אי לא גזים והוה צידו לא הוי אסמכתא. מ"מ נראה שאחיה סומך עליהם כאלו אין חולק עליהם, וכמה אשלי רצוצי הלכו בשטה אחרת. שהרי רצוצי הא"י⁴⁶ ור"ס⁴⁷ גאונים ז"ל כתבו דכללל היא דכל דאי, מדינא לא קני, ואפי' צידו ולא גזים. שהם פירשו מתני' ⁴⁸ דאם אוביר ולא אעביד אשלים במטבא, דאע"ג דבעלמא לא קני הכא תקנת חכמים היא שדרשו לשון הדיוט. וכי מקשי בגמרא⁴⁹ לרצא דאמר גצי ההוא גצרא דאמר אי אוביר משלמנא אלפא וזוי דאסמכתא היא ולא קנייא ולרצא מאי שנא מהא דתנן אי אוביר וכו'. ה"ק, כיון דתקינן צמקבל שדה שיקיים תנאו מאי שנא התם ומאי שנא הכא, ומשני התם לא קאמר מלתא יתירתא. כלומר, ובהכי תקינו הכא כיון דקאמר מלתא יתירתא גוזמא בעלמא הוא, כלומר מלתא יתירתא על תקנת חכמים.

וכן מאי דאמרי' ⁵⁰ האי מאן דיהיב וזוי וכו' משלם ליה כדאזיל אפרווחא דזולשפט וכו' ואמר רב אשי אפילו יין סתם נמי לא, אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ומקשינן ולרב אשי מאי שנא מאס אוביר וכו' ומיהדרין התם צידו צדך זו פרשוה מאי טעמא לא תקינו נמי צהא דדומיא דמקבל שדה הוא דמה לי מקבל קרקע מה לי מקבל מעות. וכן נראה מדאמרינן צפ' איזוהו נשך⁵¹ גצי עובדא דרב צר שצא וכו' אצל חמרא דלוצוני קאי כוזי דמי א"ל רב הונא צריה דרב יהושע לרב פפא הכי אמר ר"נ כל דאי לא קני והאי גצי מהאי חמרא לאו מלתא יתירתא היא ואפ"ה הויא אסמכתא משום כללל דאי לא קני. וכן דעת הרמב"ם ז"ל צפ"י⁵² מהלכות מכירה וז"ל כשהיו חכמי ספרד רוצין להקנות וכו'

44 תוס' נדרים כז, ב ד"ה והלכתא. ועי' ב"מ סו, א ד"ה ומניומי. 45 ראה רא"ש נדרים פ"ג סי"י. וכ"כ בתשובותיו לכל לר"י ב'. 46 מובא ברמב"ן ב"מ עג, ב ד"ה ולרבא, רשב"א ב"מ שם ד"ה משלם ליה, ר"ן ב"מ שם ד"ה התם. אבל בספר המקח לר"ג כמשפטי התנאים (אותו) מבוואר שחייב מן הדין, וצ"ב. 47 כ"ה כפי ר"ח המרובא בט' הנר ב"מ קד, א. ועי' ח"י הרמב"ן ב"מ שם וב"ב קסח, א ד"ה הכי גרסינן בשם ר"ח ושדייק ממנו כהר"ב"ש. ועי' שיטת הקדמונים ב"מ עמ' שלה ובאבן האזול הלי שכירות פ"ח ה"ג ופ"א ה"ב. 48 ב"מ קד, א (פ"ט מ"ג). 49 שם עמ' ב. 50 שם עג, ב. 51 שם סו, ב. 52 צ"ל: פ"א והוא בהלי י"ח. וראה לעיל סי' רסג וכחשבת הר"ש וירגא בשו"ת אבקת רובל סי' פח, ותשובת הבי"ב כסי' פט. וראה מאמר "כל דאי" (בסוף שו"ת זקן אהרן) פ"ד.

35 נדרים כד, א. 36 עי' לעיל סי' קצה ומחנ"א הלכות שבעות סי' יב. 36 * ב"י יור"ד סי' רל"ב (דף קנב ע"א), ועי' בד"מ שם אות ו'. ועי' בב"ח בסד"ה נדרי אונסין, ובש"ך שם ס"ק כ"ג. 37 ט, ב. 38 בחי' לב"ק ט, ב ד"ה והאי דאמרינן. 39 שבת קיח, א. 40 כתובות נ, א. 41 כ"כ הר"ן על הרי"ף סוכה פ"ג (טז, א). 41 * עי' בב"ח אר"ח ססי' תרנ"ו. 42 באור גדול סי' א (עמ' 20) הביא ראיה להר"ב"ש מ"מ סב, ב עי"ש. ור' לעיל סי' קא ושורית ר' אליעזר ארחא סי' כח. אולם הלבוש והפרמ"ג אר"ח סי' תרנו בא"א סקי"ח מחלקים בין קר"ע לשוא"ת. וכן פשיטא ליה לחות יאיר סי' קלט. ולא הביאו הריב"ש. ועמד על כך בעמודי אש סי' ד אות ז ע"ש שהאר"ך בזה. ובח"י רע"א יור"ד סי' קנו סק"ב העיר על ההוי"מ מדברי רבינו כאן ע"ש. 43 נ, א.

באחר אפילו פחות משליש כן הוא דעת הש"ע, וכן פסק השל"ה (שער האוהיות אות ר' ותרנות) ויש"ש (בי"ק פ"א ס' ק"ד), ועיין מש"כ ס"ק א' ב'. ובמקום שצריך להחליף כגון שיש לו כתחלה אתרוג בשיעור מצומצם או שיש בו פסול שתלוי בפלוגתא ויכול להתליפו כנגד שנים האחד פחות משליש והאחד יותר משליש, לא נתבאר בפוסקים אם צריך להחליף באתרוג היוקר או הזול. ומ"מ נ"ל כל שמחליפו בגדול יותר הרשות

אתרוג או שאר מצוה עוברת אין לרץ (י) לכוזו עליה הון רב וכמו שאמרו המצובו אל יכוזו יומר ממומם אפילו (יא) מצוה (יב) עוברת [הרא"ש] ורבינו ירוחם נ"י ס"ב] ודוקא (יג) מצוה עשה (יד) אבל לא תעשה יתן

דמטעם זה כתב רבינו ירוחם דצריך להוציא עישור נכסיו ולא חומש דחצי חומש שהוא מעשר צריך להפריש לצדקה ומעשר האחר יפור למצות הכאים לידו: (יב) עוברת. וכתב ביש"ש (כ) פ"א ס' ק"ה) דמי שחייב נדחקים אין צריך להוסיף שליש להוציא מצוה ואפשר דאפילו המצוה עצמה אין צריך לקנות דהוה לדידיה כהן רב זולת נר חנוס וד' כוסות עכ"ל: (יג) מצוה עשה. נסתפקתי אם הטעם שכן עשה ללא תעשה הוא משום

בידו באיזה שירצה מ"מ שלשיטה הראשונה אפילו לכתחלה יכול לקנות איזה שירצה כל ששניהם הם יותר מכשיעור, ולשיטה השנייה אין צריך להחליף כלל: (י) לכוזו. כתב דרכי משה אפילו מי שאין חייב נדחקים אין צריך לכוזו יותר משליש בהידור מצוה דלא כמו שכתב נימוקי" (בי"ק ד. מד' הרי"ף ד"ה גרסינן) אכן אמרין בגמרא (בי"ק ט: ה) המוסיף יוסיפו לו בעוה"ו והקין קיימת לעה"ב ועיין ס"ק א': (יא) מצוה עוברת. וכתב רבינו ירוחם (מ"ב י"ג ח"ג) דמכל מקום חייב להוציא עישור נכסיו, והב"י (ד"ה ורבינו) כתב עליו דלא ידע מנין לו. ותירץ המ"א (סק"י) דאפשר דה"ק שנה ראשונה מן הקין מכאן ואילך מן הריח דכאמרין בי"ד (ס"י רמ"ס ס"א) לענין צדקה. והא"ר (סק"ח) כתב שכן ביאר הרבינו ירוחם עצמו דבריו דכמו בצדקה צריך לכוזו גם כמצוה דהיינו כיווני עישור נכסיו ועיין יפה חומש אבל יותר מחומש לא יכוזו. אכן לענ"ד צ"ע דאי"כ אם כבר כוזה חומש למצוה אחת יפטר מלקנות כל המצות, וכי תימא לכל אחד חומש אי"כ בחמש מצות יתן כולו ביתו וכמו שמקשה הגמרא בב"ק (ט: לענין שליש. ועוד כיון דאמרין דלמצות צדקה יתן מעשר או חומש אי"כ לא ישאר לו מהונו שמוחר לעשות בו מצוה, כיון שהמכובד אל יכוזו יותר מחומש דהיינו חומש קרן בשנה ראשונה וחומש ריוח בשאר השנים תה צריך ליתן לצדקה, ואף דאמרין בי"ד (ס"י רמ"ס ס"י) שמוחר לעשות מצות במעשר שלו לא קחשיב שם רק מצות שקרובים לצדקה כגון לקנות מצות בבית הכנסת שהממן הולך להקדש ושאר דברים שאין לו בו רק טובת הגוה, עיין שם בש"ך (סק"ג) וט"ז (סק"א) אבל לא שיהיה מותר לקנות ממצות מעשר אתרוג ולולב ותפילין וכדומה ועיין ס"י תרצ"ד שכתב המ"א (סק"א) בשם של"ה (ריש מ"ס מגילה) דמתנות עניים בפורים צריך ליתן ממצות שלו דוקא ולא ממצות מעשר, וכן מבואר ברמ"א בי"ד (ס"י ר"מ ס"ה) שמי שידו משגת תבא מאירה למי שמפרנס אביו העני ממצות צדקה שלו הרי דגם לכיבוד אב צריך ליתן ממצות שלו דוקא. ועיין בירושלמי (פ"א דפאה ה"א) דנראה שם דמה דאמרין המכובד אל יכוזו יותר מחומש הוא לכל המצות ככלל, ועי"ש כ"פ"מ וא"כ י"ל דגם מצות צדקה בכלל וכעת לא מצאתי הכרע לזה מפורש. ועכ"פ לפי מה שנוהגים רוב העולם ליתן צדקה מעשר ולא חומש, אזי צריך לפזר עוד מעשר אחר גם למצות אחרות דכלל שני המעשרות אינן רק חומש. ואפשר

דעשה קיל מלא תעשה שאין לוקין עליה כדאמרין ביבמות (נ) או הטעם משום דבעשה עובר בשב ואל תעשה דקיל משא"י בל"ת דעובר בקום ועשה. והנפקותא בזה אם צריך לכוזו הון רב שלא לאכול חוץ לסוכה או שלא לאכול בתוספת יום הכיפורים, דעשה איכא ושב ואל תעשה ליכא דעובר בקום ועשה אם אוכל חוץ לסוכה או בתוספת ית"כ. וענין זה מסופק ג"כ בפמ"ג (א"א סק"ח) איפכא לענין ל"ת שעובר בשב ואל תעשה כגון אם צריך לכוזו ממון רב לכוזו חמצו שלא לעשות על לאו דלא יראה בשב ואל תעשה והניח בצ"ע. והנה השטה מקובצת בב"ק (ט: ה) בשם הרשב"א כתב ח"ל ולא אמרו אלא במצות עשה בשב ואל תעשה אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו עכ"ל. משמע דהכל תלוי בשב ואל תעשה וקום ועשה שוב ראיתי שכבר עמד בזה הריב"ש בתשובה (ס"י שפ"ו) ח"ל שם כבר כתב הרב ז"ל שהמכובד אל יכוזו וכו' לא אמרו אלא במצות עשה אבל במצות ל"ת אפילו כל ממונו, ואם יאמר בעל הדין שמצות ל"ת שאין בו מעשה הרי הוא בענין זה כמצות עשה כיון שיש עובר בידים, עליו הרא"י שאם התיירו מצוה עשה הקלה ויבשב ואל תעשה, אין למדין למצות לא תעשה שאין למדין חמור מקל להקל עכ"ל. הרי דס"ל דתרווייהו דוקא בענין להקל שיהיה עשה וגם שב ואל תעשה, ולכן בין בעשה שעובר בקום ועשה בין בל"ת שעובר רק בשב ואל תעשה צריך לכוזו כל ממונו. והנה מה שחלק הריב"ש בין עשה לל"ת על כרחך אינו משום דל"ת חמיר מעשה שלוקין עליו, שהרי בנזון דהריב"ש שם דהיינו באחד שנושבע לישא אשה ולא נשא מתמת אנתס ממון לא לקה על לא תעשה דשם, כיון שאין בו מעשה ובשכרעת ביטוי דלהבא דאוכל ולא אבל לכ"ע אין לוקין כדאמרין בשבועות (כא) ואעפ"כ כתב דל"ת חמיר מעשה וע"כ צריך לומר דאפילו ל"ת דאין לוקין עליו חמיר מעשה. וכן מוכח ביומא (לו) שהרי עולה מכפר על עשה ועל ל"ת שאין בה מעשה אינו מכפר כמש"כ החו"ס שם. וכן אמרין שם (פה: ה) לענין תשובה, ומ"מ בין לענין עולה בין לענין תשובה אמרין שם דלאו הניחק לעשה שהה לעשה. וא"כ הסברא נותנת דהוא הדין לענין שא"צ לכוזו ממון רק שלא לעבור. וא"כ אכתי יש להסתפק לענין שלא לעבור על לאו דבל יראה אם צריך לכוס הון רב לפי מש"כ התוספות בפסחים (כט: ד"ה רב אשי) דבל יראה חשיב ניתק לעשה. אלא שכבר העיר המשנה למלך (פ"א

מה' חמץ ומצה ה"ג) שהרמב"ם ח חשיב ניתק לעשה וכ"כ שם נ לכוזוה תליא זה אם יש לעבור ו רב בפלוגתא זו שבין הרמב"ם ח ס"י תר"מ ס"ק כ"ה דמקרי שב ואל תעשה וא"צ לכוזו הון רב. ואפשר שגם בזה יש לחלק ולעשות סוכה א"צ לכוזו כיון ומה שאינו עושה סוכה הוי שב ואל תעשה ובשעת אכילה אונס הוא שאין לו סוכה אבל לכוזו לאכול חוץ לסוכה הוי קום ועשה וצריך לכוזו ולדינא צ"ע: (ד) אבל לא תעשה. נסתפק בפמ"ג (א"א סק"ח) בלעבור ל"ה ורבנן אם צריך לפזר כל ממונו חוץ יאיר (ס"י קפ"ג) כבר נסה לשתות סתם יינן ופסק להחמיר דאורייתא. וכ"כ ג"כ בכשה בסנהדרין (כו) בחו"ס ד"ה מש תירוצי החו"ס שם דלתירוץ אאיתור דרבנן א"צ להפסיד כ' וצריך לכוזו. ורש"י שם (ד"ה) דהתוספות, ושיטת הר"ן כחירו שמישה ה"א) נראה דעתו כתיו להקל קצת דהתם במקום הפ' בשאר איסורי דרבנן שהרי גם הפסד כמש"כ הרמב"ם שם ה כתב המ"א (סק"ח) משמע קצו שמוחר לעבור על לא תעש לענ"ד אין ראיה משם דהו ענותנותא דר' זכריה בן אב ותדע דהא היו מסופקים אב דאפילו רציהה רצו להתיר ו הפמ"ג הרגיש קצת בזה. שהזכרתי ס"ק י"ד מוכח כן לעבור על לא תעשה דאורייתא פיקוח נפש לא: (טז) ועיין לכ אחד לקנות אתרוג לעצמו. וכ ה' סלעים וצריך לפדות בנו מצוה עוברת חו מצוה שאני לצאת באתרוג של אחר אף קודם בזה. והנה ראיתי המ"א ושם רק ר"י סבירא ל"י הכ פליגי עליו, לא פליגי רק מג כ"ע מדור. וכן נראה גם מדב

עו ירוחם דצריך להוציא עישור נכסיו ולא שהוא מעשר צריך להפריש לצדקה ומעשר באים לידו: (יב) עוברת. וכתב ב"ש"ש (ב"ב) י"ו נדחקים אין צריך להוסיף שליש להיווה מצוה ואפשר דאפילו המצוה עליה עצמה אין צריך לקנות דהוה לדידיה כהון רב זולת נר תנוכה וס' נ"י ור' כוסות עכ"ל: (יג) מצוה עשה. נסתפקתי אם הטעם שבין עשה ללא תעשה הוא משום זה שאין לוקין עליה כדאמרינן ביבמות (ו). צעה עובר בשב ואל תעשה דקיל משא"כ עשה. והנפקתא בזה אם צריך לבזבז חן ין לסוכה או שלא לאכול בתוספת יום יכא רשב ואל תעשה ליכא דעובר בקום לטובה או בתוספת יח"כ. וכעין זה מסופק י"ח) איפכא לענין ל"ת שעובר בשב ואל לבזבז ממון רב לבער חמצו שלא לעבור שב ואל תעשה והניח בצ"ע. והנה השיטה בשם הרשב"א כתב ח"ל ולא אמרו אלא ל תעשה אבל במצות לא תעשה אפילו כל דהכל תלוי בשב ואל תעשה וקום ועשה. מר בזה הריב"ש בתשובה (סי' שפ"ו) ח"ל יל שהמבזבז אל יבזבז וכו' לא אמרו אלא נצות ל"ת אפילו כל ממונג, ואם יאמר בעל ואין בו מעשה הרי הוא בענין זה כמצות יר בידים, עליו הרא"י שאם התירו במצוה אל תעשה, אין למדן למצות לא תעשה קל להקל עכ"ל. הרי דס"ל דתרווייהו דוקא צעה וגם שב ואל תעשה, ולכן בין בעשה ין כלי"ת שעובר רק בשב ואל תעשה צריך זה מה שחלק הריב"ש בין עשה לל"ת על י"ת חמיר מעשה שולקין עליו, שהרי בנדון באחד שנשבט לישא אשה ולא נשא מחמת על לא תעשה דשם, כיון שאין בו מעשה הבא דאוכל ולא אכל לכ"ע אין לוקן (כא) ואעפ"כ כתב דל"ת חמיר מעשה וע"כ י"ת דאין לוקין עליו חמיר מעשה. וכן מוכה א' מכפר על עשה ועל ל"ת שאין בה מעשה החוט' שם. וכן אמרינן שם (פה): לענין ענין עולה בין לענין תשובה אמרינן שם וזה לעשה. וא"כ הסברא נוחנת דהוא הרוק ממון רק שלא לעבור. וא"כ אכתי יש לעבור על לאו דכל יראה אם צריך לבזבז תוספות בפסחים (כט: ד"ה רב אשי) דכל שה. אלא שכבר העיר המשנה למלך (סיא

מהל' חמץ ומצה ה"ג) שהרמב"ם חולק על זה וס"ל דכל יראה לא חשיב ניהוק לעשה וכ"כ שם בשם הריב"ש (סי' ת"א) וא"כ לכאורה תליא זה אם יש לעבור על כל יראה משום הפסד ממון רב כפלוגתא זו שבין הרמב"ם ותוס'. ולענין סוכה כבר העליתי סי' תר"מ ס"ק כ"ה דמקרי שב ואל תעשה וא"צ לבזבז חון רב. ואפשר שגם בזה יש לחלק ולעשות סוכה א"צ לבזבז כיון דמה שאינו עושה סוכה הוי שב ואל תעשה ובשעת אכילה אונס הוא שאין לו סוכה אבל לכופו לאכול חוץ לסוכה הוי קום ועשה וצריך לבזבז ולדינא צ"ע: (יד) אבל לא תעשה. נסתפק בפמ"ג (א"א סק"ח) בלעבור ל"ת דרבנן אם צריך לפזר כל ממונו שלא לעבור. אכן ראיתי בשו"ת חות יאיר (סי' קפ"ג) כבר נסתפק בזה לענין אם כופין אותו לשחוט סתם יינן ופסק להחמיר ולא תסור הוי כמו לא תעשה דאורייתא. וכ"כ ג"כ בשכ"ה"ג בשם הרדב"ז ע"ש. ועיין בסנהדרין (כו). בתוס' ד"ה משרבו דלכאורה תלי ספק זה בשני תירוצי החוט' שם דלתירוץ הראשון מוכח דמשום לעבור אאיסור דרבנן א"צ להפסיד ממון רב ולתירוץ השני יש לומר דצריך לבזבז. ורש"י שם (ו"ה פוק) נראה דעתו כתירוץ הראשון דהתוספות, ושיטת הר"ן כתירוץ השני. גם הראב"ד (פ"א מהל' שמיטה ה"יא) נראה דעתו כתירוץ הראשון דהתוספות ומ"מ יש לחלק קצת דהתם במקום הפסד לא גזרו רבנן מה שלא שייך בשאר איסורי דרבנן שהרי גם שלא להשקות לא גזרו רבנן משום הפסד כמש"כ הרמב"ם שם הלכה י' ע"ש: (טו) קודם שיעבור. כתב המ"א (סק"ח) משמע קצת בגיטין (נו). ממעשה דבר קמצא שמותר לעבור על לא תעשה משום אימת המלכות עכ"ל. ולענין אין ראיה משם דהתם פיקוח נפש היה שהרי אמרו ענותנותא דר' זכריה בן אבוקולס החריבה את ביהמ"ק ע"ש וחדע דהא הוי מסופקים אם לא יהרגו את בר קמצא אלמא דאפילו רציחה רצו להתיר והיינו ע"כ משום פיקוח נפש, גם הפמ"ג הרגיש קצת בזה. גם מדברי התוספות דסנהדרין שהזכירתי ס"ק י"ד מוכח כן דדוקא משום פיקוח נפש מותר לעבור על לא תעשה דאורייתא אבל משום אימת מלכות בלא פיקוח נפש לא: (טז) ועיין לקמן. פירוש דשם אימת שמצוה לכל אחד לקנות אתרוג לעצמו. וכתב המ"א (סק"ח) אם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו ולקנות אתרוג יקנה אתרוג, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת עכ"ל. ומ"מ נ"ל כשיוכל לעצת כאחרוג של אחר אף שמצוה לקנות משלו מ"מ פדיון קודם בזה. והנה ראיית המ"א היא מגמרא דקידושין (כט:), ואף דשם רק ר"י סבירא ל"י הכי דמצוה עוברת קודמת אבל רבנן פליגי עליו, לא פליגי רק מכח דרשת הפסוק אבל בעיקר סברא כ"ע מודו. וכן נראה גם מדברי רש"י ברכות (כו. ד"ה מחפלל) אכן

נסתפקתי מצוה עוברת דרבנן ואינה עוברת דאורייתא כגון שחל י"ט ראשון בשבת ולא צריך לולב רק לייט שני אי דוחה פדיון או לא. ונ"ל דמצוה דאורייתא עדיף. וקצת רא"י לזה ממה שכתב הר"ן בפרק כמה מדליקין (שבת י. מד' הרי"ף ד"ה אמר רבא) אמה דאמרינן שם (בגמ' כג:): דנר חנוכה קודם לקידוש משום פרסומי ניסא, והקשה הר"ן היאך דחינן דאורייתא מקמי דרבנן ותירץ דקידוש על היין ג"כ מרבנן ע"ש. הרי פשיטא לו דאף שיש סברא להקדים מצוה דרבנן לעולם לא מקדימין למצוה דאורייתא היכי דשניהם הם קום ועשה ע"ש בהגהת הרי"ף. ודע דלפי מש"כ החוט' ראש השנה (ו). ד"ה ומעשרות) עובר במתנות כהונה בכל תאחר בג' רגלים, ובעשה כרגל אחד, כל שנראה להפרשה אפילו לא הפריש וא"כ גם הכא אין דוחה אתרוג לפדיון רק כשחל יום ל"א כרגל שלא חל עדיין חיוב הפדיון קודם הרגל, הא חל קודם הרגל פדיון קודם. וכן כתב ג"כ בפשיטות בספר המקנה (שם ד"ה ת"ר) לענין קדימת פדיון לראיה. אכן לפי המבואר בתוספות בר"ה שם, התוספות מסופקים בזה אם עובר בכל תאחר בלא אפריש וע"ש בטורי אבן שכתב בפשיטות שאין שייך כל תאחר לענין פדיון הבן. ועיין בשו"ת חכם צבי סי' י"ב: וכתב הפמ"ג (א"א סק"ח) ודע דיני אתרוג אם שלח שליח לקנות אתרוג כשר וקנה אותו שכשר על פי הלכה י"ל ולא שינה משליחתו, אבל אם קנה שחלוי כשרותו בספק פלוגתא דרבנותא בי"ט שני וכדומה, י"ל דשינה מדרת המשלח ובטל הוא, דאין עושין ספק דרבנן לכתחלה להקל עכ"ל. כתב בשכנ"ו"ג סי' תר"ט מי שרוצה לקנות לולב ואתרוג ואחר רצה לקנותו בעד חכם גדול הדור, שאין צריך להניחו לפני הגדול ומה שצונו ד' אין חולקין כבוד לרב דיתור קרוב אצל עצמו לעשות המצוה שצונו הקב"ה ע"ש. ומטעם זה נ"ל דהוא הדין באביו א"צ לנהוג כבוד בזה דהא אין חייב לכבוד אביו משל עצמו אלא משל אביו, כש"כ דאין חייב לכבודו במצוה של הקב"ה:

סי' תרנ"ז

(א) כרינו. כלומר מוליך ומביא מעלה ומוריד (מ"א) וכתב הפמ"ג אף שאינו כפי ממש בנענעים כבסי' תרנ"א (ט"ה - ס"א). וראיתי בפסקי תוספות פ"ק דערכין (סי' ה') ח"ל קטן היודע מקום שמגענעין בו בהורו ובאנא תחלה וסוף חייב בלולב עכ"ל. אכן כבר כתב שם המגיה שלא נמצא כן בתוספות. גם כתוב עוד שם בפסקי תוספות (אות ו') ויוצא בשל אביו אם הקנה לו מלבד בי"ט ראשון עכ"ל. ולא הבנתי דלמה צריך קנין בשאר הימים ועוד אם הקנה לו למה לא יצא ביום ראשון, ואף שביים ראשון אמרינן בגמרא (מו:): ולקמן (סי' תרנ"ח סי') שלא יקנה אדם לולבו

כל ממונו (ש) קודם שיעבור (הרכש"א ורלא"ד] ועי' לקמן (טו) סוף סי' מרנ"ט כהגהת:

סימן תרנ"ז
וכו סעיף אחר:

(א) קמן היודע לנענע לולב (א) כרינו

שנית אם ארזן. וכפרקין הגאל חמלה עלי לשלם אם ארזן. אם לא ארזן הכי דמי מה ממה בענין זה: אם לא ארזן במימי משרה. מים שגורין בעין פסוק סאן קרואן צימר דהכי מפני מרזן נמי משרה חלכ עליו לא מרזן מתקטלה הגאל חמלה עלי: ויול וטע"ג דחמלה מיהו מטוס דלך הגיס יסי ישה לן רי ריע

שנית אם ארזן אם לא ארזן חכי רמי אלכא דאמיה חימר הנאת הרדצה לעולם עלי אם לא ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

הוא מול רי יוקי סבר מתחן ואין דלמך הכי דר בביד ואלא סלן מתיב מרות ובקרבן ובשבועה. ואלא סלן מתיב מרות ויקרן ובשבועה, דסי יוקרן עני קרבן עשית דרדין על רבסיס הוא עשיתים נתיבות ויקרן ונתיבות, והאי כי אמר נדרי רבסיס ואלא סלן מתיב דלמך הכי מילן על סלן קרמין קרמין ולי עילי קרמין (פול ט.)

ביתחן ובביסה אחרים. יוקרן ורבסיס תקיט יוקרן ורבסיס (רמ"א ס' כהנא).

כמוסר רש"י
כבדרי רשעיה. טון שיה ככר טנת לטני ולמך נדרי רשעיה. פסקת דלמך ככר ייה עלו סבר רשעיה וסין דלמך הכי דר בביד ובקרבן ובשבועה. ואלא סלן מתיב מרות ויקרן ובשבועה, דסי יוקרן עני קרבן עשית דרדין על רבסיס הוא עשיתים נתיבות ויקרן ונתיבות, והאי כי אמר נדרי רבסיס ואלא סלן מתיב דלמך הכי מילן על סלן קרמין קרמין ולי עילי קרמין (פול ט.)

כביסת בגדים אלימא ל שמואל האי ערוביתא ד רוחן: מתא ליה לדי עניו עגדים שליו רוחן עד ש שעמומיתא קשה מכולן: דרפא. ויהמל הבאה ו אלס חמתת ויהש שליט כ בערוביתא. כהנהו דסי תלמודו תורה אלא בח אלס מתפלפל אלן כ מכירו: והזוירו בכבי: י יכו קליס ענייבס ללן ופני מר תלמידו חבמתי כ. כי שפין דכרי מתי: שלא בני חלס תורה ירובה ה: אלס נתקן ללמוד תורה: ש אלס יתגדלו שלא יתבזה: ש סאן ואלמס ונתיבס מלן יתגדלו כמו התימו לו אלס דו (מילן דף 4) מפני שד דודלי כל מר סהוא "חמ"ו מתגבר: דקדור לאינישי" כהנא ס' פ"א

כמוסר רש"י
דבר זה. כל מה שהיה שמואל להכביס. כי האלם פסוק ולביתיה. ענין דבר פי י' פול (כ"ב) פ"א.

ביתחן ובביסה אחרים. יוקרן ורבסיס תקיט יוקרן ורבסיס (רמ"א ס' כהנא).

שנית אם ארזן אם לא ארזן חכי רמי אלכא דאמיה חימר הנאת הרדצה לעולם עלי אם לא ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

גזע ספרה
עין ששפט
פ: רג
ואלו נדרים פרק אחד עשר
נדרים רש"י
ספרות הש"ס

שנית אם ארזן אם לא ארזן חכי רמי אלכא דאמיה חימר הנאת הרדצה לעולם עלי אם לא ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

שנית אם ארזן אם לא ארזן חכי רמי אלכא דאמיה חימר הנאת הרדצה לעולם עלי אם לא ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

שנית אם ארזן אם לא ארזן חכי רמי אלכא דאמיה חימר הנאת הרדצה לעולם עלי אם לא ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

הנאות הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום למי לה הפרה תחסר אמר רב יהודה ראבה הנאת הרדצה עלי לעולם אם לא ארזן במי משרה רבוחיה דקניי אם לא ארזקשם אם לא ארזקשם בגמף בלכך הוא אמר [רב יהודה] דאמיה הנאת הרדצה לעולם עלי אם ארזן היום ושבועה שלא ארזן היום ארזקשם אל רבינאלוב אשי האי אלו נדרים ושבועה מביעי ליה למיתניא לתני אלו נדרים ושבועה ואיבעית אימא שבועה נמי היינו נדרים דתנן "בגדרי רשעיה נדב בגוד ובקרבן ובשבועה ואמרו רבנן רדצה אית בה עני נפש כי לא רדצה ורמניה "האנפ" שאמור בלכך אין עונש ברית אלא באוכל ושוחת ועושה מלאכה בלכך ואי אברת כי לא רדצה איכא עני ביום הביפרים כי רדץ הדיב ברית אמר רבא (8) מענינא דקרא גבי יום הביפרים דכתיב "תענו את נפשותיכם מילתא דרע ענינא השתא רדצה לא ידע" ענינא השתא אמר לענות נפש מילתא רתוא ליה לדי עני וכי לא רדצה אתיא לדי עני רמי חרבי יום ארזי וסי "מענין של בני העיר דיהן ודי אחרים דיהן קרמין לדי אחרים בהמתן [וכותבת אחרים בהמתן] קדמת לבהמת אחרים כביסתן וכביסתן אחרים קדמת לכביסתן אחרים וכביסתן די אחרים קדמת לדי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי ביה צעד גן

הגוף (ביתוד לדעת הר"מ ו"ל הסובר שגם גוף וגויה
 חין בו) הלא ח"כ לא יסופק שיפסק בהכרח קיום
 החורה בפועל וזה מושגל רזשון עכ"ו אין החורה
 בטלה כל עיקר וז"ל קיימת בודאי לעולמי עולמים כמו
 שהקב"ה קיים לעד ולעולמי עולמים שהחורה כולה
 שמוחי של הקב"ה היא וז"ל מקבלת הבטול הכל
 יעסקו בה הדיקים והיא ההגה מויו השכינה וכמו
 שהיה חללו אמון ושעשועיו של הקב"ה משזקח לפניו
 בכל עת בהכינו שמים ראשונים וזה אחרונים גם
 החורה הודעה שזר"ל בלי ספק חמנה היא כמעשה
 חז"ל שיקרו בה הדושים בקלת מלוכה לפי הדוש העת
 היא וענין שזר"ל בכניסתו לא"י קדלי החורי היו
 מוהרים להם אך כל זמן שלח י"נה הקב"ה בעלמו אין
 נבית רש"י לחדש דבר כמ"ש להלן בס"ד ולא זו בלבד
 שח"ז להחיר דבר החסור הלא חפ"י לבנות קץ וחג
 שבהורה חין ביד שום נבית לבנותיו קלרו של דבר כשם
 שזה שכחנו שם אלהינו בכל אורך הגלות ואף הם
 ילוייר שיאריך עוד כמה אלפים שנים חלילה לה נשכחו
 וזה נמיררו כך אין בידנו לבטל דבר קל מחוררו בלי
 רלונו וכמו שזע"מנו כי לא חשכח מפי ורענו ואחר
 שהחורה זינה אובלת השינוי והבטול בעום אופן חורו
 שרבי דה למספרן של חוהות ההורה כי אחת היא
 וזה חללו מי שזכור בחזה אחת ממנה בחילו כופר
 בכולה (כמ"ש בסי' טולם ביה חל) לפיכך הוא טורה
 שלח לנווך לדקדק במנין של שרשים כדרך שעשה
 הר"מ ו"ל שהעתיק על י"ג ובי"ע על ג' בלבד ווולחה
 שהצריט למעניהם ואם נחנו לדקדק אחריהם כראוי
 חין אחד מהם שכיון החשבון חפ"י לפי דרכם ודעת
 לבזון נקל כשר"ה לעמוד על דבריהם ולעייין בהם אלא
 שהיא מלאכה שאינה לריכה לגופה של חורה ואין לנו
 נפקוח לגמרי מזה התקירה : וזוה נשלמו המוסדות
 ועתה יחילכו שש פטוח יולאוח מהראשונה :

פנה א תקרא אבן בוהן

(ח) כל בית ישראל מזוין על קדוש השם הגדול הזה
 שג"ל ונקדשתי בחוך בני ישראל : (ב) ומוהרין שלח
 לחללו שגמ"ל ולא חללוהו שם קדשי : (ג) בילד
 כשיעמוד עכו"ם ויאנוס את ישראל לעבור על אחת
 מכל מלות האמורות בתורה או יארגנו יעבור ואל
 יארג שגאמר במלות אשר יעשה אוהם האדם וז"ל
 בהם ולא שיתוה בהם ואם מת ולא עבר הרי זה
 מהחייב בנפשו ויהבחר עוד לפנינו : (ד) כמה
 דברים אימרים בשאר מלות חוך מעכו"ם וגילוי עריות
 ושפיכות דמים יכל שלש עבירות אלו אם יאמר לו
 עבור על אחת מהן זה הדרג יארג ואל יעבור :
 (ה) בחז"ל שבשאר מלות יעבור ואל יארג (שרי ליה
 תריה לבשיג שאמר משם הי"מ ו"ל מה שלא עליה
 על דעתו ועשה מחמת סדור הדברים עכ"ה"ג) בזמן

שהעכו"ם מהכיון להנאח עלמו כגון שאנוס לבנות
 ביתו בשבת או לבטל הבשילו או אגם אשה (פנייה או
 חפ"י תימא חז"ל חיש וס"ל דאינה בכלל ג"ע והראיה
 שהרי אינה נאשרת עליו כמ"ש בפ"י מה"ג ואחיה
 כדעת ר"ח וכמ"ש בתקומו בס"ד וזוה ח"ל לדמוך
 כלל במעשה דחשאר כ"מי וכ"מ ולא בלשון הרב ודלא
 כלח"מ) לבטול חוזה וכיוצא בזה : (ו) חבל אם נחכוין
 להעבירו על האלות בלבד יש חלוק בדבר שאם היה
 בינו לבין עלמו ואין שם בתקום האזא עשרה מאגשים
 שידועין בו יעבור ואל יארג : (ז) ואם חנכו להעבירו
 בעשרה מאגשים הרי זה יארג ואל יעבור שום מלוה
 ולא חפ"י אשרקח דחסינז : (ח) חבל אם חינו
 מהכיון חלח להנאח עלמו יעבור ולא יארג וכל
 הדברים האלו שלא בשעת השמד חבל בשעת השמד
 והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחבריו ויגזור
 גזרה על ישראל לבטל דחם או מלוה מן המלוה יארג
 ואל יעבור חפ"י על אחת משאר מלות חפ"י אשרקח
 דחסינז בין נאגם בחוך עשרה בין נאגם בינו לבין
 העכו"ם : (ט) ודווקא שרז"ס להעבירו על דבר שהיה
 משום ל"ה חפ"י בלאו דלא חסור חבל אם גורו שלא
 לקיים ח"ע ח"ל למסור נפשו על קיומה : (י) ח"מ
 חם השעה לריכה לכך ורולה ליהרג ולקיימה הראשון
 בידו וגרזה דבשעת השמד חין חלוק לגמרי בין ח"ע
 לל"ה כדמוכח מהח"ל דמה לך יולא ליללכ על שנטלתי
 לולב מה לך יולא ליסקל שמלתי אה בני ודניאל שחמר
 נפשו על ההפלה יוכיח וחנישע בעל כנפים על
 החפילין ור"ע על נט"י וכמו שעשו לרוב בימי יוונים
 (והרי זה כעין אותה שחמרו ב"ד חכין והורגין שלח
 מן הדין חלא להוראח שעה ומעשה בחד שרכב על
 האום בשבת בימי יוונים והציאורו לב"ד וסקלבו ואם
 מחיחין בידים חם שאינו חייב תיחה כ"ש שרש"י חדס
 מרלונו לקדש השם בנפשו חפ"י על ח"ע ומלוה היא
 ודאי בשעת השמד) וכן חליטו בר"י בן בבא שחמר
 עלמו להריגה על סמיכה וקנים ורז"ב"ח על חלמוד
 חורה וכן ר"ע שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסף
 בחורה נגד גורח החלכות ולא זו משם עד ששרקו
 בשרו במסרקוה של ברול וחין לך קדוש שם גדול
 חוה : (יא) ובט"א ג"ע ש"ד חפ"י בליגעה ושלח
 בשעה הגורה וחפ"י חין העכו"ם חכונין חלח להנאחין
 יארג ואל יעבור : (יב) ודוקא שאומרים לו לעשה
 מעשה כגון שאונסין לאיש לגלות ערוה (ולבוא על
 הכותיה הוא בכלל ג"ע) או שיארגו נפש מבני אדם או
 שיחזרוה לע"א חבל אם אונסים לאשה איש לבזח עליה
 העכו"ם או לאיש שהחמוקשה ורז"ס לחקוע איתו בערוה
 או שרז"ס להשליכו על התנוק להרגו או לכוף ראשו לפני
 ע"א בעל כרחו או לרדק עליו מים שלהם ח"ל יארג .
 (יג) וכל חיסור של ע"א ג"ע ש"ד ח"ע"פ שאין בו תיחה
 חלא

אלא לזו לררך ליהרג ולא לעבור כך הוכיח הר"ן ממעשה
 דאדם שנתן עיניו בחשה והעלה לבו טיגל וחמרו חכמים
 ימות ואל חעמוד לפניו ערומה ולא הספר עמו חזרו
 הגדר ולא הבינותי הוכחה זו שא"כ אפי' אין שם איסור
 ולא ג"כ יהא ביהרג ואל יעבור אם יגזרו עליו עכ"ל
 לעמוד ערום בפני אשה או אשה ערומה בפני איש או
 שיספרו זה עם זה יחמרו עלמין להריגה ולא יעשו וזה לא
 שחטנו ולא עלה על דעת אדם אלא ט"כ לומר דחת
 יחסים אם שחוחו מעשה ד"ל הוא לפי שגירה י"ה"ר
 בעלמו שנתן עיניו בזה שזינו של לכן משפטו שימות
 בחין מוסר וכרוב אולחו של ה"ל לחור אר עיניו וזין
 החשה חייבה להלילו בנופה ולא תשים שאין אומרים לאדם
 חטוא בשביל ישובה חבך כי בזה בחינו למחלוקת ר'
 ורשנ"ג ד"ל כחיד נוח לא לומר דליעבד איסורא וט"ז
 ולא לעבד חברה איסורא רב"ש בתקוה פ"ג אלא
 משום לחא דהאשה הוא דביוגל דגופא הוי לפחות ולא
 תליו שאדם חייב להליל חברו מן המיתה בביון גדיל כזה
 שגוגע עד הנפש כמו שאינו מחוי' להלילו בחיבור חבר
 מאיבריו כענין ההוא שהעמוד בפניו ערומה וכן בחזרו
 גדר ערומה איירי שהוא דבר קשה כמות אע"פ שאין בו
 אפילו לאו בעלמא לא חייבו חכמים האשה להלילו בנק
 עלמי' ואפשר אפי' היה רולה תיחו ביד' שלא לפגום
 עלמי' וזי נשואה הואי משום פגם בעלה שאינו מוחל על
 פגמו ובשחו תאו"ה פשיטא לחלמודה למ"ד אשה חיס
 שפיר דאין בידה לחזול על כבודה יתטיק דאפי' בפגויה
 איכא משום פגם משפח' או כדי שלא יהיו נזות ישראל
 פרוצות בעריות כדאיהא דהם או נאמר שידעו חז"ל
 שאין בו כפנה נפש ודאי אע"פ שאמרו ימות לפי
 דבריהם של רופאים השיבו שלא השגיחו במשפט
 הרופאים ולא חשבוהו אמיתי איך שיהיה אינו הומה
 במקום שהוא גרם לעלמו יש כח ביד חז"ל לקבוע אף
 שלא מן הדין . וה"ל כיוו אוראה שעה ואף לעולם
 הדין כן משום מגדר מלהא לשמור האדם מללכת אחר
 עיניו (יד) והרב בחו"י נחשו' (סק"ה) העלים עין
 חגמדי' זו . ויש לתמוה על הוראהו להקל שם . כי
 הוא חתונגד חמש להאז עובדא דהעלה לבו טיגל
 הג"ל שלא יחמרו אפי' ביון בעלמא בלי שום קריבה
 לגמרי וגם במקום סכנה נפשות להליל נפש חבני אדם
 לא . עאכ"ו שלה להפקר אדם בזה לעכו"ם לעבור
 על איסור קריבה דאסור מדאורייתא ומלן עליה
 למ"ד וכל זה לנורך פרנסת אביה . שבודאי לא היה
 פקוח נפשות דבר ור והיותה מאה בעיני שאתך להקל
 בדבר . ואע"פ שהאז חמש לעלמו ור"ה להמנע .
 ונראה דאיה ס"ל דכיון דאעכו"ם אינו תלויה תלואו תלואו
 דקריבה . איהי נמי לא תיפקדא . ואין זה כדאי ח"ו
 (א"כ בדבר ערוה גופא נמי נמת הכין) אף כי מרגילה
 לדבר ערוה . ואחר שיערו חקפו כל כך ומשיג רלונו

וחפלו בה . ליראה אביה מקפוח פרנסה מן הקל יצוא
 אל החמור . ואין אפטרופוס לערוה ולא חפסר להוסיב
 אומר וארי זה עובר ימש אלאו דלא תחלל בך
 להנחה . וגם יש לחוש לבבא אפי' שהחלטה קלה
 באינם . אופה ברלון מהוך ק"ר ופריצות שובג עמה
 בלי צושה שרוא כאש לנעורת . בפרט אשה דעתה
 קלה . אפי' כשרה שנכשרה . פרלה קוראה לגנב .
 סוף שהיא שוכרתו . אחר די"ר חלבה וכחדומה שלע
 ודוק העני גריוו להרב להטוח דינו להקל (ולהביא
 עלות מרחו' תיעל דכונחן ש"ר רעה היא . ההם
 להליל ישראל נחכונה גם לא היו שם ישראל משא"כ
 בנדון רלו שהיה בק"ק . שיש משום ח"ה ג"כ ולשינויא
 דקרקט טולה . הרי זו בחהרג ואל העבור ואף לוי"ד
 הנאח עלמן שרי . דווקא במקום ס"נ דידה . גם ג"ל
 דיכל אע"פ שדקח היתה ומשכח בה קרא לא היתה
 ישראלית . ונראה תפסטי המקראות שחבר הקיני אף
 אה היה מבני יהוה . לא היה אלא נר הושב (כי נכמרו
 רחמי הרב על כל משום כדי חייו . וארי הוא כמבין
 תמון . ואינו אלא כמפסי' נפשות ח"ו . לפיכך אין
 לסמוך על הוראה זו כלל . (טו) אינה בעיני שאנו
 בו . נראה להקל דהיינו שאינו מחוייב למסור עלמו
 להריגה אם גזרו עליו טכ"ס לעבור על לאו דקריבה
 בעלמא . ב"ל או בערוה . מותר להליל נפשו בך
 אה אין העכו"ם חכוין להעביר על דח ואינה שעת
 השמד ואפי' תאן דמתיר בה . מודה נמי היבא דלא
 מהכוין ליהנות בדרך חלוא וחבה . וכ"כ בש"ך דכה"ג
 לכ"ע אינו עובר בלאו . ובמקום סכנה שרי לגמרי .
 אלא שאין אימתה בסברא זו בהלטי משום דמתעסק
 בעריות חייב . ואע"ג דהכי מחתברא לאקולו במקום
 סכנה כי הכא . וכן לענין משום דפק בח"א ובגד .
 דבעבדיתה טריד . ואין פנאי לומר להגדרות בו
 דומיא דמרביטי בהמה דיוותרין להכניס כמכחול
 בשפופר' : (ג) מ"מ נ"ח ציהעסך בקירוב דחפוק
 ונשוק הערוה כדי להמלט מן המכש . ודאי איסור דלא
 סגי דלא נראה וגם אינו אלא משום רוח מתון פשיטא
 דלא שרי כלל . (יו) אכל דכוותה לענין ע"ו לנשקה
 ולגפפה . אע"ג דאינו אלא לאו . בודאי הוא ביהרג
 ואל יעבור בכל גוונא דשאני ע"ו ואבורה דחמירא
 טובא : (יז) ואפי' אצטרטי דמלכא מסרו חמ"ו
 עלמן למיתה . ומרדכי הבניס כלל ישראל בסכנה שמה .
 שלא לברוע להמן אע"פ שלא היה שושה עלמו ע"ו
 ואפי' למ"ד ע"ו היה חקוק על לבו . כה"ג שרי במקום
 סכנה . כיון דלא חכוין אלא לכבוד האדם תי"ח הישו'
 ביד האדם לקדש שמו של הקב"ה בך . ובש"ד כה"ג
 כגון לנרוק אבן לבו או לסבב המיתה בגרמא בעלמא .
 כדי להליל עלמו מיתה ודאית . עדיין אינו מהחפק .
 ונראה ג"כ להחמיר בו אלא הגרדך . ולהקל אלא הגאס
 כיון

אמנים חזרו בשכנה בצלם בנפש . ירי הוא רודף
 ויחזר למצוי וכן כחוב בס"ח (סחר'ט) אם לא
 בניהם שמתקוטע עם העכו"ם ואומרים לו אל התקוטע
 להם יתה תשים בולגו בשכנה ואינו מושש והרג את
 העכו"ם עתה אוחז כדי שלא יהרגם שהרי הואשם
 את עצמו ואותה בשכנה ע"כ . ויש לנו ללמוד
 דבר זה מן הכוזב שהרי בני יהודה עלו ואשרו את שמשון
 וימסרוהו ביד גלגלים מפני ששם אותם בשכנה מתחת
 שרע הרבה לפלשתים שהיו מושלים בהם ואע"פ שלפי
 דברו הי"ל דין על פלשתים גם לא היה בהן הסכנה אלא
 שיש לדחות ק"ח אפשר שבני יהודה נטוהו על גבורתו
 שהפיו ימסרוהו בידם לא יוכלו להרע לו כמו שהוכיח
 סוף הענין . מ"מ הלכ' רווחת היא בישראל שכל מי
 שמכניס לחזקים בשכנה בפשיעה . אין מוששין לו
 ותוס'ין אותו ביד עכו"ם וכחז' הט"ו אף בזמננו זה מי
 שפושט ומורד בחלוקת שלו מוארין אותו . וה"ה בשאר
 נכרות שאחד מוחזק בהם כגון שמוסק בזיופיס או שאר
 דברים שיש בהם סכנה . פשיטא שמוסרין אותו ומן
 הראוי למסור אותו אפי' לא ימסרוהו כיון שהוא רודף
 לישראל (ועי"מ ספ"ח) : (עו) אבל מה שאינו דבר ידוע
 ומבורש לגרום סכנה נפשות לעלמו ולולתו אע"פ שיש
 בה ביד המלכות לדון מיתה לתי שאינו חייב מיתה מפני
 הקצת העולם ולטורק שעה וריתו דין בודאי שאפי' ב"ד
 רבין ואורגין להורחש שעה ולמגדר מילחא מ"מ נראה
 שזין רש"ין למסרו ביד המשפט הפי' יהודו . ויש
 נראה ריה"ג ב"ד לדבר זה (נוסף על מה שאמר דבר
 פשוט הטעם כל ה"ל) מתעשה דפגש בצבעה שלא אבו
 בני בנימן לשמוע בקול אחיהם ועמדו להלחם שנט
 ההר נגד י"ב שבטים ולא רשעים היו השנט בכלל
 ח"ו גם לא שוטים שיצטוו בגבורה כל כך לעמוד
 נגד כלל ישראל אף בשול (כמו שיראה בהסכבלות
 ראשון כי רע ומר המעשה) אם לא מחמת שהשנו
 נפשות הלקד והיושר עמם . אלא שהשנטים נטוהו
 בגבורתם ובקבוצת הרב . והשנו שזיינים המיטוט
 להמשך חזרי רבים להטות מארז שהשנוהו להקון
 העולם וללורך וגדר . אמנם בני בנימן לא כן ידמו
 כי על השנט לדון שנטו (עיין במ"ש הרמב"ן פי' וירא)
 וכיון שזן הדין לא היו חייבין מיתה אוחם שנטו הפלגש
 ואע"פ שמתה בגרמחם . ע"כ חשבו למשפט שאין בידם
 למסור אותם הפושעים למיתה וחולי היו רוצים לעטש
 אותם בהפאה ויסורין כפי שקול דעתם ועל זה סמכו
 שלא לגור מרבים לוחמים להם ולקיים ל"ת אחרי רבים
 לרעה לפי דעתה . ונראה שמתני כן נעשו בני ישראל
 בחזקה בפרט שלא נמלכו המלה במקום לדרוש את ה'
 חס גדן הם עושים : (עו) כתב שכנה"ג בשם האזירי
 למדנו שאף בהללח עלמו ויחיד אלל רבים וקטן אלל
 גדול אין דוחין נפש מפני נפש : (עח) אבל שנים
 שיושבין ובקשו לרדוף אחד מהם אם הא' מ"מ והשני

דיוע מלוח להדיוע לומר הרגוני ואל הארגו חברי
 ת"ח : (עט) אם אמרו חנו אח' ונהרגו והם לא
 נארגו את כולכם . והיה טריפה בניהם אפי' לא
 יחדוהו ימסרוהו בידם . הרב האזירי : (פ) ע"כ
 שכנה"ג בשמו אלא דאמרינן אם יחדוהו ימסרוהו להם
 כל שיש בו הללח שנים (משמע דבהללח אחד לא תהני
 יחוד) ושפסק כר"י שאפי' אינו חייב מיתה יע"ש .
 (פז) עכו"ם אומר לישראל חן לי כלי וייךך ואחרוב
 חת ישראל זה ואם לאו אחרוב אוחך והעכו"ם אינו
 יכול לטלו שלא מדעתו אין לו להח לו לפדות נפשו
 הרדב"ו וז"ע כי נראה דלא שייך הכא מאי חויה כיון
 שאינו הורג בידיו . וז"פ שנסתפקתי אם תוחר
 להליל עלמו בגרמח דש"ד ונטיהו להחמיר היינו היכא
 דעושה מעשה כגון המשכה את הכלב או לראות
 לעכו"ם היכן יהודי עומן דמיקלי קלי ליה משא"כ
 להח כלי ויין לעכו"ם דאיהו לא קטבד מידו (ואע"פ
 שהנינו אין מוכרין להם כ"ו אבל ח"ל למסור עלמו
 להריגה על כך כ"ש שאינו אלא ספק . דילמא גויס
 ולא עבד הע"פ ש"ל דקרוז לוודאי הוא כי קראה
 חמה גבר ולא יחמול ביום נקם וא"כ הפי' בישראל
 כה"ג יש להחמיר . וכן כחוב פגוש דוב שכול באיש
 ואל כסיל באולחו ל"ש עכו"ם ל"ש ישראל : (פח) ע"כ
 אם יכול העכו"ם להרגו באבן או באגרופ בלא כ"ו
 של זה אינו חייב למסור עלמו : (פח) וכחז' בשם -
 הר"מ ריקנטי אם אמר שלטון לישראל הנח לי לקלך
 חצ"ד אחד מ'זיבירך . שאיך מה בו . ואם לאו אמות את
 חדס חברך י"ה שחייב להניחו שיקלך לו אבר ולא
 יניחנו שיהרגו את חברו ע"כ ואין ראיה לדבר זה
 שיחויב חדס מישראל שאינו רודף להליל באחד מאיבירו
 את הגרדף מולחו זה לא שמענו אבל ההפך שמענו
 בגדולה מו" . דהיינו אפי' בזיונא דנופא לא מידמי
 כמש"ל בס"ד אמנם נראה דרשוח הוא ומלוח גרידא .
 גם ל"ע בשכנה אבר שלפעמים יש בו סכנת כל הנוף
 ואע"פ שהינו מאיבירים רחשיים המטריפים גם יסורין
 קשים ומרים . נראה שא"ל לסבול בשביל הללה חברו .
 דנגידא קשי ממוחא וכמו שאין רש"ין למסרו ליסורין
 בעלילה אם אינו חייב . אפי' הן נהרגין אם לא יתגוהו
 כמש"ל בס"ד ק"ו שזין חדס חייב למסור עלמו ביד
 גויס ליסורין בשביל הללח חברו : (פד) ואפי' להח
 בעדו כל אשר לו אם לא פדה איש . וייקר פדיון נפסם
 וחדל לעולם אם לא לעמים רחוקות . כריב"ה עם
 ריב"א (ואע"ג דשני כולו אינתוהו ביה . הין פודין
 את השבטים יחר על כדי דמיהן) : (פה) גם נראה
 פשוט שאין חדס רש"י למסור עלמו להריגה להליל
 חברו מרלון פשוט ומאכזה שאינה הלוייה בדבר . אם
 אינו יודע בבירור שהברו ת"ח כשר ולדיק יוחר ממנו
 (כדלעיל בשם ס"ח . או בשביל אביו ורבו כולקמן)
 דא"ה ודאי אמרי' מאי חויה דדמא דידיה כותק מרדך
 ולפיכך

לומר עפ"י השעות שאין ב' בשטר כלל ואע"ג דלא דכותבין שעות לאו למימרא פירשו הזמן שלא יועיל ממון אמרינן בשני שטרות י' דייני, לענין קדושין לא לו לענין ממון כתב הריא"ף: שטר בלא קנין אבל בקנין זה אחת זכה. ור"ת ז"ל כתב: אחת כל הקודם זכה ע"כ. ין. ומ"מ בנ"ד כל הקודם וברור הוא. והנראה לע"ד כתבתי:

ף נא (תרכו)

דעתי עלה דהא דאמרינן מפי כתבם וכתב רש"י ז"ל ו' לב"ד אם נסמוך על מה מר"ת שנוהגין עכשיו ב"ד שולחין עדותן בכתב שמכירין עדותן:

כין על ר"ת בזה חדא שהרי בהדיא ותו דעדים החתומים פסולין אלא אמרו"ל כשרים ו נקל קולא אחריתי ונאמר נעשה על פיהם. וכי תימא ב"ד כיצד יעשו. לא קשיא ויעידו בפניהם וישלחו קבלת ים בכל גלילות ישראל. ותו ית אמאי אצטרכינן לטעמא יפוק ליה מפני שהם ראויין נכתב בהם. ותו דבירושלמי רש"י ז"ל דגרסינן בשלהי לא על פי כתבן ולא עפ"י עד ועכשיו אין משיאין עד כתבן עפ"י מתורגמן משיאין יי עד לא התירו אלא בעדות לא בעדות ממון כן על פי גלא בעדות אשה לא בעדות

ממון. וכן נראה סברת הסמ"ג שכתב סברת ר"ת וכתב עלה אבל רש"י פירש בפירוש החומש עפ"י שנים עדים פרט שלא ישלחו כתב ידם לב"ד וכן משמע בתוספות פ"ב בד"ה ור' יוחנן אומר אעפ"י שאין זוכרה הילכך אין לנו להוציא מדין התורה אלא היכא דהוי שטר העשוי כתקנו. והנראה לע"ד כתבתי:

סימן ארף נב (תרכז)

שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שראית כתוב אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ אבר אחד שאינך מת ממנו או אמית ישראל חבירך. יש אומרים שחייב להניח לקצץ האבר הואיל ואינו מת, והראיה מדאמרינן בע"ז חש בעיניו מותר לכוחלה בשבת ומפרש טעמא משום דשורייני דעינא בליבא תליא משמע הא אבר אחר לא, והשתא יבוא הנדון מק"ו ומה שבת החמורה שאין אבר אחד דוחה אותה היא נדחית מפני פקוח נפש אבר אחד שנדחה מפני השבת אינו דין שתדחה מפני פקוח נפש ורצית לדעת אם יש לסמוך על טעם זה:

תשובה זו מדת חסידות אבל לדין יש תשובה מה לסכנת אבר דשבת שכן אונס דאתי משמיא ולפיכך אין סכנת אבר דוחה שבת אבל שיביא הוא האונס עליו מפני חבירו לא שמענו. ותו דילמא ע"י חתיכת אבר אעפ"י שאין הנשמה תלויה בו שמא יצא ממנו דם הרבה וימות ומאי חזית דדם חבירו סומק טפי דילמא דמא ידידה סומק טפי. ואני ראיתי אחד שמת ע"י שטרטו את אונס שריטות דקות להוציא מהם דם ויצא כ"כ עד שמת והרי אין לך באדם אבר קל כאוזן וכ"ש אם יחתכו אותו. ותו דמה לשבת שכן הוא ואיבריו חייבין לשמור את השבת ואי לאו דאמר קרא וחי בהם ולא שימות בהם הוה אמינא אפילו על חולי שיש בו סכנה אין מחללין את השבת תאמר בחבירו שאינו מחויב למסור עצמו על הצלתו אע"ג דחייב להצילו בממונו אבל לא בסכנת איבריו. ותו דאין עונשין מדין ק"ו ואין לך עונש גדול מזה שאתה אומר שיחתוך אחד מאיבריו מדין ק"ו והשתא ומה מלקות אין עונשין מדין ק"ו

כ"ש חתיכת אבר. ותו דהתורה אמרה פצע תנת פצע כויה תחת כויה ואפ"ה חששו שמא ע"י הכוייה ימות והתורה אמרה עין תחת עין ולא נפש ועין תחת עין ולכך אמרו שמשלם ממון, והדבר ברור שיותר רחוק הוא שימות מן הכויה יותר מעל ידי חתיכת אבר ואפ"ה חיישינן לה כ"ש בנ"ד. תדע דסכנת אבר חמירא דהא התירו לחלל עליה את השבת בכל מלאכות שהם מדבריהם אפילו ע"י ישראל. ותו דכתיב דרכיה דרכי נועם וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבירו. הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה דספיקא ידידה עדיף מוודאי דחבריה. והנראה לע"ד כתבתי:

סימן ארף נג (תרכח)

שאלת ממני אודיעך דעתי דמרגלא כפומא דאינשי דאשה קודמת לכל בעלי חובות ממטלטלי בעלה שמת ואני רואה שכל הגאונים פסקו הפך זה דכתבו דהא דאמרינן דין קדימה הנ"מ במקרקע ואם קדמה כתובת אשה היא קודמת אבל במטלטלי אפילו שכתובתה קודמת אינה גובה כלום אלא ב"ח גובה שהוא מוציא מעות שלא תנעול דלת וכו' והאשה לא הוציאה כלום:

תשובה הדין דין אמת כאשר כתבת אלא לפי שכל הנשים תפוסות בנכסי בעליהם שהרי הכל עמה בבית נהגו לומר דהיא קודמת והכי קיילין דאם קדמה האשה ותפסה אין מוציאין מידה דקיילין ב"ח מאוחר שקדם וגבה במטלטלי מה שגבה גבה ואין מוציאין מידו וכן הדין בשני בעלי חובין וקדם אחד מהם וגבה, ומכאן אתה דן דאפילו תפסה לאחר מיתת בעלה תקרא תפיסה לענין זה וכגון שתפסה באחד מדרכי הקנין ודו"ק אבל אין ה"נ שאם אין הנכסים תחת ידה אלא שמופקדים ביד אחרים דב"ח קודם. והוי יודע דהאידינא דכתבינן בכל השטרות והכתובות מטלטלי אגב מקרקע חזרו דין המטלטלין כקרקעות וכל מי שקדם שטר חובו

זו לזנות זו, ולכן בערוה דרבנן שהוא לרוב השיטות בביאת פנויה כשאנסוהו לבועלה יעבור ואל יהרג, ואיכא גם דסברי שאף בחייבי לאוין יעבור ולא יהרג כדסובר רעק"א וגליון מהרש"א הביא כן גם מספר זרע אברהם ובברכי יוסף הביא גם כן מרמב"ח בספר תוס' י"כ עיי"ש. אך מ"מ שפיר הביא הש"ך ראייה דגם על אביזריהו דלאו דלא תקרבו שהוא העמדת לפניו ערומה וחבוק ונשוק וכדומה יהרג ולא יעבור שהוא באנסוהו עכ"ם אף בדגמ' תא איירי ברסוי דהעלה טינא. דהא אם על הלאוין דבעי' ג"ע וש"ד ליכא הדין דיהרג ולא יעבור רק על הביאה דהוא איסור הכרת דוקא לא היה לנו לאסור גם להתרפאות מהלאו דלא תקרבו דהא בכל איסורי התורה מתרפאין בסכנה ואף כשהסכנה באה לו מצד גנתאווה להאיסור כגון בהריח בשר חזיר כדאייתא בכתובות דף ס"א אלא צריך לומר משום דעל הלאוין דעריית נמי יהרג ואל יעבור ואיסור לא תקרבו הוא לאו בערוה זו, אך ממילא יצא חלוק בביאת פנויה וחייבי לאוין בין העלה טינא להתרפא בביאתן ובהקרבות שימות ואל יעבור לחד מ"ד גם בפנויה, ובין אנסוהו עכ"ם לבועל פנויה וחייבי לאוין דיעבור ואל יהרג כדבארתי.

ענף ד

ובדבר אם יש חיוב לאחד לחתוך אברו בשביל הצלת נפש של חברו, כיון שפליגי רבוותא בזה אין לחייב כהרדב"ז בתשובה שהביא בפת"ש י"ד סימן קנ"ז ס"ק ט"ו ואין בידי הספר לעיין בדבריו, ונראה שהטעם הוא משום דלא תעמוד על דם רעך הוא ככל הלאוין שמחוייב להוציא כל ממונו כדי שלא לעבור על לאו כדאייתא ברמ"א סימן קנ"ז סעיף א', וכתב הש"ך שם ס"ג ואם יש סכנת אבר צ"ע אי דמי לנפש או לממון ומסיק דנראה לקולא, ונראה שהוא מטעם שלא נקט הרמ"א רבוחא דאפילו אבר צריך לחתוך כדי שלא לעבור אלא, אלמא דלחתוך אבר אינו מחוייב בשביל לאו ויעבור ולא יחתוך אברו אף שהוא אבר שאין בו סכנה, ואף שלחלל שבת בשביל סכנת אבר אסור כדאייתא באו"ח סימן שכ"ח סעיף י"ז וה"ה שאסור להתרפא בשאר איסורי לאוין בשביל סכנת אבר, והוה כוננת הש"ך שציין לעיין באו"ח סימן שכ"ח סעיף י"ז שהוא לראייה לאסור ומ"מ לא חש לזה הש"ך ומסיק דנראה לקולא, נראה פשוט שהתם שהחולי כבר יש בהאבר אין לו לעשות איסור לאו ולחלל שבת כדי לרפאות את אברו, אבל כשהוא לתיפוך שהוא אנוס לעבור על לאו אך

בחתית אבר ינצל מלעבור על הלאו אינו מחוייב לחתוך האבר בשביל שלא יעבור הלאו. וטובר הרדב"ז מאחר שלא מצינו שעל לאו דלא תעמוד על דם רעך יהיה חמור מכל לאוין שבתורה שיהיה מחוייב גם לחתוך אברו להציל חברו שאינו מחוייב דבלא ראייה להחמירו משאר לאוין אין לנו לומר חדוש כזה ולכן אינו מחוייב לחתוך אבר בשביל הצלת חברו.

ועיין באור שמה פ"ז מרוצח ה"ח שהוא מביא בשם הרדב"ז דחייב לקוץ אבר שלו כדי להציל את חברו, (ואולי כוננתו להנידון בזה שם דתא הרדב"ז טובר לדינא שאינו מחוייב), אבל הוא מסיק דאינו מחוייב, וראייתו מסנהדרין דף מ"ד מעובדא דעדים הרשעים שהעידו על בנו של שמעון בן שטח שהיב מיתה וחזרו בהן אך לא הועילה זוזרתן לפוטרו ממתה מדין שאין חזרוין ומגידין שהיה להם לומר להעדים שיקטעו ידיהם שהיה נפטר ע"כ דאין מחוייבין לקטוע ידן להצילו אף דעי' עדותן בשקר נהרג בחנם, אינו ראייה דהא אף שהב"ד לא שייך שיחייבום דהרי אין נאמנים לדינא במה שחזרו בהן, מ"מ הם עצמם שידעו שיהרג על ידם היו מחוייבים ודאי לקטוע ידם כדי שלא יעברו על איסור רציחה ולא יעשו בידי שמים גם על חטא דרציחה והעונש הוא גדול טובא אלא רק על איסור עדות שקר לבד, ול"ד כלל להא דתוס' שבת דף ד' ר"ה קודם דבמה שנמנע מלדרות הפת שהדיבך בתנור ע"י מה שאסרו לו לא יתחייב סקילה על אפיית הפת, דהא אף שנימא דאין אדם מחוייב לקטוע אברו להצלת חברו הרי עכ"פ ודאי לא אסרנו דהא אדרבה כתב הרדב"ז שמדת חסידות איכא כדהביא בפת"ש, וממילא יהיו העדים חייבין כשלא יקטעו ידם בעונש רציחה לשמאי, ועוד הא רק באיסור שבת שייך דנפטרנה מסקילה מאחר ששב בתשובה ורוצה לתקן איסור במה שירדה הפת אך הב"ד אין מניחין אותו לתקן האיסור, אבל ברציחה שלא מועילה תשובה כשיהרג וכשיקטעו ידם ולא יהרג תועיל תשובתם על חטא עדות השקר לא שייך כלל לפוטרו, ולכן ודאי יהיו העדים מחוייבין לקוץ ידם, ומוכרחים לומר שלא רצו רשעים אלו לקוץ ידם כי לא שבו בתשובה גמורה אף שחזרו בהם וממילא ליכא ראייה משם, אבל לדינא אמת שאין לחייבו לקוץ אבר להצלת נפש כהרדב"ז ומטעם שכתבתי שהוא נכון.

ולפי הטעם שכתבתי דלאו דלא תעמוד על דם רעך הוא בדין כל הלאוין, אין לחייב לאדם ליכנס בספק סכנה להצלת חברו מודאי סכנה, דהא להנצל

מעבירת כל הלאוין ודאי לא רק שאינו צריך שגם אסור להכניס עצמו לספק סכנה דאדרבה מחללין שבת אף לרפאות מספק סכנה וכ"ש שז להכניס עצמו לספק סכנה להנצל מחלול שבת ו הלאוין, וא"כ אין לחייבו להכניס עצמו לספק נ גם בשביל להציל נפש חברו, אבל מסתבר ש חלוק לאו דלא תעמוד על דם רעך משאר י לענין איסור דבשאר לאוין הא אסור להכניס נ לספק סכנה כדי שלא יעבור אלאו כדלעיל, דהא להסוברין דרשאי להתחמיר על עצמו גם ליהרג לעבור בשאר עבירות מפורש בר"ס קנ"ז דהוא כשהעכו"ם המאנסו מכוין להעבירו על דת אבל אינו אלא להנאת עצמו אסור להתחמיר ונקרא בעצמו כמפורש בש"ך סק"ב, וכ"ש שמי שאינו מו בשביל חלול שבת ואיסורין אחרים שהוא מו בנפשו, וכ"ש שהוא מתחייב בנפשו ומאבד עצמו כשיכניס עצמו לספק סכנה במעשה בשביל אף לאוין, אבל להציל נפש חברו אף שג"כ הוא באיסור לאו יהיה מותר להכניס עצמו בספק נ דעכ"פ יוצל נפש מישראל לפ"מ שפרש"י בסנו דף ע"ד ד"ה סברא בטעם שיהרג ולא יעבור בר משום דכשיעבור ויהרג והוא ינצל הרי איכא אבדו נשמה ועבירה וכשיהרג ולא יעבור איכא חזא אבדו נשמה דכי אמר רחמנא לעבור על הו משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא נשמה למה יהא מותר לעבור, אלמא דשוין לד נפש שלו ושל חברו וממילא שייך להתיר ספק שלו בשביל ודאי נפש חברו, אבל לענין לחייב לספק סכנה כיון שעכ"פ הוא רק בדין לאו להתחמיר יותר מלשאר לאוין למה שבארתי הרדב"ז, אבל בלשון הב"י חר"מ סימן תכ"ו שהגמ"מ הביא מירושלמי שחייב הסמ"ע סק"ג בלשון צריך שג"כ הוא כלשון חייב וא"כ הוא כדכתבתי בטעם הרדב"ז לענין שא"צ לקוץ להצלת נפש חברו, אבל לא קשה זה על ה דהרדב"ז הא פסק דלא רק שאינו מחוייב ל עצמו בספק סכנה אלא אף שליכא מדת ח דה"ו חסיד שוטה דספק דידיה עדיף מודאי ד כדהביא הפת"ש עיי"ש, וגם כל הפוסקים לא כהירושלמי כדכתב הסמ"ע.

ואף שכתבתי דאף שאין האדם מחוייב נ עצמו לספק סכנה בשביל הצלת נפש חברו רשאי לדיד' לענין זה לשאר לאוין שאסור דניצול עכ"פ נפש מישראל שהוא אליבא

נת אבר ינצל מלעבור על הלאו אינו מחוייב
 האבר בשביל שלא יעבור הלאו. וסובר הרדב"ז
 שלא מצינו שעל לאו דלא תעמוד על דם
 יהיה חמור מכל לאוין שבתורה שיהיה מחוייב
 לחתוך אברו להציל חברו שאינו מחוייב דבלא
 להתמירו משאר לאוין אין לנו לומר חדוש כזה
 אינו מחוייב לחתוך אבר בשביל הצלת חברו.

ועיין באור שמח פ"ז מרוצח ה"ח שהוא מביא
 הרדב"ז דחייב לקוץ אבר שלו כדי להציל את
 (ואולי כוונתו להנידון בזה שם דהא הרדב"ז
 לדינא שאינו מחוייב), אבל הוא מסיק דאינו
 יב, וראייתו מסנהדרין דף מ"ד מעובדא דעדים
 ע"ם שהעידו על בנו של שמעון בן שטח שחייב
 ; וחזרו בהן אך לא הועילה זוזרתן לפוטרו ממיטה
 שאין חזוין ומגידין שהיה להם לומר להעדים
 זעו ידיהם שהיה נפטר ע"כ דאין מחוייבין לקטוע
 להצילו אף דע"י עדותן בשקר נהרג בחנם. אינו
 ; דהא אף שהב"ד לא שייך שחייתו דהרי אין
 ים לדינא במה שחזרו בהן, מ"מ הם עצמם
 זו שיהרג על ידם היו מחוייבים ודאי לקטוע
 כדי שלא יעברו על איסור רציחה ולא יענשו
 שמים גם על חטא דרציחה והעונש הוא גדול
 אלא רק על איסור עדות שקר לבד, ול"ד כלל
 דתו"ס שבת דף ר' ד"ה קודם דבמה שנמנע
 דות הפת שהרביק בתנור ע"י מה שאסרו לו לא
 יב סקילה על אפיית הפת, חדא אף שנימא דאין
 מחוייב לקטוע אברו להצלת חברו הרי עכ"פ
 ; לא אסרו דהא אדרבה כתב הרדב"ז שמת
 רות איכא כדהביא בפת"ש, וממילא יהיו העדים
 ין כשלא יקטעו ידם בעונש רציחה לשמיא, ועוד
 רק באיסור שבת שייך דנפטריו מסקילה מאחר
 ב בתשובה ורוצה לתקן איסור במה שירדה הפת
 הב"ד אין מניחין אותו לתקן האיסור, אבל ברציחה
 א מועילה תשובה כשיהרג וכשיקטעו ידם ולא
 ג תועיל תשובתם על חטא עדות השקר לא שייך
 ' לפוטרו, ולכן ודאי היו העדים מחוייבין לקוץ
 , ומוכרחים לומר שלא רצו רשעים אלו לקוץ
 ; כי לא שבו בתשובה גמורה אף שחזרו בהם
 וילא ליכא ראייה משם, אבל לדינא אמת שאין
 יבו לקוץ אבר להצלת נפש כהרדב"ז ומטעם
 תבתי שהוא נכון.

ולפי הטעם שכתבתי דלאו דלא תעמוד על דם
 ד הוא בדין כל הלאוין, אין לחייב לאדם ליכנס
 זק סכנה להצלת חברו מודאי סכנה, דהא להנצל

מעבירת כל הלאוין ודאי לא רק שאינו צריך אלא
 שגם אסור להכניס עצמו לספק סכנה דאדרבה הא
 מחללין שבת אף לרפאות מספק סכנה וכ"ש שאסור
 להכניס עצמו לספק סכנה להנצל מחלול שבת ומכל
 הלאוין, וא"כ אין לחייבו להכניס עצמו לספק סכנה
 גם בשביל להציל נפש חברו, אבל מסתבר שיהיה
 חלוק לאו דלא תעמוד על דם רעך משאר לאוין
 לענין איסור דבשאר לאוין הא אסור להכניס עצמו
 לספק סכנה כדי שלא יעבור אלאו כדלעיל, דהא אף
 להסוכרין דרשאי להתמיר על עצמו גם ליהרג ולא
 לעבור בשאר עבירות מפורש בר"ס קנ"ז דהוא דוקא
 כשהעכו"ם המאנסו מכיין להעבירו על דת אבל אם
 אינו אלא להנאת עצמו אסור להתמיר ונקרא חובל
 בעצמו כמפורש בש"ך סק"ב, וכ"ש שמי שאינו מתרפא
 בשביל חלול שבת ואיסורין אחרים שהוא מתחייב
 בגופו, וכ"ש שהוא מתחייב בנפשו ומאבד עצמו לדעת
 כשיכניס עצמו לספק סכנה במעשה בשביל איסורי
 לאוין, אבל להציל נפש חברו אף שג"כ הוא רק
 באיסור לאו יהיה מותר להכניס עצמו בספק מאחר
 דעכ"פ יוצל נפש מישראל לפ"מ שפרש"י בסנהדרין
 דף ע"ד ד"ה סברא בטעם שיהרג ולא יעבור ברציחה
 משום דכשיעבור ויהרוג והוא ינצל הרי איכא תרתי
 אבוד נשמה ועבירה וכשיהרג ולא יעבור איכא רק
 חדא אבוד נשמה דכי אמר רחמנא לעבור על המצוות
 משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של
 ישראל והכא גבי רוצח כיון, דטוף סוף איכא אבוד
 נשמה למה יהא מותר לעבור, אלמא דשוין לדין זה
 נפש שלו ושל חברו וממילא שייך להתיר ספק נפש
 שלו בשביל ודאי נפש חברו, אבל לענין לחייב ליכנס
 לספק סכנה כיון שעכ"פ הוא רק בדין לאו אין
 להתמיר יותר מלשאר לאוין למה שבארתי בטעם
 הרדב"ז, אבל בלשון הב"י חו"מ סימן תכ"ז איתא
 שהגמ"מ הביא מירושלמי שחייב והסמ"ע סק"ב כתב
 בלשון צריך שג"כ הוא כלשון חייב וא"כ הוא דלא
 כדכתבתי בטעם הרדב"ז לענין שא"צ לקוץ אברו
 להצלת נפש חברו, אבל לא קשה זה על הרדב"ז
 דהרדב"ז הא פסק דלא רק שאינו מחוייב להכניס
 עצמו בספק סכנה אלא אף שליכא מדת חסידות
 דה"ז חסיד שוטה דספק ידיה עדיף מודאי דחבריה
 כדהביא הפת"ש עיי"ש, וגם כל הפוסקים לא פסקו
 כהירושלמי כדכתב הסמ"ע.

ואף שכתבתי דאף שאין האדם מחוייב להכניס
 עצמו לספק סכנה בשביל הצלת נפש חברו מ"מ
 רשאי דל"ד לענין זה לשאר לאוין שאסור מאחר
 דניצול עכ"פ נפש מישראל שהוא אליבא דסברת

רש"י דשוין נפש שלו ונפש של חברו, אין ראייה
 להתיר שיפקיר נפשו למיתה ודאית בשביל הצלת
 נפש אחר ממיטה ודאית, דהא הטעם דמי יימר דדמא
 דיךד סומק טפי דלמא דמא דהוא גברא סומק טפי
 הוא דבר ברור כדוראה שכן נגזר מהש"ת ולכן אינו
 יכול לומר שאולי דמא דידיה סומק טפי, אף באופן
 שיודע שמעשיו יותר מתוקנים ממעשה חברו ואף
 באופן שכן הוא החזקה שאם היו שניהם עומדין
 בסכנה ואפשר להציל רק אחד מהן היו מצילין אותו
 ולא את חברו כפי שתנן בסוף הוריות ואף שהוא
 ת"ח וחברו ע"ה אסור לת"ח לעבור על רציחת הע"ה
 כדי שלא ליהרג ומאותה הסברא עצמה דמי יימר
 אף שהוא כסתירה לדין הקדימה להצלה וכסתירה
 לגבי מעלת ת"ח נגד ע"ה דהא רק מהסברא ידעינן
 שלא נאמר קרא על ש"ד שיהרג ולא יעבור כמפורש
 בגמ' שם, והוא מטעם הדגירה מקמי שמיא בזה
 שהעכו"ם יצוה לו להרוג לפלוגיא לא נחשב שנגזר
 על פלוני שיהרג, דהרי על גזירה שפלוגי יהרג
 היה נגזר שהעכו"ם יהרוג אותו ולא שיהרוג הוא
 לפלוגי דאין גזרין משמיא לעבור איסורין, ובע"כ
 הגזירה משמיא היא עליו אך באופן שיכול להציל
 עצמו בעבירה ברציחה, ונמצא שרואה שאף שהוא
 ת"ח ובעל מעשים והשני ע"ה סומק לענין הריגה
 זו דמא דפלוגי הע"ה להקב"ה ולא דמא דידיה אף
 שהוא ת"ח ובעל מעשים מטעמים שלא נמסרו לבני"א
 אלא הקב"ה בעצמו יודע ותמים פעלו ולכן אסור
 לו להנצל ברציחה דפלוגיא אף ע"ה מסברא זו
 ממש.

וא"כ כשהוא להיפוך שנגזר על פלוגיא ליהרג
 ולמות והוא רוצה להצילו בסכנה ודאית שהוא ימות
 ויהרג תחתיו אף שזה שנגזר עליו הוא ת"ח ובעל
 מעשים והוא שיכול להצילו בחייו הוא ע"ה אסור לו
 להציל בחייו דהרי רואה דעתה דמא דחבריה לא
 סומק לענין זה דמא דידיה סומק שלכן אסור להצילו
 בסכנה ודאית של עצמו, וזה שפפוס ולולייגוס אחים
 שאמרו על עצמם שקר שהם הרגו בת המלך כדי
 להציל את ישראל כדאיתא בתענית דף י"ח ברש"י
 וכן ברש"י ב"ב דף י' אף שמשמע שהם לא היו
 בכלל הגזירה מדחזינן שעשו דבר היותר גדול שהרי
 בשביל מצוה זו אין בריה יכולה לעמוד במציאתן
 כדאיתא בגמ' שם הוא משום דהצלת ישראל שאני,
 אבל להכניס עצמו רק לספק שאפשר שגם הוא יחיה
 אין ספק שלו עושה להחשיב כנגזר ודאי על פלוני
 שימות מאחר שאפשר שיוצלו שניהם לכן אף שאין
 לחייבו כדלעיל עכ"פ רשאי.

ומש"כ כתר"ה שאין לחייב גם ליקח אבר ממת
 ממש מצד שהוא בזיון, הגה הוא לפי שיטת החכמת
 שלמה שנתבאר שהוא טעות וגם דברי הכלי חמדה
 אינם כלום למה שנתבאר, אבל לדינא האמת שליכא
 חיוב דהא איתא בתוס' שבת דף מ"ד דאדם בחול
 על מתו יותר מעל כל ממונו דהא איסור הצלה
 מדליקה הוא אף שישרף כל ממונו ולא חששו להתיר
 כדי שלא יבא לכבויי במזיד, ולהציל את מתו התירו
 למה שאיפסק הלכתא כר' יהודה בן לקיש מטעם
 דאי לא שריית לו אתי לכבויי במזיד משום שמצטער
 ביותר, וכיון שלא מצינו אלא שצריך להוציא כל
 ממונו אין לנו לחייב בדבר שהוא יותר מכל ממונו,
 הוא אצל שמצטערין טובא כמו חתיכת אבר מעצמו
 שאינו חייב, ומסתבר שלא יהיה מחוייב להנצל
 מעבירת כל לאוין ע"י שיתן מתו לחתכו ולבוותו
 גאלו המצטערין טובא דלא נאמר אלא הוצאת כל

ממונו ולא ביותר מזה להשיך שמיקל בחתיכת אבר
 של עצמו, אבל מצוה ודאי איכא שאף שטבע האדם
 להצטער טובא על מתו יותר מעל כל ממונו מסתבר
 שחייב ליכא ע"ז ולכן מצוה שלא יצטער טובא
 ויציל נפש באבר של מתו, וגם הא מדת חסידות
 איכא אף לחתוך אבר של עצמו כדי להציל נפש
 ישראל כדאיתא ברדב"ז, וממילא להניח לחתוך אבר
 מהמת הוא גם מצוה, דלחתוך מחי אין לומר שיהיה
 מצוה מאחר שהוא צער מוכרח דכל אדם מצטער
 בזה ולא שייך לומר שלא יצטער, אבל באמת הא
 שייך לומר שלא יצטער משום פקוח נפש דפלוגי
 מאחר שהוא דבר ראוי לעשות שלכן הוא גם מצוה
 שלא יצטער טובא ויניח לחתוך אבר בשביל הצלה
 נפש דעדיפא.

והנני ידידו מקירו מאד.

משה פיינשטיין

אגרות

א

והם מה שחנני השי"י
 דבר ה' זו הלכתא,
 15

מש

ר"מ מת
 ומלפ
 בן אאמו"ר הגאון
 שהיה

וייכר שהמראה מחמת השומן, או מחמת צער הריאה, וא"ל לקלוף הקרומים צעף, יש להקל צככ"ג במקצת הריאה גם בלא הפימ, — ואם נמלא שומן על הריאה, ועליו סרכא במקום הפוסל, ונקלף השומן עם הסרכא, דינו כסרכא על גבי מעשה דרינוס, כמבואר בשמ"ח (סי' ל"ב סמ"ב) עכ"ל.

ה) **בועא** צריאה של עוף, ואין צער הריאה לקוי, ועור הריאה שלם ויפה, אין לחוש למתפנות יותר מנריאה של צמח, אולם שכוח מאד כי המוגלה צריאה של עוף אם היא כלפי חוץ, כסופה נתייבשה מאד הצער ועור הריאה, עד כשמגיע שם צלצבע, נופל מקום זה מצער הריאה, ונעשה נקב עמוק, כי אפס ממקום זה החיות העצבי, והגיע להעור

יצעות הפוסל צריאה וגרע מח, (העיר לזכ הגר"ש הנוי וואזנער שליט"א אצ"ד זכרון מאיר, בני ברק).
 (ג) **אם** צער הריאה בעלמה נחמסמס, אף שלפי ראות עין, עוד הריאה שלם ויפה, אין להכשיר, ורק אם נמלא קצת צער ונקב בחיך הריאה, ועור הריאה שלם ויפה, ואין נוגע במתפנות, יש מקום להכשיר, ויש לדון אם מחויב לדקוק אם נוגע במתפנות, אבל שכיון שקרוב לודאי בעוף, שנוגע במתפנות, לריך ישוד דעת גדול למעשה צבא.
 (ג) **ובשינוי** מראה או צער בלוי, ושומן, יש לנהוג כמבואר בדעת הג"ל.
 וכ"ז צנוגע לפסק הלכה, אבל הדבר הקשה צבא, הוא לזרר את המליחות.

יצחק יעקב ורייס

סימן ז

בנדון השתלת הלב

אברים של מת, בלי רשותו או רשות משפחתו, כוראי שיש למחות כנגד זה, בכל האפשרות, וכאשר הארכתו בזה כקונטרס מיוחד, ועל עכשיו באתי, מה שרצונם עוד בעקר מסוכן ביותר, היינו השתלת איברים שהנשמה תלוי בו, מחי הקרוב למת, עפ"י אומרו הרופאים, לחי אחר, ועוד אף שעוד לא יצא מדרך ניסיון, וכיית חקר בזה איזה חקירות, וחלק אותם לפעמים, והנני להשיב על כל פניהם ופניהם.

ה) **באות** ז' וי' כחז צב"ל: אולם למעשה השאלות הכרוכות צטויפוליס אלה הן יותר מסובכות. א"ל להשתמש בצבר של מת, אלא אם יש עוד חייות בו, כלומר לריכס לשחול את ההכר הן כדי מיחות של הבודד, מעודדא זו נובעת כמה שאלות ועיקרן תחילה: קודם כל ומשל לכל זקוקים הנו לקציעת רגע המיחה בדיוק — דבר שעכשיו מיעל בספק ואי-ודיעה, אפילו לפי חכמה הרפואה, כן למשל, אפשר כיום להחיות למת ימים גוף שניתן ראשו ע"י אמלעים מלאכותיים כמו מכונה לצ וריאה: האם לגוף חי כזכ דין של או של מת, ואם נדון זה למת, מה צינו למי ש, מלאוהו מרוץ חיני יכול לחיות אלא לפי שעה" שנחשב לחי כמי"ש צב"ח" (סי' שכ"ט סעי' ד'), והכח לפי הגמ' (יומא דפי"ב ע"ב) והמחבר (או"ח) שם, בזקוקים על החוטם, כלומר ע"י נשימה וכו', וכבר הורה החת"ם (יו"ד סי' של"ח) ש, כל רוחות שנעולס לא חייוו ממקום תורתנו הקדושה" וכו', החת"ם עמד צד לחומרא וכו', ואילו צנ"ד החומרא נעשה קולא וכו', אמנם אחר העיון קשה לקבל קולא זו אפילו דעת החת"ם, דכה ודאי אינו חולק על הרמ"א שפסק שאין חותכין בטבח של מעוברת שמתה להוליד את הולד אפילו החול. "משום דאין בקיאות במיחה האם בקרוב כ"כ שאפשר לולד לחיות" (או"ח סי' ש"ל סעי' ה' בצה"ה) וכו' עכ"ל.

וז"ל השאלה:

הזמנתי בטעם משרד הבריאות הבריטי להשתתף בוועידה (במארץ 6) של אנשי רפואה משפט ודת לדון על הפעיות החוקיות והמסטריות הנובעות מן המיפולים החדשים בשתילת אברים. על פמך הדינים האלה רוצים להחליט אם לחדש החוקה בדבר, כגון להתיר שימוש באברים של כל מי שמת פתאום אפילו בלי רשותו או רשות מיוחדת מאת קרוביו (ובלבד שלא הניה התנגדותו בכתב), וכבר יש הצעות כאלה להפקיר גופות של כל המתים לטובת חולים שצריכים אברים "חדשים".
 מאדד גיטא, אין כל ספק שכקרב נראה התפתחות רבה בטיפולים כאלה ועל ידם יפקחו נפשים של אלפי חולים המידועים עכשיו למיתה.
 וכיון שהתוצאות להי האדם ולזכויותיו שעוללות להשתלשל הן די רציניות בארץ זו ואולי לכסוף גם בארצות אחרות, והיות ושאלות כענינים אלה נשאלות כע"ע בכל יום ויום וריבים מאחביי מצפים להרבה ע"פ ההלכה, הנני רוצה להציע לפני הדר"ג החקירות האלה הרצ"ב בתקוה שיהוננו בחות דעתו כרי להרריכני בדרך אמת וצדק.
 את הנלעיד הקדשה כתבתי ואני מצפה לאור תורתו להאיר עיני ועיני התלויים בי, ובפרט בריני נפשות שעתידים לרדן בהן עלינו ועל גוייתנו. ורופא כל בשר הוא יסיר ממנו יב האבן ויתן לנו לב בשר, לב נכון וחכם, לחיות שלמים כגוף השלמים בתורה.

תשובה:

הנה רק קעת הי לי האפשרות לכא קצת במתוכים לכאר את השאלות שרן כזה בית במכתבו כיום כ"כ שבט העבר אלי, ובקונטרסו הנספח לה. כפי חריר העני.

הנה כנוגע להשאלה בדרך כלל, שהחזיר מזה כ"ת, בדבר שרצונם לחדש חוקה, להתיר שימוש

(ג) **הנה** מחמת שענין זה אין הנני צבא, רק לכת מש"כ, מה בין גוף שניתן ל צחשו שבות יעקב (ח"א סי' בניתו ראשו, אין כאן גם חי' יש חי' שעה, עיי"ש ודו"ק. — פלוגתא בין מה שהחח"ס הי המיחה, ע"י הפסק הנימוח, בקיאות במיחה האם בקרוב כי דמשמע שלא רצב לסמוך על ה"ת האם למח, — הנה כי י ש"כ בעלמו, דלחומרא לריכס אחרי הפסק הנימוח, שכחז הרמ"ם (פ"ד מאכלי ה"ה) הנפש, הי"ז שופך דמים, אי' נחעלף, והנה הי' לו להודיע ל ואיזה שיעור וגבול יש לו, א (פ"ג מה' שבת) במפולת, ישם ויכר ויזאת הנפש, וע ישה"ה זמן מועט, שמה נחי עין, אע"פ שכחז וכו', נ"מ ילא מהכשש עילוף וכו' עכ" עפ"ד הרמ"ם, שמחשש ע זמן מועט, והנה גם צב"ח דנו (בסי' ש"ל) ה"ל, חכר מפולת הוא, ע"י ש"ס (סי' המה דברי המג"א ש"ס (ג) בקיאות דשמה נחעלפה, ואם להמתין, ואדרכי וכו' מייח י"ל דלריכס להמתין זמן מועט ובחורו הזמן, כבר (ז) **אך** יע, ולפי"ז יוקשה בש"ס (ערכין ד"ז) יכ"ו, מציחין סכין וקורעין ממה דאיחה צמחני (ש"ב שמחות, המעמן עם ויזאת לדברי הרמ"ם ה"ל, דברי אחרי הפסק הנימוח, כבר מה דאיחה צב"ח" ש"ס ש, גשמע דרק עתה אין אנו מש"כ החח"ס הפ"י צב"א ל"ה בקיאות, — וביותר חמ שיהס להלכה, היושבת על דמ"ע ושה מטע שמה ש תרזויהו להלכה (צב"ח" סי' י"ב"ש"ן ש"ס (יו"ד סי' של"ט ה"ל, — ועל דברי חשו ש"כ, באשה שיצבה על כח לריסה לאפקוי את הולד, המה צחשו שבות יעקב ש תמיהים מחד, שהס כנגד להדיא, ואין כאן מחלוקת הפוסקים להלכה פסוקה, שמתמה ג"כ על חשו' ה' ניחול מן הדוד ופגע בו דברי הגאונים לעוטה נגד

גרע זעה, (בעיר לזה הגר"ש
 אצ"ד זכרון מאיר, בני ברק).
 בעלמא נחמסמם, אף שלפי
 ווד הריאה שלם ויפה, אין
 קלח צער נרקב בחוף הריאה,
 ה, ואין נוגע בסמפוטות, יש
 ן אס מחויב לבדוק אס נוגע
 שקרוב לודאי צעוף, שנוגע
 צ דעת גדול למעשה צזה.
 ז צער צלוי, ושימן, יש לנהוג
 בדע"ה הי"ל.
 זכה, אצל הדבר הקשה צזה,
 ה אס המליחות.

יצחק יעקב ווייס

רשותו או רשות משפחתו,
 בר זה, בכל האפשרות, וכאשר
 מיוחד, ועל עכשיו באתי, מה
 מסוכן ביותר, היינו השתלח
 ם בו, מהי הקרוב לסוה, עפ"י
 אחר, ועוד אף שעוד לא יצא
 זקר בזה איזה חקירות, וחלק
 להשיב על כל סעיה ופעיה.

תצ צב"ל: אולם למעשה
 הכרובות צטופילים אלה הן
 להשתמש בצבר של מח, אלא
 כלומר לריכס לשחול אס האבר
 צוד, מעובד זז נוצעות כמה
 : קודם כל ומעל לכל זקוקים
 יציה צדוק — דבר שעכשיו
 ה, אפילו לפי חכמת הרפואה,
 להחיות לכמה ימים גוף שניתח
 אכחיים כמו מכונה לצ וריאה:
 ן ש' הו אז של מח, ואס נדון
 זי ש, מלאוהו מרוץ אונו יכול
 שנחשב לחי כמ"ש צב"ה (סי'
 : לפי הגמ' (יומא דפ"ה ע"ב)
 צודקים עד החוטם, כלומר ע"י
 רכ החח"ם (וי"ד סי' של"ח)
 לא יחזונו ממקום תורחנו
 ו"ם עמד צבא לחומרה וכו',
 נעשה קולא וכו', אמנם אחר
 f זז אפילו לדעת החח"ם, דהא
 הרמ"א שפסק שאין חוחכין
 ומחר להזיח אס הולד אפילו
 זואין צמיתח האס צקרוצ כ"כ
 (א"ח סי' ש"ל סעי' ה' צנהג)
 וכו' עכ"ל.

ב) הנה מחמת שעיני זה אין נפ"מ לדינו כדלכלן,
 הנוי צזה, רק לבעיר על אזה פרטים,
 מש"כ, מה בין גוף שניתח ראשו, למלאוהו מרוץ,
 נחשו צבוח יעקב (ח"א סי' י"ג) מצוהר החילוק,
 צמיתח ראשו, אין כאן גס חי שטה, ובמלאוהו מרוץ,
 יש חי שטה, עיי"ש ודו"ק. — ומש"כ כח"ה, לנשוח
 פלוגתא בין מה שהחח"ם החזיק צמעחו, דקציעת
 המיתה, ע"י הפסק השנימה, ודברי הרמ"א, דאין
 צקיאין צמיתח האס צקרוצ כ"כ שאפשר לולד לחיות,
 דמשמע שלא לזה לסמוך על הפסק הנשימה, לדון
 אס האס למחר, — הנה כי כן ואלא מדברי החח"ם
 שס צעמו, לדחומרה לריכס להמחין זמן מועט,
 אחרי הפסק הנשימה, שכתב שס, ע"ד מה שכתב
 הרמב"ם (פ"ד מאלב ה"ה), והמעמץ עס יליח
 הנוש, הי"ן שופך דמים, אלא ויטה מעט שמה
 נחעלף, וכנה הי' לו להודיע לנו, חימה יליח הנוש,
 ואיזה שיעור וגבול יש לו, אצ"כ סמך עצמו עמ"ש
 (פ"צ מה' שנה) צמפולת, צנודקים עד חוטמו,
 ישס ניכר יליח הנוש, וע"ז כתב כאן, שאח"כ
 יטה זמן מועט, שמה נחעלף, ואז מותר לעמן
 עין, אצ"כ שכתב וכו', נ"מ אחר שטה מעט, שצ
 ילח מהחשש עילוף וכו' עכ"ל, הרי שכתב החח"ם
 עמיד הרמב"ם, שמשש עילוף, יש להמחין עוד
 זמן מועט, וכהו גס צב"ה שמשס לקח הרמ"א
 דינו (בס" ש"ל) הי"ל, חכר העטם, דחיישין שמה
 מצולפת היא, ע"י שס (סי' י"ע סעי' י"א), וכן
 המה דברי הרמ"א שס (בס" ש"ל), שכתב דאין
 צקיאין דשמה נחעלפה, ואס יחחכוהו תמות, וצריכין
 להמחין, ואדרכי וכו' מית הולד עכ"ל, ולפי הי"ל,
 י"ל דצריכה להמחין זמן מועט, להזיח מחשש עילוף
 וצחותו להמחין זמן מועט, ככר מית הולד.

אך ל"ט, דלפי"ז יוקשה מאד, על מה דליחא
 צשים (ערכין ד"ז), דהושנח על המשבר
 יכו, מצואין סכין וקורעין צענה ומזויזים הולד,
 נמה דליחא צמתי (שנה דק"ח ע"ב) וצמ"ס
 שמתח, המעמץ עס יליח הנוש וכו', דמשס מקור
 לדברי הרמב"ם הי"ל, דהרי כיון שצריך זמן מועט
 אחרי הפסק הנשימה, ככר מית הולד, צלמח לפי
 מה דליחא צב"ה שס, שאין אנו צקיאין עטה",
 השמע דרק עטה אין אנו צקיאין, יחא, אצל לפי
 מש"כ החח"ם הפ"י צהא דמעמץ, גס צזמן הש"ס
 ל"ה צקיאין, — וצוחר חמור על הרמב"ם דעתיק
 שניהם להלכה, היושנח על הנושצר (צפ"צ מהלכות
 שנה), והדן דהמעמץ, שס (צפ"ד מאלב), וכו'
 דמ"ע וטה מעט שמה נחעלף, וכן צש"ע העתיק
 צרוויכו להלכה (צב"ה סי' ש"ל וצו"ד סי' של"ט),
 ייה"ש שס (יו"ד סי' של"ט) העתיק דברי הרמב"ם
 הי"ל, — ועל דברי חשו הגאונים (סי' רמ"ח),
 ש, צאשה שושנה על המשבר ומחר, דלא קרעין
 לצריכה לאפקוי אס הולד, אלא משיכין לה וכו',
 המה צחשו צבוח יעקב שס, דדברי הגאונים הי"ל
 חמובים מאד, שבה כנגד סוגיה הש"ס (צערתיין)
 להז"ה, ואין כאן מחלוקת כלל, והוא מוסכס מכל
 הפוסקים להלכה פסוקה, והביא מכנסת הגדולה,
 שמתמיה ג"כ על חשו הגאונים הי"ל, ומה שחירץ,
 ניול מן הדוד ופעט צו אחי, וכדי שלא להשוה
 דברי הגאונים לעושה נגד סוגיית הש"ס והלכה

פסוקה, ל"ל דעת הגאונים כדעת אר"ה הי"ל,
 וכמו שהחמיר הרמ"א עכ"ל, והיינו דרק משום
 אין אנו צקיאין עטה, ס"ל כן, ולא הרגישו לישב
 מה דל"ט כ"ל.

דהנה גס צנוגע לדברי החי הגאונים לא נמלענו
 מדוחק, דהרי צב"ה וכן צמ"א דייוק,
 ,דאין המנהג עכשיו (עטה) וכו', ר"ל דאף דמדיחא
 דהש"ס קורעין, מ"מ אין המנהג כן, ואלו צחשו
 הגאונים כתבו צפשיטות, צחשצה על השלטה, מי
 קרעין, חשצה, לא קרעין לה וכו', דהמשמעות
 דמדיחא דהש"ס כן היא, — ולפי הי"ל, אולי י"ל
 ציבוח דברי הגאונים, צב"ה, דלכאורה ל"ט, משיכין
 לקח הרמב"ם, דישטה מעט שמה נחעלף, דלא ליחא
 כן צדברי הש"ס להזיח, והנראה צזה, דהנה דהא
 דכתב הרמב"ם שס, דישטה מעט שמה נחעלף,
 סוכב על כל מה שאיחא צמב"ם שס צחותו הלכה,
 אשר מקורו צדברי (מ"ס שמתח פ"א), דליחא שס,
 הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר וכו' אין קושרין אס
 לחיו וכו', עד שטה שימות", אין מחין וכו', עד
 שטה שימות", אין מעמץין וכו' עכ"ל, ולי"ז הלשון
 ,עד שטה שימות", ולא אמרו, עד שימות", וכן
 ראיח צמח צחשו רבי"ש שהעתיק הלשון (המ"ס
 שמתח) רק, עד שימות", וכן ראיח עוד צליח
 פוסקים שהעתיקו כן, אצל הרמב"ם נראה דס"ל,
 דעד שטה שימות, שאמרו, הוי דוקא, וכן דייק
 הרמב"ם שס כן צלשונו, ור"ל דלא סגי, עד שימות,
 רק, עד שטה שימות", כלומר עוד שטה מועטת,
 שמה נחעלף, — והכ"מ העתיק שס לשון הרמב"ם
 ,עד שימות", דס"ל דעד שטה שימות אלו דוקא,
 וע"כ גס צש"ע, לא העתיק להלכה אס דברי
 הרמב"ם, דישטה מעט, אף שבי"ח אס דברי הרמב"ם
 דישטה, צב"י שס עיי"ש, (אצל הש"ך הביא שס
 דברי הרמב"ם הי"ל להלכה כ"ל), — וצזה י"ל
 דס"ל להגאונים הי"ל, דדברי הרמב"ם הי"ל, וס"ל
 לפי"ז, דדברי שמואל (צערתיין) שס, לא איז"ה אליבא
 דצ"ט, וכו' דהצרייחא (המ"ס שמתח) לא ס"ל כן,
 ופסקי המה דדברי (המ"ס שמתח), ואל חמתה
 ע"ז, שיהי פלוגתא, בין שמואל שהוא אמורה, ובין
 הצרייחא, שכן מצינו (צשנה דק"ד ע"ב), צקאן
 המסורבל, דאמר שמואל כ"ז שמתקשה ונראה מהול,
 — ובמתניתא חנה רצ"ג אומר — ואינו נראה
 מהול, — מאי צנייכו איכא צנייכו נראה ואינו
 נראה עיי"ש, — אצל דדברי הרמב"ם, ח"ח לומר
 כן, דהרי העתיק שניהם להלכה כ"ל וצ"ע.

ד) ושוב כתב כ"ח (צחות ד') והיא העיקר
 הנוגע לדינו, וז"ל, למעשה עכ"פ א"ח
 למלס אס הרגע של מיתח הנוד, עס הרגע צבו
 מוכן המקבל לשחילת האבר, אלא מה עושם,
 מקיימים אס הנוד צחיים, — כרגיל הוא מי שקרה
 לו חסון או חחונה פחאומיה — ע"י חמלטים
 מלאכותיים (שצ"ה צדך הענע, הי' מח מקודס),
 וצחחים מכינים אס החולה (למשל פוחחים אס
 חצה, מסירים אס לנו, מקשרים אס עורקו עס
 מכונה לג, וכו'), ורק כאשר החולה מוכן ומזומן,
 מפסוקים מלמדי החח"י צנוד ונעלים אס אצריי
 מיד, — ונחפלות השאלה לשחיס: האס מותר, או
 חי"ב, הרופא להצריך אס החיים של אדם נושא,

זלי שום חקוה שיצירא, אלא ורק לשם קיום אצרו
 לפיקוח חי זולתו, ועוד, האם רשאי הרופא להפסיק
 עיטול החייו לעובת החולה השני, האם נכון להל
 חיי אדם הכי נושא, עד שהרופא ברצונו מאריך
 וברצונו מקצר נפש אחת מפני נפש אחרת ע"כ.
 (ה) הנה חובן השאלה בקיומו, אם מעשה הרופאים
 צדק, יש להקרא רפואה, או רצח, ולדעתי
 הדבר פשוט, דיש לזה דין רצח. ונחזי חנן, עד כמה
 אף לפי שיעתם, אין הדברים צבירים, כי מנר אחד
 אומרים, אף אם נפסק דפיקוח הדפק והגשומה,
 עדיין יש בו חיות, ומנר השני פוסקים על הכי
 שאין סיכוי לחייו, ומותר לעקור את לבי. מנר אחד
 אגתו שומעים התפארוחה, שטושים פלאים פלאים
 נכבדים אנשים למאות, אחרי שכבר החיאו מהם,
 ופראפעסער לב נלודו יוכית, שמה לפני אחת שבעות
 אחרי שנפלו הרבה לפני ששה שנים, בתאונה דרכים,
 וכבר החיאו ממנו, ונקצט עליו מת קליני, ורק לפי
 דברי עלמו, הודוח לשלטון הסובייטי, שדרשו
 מהרופאים לעשות הכל להחיותו לחיים רגילים,
 הכריחו אותו, ומנר השני המה קובעים מועתדים
 למוח צרות, שיש לעשות עם איברייהם, אחרי שימוש
 כל שהוא, ובעל ומנוטל כל הישגייהם להחיות לחיים
 אנושים אחרי יוה, האם אין זה מעשה רצח.
 (ו) וכו' אף לפי שיעתם, אכל אגתו לדין איש
 לכל זה. כי אף אם המקרה מיתחו של
 הי שעה, יש לו דין רצח, ומייע אפילו מי שהוא
 גוסס ממנו, אין קושרין את לחייו וכי ואין פוקקין
 וכי ואין שומעין את הכר מתחתיו מפני שמקרב
 את מיתחו, והמעמץ עם יליאת הנפש הרי זה שופך
 דמים, כמבאר (במס' שמוחה ורמב"ם ושו"ע)
 כ"ל, וברמ"א (יו"ד סי' של"ט) כתב, דאסור לגרום
 מיתה, למתן שימחה מותר וכי עיי"ש, הרי אף
 שהוא צמנר רע כזה שקרא לו מת, ומי"מ אסור
 לגרום שימחה מותר.

(ז) והנה על הי שעה אף מחללין את השבת,
 כמבאר (ביומא דפי"א ע"א) מלאוהו חי
 פשיעה, לא לריכא דאפילו להי שעה עיי"ש, וכן
 הלכה פסוקה (ברמב"ם פ"ב מהי שבת הלכה י"ח),
 ובש"ע (או"ח סי' שכ"ט סעיף ד'), ובמשנה ברורה
 שם, ובדבריו במנחת יצחק חלק רביעי סי' קכ"ג
 אות כ', ועי' בחש"י בית יעקב (סי' נ"ט), ובחש"י
 שבות יעקב (ח"א סי' י"ג וח"ג סי' ע"ה), דהכל
 שמים צדק, אף פליגי לענין גוסס, צרתו, בחול
 יבשבת, דאם מותר בחול, הותר גם בשבת, ואם
 אסור, אסור גם בשבת, ורק אם הרופא אומר שלא
 יוכל לרפאותו רפואה גמורה, ורק משום חי שעה,
 ס"ל להביא יעקב דאסור, אכל אם הרופא אומר
 שיוכל עדיין לרפאותו לגמרי, גם להבית יעקב,
 מחללין גם בשבת, עי' בהגה מהכח"ם ע"ג הש"ע
 שם (סי' שכ"ט), — ועטם הבית יעקב מפורש שם,
 ח"ל: וזריך לתרן וכי מי"מ מוכח דתבאר בגמרא
 ופוסקים (או"ח סי' של"ט) דאפילו מוחו מרוזן
 וכי, וכי גרע גוסס דמיטעוה חי עכ"פ וכי, ועי"כ
 ל"ל דמחו מרוזן מפורש טעמה משום דחוששין לחיי
 שעה כמי"ש צבור שם, אכל בגוסס איכא לפעמים
 ריעוהא, אם עשו לו רפואה ע"י חי שעה שמעבדים
 יליאת הנפש, שהרי מותר למוטע מן הגוסס דבר

המעכב יליאת הנפש, והפי"ג שאסור לקרב מיתחו
 כמבאר (ביו"ד סי' של"ט), וא"כ אם ישאו לו
 רפואה, יבא ריעוהא לעכב יליאת הנפש שלא ימות
 מהרה, דלי"ד למוחו מרוזן, משום דיש לחוש לחיי
 שעה, אכל גבי גוסס אינו נכון לעכב יליאת הנפש
 וכי ואפילו בחול וכי עכ"ל, — והנה, אף דמהר"א
 שהביא (מיו"ד סי' של"ט), מוכח רק דמותר למוטע
 מהגוסס דבר המעכב יליאת הנפש, אכל לא איסור,
 מי"מ הא צדק חלוי, דאם לא היי איסור, היו
 לריכס לעשות כן משום חי שעה, וכי"כ בספר בית
 לחם יהודי נדפס ע"ג הש"ע (וילנא) שם, בשם
 סי"ח, שאין לעקין בשעה יליאת נשמה, כדי שלא
 תחזור הנשמה, ותסבול יסורים קשים, וכתב שם
 בצ"ל, דאין משמין מלה על לשונו כדי שלא ימות
 עיי"ש, וכי"כ בגוסס דוקא כ"ל, — אכל השבות
 יעקב שם (ח"א סי' י"ג), חולק עליו, וכתב, ודאי
 לעכב יליאת הנפש, לעשות מי שאינו בקי ברפואה
 אסור לעשות, אכל מי שבקיא ברפואה למוטע ממנו
 הגוססה לפי שעה, פשיעה דמותר לעשות, וכדאי
 (בפ"ק דע"ז ד"ב ע"ב), האי מאן דבלע זיבורא
 מחי לא חי, מיהו לישקייכו רביעא דחלה שמוג,
 אפשר דחי פורתא, עד דתפקיד אצתיי ע"כ, וכיון
 דמותר לעשותו, ודאי מחללין שבת, משום פק"י לחי
 שעה, והוא צבור עכ"ד.

(ח) והנה ראייה השב"י ה"ל, לא הבנתי דברי
 נדון (דמו"ס ע"ז) ה"ל, דומה למרוזן,
 דלי"כ עוד בכלל גוסס, דגם הבית יעקב מודה צדק,
 דמחללין אפילו על חי שעה, כדאיחא (במס' יומא)
 כ"ל, דדוקא בגוסס שייך ענין של עיכוב יליאת
 הנפש כ"ל, אכל למעשה פסקו צ"ס חוספת שבת
 (סי' שכ"ט סק"ד) והחח"ם (יו"ד סימן של"ט)
 שם בהשבו"י, וגם צ"ס ח"ר הניה דברי הבי"ע
 ב"ע, אמוס בפתי"ש (יו"ד סי' של"ט סק"א), הניח
 מס' מלמיה ישועה, שכתב ליישב דעת אקינו הרב
 בית יעקב צדק עיי"ש, מי"מ כיון שגם צבאור הלכה
 (סוסי"י שכ"ט), ועוד שאר גדולי האחרונים פסקו
 כשב"י, כן בהלכה.

(ט) אולם עדיין ל"ע, דהרי לא רק משום עיכוב
 יליאת הנפש יש לחוש, אלא גם לאיך גם
 גוסס, עיי' פעולתו יוכל לקרב מיתחו, דהרי גם
 נגישה לבד, בגוסס, יש משום קירוב מיתה כ"ל,
 ואף דתכלית עשיתו, להאריך לו חי שעה, מי"מ
 כפי מה שכתב השבות יעקב ענינו שם (ח"ג סי'
 ע"ה), צדק: דודאי היכא דיש חשש שמקרב
 מיתחו, ולא עושה כן כדי לרפא אותו לגמרי, זה
 ודאי הוי כשופך דמים, וחיישין לחי שעה, כמבאר
 בש"ע ופוסקים (יו"ד סי' של"ט) דאם אפשר שעי רפואה
 זו שנותן לו לרפא לגמרי מחלו, ודאי לא חיישין
 לחי שעה עכ"ל, הרי פשיעה לו, דאם יש חשש
 קירוב מיתה, ואין חקוה לרפאותו לגמרי, שוא"ח
 עדיף, ואלו שם (בסי' י"ג), התיב אף להלל שבת
 על הגוסס, אף רק למוטע הגוססה לפי שעה, אף
 שיש חשש קירוב מיתה, וביחוד יוקשה על שבות
 יעקב, דשם (בח"ג) ל"ן לתשובתו ה"ל (ב"ח"א),
 ולא צריך דברי ענינו שלא יסחרו זא"ל, וכו'.

(י) עוד כפי הנראה מדברי השב"י (ב"ח"א) ה"ל,
 שדייק, למוטע ממנו הגוססה לפי שעה,

משמע הא רק לעכב יליאת
 ממנו הגוססה, אף לפי שיער
 צדק. (ועיי' צ"ס דרכי הוראה
 סי' א') ולהלן
 (יא) ודאתאן מה, במקרב ל
 שפיכת דמים
 משום הלל נפש אחרת, אף
 וכי"כ רק ספק, וכי"כ הוי נ
 כרחוק, ואין זה ענין למחלוקי
 אדם לסכן חייו וגופו, בשם
 שכתב בסמ"ע (חומ"ם סי'
 לה הביאו מירושלמי, דזריך להכ
 סכנה להליל חבירו, וכי הבי
 מפני שהלה ודאי והוא ספק
 והרמ"א, מלאחר שהרי"ף והו
 לא הביאו בפסקיהו עיי"ש, ו
 ל"ח) כתב, ח"ל, ומיהו אם
 עמו, אין לו לסכן גופו מלאחר
 אעי"ש שרואה במיתת חבירו
 עמך, ולא מנינו חילוק בין
 עכ"ל, והביאו בצ"ל רב
 וכתב ע"ז, זה לכאורה סותר
 חכ"י), דזריך להכניס ענינו
 לש"ע שם עכ"ל, וכן כתב ו
 (ח"ג סי' תרכ"ב) עיי"ש.
 שכתבו ראייה (מסאכודרין
 ה"ל
 (ב) והנה הירושלמי ה"ל
 ב"ב), דאמר רשב
 מחקטיל, ורמיחוי בספר כלי
 רב), דפי דברי הירושלמי
 דלחא קטיל יכול להיות שלא
 שחול ואשויב ל"י החילא,
 ממון, כמו "חיל הוכ", ואי
 לצבלי ט
 (ג) והנה כי כן ראייתו צ"י
 דייק מדברי ה
 שכתב, הרוואה שחבירו ט
 בחין עליו, ויכול להילוי
 דלחין ספק שיוכל להילוי,
 ענינו בספק סכנה להלל
 הב"ח כוונת העור שם, ו
 הש"ס (במסאכודרין) שם, ו
 הוא, משום דמלאין הבריי
 אפילו אינו צדור לו שיוכל
 כפי דבריו, דהעור רוב ל
 הברייחא, אכל באמת גם
 הרמב"ם לא יחלוק על זה
 בשם הפוסקים דכוכיחו כ
 ועי' בפתי"ש שם, ומי"מ י
 אף לעשות פליגחא רק לכו
 וכתב כוונה אחרת בדברי
 הרמב"ם שם עיי"ש, מי"מ
 להילוי" שכתב הרמב"ם,
 בודאי, בלא שיכניס עני
 מוכח כן ג"כ מדברי ה

ש, והע"ג שאסור לקרב מיתחו
 י (ג'ט), וה"כ אם יעשו לו
 f לעכב יציאת הנפש שלה ימות
 ' מרוץ, משום דיש לחוש לחיי
 ס אינו נכון לעכב יציאת הנפש
 ו. ע"כ, — והנה, אף דמהר"א
 ש"ט, מוכח רק דמוחר למנוע
 z. ויציאת הנפש, אבל לא איסור,
 ו, דאם לא ה"ו איסור, היו
 נסוב חי שעה, וכ"כ בספר בית
 ע"ג הש"ע (וילנא) שם, בשם
 בשעת יציאת נשמה, כדי שלא
 סבול יסורים קשים, וכחז שם
 מלה על לשונו כדי שלא ימות
 דוקא כ"ל, — אבל השבח
 ' י"ג), הולק עליו, וכחז, דודאי
 ' לשעות מי שאינו נקר ברפואה
 מי שנקרא ברפואה למנוע ממנו
 פשיעה דמוחר לעשותו, וכדאי
 ע"כ), האי מאן דבלע זיבורא
 לישקייבו רביעיתא דחלה שמג,
 עד דתפקידו אצותי ע"כ, וכיון
 וי מחללין שבת, משום פק"י לחי
 וכוז צדור ע"כ.
 השבוי ה"ל, לא בכנותי דהרי
 ז"ס ע"ו) ה"ל, דומה למרוץ,
 ז"ס, דגם הבית יעקב מודה בזה,
 ז"י שעה, כדאיחא (במ"ס יומת)
 ס שייך ענין של עיבוד יציאת
 'מעשה פסקו ב"ס חוספת שבת
 ' והאחרים (וי"ד סימן שלי"ט)
 ב"ס א"ר הנה דברי הב"ע
 (וי"ד סי' שלי"ט סק"א), הביא
 שכתב ליישב דעת זקינו הרב
 ש, מ"מ כיון שגם צדיאור הלכה
 יוד שאר גדולי האחרונים פסקו
 ו"י, כן ההלכה.
 י"ע, דהרי לא רק משום עיבוד
 נפש י"ס לחוש, אלא גם לחיך
 יוכל לקרב מיתחו, דהרי גם
 , יש משום קירוב מיתה כ"ל,
 ו, להאריך לו חי שעה, מ"מ
 נוח יעקב בעצמו שם (ח"ג סי'
 דאי היכא דיש חשש שמקרב
 כן כדי לרפא אותו לגמרי, זה
 ז"ס, וחיישינן לחי שעה, כמבואר
 ל, ברם אם אפשר שפ"י רפואה
 לגמרי מחליו, ודאי לא חיישינן
 הרי פשיעה לו, דאם יש חשש
 תקוה לרפואתו לגמרי, שוא"מ
 סי' י"ג), התייר אף לחלל שבת
 למנוע הבסיסה לפי שעה, אף
 יצחה, וצווחר יוקמה על שנות
 (ל"ן לחשבותו ה"ל (בחי"א),
 עצמו שלא יסחרו ז"מ, וז"ע.
 ה מדברי השב"י (בחי"א) ה"ל,
 נוע ממנו הבסיסה לפי שעה,

משמע הא רק לעכב יציאת נפשו, אבל לא ימנע
 ממנו הבסיסה, אף לפי שיטתו, אין לעשותו, וז"ע
 בזה. (ושי"ע ב"ס דרכי הוראה להגמ"ל חיוח ז"ל
 סי' א') ולהלן (מה).
 (ח) **ודאתאן** מזה, במקרב אף חי שעה, הוי בכלל
 שפיכת דמים ודאי, ולא הותר אף
 משום הלל נפש אחרת, אף דה"י צדק ודאי הללה,
 וכ"כ רק ספק, וכ"כ הוי רק ספק ספיקא ע"ד
 הרחוק, ואין זה ענין למחלוקת הפוסקים, אם לריך
 אדם לכתב חייו וגופו, אם צדאי חי חיבור,
 שהביא הסמ"ע (ח"ו"מ סי' תכ"ו) בשם הג"מ,
 שהביא מירושלמי, דלריך להכניס עצמו אפי' בספק
 סכנה להלל חיבור, וכי' הב"י ונראה שהטעם הוא,
 מפני שהלה ודאי וכוז ספק ע"כ, והשמיטו המחבר
 והרמ"א, מאחר שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והעור
 לא הביאו בפסקיהו עיי"ש, ובארי"ב (שער י"ע אות
 י"ח) כתב, וז"ל, ומיחו אם צדאי חי ג"כ מסוכן
 עמו, אין לו לסכן גופו מאחר שהוא חוץ מן הסכנה,
 לע"פ שרואה במיתת חיבורו, כדדרשינן וחי אחיך
 עמך, ולא מניין חילוק בין סכנה למיתה ודאית,
 ע"כ, והביאו צ"ל רבב (סי' שפ"ע אות ח'),
 וכחז ע"ז, זה לכאורה סותר למש"כ הסמ"ע (ב"ס
 תכ"ו), דלריך להכניס עצמו בספק סכנה, וסייעתה
 לשי"ע שם ע"כ, וכן כתב בפשיטות תנ"י הרד"ק
 (ח"ג סי' תרכ"ה) עיי"ש. וגם ראיתי בפוסקים
 שהביאו ראיה (מסנהדרין דע"ג), דלא כירושלמי
 ה"ל.
 (יג) **והנה** הירושלמי ה"ל היא (בפ"ה דתרומות
 ה"ב), דאמר רשב"ל, עד דאנא קטיל אנא
 מתקטיל, וראיתי בספר כלי חמודה (פי' תל"א אות
 ר"ב), דפי' דברי הירושלמי שם, דאמר ר"ל, כיון
 דאנא קטיל יבול להיות שאני מתקטיל, איכ' מוטב
 שאחל ואשזיב לי החילת, דיש לפרש חילת, הוא
 ממוון, כמו "חיל הזה", ואין סתירה בין הירושלמי
 לצבלי עיי"ש.
 (יג) **והנה** כי כן ראיתי בב"ח שם (ח"ו"מ סי' תכ"ו),
 דיוק מדברי הרמב"ם (פי"ח מה' רוח),
 שכתב, הוראה שחיבור עונע צנור או שלטון
 באין עליו, ויכול להליו"ו וכו', דמשמע דדוקא
 צדאין ספק שיוכל להליו, אבל אינו חייב להכניס
 עצמו בספק סכנה להלל חיבורו עיי"ש. — ומש"כ
 הב"ח בכוונת העור שם, שכתב אחרי שהביא דברי
 הש"ס (בסנהדרין) שם, והרמב"ם כתב וכי' כ"ל,
 הוא, משום דמשלשן הברייתא משמע דהייב להליו,
 אפילו אינו צדור לו שיוכל להליו, לכך כ' והרמב"ם
 כתב וכו', כנראה שחולק על מש"כ החולה עיי"ש,
 פי' דבריו, דהעור רוב לשלול שלא חטטה צלשון
 הברייתא, אבל באמת גם הברייתא ס"ל כן, דבדאי
 הרמב"ם לא יחלוק על הברייתא, ומכ"כ לפי ה"ל
 בשם הפוסקים דבוכיחו כן גם מדברי הש"ס שם,
 וע"י בפתי"ש שם, ומכ"כ י"ל דלא ניחא להב"י שם,
 אף לעשות פליגתא רק להי"א בין הברייתא להרמב"ם,
 וכחז כוונה אחרת צדברי העור, מה שהביא דברי
 הרמב"ם שם עיי"ש, מ"מ זה צדור דמלגין, ויכול
 להליו"ו שכתב הרמב"ם, מוכח דוקא ביכול להליו
 בודאי, בלא שייכנס עצמו בספק סכנה, וממילא
 מוכח כן ג"כ מדברי המחבר שם בש"ע, שהעתיק

לשון הרמב"ם כ"ל עיי"ש, וכן הוכיח בספר אור
 שמח (בפ"י מה' רוח ה"י) מדברי הרמב"ם שם,
 וכ"כ ב"ס ביה הילל הובא ב"ס שו"ת צדקה (וי"ד
 סי' קי"ד סק"ד) וצדרי"ת שם (סי' י"ב).
 (יד) **והנה** ראיתי בספר חורב תמימה (קדשים
 אות ק"ו), שכתב דאפשר להביא ק"מ
 רא"י, דמחוייב להביא עצמו לספק סכנה, כדי להליו
 חיבורו מודאי סכנה, ממש דאיחא (צדרי"ת דף ל"ג
 ע"א), מעשה בערוד שהי' מויק את הצרות, צדק
 והודיעו ל"י חנינא בן דוסא, אמר לכו הראו לי
 את חורו, נתן עקבו על פי החור, ולא וגשבו ומח
 הערוד, והקשה המכרש"א שם, איך הכניס רחב"ד
 עצמו במקום סכנה, ושאר צקושי"א, וז"ל עפ"י
 דאיחא (בפ"ג דתענית כ"ד ע"ב) ובכ"מ האגדות,
 על רחב"ד, שהי' מלומד צנסיס, מנאל דלפני רחב"ד
 הי' העמידה על חורו של הערוד ספק סכנה, כיון
 שרגיל צנסיס, ולפני האחרים הי' הערוד ודאי סכנה,
 וחייב להכניס עצמו בספק סכנה, להליו חיבורו
 מודאי סכנה עכ"ד, — ותומא על דבריו, דאם
 רחב"ד סמך על הגם, מהמח שהי' מלומד צדקה, שז
 י"ל דלי"ב אף בכלל ספק סכנה אלא, וכ"כ איחא
 באמת בעיון יעקב (צדרי"ת) שם, ליישב את קושי
 המכרש"א ה"ל, דשאינו רחב"ד שהי' מוצטח בעצמו,
 שהלכה מלוי על ידו וכו', וזכ"ח הרב"ם תנ"י ז',
 והליו מסכנה דרכים שאני וכו' עיי"ש, וא"כ שז
 אין רא"י משם כלל.
 (טו) **בארפן** להלכה למעשה, בודאי אין מחוייב
 לסכן נפשי' אפילו בספק, צדלי' הלל
 חיבורו, וביכא דהוי קירוב מיתה, אפילו וכו' רק
 חי שעה, לכ"ע אסור, דלי"ש טעמיהב, דהלה ודאי,
 וכוז ספק, דגם הוא הוי ודאי, — וא"כ צדרי"ד
 הוי בכלל שפ"ד, — ואף צלשון שהאריכו את חי
 ההולה, מ"מ פשיעה, דאם אח"י מקרבים את מיתחו
 הוי בכלל שפ"ד, (וא"ע מש"כ צבלי"י שם לענין הסרת
 המלח עיי"ש), — ומכ"כ ביכא דלי"ב הללה ודאי,
 וביותר כמו צדרי"ד, דהוי רק כמו ס"ס, ע"ד הרחוק
 מאד שיעיל, ולכל מי שזי' לו רק שכל אנושי, יודע
 שאין מעשה רוח יותר מזה, ומכ"כ בהגיעני לדבר
 הלכה הצדורה כ"ל.
 (עו) **וע"ד** מש"כ כ"ח, צדבר מה' שפליגו הפוסקים,
 אם מותר להליו עצמו, ע"י עקירת עין
 או כריתת אבר משל חיבורו, אם אין צדור ברירה
 אחרת, וכמבואר בפתי"ש (וי"ד סי' ס"ק ע"ו),
 ואם אנו מחוייבים, או עכ"פ רשאים, להקריב אבר
 הי' כדי לקיים נפש אהת, אבר של מח אעכו"ב.
 וא"כ איך הוא הנודצ או קרבינו צעלים על גופו
 צדבר פיקוח נפש לתח או למנוע הסכמתם עכ"ד.
 — ובדאי כוונת כ"ח צדקה, צנוגע להעביר אבר
 ממת לחי, דאלו צנוגע ליקח מחי כמו צדרי"ד, הרי
 הוי קירוב מיתחו ממש, ולא נוגע רק לאבר אחד,
 דאף ליקח אבר מאדם צדקה, נוגע לפקוח נפש,
 וכמ"ש צדרי"ד שם, ומכ"כ בחולה, וביותר צדבר
 שהשמה חליו צו, וככל דבריו ה"ל, ורק בודאי
 דבריו מכוונים, להיכא שהחולה לפנינו, כמובן של
 הנוצ"י, האם מותר למנוע לשיטתו, להעביר אבר
 ממת לחי, וכמ"ש בהחלת דבריו צדקה א'.

(ז) והנה לדעתי אין חיוב בדבר אף להנזי"י, והתחיל במה שהביא כ"ת, בפלוגתא הפוסקים, אם מותר להליל עלמו באבר של חזירו, — הנה לדעתי נודאי להלכה למעשה העיקר כדברי הפוסקים דאסור, דאין חיוב על חזירו לחתוך אברו בשביל הלל חזירו, אפילו היכא דליה סכנה לכל גופו, וראי ברורה לזה, מדברי הש"ס (סנהדרין דע"ג ע"א) שם, דפרין והא מוכח נפקא (מלא חמנו' על דם רעך), מכתם נפקא, אבדה גופו מנין ת"ל והשבותו לו, אי מכתם הו"א הי"מ בפשי', אבל מיטרה ומיגר אגורי חימא לא קמ"ל עכ"ל, ואט ואמר דמחויב אף לחתוך איברו, משום הלל חזירו, היה יכול לומר נפ"מ גדולה יותר, דאם מהשבותו, הו"א דאין מצוה לאבד איברו, כמו דליש חיוב זה בהשבת אבדה ממון, וכמו שכתב הכ"צ בקומץ מנחה להמני"ח (מנחה רל"ז), להוכיח, לענין מאבד עלמו לדעת עיי"ש, ובהגהת חכמת שלמה (ח"ו"מ סי' תכ"ו) חז"ל עוד ועד יותר, להוכיח משם, דאף אם הוי הבלל דרך ציון להמיל, אינו מחויב אף באבדה גופו עיי"ש, ומכ"ש בחתיכה אבר וכי"צ, וכ"כ בספר אור שמח שם.

(ח) והנה בספר כלי חמודה שם, הביא מה שפנלו ונחנכוהו הרבנים בדברי הגאון המהרש"ק ה"ל, והוא הסכים עם המשיג, דאחרי דמגלה לן הש"ס (בסוטה), דה"ד חסיד שועה, כגון שראה אשה עובדת צורה, ואינו רואה להלילה, מצוה מה, דנז"ד לא יחכן כלל גדר אינו לפי כבודו, וכן מוכח מהמבואר בש"ס, בדפיק"י כל הוצא הי"ז משובח, וברמב"ם (פ"צ מה' שבת ה"ג), וביאר ביאור בפשי"מ (שבת דק"ח ע"ב), דעושין רק ע"י גדולי ישראל והכמיהים ממנו, וזה דלא כהכ"מ שם, ולא אישחמיט לומר, דאם אינו לפי כבודו של אוחז הגדול להליל בעלמו עבור החולה, לא יהא לר"ך לחלל שבת, וכיון של"ש צוה גדר דאינו לפי כבודו, ה"ל קרא לזה, — וכן הביא שם מספר רבד הזהב, דמבואר שם, דאף במאבד עלמו לדעת, חיוב להליל, ודלא כהמני"ח ה"ל, ועכ"ה מטעם, דאין אדם צה"ב על גופו, ויש צוה ג"כ משום לאפרושי מאיסורא, וכן איתא בדרכ"י (אוי"ח סי' ע"א אות ו') עיי"ש, וע"כ י"ל דא"ל קרא מיוחד לזה, ולי"ע במשי"כ בש"ח זרע אמת (ח"ב סי' י"א) והוצא בדרכ"ה שם (סי' י"ז) עיי"ש, — אבל כ"ז ל"ש בנוגע לחתיכה אבר, ומוכח שפיר, מדלא עשה הש"ס האריכתא לחיוב, אף לחתוך איברו להלל חזירו, ש"מ דאינו מחויב.

(ט) ועוד דברים צנו עפ"י"מ שהביא הגאון המהרש"ק עם ראי' לדעתי ה"ל מהא דמבואר (בסנהדרין דע"ה ע"א), דפרין אלא למ"ד פנוי היחב מאי כולי האי, ומשי ר"פ משום פגם משפחה וכו', וקשה אטו משום פגם משפחה ימות זה, הלא המשפחה בעלמם מחויבים להלילו בגופם וממונם, אי"ו היכא דאיכא פגם משפחה פטורין, דליפתי מוכחעלמא שפעמים שאתה מתעלם, ואין צוה משום והשבותו ולי"ת על דם רעך עיי"ש, — והגאון בכלי חמודה שם, כתב לחלק בין ציון שהוא לפי עשה בזמן הלל, דאין אין לחוש לשם ציון להליל חזירו מהסכנה, ובין ציון שנמשך גם אחר

הלל, דצוה ס"ל לרי"פ (וי"ל דאף השאר מ"ד מודו ל"י לדינא, רק ס"ל דאף אם מוחלים על כבודם חסור שם בהחלט) דחוששין משום פגם משפחה, עכ"ה, — וא"כ צנוגע לחסרון אבר, דחון ממה שנגרם לו בהסרת אברו, החק לער ריפוי שבת וכו' וכו', עוד יש באבר הגלוי, גם משום נשח וציון הנמשך לכל ימי חייו, דפשיטא דאין עליו חיוב להליל חזירו כדכ"ה צוה, והלכה כהרד"ז צוה.

(כ) וצוה צוה לחקירה, בדבר נחוח אבר מהמת היכא שהחולה לפנינו, והותר משום פק"י להנזי"י, אם יש גם חיוב בדבר, דלע"ד ברור לפי ה"ל, שאין חיוב בדבר, דברי אף בלתי האיסור ניו"ל, ואיסור הנאה, ועשה ולי"ת של קבורה מת, יש גם משום ציוני, וכדאיבעיא לכו (בסנהדרין דמ"ו ע"ב), אי קבורה משום ציוני, אי משום כפרה, וקאמר דפ"מ אם אחר לא בעינא וכו', ואיפסקא להלכה (ביו"ד סי' שמה), דלאו כל כמיני, משום דהוי משום ציוני, וציון הוא לקרוביו עיי"ש, והרי בציון נמשך בשעת מטעה ונמשך עד שלא יקבר, וכל כה"ג ליכא משום חיוב הלל צחי, והכ"ד בנות, וע"י בחו"ע (פ"ב דאבות מ"ז) בשם הכלבו בעטש הקבורה, שקשה לנפש שחראה שהגוף מחזרה עיי"ש, ומשי"כ צחי מהר"ל חיות (שבת ד"ז ע"ב) על מה דאיתא שם קשה רימא למח כמחט צבצר החי.

(כא) וגם כפי מה שכתב בכלי חמודה שם, לחלק בין פגם משפחה לשאר ציון, ודפגם משפחה, הדבר נוגע לפגם כל המשפחה, והרבה קטנים, שאין מוטל עליהם מצוה הללה, וכשגדלו יהיו צוין, לנח אסרו חכמים עיי"ש, כ"ז שייך גם בד"ד, דיש גם משום ציון המשפחה, וכדמוכח (בסנהדרין) שם כ"ל, והיינו פגם משפחה, כלשון הש"ס (בכתובות דפ"ו ע"א) עיי"ש, אי"כ שייך משי"כ הכלי חמודה, דבכה"ג אין משום חיוב הללה כ"ל.

(כב) ועוד יש לומר צוה כדברי הרד"ז בשו"ע שם, וחי"ל, ותו דכתב דרכי דרכי נועם, ולר"ך שמשפטי תורהו יהיו מסכימים אל השכל והסברה, וא"ך יעלה על דעתו, שיהיה אדם לסמא אט עיני או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חזירו, הלכך אינו רואה עטם לרין זה עכ"ל, — וכ"ז שייך אף בנחוח מת, ומכ"ש לחתוך איברו, לנר"ך חו, אף בחולה לפנינו, כי איך יעלה על הדעת לעשות כן, אם מח גדול הדור, או נשיא שבישראל, ואם ה"י מצוה, גם אל"ס שייך מצוה, ואם ל"ה מצוה אל"ס, גם באיש פשוט ל"ש מצוה, דהחורה יתן לכל, אלא עכ"ה דל"ש מצוה בכה"ג.

(כג) וע"ד משי"כ כ"ה בזה ז', דנ"ל שלבמקבל השחלה כזו, אין קפידה יחירה, דהא מותר לתח לחולה שעלול למות לאחר זמן, סם שאינה בדוקה, באופן שאם לא יהי' לו לתרופה ימחר מיתתו, כמבואר בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ה) ועוד פוסקים, ולכן אם יש אפילו רק חולה אחד שהבירא, או שהראה סכויים להבראה ע"י שחילה אבר כזה, הגם שמה חולים מחו ממנו זה, מותר עכ"ה.

(כד) הנה לפי מסקנת הכ"צ צוה"ל, ומ"מ אין לי כן, רק לר"ך להיות מחו"מ רופאין מומחין שבעיר, ע"פ רובא דמינכר שהוא כפל, לפי ע"כ יעשה ע"פ רוב דיעות החכם שבעיר עכ"ל, פשיטא

הנה תשובתי הנ"ל הגאון מהר"ם פיינשטיין של הערות וצוה הנני להעתיק דב

ו"ל: ולכן אני לומר בשבט ברור ומחלט ולא שייך כי שחילה הלכ שהחילו הרופא שחי נפשות ממש, שהורגין ממנו הלכ כי עדין הוא חי ל שנמסרו לנו חשיבות מיתר הרופאים שיש מהם שמגודים הוא חי, אבל מלד רשעוהם שלו שהוא רק חיי שעה ולא הורגים בידים מחיים ממש, אף עשרות בשנים אח החו שהרבה מוליו הלכ מאריכין ו שנוטלין ממנו הלכ ומשחילין כולם מתו בזמן קצר רובן של מועטים, ואף האחד שבאם הכסיתו לפ"מ ששמעתי שא על המלכויות שבכל המדינו הרשעים לרצוח צוה שחי שרואין כבר שאף אחד אי לעניש אותה כרז"חיס גמור הרי הוא שעות מלד הסחר בלא זה אין בסכמתם כלום הם כלמו. וכו' התשובה אש לא פחות ו רעתה שחטשע בדברי כ" צמכח דברים ואגיד הש"מ החוק לאדם הנה בדבר אדם שיהיה ר הרי ברמב"ם ע"א שבוזו ראשו הי"ז מממא ו באחד מאבריו עיי"ש, משו דהבלת מ"ו הוחזו ראשיה כגון זב הלעאה שהיא מ דברישא. ואף שבחולין דף הש"ך לרבנן נחשב הוחזו ה"ל כן, ולא קשה כלום בסומנים כחצ הרמב"ם ש נפשו, והוא ממה שאר"י

22

פ (וי"ל דאף האשר מ"ד מודו דאף אס מוחלים על כבודם דחושבון משום עגס משפחה, יוגע לחסרון אבר, דחון ממה נרו, הנק' לער ריפוי שנה וכו' הגלוי, גם משום בושח ובחיון ו, דפשיטא דאין עליו חיוב צנה, והלכה כהרדכי' צנה. ורחו, בדבר נחוח אבר מהמח ואלה לפנינו, והואר משום פק"י חיוב בדבר, דלעני' דברו לפי דבר, דברו אף בלחי האיסור ועשה ולי"ח של קבורת מת, יש דאיבעיא להו (בסנהדרין דמ"ו משום ציוני, אי משום כפרה, אמר לא צניח וכו', ואיפסקא עמיח), דלאו כל כמיני, משום ובחיון הוא לקרוביו עיי"ש, בשעת מעשה ונמשך עד שלא משום חיוב האלה בחי, והבי' (פ"ב דאבות מ"ז) שגם הגלגו ה לפעם שחרא שגוף מחזרה מהר"ל חיות (שנה ד"ז ע"ב) קשה יומה למח כמחע צננה החי.

שכח צנני חמדה שס, לחלק משפחה לשאר בחיון, דבפגס לפגס כל המשפחה, והרבה עליהם מוח האלה, וכשיגדלו וסרו חמדים עיי"ש, כ"ז שייך משום בחיון המשפחה, ודמוכות ל, והיינו פגס משפחה, כלשון פ"ד ע"א) עיי"ש, אי"כ שייך דבכ"ג אין משום חיוב האלה כ"ל.

צנה דכברי הרדכי' בהשגחה ל, וחו דכחי דרכי דרכי נועם, זינו יהיו מסכימים אל הכל על דעתו, שנייה אדם לסמח אה ידו או רגלו כדי שלא ימיתו יני רואה טעם לדין זה עכ"ל, נחוח מת, ומכ"ש לחתוך חיברו, לפנינו, כי אין יעלה על הדעת גדול הדור, או נשיא שבישראל, אלסם שייך מלוה, ואם ל"ה ויש פסוע ל"ש מלוה, והחורה עכ"ל ד"ש מלוה צננה.

כ"ח צחות ז, ד"ל שלחמקבל : כז, חון קפידה יחירה, דהא לול מוח לאחר זמן, סס שאינה לא יחי לו לחרופה ימחר יח שנות יעקב (ח"ג סי ע"ב) אס יש אפילו רק חולה אחד : סכויים להצראה ע"י שחילה ה חולים מחו מנחוח זה, מותר עכ"ל.

כד) הנה לפי מסקנת השבות יעקב שס, שסיי' צנה"ל, ומ"מ אין לעשות הרופא כפשיטו כן, רק לריך להיות מתון מאד בדבר, לפקח עם רופאין מומחין שבעיר, ע"פ רוב דעות, דהיינו רובא דמיינכר שכוף כפל, לפי שיש לחוש לקלי דעת, ע"כ יעשה ע"פ רוב דיעות הרופאים, והסכמת החכם שבעיר עכ"ל, פשיטא דצנוגע לנדי' דעדיין

לא ילא מגדר ניסיון וכמ"ש כ"ח צעלמו, עדיין נא הגיעו אף להחלפת קיום החנאים כ"ל, וממילא חון יחיר אף להחולה המקבל השחלה כזו. כ"ז כחנחי היראה לעני' להלכה למעשה. ואסיי' צננה ודושה"ט כל הימים.

יצחק יעקב וייס

סימן ח

בענין הגיל

והנה תשובתי הגיל הי' לטראה עיני הרב הגאון מהר"ם פיינשטיין שלישי"א, וכתב בזה איהו הערות ובה הנני להעתיק דבריו ומה שכתבתי בזה.

ו"ל : ולכן אני חומר בתשובה להלכה ולמעשה דבר צנור ומחלע ולא שייך כלל לדון ולפסל צנה, כי שחילה בלב שהחילו הרופאים לפשות הוא ריחח שחי נפשות ממש, שהורגין צידים אח מי שלקחו ממנו בלב כי עדיין הוא חי לא רק ע"פ דיני החורה שגמסרו לנו חשיבות מיתה, אלא אף לדברי הרופאים שיש מהם שמוגידים האמת אומרים שעדיין הוא חי, אבל מאד רשעוהם אין חוששין להיות זה שלו שהוא רק חיי שעה ולפעמים חיי ימים. וגם הורגים צידים מחיים ממש של הרבה שנים ולפעמים אף עשרות בשנים אח החולה במחלה בלב כידוע שהרבה חולי בלב מאריכין הרבה ימים ושנים, וצנה שנוטלין ממנו בלב ומשחילין צו לב משיח אחר הא כולם מחו בזמן קלר רובן של שעות וקאת מהו צימים מועטים, ואף האחד שבאפריקה שעדיין חי כבר הסכימו לפ"מ ששמעתי שא"ל לו לחיות. ופלא אף על המלבויה שכל המדינות שמיחתין להרופאים הרשעים לרלוה צנה שחי נפשות בכל פעם מאחר שרואין כבר שאף אחד אינו חי מח ויהי להם לעוש אהה כרולחים גמורים כי אף אס הסכימו כרי הוא שעות מלד הסמה הרופאים הרשעים וגם בלא זה אין הסכמתם כלום שהין אדם רשאי להרוג אח עלמו. וכו' החשונה אשר יש לפרסמה בלשון זה לא פהוח ולא יותר.

ועתה נשחטע צנברי כ"ג בתשובתו הארוכה שדן צנמה דברים ואגיד הנכון לע"ד כפי שערני בהש"ח החונן לאדכ דעה.

הנה בדבר אדם שניחז ראשו ועדיין הוא מפרנס, כרי צנמב"ס פ"ה מענימ"מ בע"ז מפורש שהוח ראשו כ"ז מעמח אע"פ שעדיין הוא מפרנס צנחח מאבריו עיי"ש, משום דמפרש הא דחנן פ"ה דאהלות מ"ו הוחזו ראשיהן אע"פ שמפרסין עמחין כגון זכ' הלטאה שהיה מפרנסה קחי גם על אדם דברישה. ואף שחולין דף כ"א חיתה כהצדלת עולה השוף לרבנן נחש הוחזו ממש, נראה דגם להרמב"ם היה כן, ולא קשה כלום מהא דבנשעו צו שני הסוימנים כתב הרמב"ם שס דאינו מעמח עד שחלא נשאו, והוא ממה שאר"י אמר שמואל צגיטין דף

ע דשחט צו שנים ורמז שיכחצו גע לאשחו כוחסין ונחנין משום דהוא חי, וכן חיתה בחולין דף ל' צנמה דשחט צה שנים ועדיין היא מפרנסת כרי היא כחיה לכל דבריה כדאיחא צכ"מ, דהא במליקת עולת העוף הוא גם בחחיכה שדרי ומפרקת ובגיטין ובחולין הוא רק בשחיטת הסוימנים אבל השדרי והמפרקת קיימין. ופלא גדול על מרן הכ"מ דהקשה מגמי דחולין דמשמע דמפרש הכ"מ בחולין דשחיטת שני הסוימנים לבד נמי נחשב הוחזו, ודחק הכ"מ בשביל זה לומר דלאיכא דאמרי הוי לר"ל הוחזו ממש שנחתך כל הוחזר והוא משום דנשברה מפרקת ורוב צנר עמה הא לא"ב אע"פ שנחטבו הסוימנים אינו מעמח ורק ללישנא קמח קרי הוחזו לחחיכה שני הסוימנים עיי"ש, דהא לא משמע שפליגי הלשונות דרין זה אלא שליך לה פי ר' אסי ח"י מני חיוו הצדלת עולת העוף אס כרבנן או כרי"א צרי"ש ורי ירמיה צנו זה ולאיכא דאמרי פי ר' אסי ח"י מני שהוא כהצדלת עולת העוף לרבנן כדפריש"י, דאין נו לעשות מחלוקת יותר ממה שמוכרחין. ומכ דחוק הכ"מ עוד יותר דגם ל"ק הוי לר"ל הוחזו ממש כל הראש לגמרי דלא כפריש"י, לא מובן כלל, דהא מפרש שגם כהצדלת עולת העוף לרבנן לא פליגי ח"ל. אבל הא אין שום קושיא כלל ואין שום צורך דחוק, דהא מליקת עולת העוף הוא גם בחחיכה שדרי ומפרקת וניחא הכל כפשוטו, דשחיטת הסוימנים לבד הוא חי כל זמן שיש צו חיות כמפורש צגיטין ובחולין צנמה, אבל במליקת עולת העוף דהוא חחיכה שדרי ומפרקת אף בלא רוב צנר ושני הסוימנים הוא כמח ומעמח האדם צנחל כדן מח והצנמה מעמח כנבלה שנחשבו כחיים ממש אף שעדיין כן מפרספין ומפרסין וכו' הוחזו ראשיהן דמתני' דאהלות דהפרטים הוא רק כנצ הלעלה דמפרנסת, וכן נשברה מפרקת ורוב צנר עמה אף שלא נחטבו הסוימנים הוא כדן מח צנחלם וצדן כבלה צנמה כדאמר זעירי בחולין דף כ' צנמה ור"י אמר שמואל צדף כ"א צנחלם. והכ"מ שמפרש הוחזו ממש היינו שנחתך כל הוחזר והוא משום דנשברה מפרקת ורוב צנר עמה, אי"ל לפרש זה כלל צנמב"ס, דהא דין נשברה מפרקת ורוב צנר עמה נקט הרמב"ם שס וכו' אף בלא חחיכה הסוימנים ולמה לו למיינק גם הוחזו ראשו צפני עלמו ודגרוע דהא נחטבו גם הסוימנים, וע"ג

סימן ריט

כבוד ידידנו הה"ג המופלג ירא ושלם ר' יעקב ויינגולד לא"י"ט.

אחדשה"ט וי"ת באהבה.

זה כמה קבנתי צי מכתבים ומחוסר זמן אשהדל להשיב בקצור, ואשר נסחפק כצי להלכה בדבר המלוי שיש חולה מסוכן הזקוק למינה דם, ובפרט צלופן שהחולה יש לו סוג דם שאינו מלוי כ"כ צננק כדס יגיתן להשיגו רק אלל וחידיכ לפעמים כאן ולפעמים במקום רחוק, ויש מקרים שרזיכוכ מחמת הסכנה לכדוריה דס וד"ז משיגוכ ע"י שמויליכוכ מהכריה ע"י מכשיר מיוחד את דמו שצגופי צמשך שעה ואח"כ מחזירוכ לו את הדם, ומויליכוכ את הכדוריות ונותניכ לחולה, והשתח נסחפק מעלתו אס מי שמנט עלמו מזה מהמה הונשח גופו או שקשה עליי העירחח או שמפחד מזה עוצר על לא העמוד על דס רעך או לא.

וכבי העיר מחשוכה הרדצי" ח"ג סי' תרכ"ז שהוכה ג"כ צפ"ת חו"מ סי' הכ"ז וצו"ד סי' קצ"ז, ואבא על סדר דצרו ומה שנלעג"ד צזה, דכ"כ צצ"י חו"מ סי' תכ"י צשס הג"ה מו"י דחייב להכניס עלמו לספק בכ"כ כדי להליל הצירו מסכנה ודחית, וכצ"י צספרו הקלר לא הביאו להלכה וכי הסמ"ע יחיינו משום דהראשונים הרי"ף והרמב"ם הרא"ש והטור השמיטוכו מכלל דלא ס"ל כן, וצדצי"ז הבי"ל סי' אלף ג"כ (תרכ"ז) לא הביא כלל מזה רק פשיטא ל"י דאל יכנס עלמו לזה, וכי צסו"ד וא"ך יעלה על הדעה שיניח הדס לסמא את עינו או להתוך ידו יכו כדי שלא ימיתו את הצירו, הלכך אינו רואה עשס לדון זה אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיכול לעמוד צזה, ואס יש ספק סכנה נפשוה ה"ז חסיד שועה, דספיקא דידי עדיף מודאי של הצירו ע"כ, למדתי מזה דצרישא מיירו לחין ספק סכנה דהא משנה חסידות זה וכי ואשרי חלקו, ואשפ"כ אינו חייב מן הדין אפי' לסכנה אצר בלבד, ואס יש סכנת הגוף אפי' דרך ספק חסידות של שעות הול, ואין לומר דוקא אס אין סכנה הגוף אצל יש עכ"פ סכנת אצר כ"י הרדצי"ז כן אצל לא צפ"יעה צעלמא דזה אינו דהא הביא הרדצי"ז למעלה מזה מפ"ע תחת פ"ע כו"ה תחת כו"ה דאפילו על חשש רחוק הששה תורה, והיינו מן הדין, אצל צזה עכ"פ מדה חסידות איכא לדעת הרדצי"ז אצל צספק סכנה בכל אופן ספיקא דידי עדיפא.

איברא צכנה"ג חו"מ שס מייחי ג"כ צשס הרדצי"ז ח"צ וז"ל ואפי' לסכנת ההגכות אס הספק נוטה אל הודאי ואפילו ספק מוכרח אינו חייב להכניס עלמו צככנה אלא צספק שאינו מוכרח נוטה אל ההלכה והוא לא יסתכן הרדצי"ז ע"כ צכנה"ג וכחצתי צעניי צחי' לה"י דדקה לעיל סימן קל"ז צ, בהכ דצרי הרדצי"ז אלו לא רחיתי אצל כגראה טעמו דיש ג' מיני ספק צכל דצר ספק נוטה אל הודאי שפ"ע רוב הכי הוי, ספק מוכרח ר"ל ספק השקול מחלכ על מחלה, וספק שאינו מוכרח ר"ל שהוא רק על ד המיטע, והשתח נכי לחין הולכין צפקוח נפש אחרי הרוב ואפילו ספק על ד הנפלאה והרחוקה חייב לפקה ולהליל כמצואר צמשחתינו יומא פ"ג ע"א, וצרתתי יסודי הענין היטב צש"ת שצט הלוי ח"א סי' מ', מכל מקום כל זה צעלמא

דהגדון רק לפקה ולהליל או שלא לפקה ולהליל, דאמרינן דצזה לקחה החורה מאתנו כלל רוב וחזקה, ואפילו ספק קטן מאד חייב צמלוח זו, אצל צצ"ד שצומד לפנינו פקו"י ודחית של זה וספק פקו"י של הצירו נכי דכשכספק שקול אי ע"ל הרוב שיסתכן צעלמו לא יכניס עלמו זה, מכ"מ היכא דספק נוטה יותר ל"ד ההלכה ר"ל שהוא יחי' נייליל ע"י פעולתו להליל הצירו, אש"ג דצעלמא חייב היה לעסוק צפקו"י זה וספק שאינו מוכרח כזה היה נחשב ספק פקו"י גמיר וכי מן הדין לפסוק שלא יכניס עלמו צספק זה להליל הצירו, מכ"מ כיון דנגד זה עומד סכנה נפשוה ודחי של הצירו צזה שוב הדרינן לכלליה דעלמא דכ"י שיש רוב לסכנה אי אפילו ספק מוכרח ספיקא לחומרא, אצל ספק שאינו מוכרח שוב אזלינן צתר רובא דודאי המליל יהי' גולל ע"ל הרוב שהוא צכרו צעלמא, זה דעה הגה' מ"י לדעה הכנה"ג, ויראה דרק כעין זה כ"י הרדצי"ז ח"ג סי' תרכ"ז הבי"ל שממדה חסידות מותר (אש"ג דלא קו"ל כהג"ה מ"י דיחי' חייב ממש) אצל צספק השקול או ספק נוטה לסכנת חסור. [ושוב העיר אחתי הה"ג ר"י ויינגולד מירושלים דברדצי"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם אלף הקפ"צ אשר היא התשובה שצכנה"ג הבי"ל משמע דאס יש חש מיטע של סכנה חייב משיקר דיון, ולא רק ממדה חסידות וע"ש].

והשתא צגדון לפנינו אס לקחה רק מנת דס צשעור לא גדול שהוא צערך כמו הקזה דס, ודצר זה נוהגים היו צימים קדמונים אפילו לצריחים מכלל דלא נקרא מכניס עלמו לספק סכנה עיין שצח קצ"ע ע"א וע"כ, ואש"פ שטכשו לא נוהגים רוב העולם צזה מכ"מ הנסיון עד לעלמו שאין זה צגדר ספק סכנה, וצכנה"ג צודאי מחויב ליתן, ואמנט מסופק אני למאד צמש"כ כ"י שמויליחין כל דמו צמשך כמה שעות להוליא הכדורים הנלרכים, ואח"כ מחזירין דמו לגופו, צזה ל"יע אס אין זה צגדר ספק סכנה, וא"כ לא מצטיח כשהחולה עלמו רק צגדר ספק סכנה דחסור, אלא גם אס החולה עלמו צגדר ודחי מסוכן וזה הצריה מכניס עלמו צגדר ספק סכנה הא כחצנו דמסקת הפוסקים להחמיר צזה, אס לא ע"ד חסידות כמש"כ הרדצי"ז וגס זה רק צספק שאינו מוכרח כג"ל, ואולי גם זה נקרא ספק שאינו מוכרח כיון דרוב רוצי פעמים הנסיון צזה טולה עוב ע"פ הרופאים צצדוקים הרבה לפני שצושים זה, ועכ"פ זה צרו דצגדר חייב לעשות כן ודחי דאינו נכנס מקרה זה.

ושוב חזר כ"י ודן על ע"ס הדין דלא העמוד על דס רעך אס מחויב להכניס עלמו ולצא לידי חולי שאין צו סכנה כדי להליל הצירו, ומח החחיל לדון גם צכל מלוח עשכ או לאו צשצ וא"ה אס מחויב צמקום שנעשה ע"י חולה שאצ"ס, ומסחפק אס דין חולה שאצ"ס שפטור מסוכה גם צלילה ראשוכ של סוכות כאשר מלוד צשע"ת ו"ה סי' תר"מ אס זה פטור סוכה או פטור מכל המלווח, והביא מחשוכת חלקת יורח צדיני אונס ענף ז' שדעתו דצרו צצכל מלוח עשה לא לצד סוכה שפטור היכא דקיום המלוח גורמת חולה שאצ"ס או לער גדול, ודוקא לער קטן הוא פטור צסוכה דוקא לא צשאר מלווח, ועל דרך זה הלך כ"י צכל דצרו, והואיל ונמשך צזה אחרי ספר חלקת יורח וצעיני צעניי כל דצרו תמוהים צזה ואינס להלכה ואצר דצרינו.

מכ"ש בדאורייתא ממנש, והגם שראיתי במ"צ בא"ח שם דר"ל דהמחבר מחייב לדחוק עלמנו רק במלטער וכואב ראש לא צופל עי"ז למשכב, וכיינו גם שאצ"ס, מכ"מ גס הוא לא פוטר רק מטעם שאין זה דרך חירות כמו שמפורש טעמו בשערי"ל שם, אבל לולא זה לא היינו פוטרם הגם שגורם לאצ"ס, וגם הוא לא פוטר רק בדרבנן אבל דאורייתא עדיין אין לנו.

וברבינו מנוח פ"ו דסוכה ה"ב צדין דחולה ומלטער פטור מן הסוכה כ"י ח"ל ויש לתה טעם דהאי דלולין במלוא סוכה לקולא לפטור מלטער יותר משאר מלוא משום דכי תשבו כעין תדורו וכו' וחולה שאין צו סכנה לא מתרחיק ל"י לאכול אס מחיק לו או מלטער הוא ורובה לאכול תחת אויר וכו' אבל מלטער בשאר מלוא לא פטרינן ל"י ע"כ, הרי דנקט בפשיטות דדין מלטער וחולה שאצ"ס הוא דין מיוחד בסוכה ומש"כ לבסוף אבל מלטער בשאר מלוא היינו חולה שאצ"ס היינו מלטער כאשר יראה בכל הדבור בפנים.

ובעררך לגר סוכה כ"י ע"א כ"ז פשיטות דפטור חולה שאצ"ס לא מטעם דחייב המלוא הוא שאין דחייב חלה במקום סכנה חלה הפטור מטעם השבו, [ושבו העיר אהי ה"ה"ג השואל שכדצרינו צוה מצואר ג"כ בשו"ת דברי מלביאל ח"ג סי' ל"ב].

סו"ד צענין לאו דלא תעמוד על דם רעך יראה בלתי"ה פשוט דדוקא לדבר סכנה ואפי' ספק סכנה אל יכניס עלמנו להללח תצורו אבל חולה שאצ"ס צודאי חייב (גכ אס לא נימא כן בשאר מלוא) ולענין עיקר שאלתו בנתינת דם פשוטה ודאי דבגדר מלוא הוא, ולהוליא כל דמו כנ"ל צודאי אינו בגדר חיוב, ומה שנוהגים לתרום דם לבנק הדם הגם שאין החולה לפניו עיין בהשוצת אגרת משה חרי"מ סי' ק"ג מש"כ צוה.

והריני ידירכם דוש"ת, מצפה לרחמי ה'

סימן רכ

מצאתי בין כ"י שלי פסקי דינים בקצרה לחרי"מ סי' של"ג — של"ד ואעתיקנו פה

(א) לענין חזרה אין להם זע"ז רק תרעומת, מיכו י"א דאם משך צע"כ כלי אומנות שלהם אין יכולים לחזור זא"ז בקבץ אבל שכיר יוס יכול לחזור לעולם רק מעכב כלי אומנות ושוכר אחרים.

(ב) ואם ע"י חזרה גורם היזק להשני אין יכול לחזור גם צדיני ממונות.

(ג) ואם התחילו צמלכה פועל יכול לחזור, אבל לא צע"כ ולא קבץ.

(ד) לענין מלמד או פועל שמשכירין עלמנן ליותר משנה התחלת שנה ראשונה. נקרא התחלה גם לשנה שניה.

(ה) אם היה עבודתן דבר האבוד גם פועל אינו יכול לחזור צו, ומשרתה שבת נקרא דבר האבוד, דצע"כ

הנה הח"י עמד על סוגיית הש"ס סוכה כ"י ע"א דקאמר רבא מלטער פטור מן הסוכה ופריך הש"ס מהא דתנין חולה ומשמשיהן פטורים חולה אין מלטער לא, והקשה הח"י דהא מפורש במשנתנו דמלטער פטור דמה"ע חן שם כ"ע דאם ירדו גשמים כדי שהסרח התקפה דפטור וליכא טעם אחר רק משום מלטער וא"כ מה חידש רבא, ועוד איזה הוכחה, וצוה מה יסוד לעלמו דטעם פטור חולה שאצ"ס ומלטער של ירידה גשמים הוא משום דכל הוכח שהמלוא תגרום לו חולי שאצ"ס והיא צקום ופשה פטור מלקיימה ע"כ כיון דמצואר צע"ז כ"ח וצרמ"א יו"ד סי' רס"ב ס"ב דלער גדול דינו כחולי שאצ"ס, וכן בא"ח סי' שכי"ח סי"ז, מש"כ הולך רבא לחדש דין דמלטער וכו' אפי' לער שאינו בגדר חולי מכ"מ פטור מסוכה, וזה מחידש רק בסוכה מהשבו כעין תדורו, אבל גשם דינו כלער גדול ודינו כחולי שאצ"ס שפטור בכל התורה במלוא דקו"מ, וכמו לינה במדינתנו דאמרינן צנינה בכל חולים אלל לינה יע"ש האריך קלה לחזק דבריו אבל האמור ע"כ הוא תמלית שיטתו.

וכמה הרחיק מדרך רבותיו צוה, הנה מה שהקשה דמה חידש רבא הלל משנתנו הוא אלל גשמים דמלטער פטור מן הסוכה כבר הרגיש רש"י צוה במש"כ מלטער שהסוכה מלערהו ע"כ, וכוונתו צורה דמשנת מלער מחמת גשמים הוא גדר לער לכו"ע דאי אפשר להחזיק מעמד גם צדירה אס הגשמים תולפים עליו ועל האוכל חה לא חייבתו תורה ואין זה כעין תדורו, אבל מלטער דרבא הוא מחמת הסוכה עלמה שהוא מפותק מחמת רוח שנושז או צבובים ואינו יכול לסבול עלם ישיבת סוכה, וכמצואר צע"ז וזה בלמח ה"י גדול דלעפ"כ פטור מכעין תדורו.

ומה דבביא הגאון ח"י מיו"ד סי' רס"ב דמלטער כמו חולה שאצ"ס אינו מצואר שם אלל באופן ידוע ע"פ המצואר בא"ח סי' שכ"ח סי"ע וכמש"כ הש"ך ציו"ד שם, אבל זולת זה מלטער אינו כחולה, וכן מה שהביאו מא"ח סי' שכ"ח סי"ז אינו ראי' כלל דהתם מצואר להדיא שעי' לער הגדול חלה ממנו כל הגוף אלל דהולך וצוה צוה, וא"כ זו ראי' נסתור דבריו כל פירות התמורה האז וכו' ע"י ירידה גשמים הפוערים מסוכה חלה כל הגוף, ומה ענין לער של גשמים צחג לחולי לינה באותם מדינות, וא"כ אין שום הכרח דחולה שאצ"ס פטור מכל מלוא עשה דקום ועשה היכא דגורמים לחולי שאצ"ס.

ולא זו שאין הוכחה אלל בהיפך מצואר בכל הראשונים דהוא כ"י דפטור דחולה שאצ"ס אינו מטעם השבו כעין תדורו אלל פטור כללי בכל התורה, והרי מצואר צריעצ"א סוכה כ"ה דהפטור מטעם השבו כעין תדורו, וכן מצואר במאירי סוכה שם דאם הסוכה גורמת לזק חולי שאצ"ס פטור מטעם כעין תדורו, וכן מפורש צרינו מנוח פ"ו דסוכה דהוא מטעם זה, ועוד מפרשים, א"כ מוכח דזה דין מדיני סוכה לא צכ"ה.

ומצאתי בהשוצת גמ"ס שיק א"ח סי' ר"ם שכי בפשיטות בהאי דמצואר בא"ח סי' תע"ב סי' דמי שאינו שותה יין מפני שמחיקו או שונאו דלריך לדחוק עלמו לשחות, דלאו דוקא מחיק בעלמא אלל כל זמן שהוא בגדר חולה שאצ"ס חייב כחן וצכ"ה צין בלאו צין בעשה ורק ספק סכנה פטור, וא"כ כ"י כן אפילו צמלוח דרבנן כארצט כוסות

"א כיון שקטן אינו בר חיובא יש
בירה ונתחייב האב המשלח, ב).
כשמצווה אותו להזיק, לא גרע
כירו על קמת חברו שחייב לדעת
ש (וכן פסק הרמ"א סימן שצ"ז
שברי היוקא כשמצווה את הקטן,
זי כמו במסור, ד). כיון שחייב
וטורפוס ולא רק שלא שמר עליו
זזיק חייב בנוקיו. והנה אפילו אם
בנו להזיק רק הניחו בלי שמירה
ייק יש לצדד שישלם, ומיהו בזה
ן, אך ודאי שרשלנות פושעת לא
ני שמים חייב, ולכן צריך היום
ס לצאת ידי שמים.

סימן שפו

ווצאות שמאות בנוזיקין

ינו באדם שהזיק לחבירו, והמזיק
כל טוען שהנוק מועט, והניזק
ואין בדינו להכריע ולאמור את
זביא שמאי מומחה שיאמור את
ן שאינו רוצה לשלם את שכרו
של השמאי.

ם זרק מטבע לים הגדול ועולה
וציאו, המזיק אינו חייב (כ"ק
(, היינו כיון שחסר במעשה
יש הזק אפילו מועט, חובת
הוצאות שכרו של השמאי, שכן
לים לפסוק מבלי חוות דעתו של
, והמזיק הוא הגורם לצורך
ום ההוצאות עליו ולא על הניזק
ינו חייב מאומה.

ז מדברי התוס' בב"ק צח. (ד"ה
א) שאם חירשו פטור אבל

בטיפתא דדמא חייב על הכל, והיינו שאם אין כאן
אלא גרמא פטור, אבל כשיש כאן מעשה הזיק
שוב חייב על הגרמא גם כן וע"ש, והוא הדין
בענייניו באדם שהזיק לחבירו, חייב לשלם גם
עבור הוצאות צדדיות כמו שכר טרחה לשמאי
מומחה שבלעדיו בית דין לא יכולים לקבוע שווי
הנוק, והיינו מפני שאין ספק בקיומו של נזק, ועוד

כיון שאין ספק בקיומו של הנוק שכן המזיק מודה
אלא שחולקים המזיק והניזק בשיעור שוויו, יד
המזיק על התחתונה וצריך להוכיח דבריו שנחשב
אצלינו כשמא.

וכל זה מעיקר הדין, אבל אם יש תקנה אחרת
בבית הדין הוזה עליהם לקבוע!

שמירת נפש

אמנם למעשה נלע"ד שאף שלא נוכל לחייבו
לתרום, אם מתנדב לשם שמים מקיים
מצוה גדולה ומותר, אף שמבטל בשל כך כמה
ימים תפלה בציבור ואף שישנו סיכוי שיגיע אולי
לבני נישואי תערוכת שדינם כעכו"ם, מ"מ קיים
סיכוי ניכר שיגיע ליהודים וכיניהם הרבה בגדר
תינוקות שנשבו, ולכן נראה שיש בזה מצוה גדולה.

סימן שפח

**האם חייבין לתרום בליה כדי להציל
נפש**

קבלתי דבריו, שמביא שהסכנה בזמן הוצאת
כליה או אח"כ קרובה לאפס, וכאשר יש
לפנינו חולה שכפי הנראה קרוב לוודאי שהשתלת
כליה תועיל להצילו, דעתו היא שמן הדין חייב
לתרום לו כליה, שרק את חייו אינו מחויב למסור
עבור חברו שנאמר "וחי אחיך עמך" ודרשינן חייך
קודמין, וכדאיתא בב"מ (סד.), אבל כאן שאין
נשקפת סכנת חיים לתרום, מחויב לתרום.

אמנם מביא אח"ז, שמפורש ברמב"ם (הל'
אישות פכ"א הי"א) שאם פסקו למניקה
מזונות הראויים לה, והיא מתאווה לאכול יותר או
לאכול סוג מאכלים אחרים, הרי זו אוכלת כל מה

סימן שפז

תרומת מוח עצם

קבלתי מכתבו, ותוכן שאלתו האם מחויב
אדם להענות לבקשה ולתרום מוח
עצם להציל חולה שסוג הדם שלו נדיר
ומיוחד כשלא מוכנים לספר לו מיהו החולה,
וישנו ספק שמא מדובר בגוי או ביהודי שאין
חיוב להצילו.

אמנם נראה שבמקרה שלפנינו מה שטוענים
שצריכים מוח מעצמות שלו, אינו
חייב להאמינם, שכן הפוסקים דורשים פיקוח
נפש לפנינו, ובמקרה דידן אינו ידוע אם
יועיל, וסיכויי ההצלחה אינם ברורים, וגם
אפשר שיש להם גם תרומות מאחרים ואין
צריכים בדוקא משלו.

והנה יש לדעת שמעיקר הדין אין אדם חייב לתת
חלק מגופו והיינו תיותו להציל חברו,
ומהאי טעמא כשמבקשים מאדם לתרום כליה
לחבירו וטוענים שאין בזה נדנד סכנה, אין
מחייבין אותו כיון שזהו חלק מגופו, ואף שלענין
תרומת מח עצם יש מהרופאים הטוענים שאינו
אלא כהקזת דם וחזור, הדבר אינו מחזור לגמרי
ולכן לא נוכל לחייבו.

תקעד

תשובות

חושן משפט

והנהגות

תשובות

שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או אם תאכל מאכל רע ימות הולד, מפני שצער גופה קודם. והטור פליג ע"ז. ובשו"ע אהע"ז סימן פ' (סי"ב) הביא ב' הדעות.

וב"בית שמואל שם כתב שמדובר בספק סכנה לולד, ומ"מ סבירא ליה לדעת הרמב"ם דמותר לה לאכול, ומדמה זאת לפלוגתא בגמ' נדרים (דף פ:) שאם יש מעיין בעיר אחת ואנשי העיר צריכים את המים לכביסה, ובעיר אחרת צריכים אותם לשתייה, שלדעת ר' יוסי כביסתן קודמת לחיי אחרים אע"ג דאינו אלא צער. (אלא שתמה, מדוע פוסק כאן הרמב"ם כר' יוסי נגד רבנן. וכבר העירו, שגם בשאלתות פסק כר' יוסי).

הרי שיוצא לדעת הרמב"ם שהיא דעה א' בשו"ע, שאף שהולד עתיד למות, אינה חייבת להצטער. וא"כ לנד"ד, כ"ש שאין אדם מחויב להכניס עצמו לצער רב להציל חברו.

ותמוה, דפשיטא שאין לומר ח"ו שבשביל שיהיה לה יותר נוח מתירים לה לסכן את הולד, וכן תמה שם להדיא ב"חלקת מחוקק" ונשאר בצ"ע (וע"ע בבה"ט מש"כ שם). ולענ"ד נראה דמירי שהחשש רחוק ומדין סכנה אין לחשוש, רק שהיתה הו"א לומר שכיון שהבעל חושש, אע"פ שהוא רק חשש רחוק, מ"מ כיון שהולד שלו, תהיה זכותו לדרוש ממנה להמנע, קמ"ל שאינה משועבדת להצטער כדי שלא יהא חשש סכנה, אבל אם באמת יש בזה סכנה או אפילו חשש סכנה ממשי, פשיטא שלכ"ע אסור. וגם רבי יוסי שמקדים כביסתם, הוא דוקא במקרה שהחשש לסכנה רחוק. (וע"ע ב"אחיעזר" ח"ג סי' ט"ז) ועיין ב"הפלאה" (בקונטרס אחרון) שכתב דבמקום צער בלבד ודאי שסכנה עדיפא, והא דר' יוסי מקדים מי כביסת בני העיר לשתיית בני העיר האחרת, מירי שאין חשש סכנה לעיר השניה כיון שיכולים לעזוב

את העיר או להביא מים מעיר אחרת. וממילא בנדרן דידן שהחולה נמצא בסכנה, ואפשר להציל אותו, לכאורה חייב.

מיהו נראה לענ"ד, ד"חייך קודמין" הנלמד מפסוק "וחי אחיך עמך", נכלל בזה גם אבר המחיה, והיינו שאפילו אם יפסיד מקצת חיותו, כבר אינו חייב מדין הצלה, וכליה שהיא אבר המחיה [שאם לא יהיו לו כליות כלל ימות, ונמצא שכליה היא אבר מחיה] אינו חייב להקריב כדי להציל חברו.

ואף שמפורש בשו"ע (סימן שכ"ח) שאין מחללין שבת לסכנת אבר ולא הותר לחלל שבת אלא לאיבוד חייו כפשוטו שנאמר "וחי בהם", י"ל דלגבי הציל חברו שחיובו מ"זהשבות לו" או מ"לא תעמוד על דם רעך", שורש חיובו הוא כשיש באפשרותו להציל את חברו, ועומד ואינו רוצה לעזור, אבל כאן שרצונו להציל ורק נמנע מפני שחושש לאבד אבר תיוני, אינו דומה לעומד על דם רעך, ולכן אינו נכלל בלאו זה. וכן יש להוכיח מהסוגיא (סנהדרין עג.) דאיתא שם דקרא ד"לא תעמוד" אתא לאשמעינן שחייב לשכור פועלים שיכראו להציל את חברו, ולא נקטה הגמ' דאשמעינן רבותא טפי שחייב אפילו למסור אבריו].

והאמת שיש לצדד שמה שכתב בשו"ע שאין מחללין שבת לסכנת אבר היינו ביד או רגל וכדומה, אבל מותר לחלל שבת בשביל הצלת כליה שהוא אבר המחיה, אבל אין לי הוכחות לזה.

אבל מה שהוסיפו כמה רבנים לומר, שאפילו לגבי תרומת דם, ויש חולה שיש בו סכנה לפנינו וצריך דם, רק שהתורם מצטער קודם מהפחד, וצריך ליטול את"כ תרופות למנוע צער, שאינו חייב להציל כה"ג נפש, נראה שח"ו לומר כן, שכשיש לפניו אפשרות להציל נפש וצריכים

אותו, שישתמט מפני פחד או תרופו ועיין מ"א (ס"ס קנ"ו), ומסתברא שו' הדין, אבל בכליות שמפסיד אבר שאינו מאבד חייו, נראה שלכו"ע: מן הדין, וכמש"נ.

ונראה, דאף אם אינו ברור בודאי ג' מצוי שאין התאמה ונמצא מ"מ אם נתן קעביד מצוה רבה, הוצאת הכליה מסכנת אותו וכוונת אינו נקרא חובל.

וקיצרתי כאן, ועיין בח"ג (סימן שם הענין בארוכה מכל

ונשאלתי באדם נשוי, שאחיו כליות, והרופאים או לקחת מקרובים, והוא מוכן לתרום מתנגדת לכך בכל תוקף, וטענתה, ש הניתוח, וכן שבעלה ישאר בעל מו בכליות מעכשיו אין לו תקנה, ו שהשתלה תצליח, וע"כ דורשת ש

ונראה, שאשה נשואה עולה עמו וכיון שלדברינו אין עליו ורק רוצה להתחסד לקיים מצוה זו ופותר להתנגד, כיון שהתחנתה ע שלם, ועליו להשפיע עליה בנעימ חשש סכנה עבורו והמצוה רבה, וכ שותפה עמו במצוה, ושלוש יה

סימן שפ"ט

זירוז לידה

נשאלתי אודות זירוז לידה שג לידה על ידי פעו הגורמות לצירים וליציאת העובר האחרון ישנם רופאים המייעצים

שכלו חודשי העיבור לפי חשבונם לקבוע זמן ולעשות אז זירו, והנשים רגועות שיודעות מעיקרא זמן הלידה.

והנה גדולי הפוסקים והמקובלים מתנגדים לזה בתוקף, ומובא בשם הקדוש הארז"ל שהכותב קמיע ליולדת המקשה לילד ומזרז לידת העובר גורם לו לעתיד מיתה טרם זמן הראוי לו ועלול לגרום לו ימים רעים, שורש התנגדותם הוא שאף שנראה לנו שזמן העיבור נגמר ומוכן הולד לצאת לעולם כפי ראות עינינו, הקב"ה הוא הקובע את הזמן הראוי, ואולי לא נגמר עדיין ועלול להזיק אחרי שנים הרבה, וגם ידוע שמזל הילד תלוי בזמן שעת הלידה ועלולים לשנות לרעה, ולכן יש למנוע את זירו הלידה אלא אם רופא טוען שיש בזה נדנד סכנה.

אמנם נראה דהיינו לפני שהתחילו צירי לידה, אבל כשרחמה החל להפתח כמו בהתחלת לידה, אז פועלים שיצא הולד, עיין תוס' (סוטה יא:) פועה היינו לחש שלוחשים לאשה והולד יוצא כמו שעושים עכשיו באזני האשה, וכן הוא ב"בעלי התוספות" על התורה (שמות א'-ט"ו), ומשמע שכשהחל תהליך הלידה מותר לזרו, ואף שעלולים להקדים בכך את שעת הלידה לא קפדינן.

ודברים תמוהין מצאתי בשו"ת "אגרות משה" (יו"ד ח"ב סימן ע"ד) שכתב שאסור לזרו לידה שכן הקב"ה ציווה לנו להוליד והבטיח שלא יהיה בזה סכנה כלל, שהעונש בשביל חטא עץ הדעת הוא רק בייסורי לידה ולא במיתה, אבל זה דוקא בלידה רגילה, אבל כשמזרזין את הלידה מוקדם מכפי שצריך להיות על זה אין הבטחה, ומכניסה האשה עצמה לסכנה, והדברים תמוהין, שבמציאות אנו יודעים ורואים אצל אלפי נשים שעשו זירו ולא שמענו שהסתכנו.

אותו, שישתמט מפני פחד או תרופות לא שמענו. ועיין מ"א (ס"ס קנ"ו), ומסתברא שכה"ג חייב מן הדין, אבל בכליות שמפסיד אבר המחיה אף שאינו מאבד חייו, נראה שלכו"ע אין בזה חיוב מן הדין, וכמש"נ.

ונראה, דאף אם אינו ברור בודאי שיצליח, שהרי מצוי שאין התאמה ונמצא חובל בעצמו, מ"מ אם נותן קעביד מצוה רבה, דכיון שאין חוצאת הכליה מסכנת אותו וכוונתו להציל נפש אינו נקרא חובל.

וקיצרתי כאן, ועיין בח"ג (סימן ש"ס) שדגתי שם הענין בארוכה מכל צדדיו עיי"ש.

ונשאלתי באדם נשוי, שאחיו צריך תרומת כליות, והרופאים אומרים שעדיף לקחת מקרובים, והוא מוכן לתרום, אבל אשתו מתנגדת לכך בכל תוקף, וטענתה, שמפחדת מעצם הניתוח, וכן שבעלה ישאר בעל מום, שאם יחלה בכליות מעכשיו אין לו תקנה, וגם לא ברור שהשתלה תצליח, וע"כ דורשת שימנע מלנתח.

ונראה, שאשה נשואה עולה עמו ואינה יורדת, וכיון שלדברינו אין עליו חיוב מן הדין, ורק רוצה להתחסד לקיים מצוה וזה מפריע לה, זכותה להתנגד, כיון שהתחנתה עמו בתור אדם שלם, ועליו להשפיע עליה בנעימות שאין בזה חשש סכנה עבורו והמצוה רבה, ובהסכמתה תהא שותפה עמו במצוה, ושלוש יהא ביניהם.

סימן שפ"ט

זירו לידה

נשאלתי אודות זירו לידה שגורמים הקרמת לידה על ידי פעולות רפואיות הגורמות לצירים וליציאת העובר מוקדם, ובזמן האחרון ישנם רופאים המייעצים לנשים לאחר

יא מים מעיר אחרת. וממילא ה נמצא בסכנה, ואפשר להציל ו, לכאורה חייב.

נ"ד, ד"חייך קודמין" הנלמד חי אחיך עמך", נכלל בזה גם ינו שאפילו אם יפסיד מקצת חייב מדין הצלה, וכליה שהיא לא יהיו לו כליות כלל ימות, ו אבר מחיה] אינו חייב להקריב יי להציל חבירו.

בשו"ע (סימן שכ"ח) שאין בת לסכנת אבר ולא הותר לחלל יד חייו כפשוטו שנאמר "וחי להציל חברו שחיובו מ"והשבוח מוד על דם רעך", שורש חיובו שרותו להציל את חברו, ועומד , אבל כאן שרצונו להציל ורק 'ש לאבד אבר חיוני, אינו דומה ך, ולכן אינו נכלל בלאו זה. [וכן וגיא (סנהדרין עג.) דאיתא שם מוד" אתא לאשמועינן שחייב שיבואו להציל את חברו, ולא מעינן רבותא טפי שחייב אפילו למסור אבריו].

לצדד שמה שכתב בשו"ע שאין ן שבת לסכנת אבר היינו ביד או ל מותר לחלל שבת בשביל הצלת המחיה, אבל אין לי הוכחות לזה.

זיפו כמה רבנים לומר, שאפילו מת דם, ויש חולה שיש בו סכנה ם, רק שהתורם מצטער קודם יטול אח"כ תרופות למנוע צער, יל כה"ג נפש, נראה שח"ו לומר יו אפשרות להציל נפש וצריכים

Yonatan that is recorded in the Palestinian Talmud.

R. Meir Simchah of Dvinsk, *Or Sameah, Hilkhot Rozeah* 7:8, adduces support for this position from phraseology employed by Rambam in codifying the rule regarding exile in a city of refuge. The Mishnah, *Makkot* 11b, states that a person who has inadvertently committed an act of homicide for which he is required to go into exile may not leave the city of refuge under any circumstances. Rambam follows the statement recorded in the Mishnah in ruling that the exile may not depart from the city of refuge even if "all of Israel are needful of his succor" and, moreover, "if he leaves he surrenders himself to death." The latter phrase does not occur in the Mishnah and *Or Sameah* suggests that it was added by Rambam in order to establish the underlying rationale, i.e., the reason that the exiled manslaughterer is not required to disregard the rules regarding exile in order to preserve the lives of others (as he would be required to do with regard to other provisions of law) is that he is not obligated to endanger himself to save others from certain death.¹⁶

The same author, in his novellae on the Pentateuch, *Meshekh Hokhmah*, Exod. 4:19, finds an intriguing allusion to this principle in the verse "Go, return to Egypt for the people who sought your life have died." Since God explicitly commanded Moses to return to Egypt, all other considerations would appear to be immaterial. Why, then, does Scripture expressly tell us that Moses was informed that the danger had passed? *Meshekh Hokhmah* comments that God's command to Moses was inherently no different from any other commandment of the Torah and, despite the fact that Moses' mission was designed to rescue the lives of the children of Israel, Moses was under no obligation to risk his own life in fulfilling a divine command. Hence Moses might legitimately have declined to undertake the mission of rescue.¹⁷ Only divine assurance that the Heller, *Sefer ha-Mizvot*, p. 195; and R. Ovadiah Yosef, *Dinei Yisra'el*, VII, 31-32.

16. Cf., however, R. Shlomo Yosef Zevin, *Le-Or ha-Halakhah* (Tel Aviv, 5717), pp. 15-16, who cogently argues that this proof is not conclusive. See also, *Klei Hemdah, Parashat Pinhas*, who sharply disagrees with *Or Sameah*. See also R. Ovadiah Yosef, *Dinei Yisra'el*, VII, 26, who analyzes other talmudic statements cited by *Or Sameah*.

17. Similarly, when God directed Samuel to anoint David as king, Samuel responded, "How can I go? If Saul hears he will kill me" (I Samuel 16:2). In both instances, self-endangerment serves not simply as exemption from performance of a statutory commandment but even as grounds for avoidance of an *ad hoc* command. See R. Yitzchak of Vilna, *Bet Yitzhak* (Sensalem, 5733), *Parashat Bo*.

danger no longer existed made it impossible for him to decline on a plea of self-endangerment.¹⁸

II. Transplants

R. David Ibn Zimra, *Teshuvot ha-Radbaz*, III, no. 627, addresses another, and perhaps even more intriguing, question as well. A certain feudal potentate demanded that a Jew permit him to amputate "an organ upon which life is not dependent" and warned that if that individual refused to acquiesce to the amputation the life of another person would be forfeit. Radbaz was asked whether there exists an obligation to sacrifice a limb in order to rescue the life of one's fellow. Radbaz astutely divides the question into two separate issues: 1) Is there an obligation to endanger oneself in order to preserve the life of another? and 2) assuming that the amputation itself poses no danger to the rescuer, is a person required to sacrifice a limb in order to save the life of another?

To the latter question Radbaz responds that the Torah, "whose ways are ways of pleasantness" (Proverbs 3:17), could not possibly demand the sacrifice of a limb even for such a noble purpose.¹⁹ Nevertheless, a person who is willing voluntarily to make such a sacrifice without endangering his own life acts in accordance with the highest traits of piety and merits approbation. If, however, the procedure involves self-endangerment, Radbaz dismisses the act as that of a "pious fool."²⁰

18. The comments presented in *Or Sameah* and *Meshekh Hokhmah* serve to establish that self-endangerment is not required even if the entire community of Israel, rather than a single individual, is endangered. Cf., however, R. Abraham I. Kook, *Mishpat Kohan*, nos. 142-144; *Klei Hemdah, Parashat Pinhas*. R. Isaac ha-Levi Herzog, *Teshuvot Heithal Yitzhak, Orat Hayyim*, no. 34; R. Ovadiah Yosef, *Dinei Yisra'el*, VII, 38-40; and R. Pinchas Baruch Toledano, *Barka* i, III, 32.

19. Radbaz' interlocutor informed him that he had "found it written" that sacrifice of a limb is obligatory in order to save the life of another person. That view is espoused by R. Menachem Recanati, *Piskei Recanati*, no. 470, and is cited by R. Yehudah Ashkenazi of Tikvin, *Be'er Heitev, Yoreh De'ah* (Amsterdam, 5529), 157:13, who declares that "some say" that it is indeed obligatory to sacrifice a limb in order to preserve the life of another person; cf., *Nahal Eitan, Hilkhot Ishai* 21:11. See also *Hagahot Mordechai, Sanhedrin*, sec. 718, who states that a person may cut off the limb of another in order to save his own life.

20. The term "pious fool" would appear to denote a person who is foolhardy in his pursuit of pious deeds and assignment of this appellation certainly implies that such acts should not be encouraged. However, in context, the term does appear to connote that the act performed by the individual is forbidden. Although

the verse "and your brother shall live with you" (Leviticus 25:36) is cited by R. Akiva, *Baba Mezi'a* 62a, as establishing that one dare not give preference to the life of another over one's own life, that discussion serves only to prohibit the sacrifice of one's own life on behalf of another but not to prohibit acceptance of a measure of danger in order to save the life of another. To be sure, as explicitly stated by *Teshuvot Radbaz*, III, no. 1,052, the principle expressed in the dictum formulated by the Gemara, *Sanhedrin* 74a, "Why do you think that your blood is sweeter than the blood of your fellow?" is valid in the converse as well, viz., "Why do you think that the blood of your fellow is sweeter than your own blood?" However, application of that principle would require passive nonintervention only when the danger to one's own life is greater or equal to the danger to the person in need of rescue. In a situation in which the danger to the endangered person is significantly greater than the danger to the rescuer that consideration does not appear to be applicable. Hence, although the Torah does not demand self-endangerment even under such circumstances, the act of rescue, when posing a hazard to the rescuer, should be regarded as discretionary, albeit foolhardy, rather than as prohibited.

Nevertheless, *Ziz Eli'ezer*, IX, no. 45, sec. 13, cites Radbaz' use of the term "pious fool" in ruling that self-endangerment is forbidden even for the purpose of preserving the life of another. That position is reiterated in *Ziz Eli'ezer*, X, no. 25, chap. 7, secs. 5 and 12 and no. 25, chap. 28. See also R. Chaim David Halevi, *Sefer Assia*, IV (5743), 256-257, and R. Shemayah Dikhtovski, *Ne'ot Deshe*, II, 155-156. An identical view is also espoused by R. Moshe Hershter, *Halakhah u-Refu'ah*, II, 123. However, in the course of resolving the contradiction between *Teshuvot Radbaz*, III, no. 1,052 and *Teshuvot Radbaz*, V, no. 1,582² (see *supra*, note 10), Rabbi Hershter limits the prohibition to situations in which the potential danger to the rescuer is equal to, or greater than, the danger to the danger to the victim is disproportionate to that of the intervener. *Ziz Eli'ezer*'s discussion is rather confusing since he also resolves the contradiction in a manner similar to the resolution presented by Rabbi Hershter (see *supra*, note 10), but in his definitive rulings does not seem to apply the principle that arises therefrom. Most striking is his ruling in *Ziz Eli'ezer*, XIII, no. 101, to the effect that blood donations cannot be compelled because of the attendant danger. See *infra*, note 28. As will be shown shortly, *Ziz Eli'ezer*'s rulings with regard to kidney transplants are also inconsistent with this principle. Moreover, *Ziz Eli'ezer*, IX, no. 45, sec. 5, himself states that Resh Lakish's self-endangerment did not reflect a controversy with Rav Yonatan but represented an act of piety. That statement is inconsistent with the view that self-endangerment is prohibited.

A number of authorities explicitly declare that, under such circumstances, self-endangerment is discretionary but permissible. *Teshuvot Minhag Yitzhak*, VI, no. 103, declares that the controversy between *Hagahot Maimoniyot* and *Radbaz* is limited to whether or not there is an obligation of rescue when there is a hazard to the rescuer but that all agree that "it is permissible if he so desires." *Minhat Yitzhak*, however, qualifies that statement with the caveat that self-endangerment is permitted only if such self-endangerment will "with certainty" lead to the rescue of the victim. See *supra*, note 8. R. Moses Feinstein, *Iggerot*

Mosheh Yoreh De'ah, II, no. 174, *anaf* 4, explicitly permits a person to risk his own life in order to save the life of another provided that he does not expose himself to "certain death." Similarly, R. Samuel ha-Levi Wosner, *Teshuvot Shevet ha-Levi*, V, no. 119, reprinted in *Halakhah u-Refu'ah*, IV, 139-142, finds no transgression in endangering oneself in order to preserve the life of another provided that the probability of survival is more than fifty percent. R. Moshe Dov Weiner, *Ha-Torah ve-ha-Medinah*, VII-VIII (5715-5719), 311, also regards self-endangerment for purposes of rescuing another person to be permissible. See also Jacob Levy, *No'am*, XIV (5731), 319.

The hazards involved in donation of a kidney are not insignificant. See *infra*, note 109. Accordingly, the propriety of transplantation of a kidney from a living donor is directly related to the resolution of the issue of whether or not a person may risk his own life in order to preserve the life of another. Despite his earlier cited comments in resolving the contradiction found in Radbaz' responsa, in *Ziz Eli'ezer*, IX, no. 45, sec. 13 and *Ziz Eli'ezer*, X, no. 25, chap. 7, secs. 5 and 12, Rabbi Waldenberg asserts that, pursuant to the opinion of Radbaz, such donations are prohibited. Although in *Ziz Eli'ezer*, IX, no. 45, sec. 13, Rabbi Waldenberg concludes that such transplants cannot be sanctioned unless it is medically determined that "the matter does not entail possible danger to the life of the donor," in *Ziz Eli'ezer*, X, no. 25, chap. 7, he incongruously cites his earlier discussion of this topic and rules that such transplants may be permitted "where the danger is not certain and medical science states that it is reasonable to assume that as a result both will remain alive." That conclusion is inconsistent not only with his earlier ruling but also with his discussions in the same chapter. R. Pinchas Baruch Toledano, *Baraka* 'i, III, 26 and 32, similarly understands Radbaz as prohibiting self-endangerment and rules that donation of a kidney by a living person is forbidden. R. Saul Israeli, *Baraka* 'i, III, 35, notes 1 and 2, takes no definitive stand with regard to whether self-endangerment constitutes a transgression but opines that Radbaz' negative view regarding self-endangerment is limited to situations involving a significant immediate danger. He also suggests that Radbaz' comments are limited to the danger experienced in the loss of an external organ that would render the donor a cripple. However, neither qualification of Radbaz' position is supported either by the text of the responsa or by an analysis of the underlying position.

The earlier cited authorities who permit self-endangerment for the purpose of preserving the life of another would certainly sanction transplantation of a kidney from a live donor. Such procedures are also permitted, at least under usual conditions, by R. Ovadiah Yosef, *Dinei Yisra'el*, VII, 41-43; *idem*, *Yehaveh Da'at*, III, no. 84 and *Halakhah u-Refu'ah*, III, 61-63; R. Shlomo Zalman Auerbach, as cited by *Nishmat Avraham*, II, *Yoreh De'ah* 157:4 (sec. 2), s.v. *afki katav li*; R. Moshe Hershter, *Halakhah u-Refu'ah*, II, 124; R. Saul Israeli, *Baraka* 'i, III, p. 35, note 1 (cf., however, *idem*, p. 36, note 2); R. Moshe Meiselman, *Halakhah u-Refu'ah*, II, 119-125; R. Chaim David Halevi, *Sefer Assia*, IV, 257; and *Ne'ot Deshe*, II, 156.

It is certainly clear that Radbaz himself not only permitted amputation of a limb in order to preserve the life of another but also lauded such a sacrifice as an act of inordinate piety and voiced such approbation despite his observation that

Although Radbaz emphatically declares that the Torah would not demand the sacrifice of a limb because "its ways are ways of pleasantness" that statement is essentially conclusory and does not really serve to explain the basis upon which exemption from such a requirement is based. It is, however, not at all difficult to fill in the lacuna in Radbaz' reasoning. The obligation to preserve the life of one's fellow, while mandating both personal intervention and expenditure of financial resources, is not all-encompassing. In general, the fulfillment of a positive commandment requires the expenditure of no more than one fifth of one's net worth. However, the obligation not to violate a negative commandment is much more onerous. A person is obligated to spend his entire fortune rather than transgress a negative commandment. The commandment to preserve life is not expressed solely in positive terms, but is repeated in negative language—"nor shall you stand idly by the blood of your fellow." Transgression of that commandment, however, is through passive nonperformance rather than by means of an overt, forbidden act. Since no overt act of transgression is involved in failing to rescue an endangered person, is the expenditure of twenty percent of one's financial resources sufficient, or, since the commandment is couched in negative terms, does the fulfillment require expenditure even of one's entire fortune? There is significant dispute among rabbinic scholars with regard to the resolution of that question.²¹

Formulation of a monetary maximum in limiting obligations for fulfillment of a *mitzva* serves to establish limits with regard to nonpecuniary matters as well. Although it is a truism that many matters of importance in human life cannot be acquired in exchange for money and hence do not lose of blood resulting from perforation of an earlobe has been known to result in loss of life. Radbaz explicitly maintained that even the relatively high risk associated with amputation of a limb, particularly in his day, did not rise to the threshold of risk acceptable only to a "pious fool." The comment of *Ziz Efi'ezzer*, IX, chap. 45, sec. 11, stating that, "since the multitude has trodden thereupon," the surgical amputation of a limb does not rise to the halakhically significant threshold of danger is both empirically incorrect and contradicted by Radbaz' comments concerning perforation of an earlobe. See Jacob Levy, *No'am*, XIV, 322. Accordingly, contrary to the comments of *Ziz Efi'ezzer* and others, prohibition of a kidney transplant from a living donor cannot be sustained even according to their understanding of Radbaz. Cf., *Ne'ot Deshe*, II, 156.

21. See sources cited in *Hiddushei R. Akiva Eger, Yoreh De'ah 157:1* and *Pithei Teshuvah, Yoreh De'ah 157:4*. See also R. Shalom Mordecai Schwadron, *Teshuvot Maharsham*, V, no. 54; *Teshuvot Shevet ha-Levi*, V, no. 174; and *Nishmat Avraham*, III, *Hoshen Mishpat* 426:1.

not carry a price tag, it is certainly possible to express a hypothetical value for such matters in monetary terms. A burden that cannot possibly be avoided upon payment of a fee can nevertheless be evaluated monetarily in terms of how much one would be willing to expend in order to avoid the burden, were that to be an available option. A burden may be evaluated in terms of how much a person would be willing to spend in order to escape this onus. If the sum equals more than one fifth of a person's financial resources he need not assume that burden in order to fulfill a *mitzva*. If it may be assumed that people in general would willingly expend a fifth of their net worth in order to avoid such a particular burden, the burden in question need not be assumed in order to fulfill a *mitzva*. Thus, *Teshuvot Helkat Yo'av*, I, *Dinei Ones*, sec. 7, rules that a person need not expose himself to the risk of illness in order to discharge a religious obligation. Although *Tosafot, Pesachim* 28b and *Yevamot* 70a, fails to offer an explicit explanation, it is presumably this consideration that constitutes the basis of *Tosafot's* ruling that a person need not submit to a surgical procedure in order to become physically capable of fulfilling a *mitzva*.²² Normal people, endowed with a balanced set of values, would cheerfully part with much more than one fifth of their possessions in order to avoid surgery or the threat of significant illness.²⁴

There are also burdens that a person would cheerfully surrender his entire fortune in order to avoid. A person would do so if he deemed the burden to be more onerous than the loss of all his earthly possessions. Such a burden need not be assumed even in order to save a human life since no authority requires the expenditure of more than one's entire fortune even for that noble purpose. Radbaz presumably assumes that a reasonable person would place a higher value upon a limb or an organ than upon material wealth and hence would willingly expend his entire fortune in order to preserve a limb or organ of the body.²⁵ Consequently,

22. Cf., however, *Teshuvot Pri Yizhak*, I, no. 32.

23. Cf., however, *Me'in, Yevamot* 72a.

24. For a further discussion of the absence of an obligation to expose oneself to illness in the performance of a *mitzva* see sources cited by R. Ya'akov Weingold, *Halakhat u-Reju'ah*, IV, 339-362, and *Nishmat Avraham*, III, *Hoshen Mishpat* 420:4 (sec. 3). See also R. Moshe Sternbuch, *Halakhat u-Reju'ah*, IV, 147. Cf., however, R. Chaim Pinchas Scheinberg, *ibid.*, pp. 125-138.

25. See *Iggerot Mosheh, Yoreh De'ah*, II, no. 174, *anaf* 4, and R. Moshe Meiselman, *Halakhat u-Reju'ah*, II, 116-118.

In a similar vein R. Jacob Emden, *Migdal Or, Even Bohen* 1:83, declares that a person is not obligated to accept "severe and bitter pain" in order to preserve

32

Radbaz rules that a person need not sacrifice a limb in order to prevent the execution of a fellow Jew. However, although not mandated, expenditure of more than that which is normatively required, when such is feasible, does constitute an act of piety. Accordingly, Radbaz remarks that a person who is prepared to sacrifice a limb in order to save the life of another is deserving of highest approbation.

The essential factor serving to distinguish limbs and organs from wealth is that material resources can be replenished while body organs cannot be regenerated. The reason that a person is prepared to surrender his entire fortune rather than sacrifice a limb is that the lost limb can never be replaced. That rationale is certainly absent in the case of replenishable body tissues such as blood and bone marrow. Certainly, the phenomenon of some people selling blood for extremely modest sums is rather common. The discomfort of blood donation is generally limited to the prick of the needle. Aspiration of bone marrow is performed under anesthesia in order to eliminate pain. The donor is kept in the hospital for one or two days for observation. Occasional infection is readily treated with antibiotics. Usually, the only side effect is soreness in the area of the pelvis from which the bone marrow is aspirated. Donations of both blood and bone marrow are not at all burdensome because, generally, both are present in the body at levels in excess of need and, moreover, when removed in medically acceptable quantities, are replenished within a rather short period of time. In bone marrow donations the quantity removed is between three and five percent of the donor's total bone marrow and is restored within two or three weeks. Accordingly, it would seem that Halakha would compel donations of such tissue in life-threatening situations, just the life of another. It is readily understood that excruciating pain constitutes a greater burden than loss of one's fortune. In *Even Bothen* 1:13, R. Jacob Emden offers a similar analysis of the remarkable statement of the Gemara, *Sanhedrin* 75a, declaring that a woman should not engage in sexually provocative activity in order to save a person from death because of the "dishonor of her family." R. Jacob Emden explains that the degradation and embarrassment engendered by such conduct is more onerous than loss of an entire fortune. See also *Iggerot Mosheh, Yoreh De'ah*, III, no. 179 and *Teshuvot Minhag Yizhak*, V, no. 8. Cf., however, R. Ovadiah Yosef, *Dinei Yisra'el*, VII, 24, who expresses difficulty in understanding R. Jacob Emden's comments in light of the many sources indicating that a person must suffer discomfort and even pain in order to save the life of another. If R. Jacob Emden's position is understood to be in accord with the foregoing comment the difficulties are resolved: R. Jacob Emden refers only to pain the burden of which is at least equal to the burden of losing one's entire fortune while the sources cited by Rabbi Yosef refer to a much lower level of pain.

as it mandates dedication of financial resources for the purpose of saving a life. Since the burden of such donations is *de minimis* it falls far short of a burden equal to twenty percent of one's net wealth and hence would be mandated according to all authorities, provided, of course, that the procedure does not endanger the life of the donor.²⁶

To be sure, although there is no reported case of fatality as a result of bone marrow donation, the removal of bone marrow is not entirely without risk. The risk to the donor is, however, limited to the hazard of general anesthesia.²⁷ Nevertheless, it may be argued that the risks of general anesthesia in an otherwise normal and healthy person do not rise to the threshold of risk of which Halakha takes cognizance.²⁸

There is an obvious tension between the pertinent talmudic dicta bearing upon actions which pose a hazard to life or health. The Gemara, *Shabbat* 32b, declares, "A man should not place himself in a place of danger." Yet elsewhere, (*Shabbat* 129b and *Niddah* 31a as well as other places), the Gemara cites the verse "The Lord preserves the simple" (Psalms 116:6) as granting sanction to man to place his trust in divine providence and to ignore possible danger. The Gemara itself dispels what would

26. Cf., R. Moshe Meiselman, *Halakha u-Refu'ah*, II, 118, who concludes that donation of blood and skin is obligatory. Similarly, R. Samuel ha-Levi Wosner, *Teshuvot Shevet ha-Levi*, V, no. 119, reprinted in *Halakha u-Refu'ah*, IV, 139-142, apparently regards ordinary blood donations as mandatory. See, however, *infra*, note 28.

27. Until now, medical studies conducted in conjunction with bone marrow procedures have failed to uncover a linkage between donation of bone marrow and an increased incidence of either mortality or morbidity. In the unlikely event that further studies yield data pointing to the existence of such a causal connection the issues herein discussed will require reexamination.

28. Cf., *Ziz Eli'ezer*, XIII, no. 101, sec. 6, who rules that even donation of blood cannot be regarded as compulsory because of the attendant danger. A similar view is advanced by R. Moshe Dov Weiner, *Ha-Torah ve-Ha-Medina*, VII-VIII, 311. An identical ruling, but without accompanying explanation, is reported in the name of the *Brisker Rav*, R. Yizhak Ze'ev Soloveitchik, by R. Avigdor Nebenzahl in a letter to the editor, *Assia*, vol. 14, no. 1-2 (Ehrl 5754), p. 208. Rabbi Waldenberg, *Halakha u-Refu'ah*, IV, 143, advances an additional, albeit fanciful, reason for his refusal to regard blood donations as mandatory. Citing the verse "For the life of the flesh is in the blood" (Leviticus 17:11), Rabbi Waldenberg argues that requiring the donation of more than a minimal amount of blood (the quantity of a *revi'it*) is tantamount to requiring a person to surrender his life. Apart from the obvious objections that might be raised, that position is difficult to maintain in view of the fact that the Talmud regards bloodletting as therapeutic and beneficial in preserving health. Cf., *Iggerot Mosheh, Hoshen Mishpat*, II, no. 103.

otherwise be an obvious contradiction by stating that certain actions which contain an element of danger are permitted since "the multitude has trodden thereupon."

The concept embodied in this dictum is not difficult to fathom. Willfully to commit a daredevil act while relying upon God's mercy in order to be preserved from misfortune is an act of hubris. It is sheer audacity for man to call upon God to preserve him from calamity which man can himself avoid. Therefore, one may not place oneself in a position of recognized danger even if one deems oneself to be a worthy and deserving beneficiary of divine guardianship. Nevertheless, it is universally recognized that life is fraught with danger. Crossing the street, riding in an automobile, or even in a horse-drawn carriage for that matter, all involve a statistically significant danger. It is, of course, inconceivable that such ordinary activities be denied to man. Such actions are indeed permissible since "the multitude has trodden thereupon," i.e., since the attendant dangers are accepted with equanimity by society at large. Since society is quite willing to accept the element of risk involved, any individual is granted dispensation to rely upon God who "preserves the simple." Under such circumstances the person who ignores the risk is not deemed to be presumptuous in demanding an inordinate degree of divine protection; on the contrary, he acts in the manner of the "simple" who pose no questions. An act which is not ostentatious, which does not flaunt societally accepted norms of behavior and does not draw attention to itself, is not regarded by Halakha as an unseemly demand for divine protection. The risk involved may be assumed with impunity, even for purely discretionary purposes, if the individual desires to do so.

The current mortality risk of general anesthesia for all patients is generally estimated as being in the neighborhood of 1 in 10,000.²⁹ Although precise data seem to be unavailable, there is strong reason to believe that mortality attributable to anesthesia in healthy young adults is far lower, particularly

when the patient is anesthetized for only a brief period.³⁰ That risk is commonly assumed in undergoing elective surgery and is accepted even for purposes of cosmetic surgery. It seems to this writer that in our society that hazard is either disregarded or accepted with equanimity. Since "the multitude has trodden thereupon" it is a hazard which is to be ignored for purposes of halakhaic consideration.³¹

III. *Pediatric Donations in American and Israeli Case Law*

The permissibility of tissue donations by a minor, even with his or her consent, presents a far more complex problem. The legal ramifications of the problem are illuminated by a ruling of an Illinois court in July, 1990. A twelve-year old boy, Jean-Pierre Bosze, was diagnosed as suffering from leukemia and failed to respond to available therapy. His physicians predicted that he would die unless he underwent a successful bone marrow transplant. A number of family members were tested but were found to be incompatible as bone marrow donors. The boy's father, Tamas Bosze, had been named in a successful paternity suit by a woman to whom he was not married. Subsequently, Jean-Pierre's mother, Nancy Curran, gave birth to fraternal twins fathered by another man. Jean-Pierre's father requested Nancy Curran to permit the twins, who were three years old at the time, to be tested in order to determine possible compatibility for a bone marrow transplant. Since the twins and Jean-Pierre were half-siblings, tissue compatibility was a distinct possibility. Nancy Curran refused to accede to this request. Thereupon, Mr. Bosze filed suit in Cook County Circuit Court to compel her to permit the test to be performed. On July 18, 1990 his suit was dismissed.³² In her decision, Judge Monica Reynolds declared that "to subject a healthy child to bodily intrusions" would "seriously impinge and forsake the constitutional rights of the child and

30. Two studies conducted in the early 1970's indicate a marked decrease in prospective mortality in patients who were either healthy or had mild systemic disease. However, the death rate reported in those studies represents overall prospective mortality, rather than deaths from anesthesia exclusively. See *Anesthesia*, pp. 723-724.

31. Other facets of the obligation to donate blood and bone marrow are discussed by this writer in an article published in *Ha-Parades*, Heshvan 5752, pp. 11-14.

32. *New York Times*, July 19, 1990, p. A17, col. 2.

נשמת אברהם

חבירו כדום (מוכח ובריו בכרך ג חאהצ"י גערוח ⁶⁵ אלמלא נגדוהו לזעניא מישאל ועזריה הוה פלחו לצלמא, וילף מזו ריטוריים קשיים ממומה. וואה כדממ להצלת נפש, בראיתא כטהורין ⁵⁹: מנן לראה את חבירו שהוא טובע בנה וכו', ועין פשי"י דיה קמיל וכו', אלא חוור על כל צודין וכו', עכ"ל, וכן בור דהב ⁶⁰. ומובא דברי הפוסקים הנ"ל באנציקלופדיה תלמודית ⁶¹ שכמקום צער לדברי הגל חייב בהצלת נפשות ואזם מחוייב לסבל צער כדי שלא יהוג חבירו.

אך אין זה דברי הגל, כי ראויי בעיב"ץ ⁶² שכותב שאני צריך לסבל בשביל הצלת חביתי, דנוצא קשי ממוחא וכמו שאן רשאן למסוד ליטורין בעלילה אם אני חייב אפילו הן נהרגין אם לא יתעוהו, ק"י שאן אזם חייב למסוד עצמו כדי עכ"ל ליטורין בשביל הצלת חביתי. וכן הוא כותב ⁶³: וכל הויכא ריזחורו כן שאותה שאלה היא שאלה הריגה או ליטורין ונעושיין שאין של מיתה או שאלה ממתן לכד הכל אחו, אם חייב מוסרין וא"ל אין מוסרין. וכ"כ הט"י ⁶⁴ שאן חולקין בין בטרדה למיתה או לשאר יטורין או אפילו למתן, דלענין יטורין פשיטא שהם גורמים מיתה כדאמרו באלו

ציונים והגות
 אך כתב ל' הגישי"ו ארסרובאן זצ"ל ⁶⁴:
 הצער שמתאוה לאכול אינו כל כך גדול ואין להשוות צער גדול מאד לצער קטן כזה, עכ"ל. וואה מה שכמבוי בכרך ג אהצ"י סי' פ סי"א. ושאלה מה הדין לבי מחוקי שמבצעים על אנשים, חוליים

ציונים והגות
 (58) פ' שילה סי' קכ"א אות ג. (59) ע"נ צ"א. (60) איהי כלל נו סי"א כא. (61) כ"ד י"ד הגלה נשמת נפש שנ (62) מגילת ישו באבן בחת פנה א את פ. (63) שם את ע"י. (64) כאן סי"א ה. (65) נכתבו על צ"ב (66) חותם סי' וכו סי' א. (67) אהצ"י סי' פ סי' יב - והאה ל' מורי הגרי"ו מברית שליט"א. (68) וע"ה והמב"ט ה"ל אישת פתי"ו וי"א. (69) דעת הטור שם. (70) שם סי"א כ"ב. (71) שם סי"א נו. (72) וכן וואה שם בב"ב. (73) ק"י חותם אית"י סי' ג סי"א ג. וכ"כ השרי חמו"ר, כולל הפסקים סי' ג סי"א ד' כש"ה הי"ד. נמת הגזילה, אלה רבו, נתנה בכספי, יד מלאכי וברכ"י (אורי"ה סי' ס"ה ו"ס מ סי"א ג) וואה כשר"ה ב"כ סי' אמר ח"י אורי"ה סי' מב אתה ב דות"ה מ"ס י. (74) המפנין ניסן תשי"ב ע"פ סי' 49, ואם יש קצת סנהגה ב"כ וואה מה שכתב ב"כ ג אהצ"י סי' פ סי"א א (ע"פ שג) כשם תמיש"י ארסרובאן זצ"ל.

נשמת אברהם

למסור נפשו על כל המצוות כדעת הרמב"ם דהרי ב"ל" שם ל"ה גול שהרי ה"י קשור כבוצי המטה דל"ג שם שר וק' משום שעבר על הקנה תכומה ורצה י"ל ודול ה"י אבידרי דשפ"ד כמ"י כמולא ב"ק ק"י"ט דגמתו את חביון ש"י"פ כאילו נוטל נשמתו וכמ"י ג יש לחסיד ופירש למסור נפשו ומהי"ש ח"י כ"כ"ה לענין סתם יינם האסור להתרפאות דהרי אבידרי דצ"י אבל שאו כל אדם בדאי שרי להציל נפשו מסנה כמסוך חביון כשאן לו לשלם ג"כ דהרי הגגול עצמו מחוייב להציל כממתו עכ"פ ע"ד חומש ל"י"ע וממלא רדמנא אפקרי' ממוני' לגבי' והאסור הוא רק כשיש לו לשלם ונמל צ"ע שלא לשלם וכמ"י בחו"מ סי' שיע"ט וכתוס' ב"י"ק שם ד"ה מהו דהאביעאי הוא רק אי חייב לשלם כשהציל ומקום הספק ה"י כמ"י אי נימא כיון דמקום פ"י אפקיר רדמנא ממוני' לגבי' וכדיתיעא אתי ל"די שור אינו מחוייב בהשבה ועי' מטה מ"י"ג רצ"א. (ותעות נכח הג"ח שילום מודי' הכותן זצ"ל: א"ה במ"ש בפניס ע"ב ג' דבזקו ע"י ע"ד א"ה אסור חקי' רשע ב"ע בחתום ב"ע נ"ר ע"ד א"ה אסור אבי' דחירי דחוקו טעות אסור דהנחת אודעת דחוקו האונאה וכן הוכיח בנתיב"ט סי' וכו' ס"ק"ב מדבריהם אולם בנתיב"ט שם הניח בצ"ע ותי' מו"ח סי' שול"ז).

2. צער ופקוח נפש. קיימת מחלוקת בין האחורנים אם חייב להציל נפש חבירו כשקיים סכנה אבר אצ"ל, כגון שאומרים לו או יקצצו את אנו (או אבר אתו שאנו מת ממנו), או שיהרגו את ישראל חבירו. יש אומרים שהחייב למסור את עצמו ⁵³, ויש אומרים שאינו חייב אלא מידת הסדרתו הוא למי שעשהו כן ⁵⁴. ועיי' בהמש"צ ⁵⁵ מה שכתבתי לגבי השאלה אם מותר או אסור לאדם להכניס את עצמו לפסק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה. ושמ הבאתי דעת פוסקי דודנו לגבי השאלה כל"ה מותרים חי וברי' אין משפחה שבסכנה, ועיי' גם לקמן סי' שמש סי"א ג"א) (ע"פ תקל"א) ובכ"ד ד חתו"ט סי' ת"ס סי' ה' (ע"פ קכ"ב).

אולם מה יהיה הדין במקום צער או הפלה ללא כל חשש לפיקוח נפש. המג"א ⁵⁶ כותב שמסמוע מהגם, בשבת ⁵⁷ שהוא מחוייב לסבל צער כדי שלא יהוג ציונים והגות

ציונים והגות
 (53) פסקי רקינסי סי' תפ. או שמת ה"ל דתעו פ"י ה"י' חוסי' הדי"ה ימא פפ צ"ב ד"ה האם אומרים. (54) שרי"ה רד"ב ח"י"י סי' אל"ף ג' (ת"כ"ז) וואה הפדיות של החות"ס על הדרכי' ב"י' על נהנחתו שאו צ"ב ד"ה מ"י"ט סמכה איתא. מ"י"ט ח"י' ל"ה. פ"ת חו"ט סי' תנ"ב. שרי"ה צ"ח אלו"ק חו"ט סי' פ"ו א"ת ג' וואה בתיבת כ"ד י' חסל"ד ע"פ ק"פ. (55) כ"ד כב ניסן תשי"ב ע"פ סי' 31. (56) מ"י"ט ק"פ. (57) ל"ג צ"ב.

נשמה אברהם

ועבור בנך להתרפאות מעצי אשירד לענין עי"ז או שחספר עמה לענין גי"ע - ממשך ח"ל: והנה אבק הרציהה הלבנת פנים וכו' אכן דמו אבק רציהה אל הרציהה וכמו שאמרו כי יהרג ולא ירצח ודומה לזה אמרו⁸²: שיפעל עצמו לחוד כבשן האש ואל ילבך פני חבירו בורכים, עכ"ל. ושאל חבנין ציין⁸³: קי"ל על הפוסקים ביי"ד סי' קנו שלא הזכירו רק אבק עי"ז להתרפאות בעצי אשירד וכן אבק גי"ע לספר עמה, ולא גי"ע אבק רשי"ד, ואלו נרמו זה כמה שכתב הרמ"א שם: וכל איסור, עי"ז וגי"ע ושי"ד אעיפ שאין בו מיתה רק לאו בעלמא צריך ליהרג ולא יעבור, עכ"ל הרמ"א. ולא נמכאר היאך משכחת לאו בעלמא אצל שי"ד, אבל לפי הנ"ל אי"ש דמלבין פני חבירו הוא לאו ולא תשא עליו חטא, עכ"ל של חבנין ציין. והמשוכח שניה⁸⁴ ממשך חבנין ציין על מה ששאלו אותו האן למדך מן המדרש ומתוך כשם הקל הרמ"ז על היושלים⁸⁵ דמה שאין למדך מן המדרש היינו אם שיש גמרא היפך המדרש, אבל כשאין בנבי סחורה למה לא ללמד מן המדרש? וכחולק זה גם כותב הפרי חדש בספרו מים חיים וכן הביא חיד מלאכי בשם הרדב"ז וכה"ג ולחם יחודו, עכ"ל.

ציונים והערות

75 ויקרא י"ג, 76 עירבין טו פ"ב, רמב"ם דעות פ"ז הי"ח, 77 וקרא שם, 78 ב"ב מו ע"ב, 79 שם טו ע"א, 80 רמב"ם חובל ומקטע פ"ג הי"ג, 81 טוטה י' ע"ב ד"ה מה, וראה ברמב"ם שם שמתחיל את המילה שאין (81) שער השוה שער של"ש סי' ק"ל-ק"מ, 82 טוטה שם, ברכות נ"ב ע"ב, 83 סי' קע"ב, 84 סי' קע"ב (85) פאה פ"ב רמב"ם חזק"א במתנות ברכה בקטנות אחרות לסי' נ"ג כשם וכו' ומה, והפ"ח אחריו סי' ק"ט ס"ק ה, שיהי שבת יעקב ח"ב סי' קמח חזק"א מערכת האלין סי' צ"ג, וראה גם בפמחים מ ע"כ תוס' א"כ ה, וברכות ח ע"א ד"ה חלמה, ויש חולקים - חזק"א ברכות פ"ה מ"ד (ודאה שם בהו"ט ויקרא ובראשון לציון שחולקים עליה, ושי"ת ג"כ תרי"ג י"ד סי' קמ"א.

וש מעשה ידיה שדא וריבא לבעלה הוי בעיקר ושאינה הוהא לעשות מלאכה מי פ

נשמת אברהם

כתב לי הגושי"ץ ארבערען זצ"ל ואין זה דומה למה שהבחיב במחתה שלמה? וכשמזיזת שבת כוללתה¹ שלא העיר אדם משנתו או ליקח ממנו את האוכל שלו עבר חולה שיש בו סכנה נקרא צעו, ומטוב לחלל את השבת אפילו באיסורי תורה כדי לספק לחולה שיש בו סכנה את צרכיו מלצער את חבריו, שהרי מותר וגם מצוה לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה, ולכן אין לנו לצער חנם אנשים אחרים.

ועיין מה שהכתבתי בכרך ב חיר"ד⁴. בחולה שאין בו סכנה, כותב הגושי"ץ אלישיב שלישי"א⁵ וכשהרופא נמצא במקום שאין מחסור כרופאים ההדבר ברוך שבד החולה להשיג רופא שיטפל בו, גם המקרה אשר אליו החזק הרופא אינו ענין דחוף ומטובן אשר על כרצ"כ אמרו החריז הרי זה משוּבָה, כבה"צ רשאי הרופא לא לקבל את החולה בזמן שהוא עסוק באפילתו וכמנחתו הוא, עכ"ל.

כתב לי מו"ד הגושי"ץ נחיריט שלישי"א: אפילו במקום סכנה שהרופא צריך לכוּא, אין שאלה רופא זה אינו צריך לשלם וכדומה, וכן שאינו מחויב, עכ"ל. וראה בכרך ב חיר"ד סי' שלוש ס"ק ה (עמ' תכ"ט) מה שכתבתי כשם המהרש"ים.

ציונים והערות

(1) חיר"ד סי' 1. (2) פלי"ס סי' 104. (3) חיר"ד סי' 104. (4) חיר"ד סי' 104. (5) חיר"ד סי' 104. (6) חיר"ד סי' 104. (7) חיר"ד סי' 104. (8) חיר"ד סי' 104. (9) חיר"ד סי' 104. (10) חיר"ד סי' 104.

מעשה ידיה שדא וריבא לבעלה הוי בעיקר ושאינה הוהא לעשות מלאכה מי פ

סימן פ בעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה וריני בניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה

סעיף יב פסקו לה מונות הראויים לה, והרי היא מותרת לאכול יותר, או לאכול מאכלות אחרות, יש מי שאומר שאין רבעל יכול לערב, מפני סבת גולה, (א) שצער נופה קודם, ויש מי שאומר (ב) שכולל לערב

נשמת אברהם

(א) שצער נופה קודם, לפשוט על אחת, צריכים להחזיק ולהקיש ממנו תרופת פיה עצם, האם אפשר לחייב אדם להחזיק ולקיים מצוה גדולה של פקוח לתרום ממזיה העצם שלו כדי להציל את נפשו, אך ככל אופן אין להפעיל עליו שום חבירה מודאיי סכנה, ואמנם אין ממש סכנה לחתום מיה עצם (פרט לסכנה מועטה של הירדמה כלילית), אך יש צער וכאבים עקב פחדו מהקצת סכנה שברוב, אך אם רק מודובר על צער ואפילו של כאבים, אפשר לחייב לסבול כדי להציל את החולה אם לא יחייב אחרים שיהיו להציל, עכ"ל.

וכ"כ המג"א¹: בשבת לג ע"כ אמרין נשים דעתן קלות ולמא מצעיר להו ומגלי לן, אולי טשו במעורא, וכ"ו, ומשמע שהוא מחויב לסבול צער כדי שלא יהיו חבירי בתנן, סוף ברכות, עכ"ל. ומסביר המחצית השקל: ומדאמר נשים דעתן קלות וכ"ו משמע שמתחמת קלות דעתן יטשו שלא כד"ן חג"ל. מוכח דמצד הדין אף דהוי מצער להו הוי"ל לסבול הצער ולא לגלות, וכ"ו, עכ"ל.

לכן רופא או אדם פורטי שמציעים אותו באמצע לילה או קוראים לו באמצע האוכל לכוּא ולספול בחולה שיש בו אפילו ספק סכנה, ודאי חייב לעשות כל

וכתב לי הגושי"ץ ארבערען זצ"ל: אמנם צריכים להסביר לו שיש עליו מצוה, ואם הסיכוי להצלה הוא יותר מוחמשים לחייבו לעשות זאת

(1) חיר"ד סי' 104.

ש מעשה היה שראו חייבה לנקלה חייב בעיקר ושאינה רחבה לעשות מלאכה סי' פ
נשמת אברהם

ונעת ואיתי בשו"ת שאלת דוד דם רעך, שמחויב אף להטות ולשכור להגיד פרדמאן וי"ל מקאלוקי"י שכתוב פועלים, משמע ולספק עצמו או צער גופו על דבר הרמב"ם הנזיל בשו"ע ח"י"ל; אינו מחויב, דאי לאו הכי היה לו להגמרא וע"כ הוכחה שהמכנה יהיה שיערב החלב לומר דאי מהשהבוחו לו אינו מחויב בצער או יפסקו כמבואר שם בגמ' הטעם דאנו הנוף לצער עצמו להצלת ממון חבירו יכול לכופה בדברים אלו דאף דיתעבר שהרי אף בממונו אמרו אם היה כהל החלב או יפסקו ולא חובל להניק והלך מסליע, שלו קודם, וכפרט צער חולי גופו מכירה ואי אפשר לה באחרת, עכ"ז אין מוכרח דאינו מחויב לצער עצמו בצער ביכולתו לכוף אותה יותר מאחרת, דאף חולי, וי"ל שיכול ליפול לחולי בשביל דמי שיש בידו סממנים לפסאות להחלה הצלה חבירו, וכפרט סיכון חולי לחלב מחויב למכור להחלה בשו"ת, עכ"ז אם שאנו מכירה אין זה וכו' כדור החובה אינו רוצה ומעלה בדימיון אין יכולים ולדות יכולים לצער עצמה להציל מספק לכופו בזה, וכפרט צער רגופא שלא מצינו אינה מחויבת לצער עצמה להציל מספק חרובה בהשבת גופו של חבירו אלא סכנה רחוקה שגם להצער גופה יכול לסבב בטוהרו או לאגוריה פועלים כאמרו לה סכנה רחוקה וכדומה לזה וכו', עכ"ל בסנה"דף ע"א מקרא ולא תעמוד על של השאלת דוד.

ציונים והערות

(14) ח"ב אה"צ סי' ו' בהגה"י.

נשמת אברהם

בידו לטותו שלא יד' לאותו עיר אחרת שהעיר המצ"ע, מ"ם במקום צער בלבד שלטתו היתנה לפי שהמחייב שנתן המ' והמחייב בר"א וסנה"ע רפ"א, ע"כ וכי"כ כהב ברשותו ויחייבו קודמין דחיי אחרים) וכו' והפאות ישאל פ"ק דפאה מ"א וכו', וכ"כ כ"כ בשו"ת אג"ע ד"ד סי' קמה ע"ש וכו', ומצאנו חנא רמ"ע ל"ח להפלאה, הוא רבע יהודה בר קלירמוס משפירא (ר"ב של הלוקח) כס' יחוס תנאים ואמוראים ע"ל, שהגבא המהלוקח של ר' יוסי ור"ב נכתב, ונמ"ד דאפשר לבני העיר האחרת ע"י טוהר להספק א"ל במשך אחר או שהם ילכו למקום אחר ויהי חתה בבבל כדומה היא וכו' אלא ויהי חתה בבבל כדומה היא וכו' אלא לאו בכיסה דהא איכא צערא דעובדיה, ע"כ.

הראש"ל הגר"ע יוסף שליס"א ו' ד' באריות בפירוש גמ' ה"ל וכתוב בסוף דבריו: ומצאנו להגאון הפלאה בקטנותו אחרת סי' פ ס"ב, שכתב ע"ד רב"ש, לפע"ד הו"ם לא מיידי מאופן שיש סכנה לבי העיר האחרת אלא שיכולים הם להביא מים מעיר אחרת ע"י טוהר גדול או שילכו משם, חו"ע, שאל"כ אנו נימא דאף בודאי סכנה בכיסתן קודמת לחיי אחרים הוא לא במתבר כלל, והו"ד דהא קיי"ל ספק סכנה דאחרים דוחה שבת ויהי"ב ואלו צערא דידה לא הודיה אלא בשבת ודבין כמ"ש ברכות ק"ד ע"א וכו', ותדלה מ"ז כתב הג"ה חו"ע סי' תכ' מהגמ"ש בשם הירושלמי שחייב להביס עצמו בספק סכנה להציל חבירו מודאי סכנה וכמו

ציונים והערות

וע"ז מה שכתבתי בהמשך¹² ובכ"ז כ חו"ע¹³, ודעתי להוכיח מהנזיל שכשמוך כותב י"א ד"א דעתו לפסקו כסברה השנית, וממילא גם לדעתו, חייב אדם לסבול צער כדי להציל חבירו מפינה. אך כתב לי הגר"ש"ל ארבעה ע"ל: והצער שמתאחר לאכול אינו כל כך גדול ואף להשוות צער גדול מזה לצער קטן כזה, עכ"ל.

(11) מזה שכתב מה ב"ד ש' חש"ל ע"כ, הוא בשו"ת יב"ע ח"ב חו"ע סי' פ"א (12) יוסף חיים ע"כ (13) סי' קמ"ג ח"ב חו"ע סי' קמ"ג.

סימן קב

עוד בענין הג"ל להג"ר

כ"ח שבט תרפ"ז. ליובאן.

מש"כ כתר"ה בשם ס' ערוך השלחן שמוכח מהטור
 חר"מ ס' תט"ז דיכול לסלק לא נחשב כורה
 ופטור במפקיר ועוד כתב שכן משמע מכל הראשונים.
 תמיהני מה מצא בטור שם דבונת הטור יש לפרש
 שהפקיר קודם שהיה לו פנאי לסלק. וכן מפורש
 בב"י שהעתיק לשון הרא"ש או נודע להם ולא הי"ל
 פנאי לסלק והפקירום ולא סלקום פטור דהו"ל מפקיר
 נזקיו לאחר נפילת אונס. חזינן מפורש שאיירי בהפקיר
 קודם שהי"ל פנאי לסלק. ומה שבספרי הרא"ש
 שלפנינו נכתב בחצאי מרובע תיבות או שהי"ל פנאי
 חזינן מהב"י שאחד הגיה זה בטעות דבספר הרא"ש
 שלפני הב"י לא היה כתוב זה. ונמצא שגם ברא"ש
 מפורש שהפקיר אחר שהיה יכול לסלק חייב וא"כ
 ודאי טובר כן גם הטור. וגם הב"י דלא הביא חולקים
 ע"ז. ורש"י בדף מ"ח דחוק לומר דטובר כתוס'
 דא"כ ל"ל להזכיר דעליה לסלוקי. וכ"ש הנ"י שראה
 דברי התוס' ולא כתב רק טעם רש"י דעליה לסלוקי
 שמשמע דלא סבר כתוס'. והכא אפשר שגם התוס'
 יודו כדכתבתי במכתבי הראשון והריב"א בשט"מ
 טובר כן בפירוש כדביא כתר"ה בעצמו. ובדף מ"ח
 הביא השט"מ כן גם בשם הר"י ישע"י ובשם הרא"ה
 בשם הרז"ה. וא"כ איך כתב בעה"ש שכן משמע מכל
 הראשונים בעת שאדרבה ראשונים אלו סברי מפורש
 דחייב ולא מצינו חולקין ע"ז רק בגללים שהתם
 שאני שהפקיר תיכף כדבארתי. ולכן אין דבריו
 נכונים בזה לע"ד. וס' ערוך השלחן אין אצלי לעיין
 בו.

ומשה"ק כתר"ה על הטעם שכתבתי על מה שלא
 קנסו בשור המועד. מהא דקנסו אף למ"ד מפקיר
 נזקיו לאחר נפילת פשיעה פטור. הגה לא מצאתי
 מפורש שקנסו גם למ"ד מפקיר נזקיו פטור דמתני'
 טובר דחייב וא"כ אפשר שמ"ד פטור יפלוג על דין
 דקנס. ומש"כ כתר"ה שאין שייך לקנס בשור המועד
 צדק כתר"ה ואני לא אמרתי אלא שיש לומר גם
 טעם זה.

ידידו.

משה פיינשטיין

סימן קג

אם מותר להניח לרופאים להוציא ממנו
 דם לררוחת ממנו

כ"ח תשרי תשכ"ג.

מע"כ ידידי מר משה גבריאל סטעפאנסקי
 שליט"א.

בדבר אם מותר להניח לרופאים להוציא ממנו דם
 להכין בעבור חולים שיצטרכו לזה כדרך הרופאים
 בזמננו שמכניסין דם אדם לחולים מסוכנים לרפואתם
 והוא באופן שאין בזה דין הצלת נפש משום שעדיין
 אין כאן חולה אך מכינים להחולים שיזדמנו ומי
 יודע אם יבא הדם הנה שיוציאו ממנו לחולה שרוחים
 איסורים בשבילו. אם רשאי בשביל הריוח שמשלמין
 בעד זה שהוא צריך להמעות. הגה בב"ק דף צ"א
 פליגי תנאי שר"ע דבמתני' סובר דאין אדם רשאי
 לחבול בעצמו ור"ע בברייתא סובר דאדם רשאי לחבול
 בעצמו. והרמב"ם רפ"ה מחובל פסק דאסור לחבול
 בעצמו. ובתוס' מפורש שלמאן דאוסר הוא אפילו
 לצורך וא"כ אסור אף שהוא לצורך הרוחת ממנו.
 דגם הצורך התם הוא להרוחה כהא דטפחה על ראשה
 להרויח כאיסר שמן. ודחוק להלק בין ריוח קטן
 לריוח גדול.

אך לכאורה יקשה ע"ז מהא דמסיק הגמ' דהתנא
 דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבול בעצמו הוא
 ר"א הקפר ברבי שסובר דגויר הוא חוטא בזה שציער
 עצמו מן היין וק"ו להמצער עצמו בחבלה. והא ודאי
 מסתבר שאם יש לו הנאת ממון או שאר הנאה
 כשיצטער עצמו ולא ישתה יין שלא יהיה אסור.
 א"כ גם החובל בעצמו שילמין מזה אף שהוא מק"ו
 אין לאסור כשהוא לצורך הרוחת ממון או לשאר
 צרכים. ואיך כתבו התוס' שאפילו לצורך אסור לו
 לחבול בעצמו. וצריך לומר שביין המונע מלשתות
 בשביל איזה הרוחה אינו מצטער כלל מזה כיון
 דהנאתו מהריוח גדולה מצערו דכשישתה ולא ירויח
 הרי יהיה לו עוד יותר צער מזה שהפסיד הריוח
 שהיה יכול להשיג ע"י שלא ישתה היין. דהא כל
 הצער ממניעת שתיית יין הוא רק מצד שמתאווה לזה
 והרי מתאווה יותר להריוח. אבל בחובל עצמו שהוא
 צער ממש לא מצד תאוה לא מתחלף זה בצער שלא
 ירויח שהוא רק מצד תאוה להריוח. ומה שמתרצה
 לחבול בעצמו בשביל הריוח הוא שמצד רצונו
 הגדול להרוחת הממון רוצה לסבול הצער שזה אסור.
 וגם לדינא הא לא קי"ל כר"א הקפר ברבי ומ"מ
 פסק הרמב"ם דלחבול בעצמו אסור כדאיתא בהג"א

י"ד סימן רל"ז סק"ו. א"כ הוא מלמוד אחר
 הוא בכל אופן אף לצורך. אבל מ"מ אם לר"א ו
 ברבי היה צריך לומר דמותר לצורך היה ראייה נ
 לכר"ע כיון שלא מצינו חולק. וגם הא ע"ז ו
 ר"ע במתני' שאיירי אף לצורך הביא מר"א ו
 ברבי הרי שגם לר"א הקפר ברבי אסור לחבול ב
 אף לצורך לכן צריך לומר כדתיירצתי.

אבל בחבלה זו להוציא דם ע"פ השגחת הרו
 יש טעם גדול שלא לאסור. דהא מצינו שבו
 הקודמים היו נוהגין להקין דם אף רק לאקולי כמ
 בשבת דף קכ"ט. וגם איתא שם אמר שמואל נ
 דדמא כל תלתין יומין בנעוריו עד ארבעים
 ואח"כ עד ששים שנה אחת לשני חדשים ואף
 ששים אחת לג' חדשים עיי"ש ברש"י ובהגמ"י
 מדעות בשם ר"ה איתא גירסא אחרת דלא נ
 הנדפס. ולכן אף שנשתנה אח"כ כמו בזמן הר
 כדכתב בפ"ד מדעות הי"ח שיקיו רק בצריך
 ביותר ואחר חמשים שנה לא יקיו כלל ועיין
 ועתה נשתנה עוד יותר שאין מניחין להקין
 מ"מ ודאי גם עתה איכא גם רפואה בזה דלא
 שינוי גדול כ"כ. וגם היום מוציאין הרופאים
 בלא צער. ולכן אפשר אין לאסור בחבלה זו
 דם. והרוצה להקל אין למחות בו כיון שהיא
 גדולה.

ידידו.

משה פיינ

סימן קד

אם מותר להתפרנס ממשחק הכו
 שיש בזה חשש סכנה רחוק מו

נשאלתי מאחד אם מותר להתפרנס ממשחק
 הכדורים שנקרא באל בלע"ז שיש
 לסכנה כדאירע לאחד מכמה אלפים שנסתכו. ו
 שלע"ד יש להתיר דהא מפורש בב"מ דף קי
 קרא דואילו נושא נפשו מפני מה נתלה באיל
 את עצמו למיתה לא על שכרו אלמא דמותר לו
 אף כשאיכא חשש סכנה לאופן רחוק. וממי
 כשיש חשש שיהרוג אחרים באופן רחוק כזו
 דמאי שגא מחשש דליהרג בעצמו דגם להו
 עצמו יש איסור לא תרצה ומ"מ מותר בחש
 כזה לצורך פרנסה א"כ גם בחשש סכנת אחר
 יש להתיר בחשש רחוק כזה וגם אם לא נ
 לא היה רשאי בעל האילן לשכור אותו. אנ

סימן קג

ותר להניח להרופאים להוציא ממנו דם להרוחת ממון

ח תשרי תשכ"ג.

י"ב יידי מר משה גבריאל סטעכאנסקי

אם מותר להניח להרופאים להוציא ממנו דם בין בעבור תולים שיצטרכו לזה כדרך הרופאים שמכניסין דם אדם לתולים מסוכנים לרפואתם: אופן שאין בו דין הצלת נפש משום שעדיין אן חולה אן מכינים להתולים שיודטנו ומי זם יבא הדם הזה שיוציאו ממנו לחולה שדוחים זם בשבילו. אם רשאי בשביל הרווח שמשלמין ז הוא צריך להמעות. הנה בב"ק דף צ"א תנאי שר"ע דבמתני' סובר דאין אדם רשאי בעצמו ור"ע בברייתא סובר דאדם רשאי לחבול והרמב"ם רפ"ה מחובל פסק דאסור לחבול ובתוס' מפורש שלמאן דאוסר הוא אפילו וא"כ אסור אף שהוא לצורך הרוחת ממון. לצורך התם הוא להרוחה כהא דטפחה על ראשה ח כאיסור שמן, ודוחק לחלק בין רווח קטן גדול.

זך לכאורה יקשה ע"ז מהא דמסיק הגמ' דהתנא ז ליה דאמר אין אדם רשאי לחבול בעצמו הא זקפר ברבי שסובר דנזיר הוא חוטא כזה שציער מן היין וק"ו להמצער עצמו בחבלה, והא דאי ז שאם יש לו הנאת ממון או שאר הנאה טער עצמו ולא ישתה יין שלא יהיה אסור. גם החובל בעצמו שילפינו מזה אף שהוא מק"ו לאסור כשהוא לצורך הרוחת ממון או לשאר ז, ואין כתבו התוס' שאפילו לצורך אסור לו ז בעצמו. וצריך לומר שביין המונע מלשתות ל איזה הרוחה אינו מצטער כלל מזה כיון תו מתריות גדולה מצעריו דכשישתה ולא ירוח יהיה לו עוד יותר צער מזה שהפסיד הרווח ז יכול להשיג ע"י שלא ישתה היין, דהא כל ז ממניעת שתיית יין הוא רק מצד שמתאוו לזה מתאוה יותר להרוח. אבל בחובל עצמו שלא ממש לא מצד תאוה לא מתחלף זה בצער שלא ז שהוא רק מצד תאוה להרוח. ומה שמתרצה ל בעצמו בשביל הממון הרווח הוא שמצד רצונו ל להרוחת הממון רוצה לסבול הצער שזה אסור. לדינא הא לא קיי"ל כר"א הקפ"ר ברבי ומ"מ הרמב"ם דלחבול בעצמו אסור כדאיתא בהג"א

יר"ד סימן רל"ו סק"ו. אי"כ הוא מלמוד אחר שלכן הוא בכל אופן אף לצורך. אבל מ"מ אם לר"א הקפ"ר ברבי היה צריך לומר דמותר לצורך היה ראייה מיניה לכר"ע כיון שלא מצינו תולק, וגם הא ע"ז שאסר ר"ע במתני' שאיירי אף לצורך הביא מר"א הקפ"ר ברבי הרי שגם לר"א הקפ"ר ברבי אסור לחבול בעצמו אף לצורך לכן צריך לומר כדחירצתי.

אבל בחבלה זו להוציא דם ע"פ השגחת הרופאים יש טעם גדול שלא לאסור. דהא מצינו שבדורות הקודמים היו נוהגין להקזו דם אף רק לאקולי כמפורש בשבת דף קכ"ט, וגם איתא שם אמר שמואל פורסא דדמא כל תלתין יומין בנעוריו עד ארבעים שנים ואח"כ עד ששים שנה אחת לשני חדשים ואף אחר ששים אחת לג' חדשים עיי"ש ברש"י ובהגמ"י פ"ד מדעות בשם ר"ח איתא גירסא אחרת דלא כבר"ה הגדפס, ולכן אף שנשתנה אח"כ כמו בזמן הרמב"ם דכתב בפ"ד מדעות הי"ח שיקזו רק בצריך לזה ביותר ואחר חמשים שנה לא יקזו כלל ועיין בכ"מ, ועתה נשתנה עוד יותר שאין מניחין להקזו כלל, מ"מ ודאי גם עתה איכא גם רפואה בזה דלא יהיה שינוי גדול כ"כ, וגם היום מוציאים הרופאים כמעט בלא צער, ולכן אפשר אין לאסור בחבלה זו דהקזת דם, והרוצה להקל אין למחות בו כיון שהיא סברא גדולה.

יידו.

משה פיינשטיין

סימן קד

אם מותר להתפרנס ממשחק הכדורים שיש בזה חשש סכנה רחוק טובא

נשאלתי מאחד אם מותר להתפרנס ממשחק זריקת הכדורים שנקרא באל בלע"ז שיש לחוש לסכנה כדאירע לאחד מכמה אלפים שנסתכן, והשבתי שלע"ד יש להתיר דהא מפורש בב"מ דף קי"ב על קרא דואליו נושא נפשו מפני מה נתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו אלמא דמותר להתפרנס אף כשאכא חשש סכנה לאופן רחוק, וממילא אף כשיש חשש שיהרוג אחרים באופן רחוק כזה מותר דמאי שנא מחשש דליהרג בעצמו דגם לתרוג את עצמו יש איסור לא תרצח ומ"מ מותר בחשש רחוק כזה לצורך פרנסה אי"כ גם בחשש סכנת אחרים נמי יש להתיר בחשש רחוק כזה וגם אם לא נימא כן לא היה רשאי בעל האילן לשכור אותו. אבל ודאי

מסתבר שהוא דוקא כשהאחר ג"כ נכנס לזה ברצונו דודאי אין לו רשות להכניס אף בספק הרחוק כזה את אלו שלא ידעו או לא רצו להכנס אף בספק רחוק כזה.

אחר זמן הראו לי שבנוב"ת יר"ד סי' י' ג"כ פסק כן לענין להתפרנס מצידת חיות עיי"ש והגאנ"י.

משה פיינשטיין

סימן קה

בהשמת הרמב"ם שמחוסר אבר פסול בעגלה ערופה

מע"כ יידי הרה"ג ר' אפרים גרינבלאט שליט"א.

קושית הכ"מ פ"י מרצח ה"ב מ"ט השמיט הרמב"ם הא זירושלמי שמחוסר אבר פסול בעגלה, לא ראייתו תירוך בדבריך והיא קושיא גדולה דאף שלא הוזכר בגמ' דידן יש לפסוק כירושלמי כיון שלא מצינו להיפוך, ותירוך השירי קרבן לא נכון כלל דלפסול טרפה ולפסול מחוסר אבר הוא ענין אחד כדמשמע מירושלמי, ול"ד לתירוך תוס' בקידושין דף נ"ז לענין איסור הנאה שהוא ענין אחר. אבל תירוך מראה הפנים לכאורה הוא תירוך נכון דהירושלמי תולה זה במה שפסול מחוסר אבר בקרבנות בני נח וכיון שהרמב"ם השמיט דינא דר"א שפוסל מחוסר אבר לקרבנות בני נח אלמא דסובר דכשר ואין חלוק בין מום למחוסר אבר לכן כשר מחוסר אבר גם בעגלה. אבל אף שלא מצינו הדין ברמב"ם בהלכות איסורי מובה ומעח"ק מוכרחין לומר שפוסק כר"א דפסול מחוסר אבר לבני נח בקרבנות דידהו דהא פסק בפ"ג מע"ז ה"ד דשחט לה בהמה מחוסרת אבר פטור והוא מטעם דלא אסרה תורה אלא באם חזיא לגבוה לכה"פ לבני נח בבמה דידהו ומחוסר אבר פסול מדר"א כמפורש בע"ז דף נ"א, וא"כ הרי מוכרח לומר שפסק כר"א דלא כתיירוך מה"פ, ונשארה הקושיא מ"ט לא פסק כהירושלמי שפסול מחוסר אבר בעגלה ערופה כדקשה הכ"מ וצ"ג.

ומשה"ק יידי על הרגמ"ה שכתב בחולין דף י"א בעגלה ערופה וצריך שלא יהא בו מום כקדשים, מהא שמשנה מפורשת בטוטה דף מ"ה דאין המום פוסל בעגלה, ברור שהוא ט"ס דלבד זה קשה הא מה שמום פוסל ליכא ראייה לדין הרוב שהרי

ההצלחה, דייחנך שמחוייב להצלחת חבירך.
ואף פחד גדול ייתכן שהוא כעין סכנת
נפשית.

בתרומת דם אין חשש סכנה¹⁵, ולכן בכל מצב של פיקוח נפש
שאינו יכול לעשות על ידי אחרים, מצוה על האדם להקריב
מגופו כדי להציל את חבירו, וכן ראוי לעשות¹⁶. ואל לו לדקדק

15 כן כתב בספר שערים מצרינים בהלכה חלק ד סימן קצ ס"ק ד. החסיד
דכין שמעשים בכל יום שפושט כן, לא וכלל בברך ספק סכנה.

16 מרי' הנרי'ם הלכשטאם שליט"א. יש הנקטים שהאדם מחוייב
להקריב מגופו להצלה, כפי שהבאתי לעיל את דעת הגדה"פ שיינתבג
שליט"א. ובאמת כן כתב הגרי"ז אויערבך דצ"ל (הובא בשמטת אברהם
כרך ד אר"ע סי' פ ס"ק א ע"ב קצ"ד), וכן הגרי"ש האונג שליט"א (בתשובה
הגובהת - סב"ל ח"ד ר"ט), וכן הוב' ש"ז בריין (המור - שערים
המצרינים בהלכה סי' קצ ס"ק ר"ד), ומקור מהרי"ך ולא תמנע על דם רען,
והחייב הוא לחזור על כל צדדים להציל, ונראה שכן הוא גם לחת מגופו.
וכן משמע גם מהא דכל מה שלא פסקו להלכה את דברי הגמרי' כשם
הירושלמי הוא לענין ספק הסכנה, ולא לענין עצם התרומה מגופו כשאין
סכנה. מהנסיח, לא תקולנו במציאות שניתן להגדירה כאינה יכולה להעשות
על ידי אחרים באופן מחלש, כך שאין מה לרח' אם להייב. (נכ"ס שמת
י"צב"ר", שהגה שאמר נרד, צדק שאלת חפ"י). אולם הגר"א והרי"ב
שליט"א (בתשובת הגהות - צ"ח אליעזר חט"ז כ"ג) כתב דאינו מחוייב לחת
מחיי העצמים, והגרי"ך הוסיף דם בחיי העצמים (ראה החיוב הוא רק לחזר על
לחיי שלדעתו אין חייב בכלל לתרום מגופו, אלא החיוב הוא רק לחזר על
כל צדדים, ואף במצב שלא נשקפת לו סכנה (וכן כתב בהרי"ג סי' ק"א אתא א.
זכתה זאת אף לדעת הירושלמי). ואף הוא הוסיף שיש בזה מצוה גדולה.
וכן בשו"ת משנה הלכות (להגרי"ם הקטן קל"ח גארי"ד אונגוואר, מהר"ת
סי' תנ"ג) תולה צדדים להספק בזה, וראה לעיל הערה 9 דעת הגרי"ז וצ"ל
מענין השיעור ובה (מתוך הספר "הצוה משמחת" על הגרש"א וצ"ל
עמ' 280. יישי"ל למחבר הגביר הוב' יוסף אליהו שליט"א). יסמפ' ג"י.

לסכן את עצמו בכדי להציל את חבירו¹⁷. אבל לכאורה בספק
הרחוק הנוטה יותר לצד ההצלה ייתכן שמחוייב להציל את
חבירו¹⁸. ועל זה הדין הגדה"פ שיינתבג שליט"א: "אלא אם כן
יש סיכוח רפואית שאינו יכול לתרום דם, וכדומה".

ג. הדין בתרומת דם

בכל מצב של צורך בדם, ישנה מצוה
בתרומת דם. וכשיש מצב של פיקוח נפש
לפנינו, שאי אפשר לתרום דם על ידי
אחרים, אזי מצוה לתרום דם, וכך ראוי
לעשות.

ויש מי שאומר שאין בכלל חייב לתרום
דם, אך אשרי חלקו של מי שיוכל לעמוד
בוה.

בכל מצב שישנו סיכון לתרום, אינו
מחוייב לתרום דם להציל את חברו.
מלבד בספק סכנה רחוק הנוטה לצד

13 ע"י מניית מצוה ו'לו אוה ד', שביאר ר"ן דה בסב"א ולמה יתחייב להכניס
עצמו בספק סכנה בשביל לקיים מצוה, ודלא וחי בהם כתיב. ועפ"י מ"ב
מדע בספק הרחוק ישנה מצוה. אמנם לאו ולא תמנעו חומר משאר לאוים.
14 שבט הלוי חלק ה' חרי"ט תשובה ר"ט. וע"פ בצ"ח אליעזר חלק ט' סימן
כ"ג, שד"ן בנוד"י חספ"י.

ד. תרומה למאגר הדם

כשיש מחסור במאגר הדם, והרנגולות היא שמתחשדים מצבים של פיקוח נפש, בודאי שראוי ומצוה על בעלי סוגי דם נדירים לתרום דם.

כיון שהמציעאות הינה שהרבה ניצולו ממיתה וודאית על ידי שהיה הרבה דם מן המוכן, ובפרט במצבים המתחשדים שאינם צפירים מראש, לכן קיומו של מאגר דם חשוב, ומצוה לתרום לצורך זה²¹.

וממילא, מצב של מחסור כדם במאגר הדם, מוגדר כ"פיקוח נפש", ובודאי שבמצב כזה ראוי ומצוה על בעלי סוגי דם נדירים לתרום דם, כיון שהדבר אינו יכול להעשות על ידי (מספיק) אחרים²².

הוסיף בעל פה הוא הדין בתרומת דם דהיי כאיבר שלו, ואין נפק"ם במה דנועו מחליף.

21 על פי וישב משה שם.

22 כן הטיק מו"ד הגב"ם הלכרשטאם שליט"א בנר"ג עמנו.

ביותר על חלשות גופו, כי המרקדק סופו לבוא לידי כך¹⁷. אבל אם זו סכנה ממש, אסור לו לתת מדמיו¹⁸.

אבל הגר"א¹⁹ וולדנברג שליט"א פוסק דריות תאמר בתורה "כי נפש הבשר בדם היא"²⁰ והבציעית דם היא שיעור חיותו של אדם, נחשב הדבר כנטילה של שיעור חיותו, ואי אפשר לחייבו לתרום; ולכן הורשות כיוי כל אחד לחוש לנפשו ולא לתרום מדמו. ואף אם אין בזה כל סכנה, לפעמים בא המוות עליו אפילו בגלל הפחד. ואף לדעתו, מידת חסידות מיתה יש בזה, ואשרי חלקו של מי שינוכל לעמוד בזה²⁰.

שטייע לרב בעסקי הצדקה המרובים: יום אחד באתי לרב, וכולי דאגתי. הייתי אמור להיות מנחה נוחח קשה, והלכתי לצריקים רבים לקבל את ברכתם להבראתי. אלא שהתורה לא נתנה לי מנחה. באתי לר' שלמה-למן ושאלתי: "האם הרב מכיר צדק שצריך לא הייתי אצלו, שאלין אליו לקבל ברכה?" אמר לי הרב: "אתה מחפש צדק? לך אל הרב א.; הוא צדק אמיתי". הבחתי את הרב א. בתלמידי חזק של הרב, הונח בתורה יומם ולילה ובעל מידות, אך לא הבחתי מודע הרב מכנה אותו צדק "אמיתי". הענתי להעלות את אי-הבחתי, והרב ענה לי בהתנגשות: "אתה יודע שהרב א. מקפיד לתרום דם לבנק הדם בכל 3 חודשים; כך הוא עושה לא שנה ולא שנתיים, אלא כבר 30 שנה; אדם כזה, שמוכן לתת את גופו לזולת - זהו צדק אמיתי; ממנו כדאי לקבל ברכה".

17 והוסיף בעל וישב משה (ח"כ תשובה צד): "דק למעשה יחוש לעצמו, שידוע שהרופאים בהולים מאוד להוציא דם כזה, ואינם מתחשבים אם יחלושו אותו, וא"כ הוי לרכב שאינו מעלה ארוכה שאסור". ועיין בהערה הבאה.

18 המצב כיום בארצנו, שאין שום חשש כזה משום שלא מתרמים ממי שמסתכן בהתמטח; ואף ישנן הודאות מחמירות ביותר, שלא מתרמים דם אפילו כסיכון רחוק.

19 ויקרא ז, יא.

20 צדק אליעזר שם. וכדבריו ביאר הגר"ד פוכרסקי שליט"א (כד קדש ח"ד ט"ז נב עמ"ס סי), דאינו מחוייב מעיקר הדין לתת מאוביו להצלת חברו.

בחשש לסכנות, למרות שגם בתרומת דם רגילה אין חשש לסכנה בגלל ההוראות המהמיריות לגבי כשירותות החורמים.

ו. תרומה תמורת תשלום ואיסור חובל בגופו

אין לקחת תשלום בעד המצוה של הצלת נפשות. אך לכאורה אין מניעה בדקירה והוצאת דם תמורת תשלום לצורך מחקר וכדומה.

אין איסור להרבות בכמות הדם הנלקח, כשאין בזה סכנה לתורם.

חייבים להחזיר אבדה בחינם, מלבד "דמי בטלה" שמוותר לקחת²⁵. לכן אין לקחת תשלום בעד המצוה של תרומת דם, מלבד החזר הוצאות²⁶. ואף דמי בטלה צ"ע²⁷. אבל באופן כללי לצורך מאגר הדם וכדומה, ישנה אפשרות הלכתית של תרומת דם לצורך פרנסה²⁸.

25 חו"מ וסה טעף א.

26 יו"ד נתב סו"ט יב. ועיין חו"מ שבו סמ"ע ס"ק ב.

27 ושב בשד שם.

28 יש לציין כי ההוראות כמ"ד א אסרות זאת להלטרין, וככל מצב שהוא, כולל דמי בטלה וכדומה. הדבר הזה לא מקובל בארצות המודרניות, ולפי הניסיון ישנה חשיבות עליונה לכך שהתורמים יהיו מתנדבים, וכך

ה. תרומת טרומבוציטים

לכאורה דינה של תרומת טרומבוציטים שווה לתרומת דם. ואף החשש לסכנה בזה הרבה יותר רחוק.

בענין תרומת טסיות דם (טרומבוציטים - כפרדים), היינו שמסננים חלק ממרכיבי הדם ואת שאר המרכיבים מחזירים לתורם, הוא על ידי לקיחת כמות קטנה של דם לסינן, ולאחר החזרה הנוחר ממנה לוקחים כמות נוספת²⁹: איך מכיין שבמצוה ישנה פחות סכנה מאשר בתרומת דם, משום שאין איבוד של מרכיבי דם (מלבד הטרומבוציטים), אזי לכאורה דינה של תרומה זו הינה כמו כל תרומת דם³⁰, ואף ניתן להקל יותר

29 דעת רופא חרדי יו"א, ורופא המומחה למקצוע זה. אמנם כתבו הפוסקים, שתרומת טרומבוציטים היינו שמוציאים כל דמו וסננים חלק מן החומרים ומחזירים את הדם לנופו, חשיב סכנה. משום שמוציאים את כל הדם ומסננים ורק אח"כ מחזירים, שהארס נמצא כמצב של ודאי סכנה ורק דאח"כ ניצול ממנה, ורק דע"י פעולה חדשה מחזירים את דמו הרי שמבטיחים אותו למצב של פק"ג. ורק דע"י פעולה חדשה מוציאים ממנה, ואין להכניס עצמו ואף דחזרן שמתפראים, חשיב כסכנה שיוציאים ממנה, ואין להכניס עצמו למצב בו מוציאים את כל דמו, אבל בדרך המקובלת הינם, כפי שפירשתי למעלה, אין את הטעם הזה וחשיב סכנה. ואכן השיב לי הגר"ש וואזנר שליט"א בעל שבת הליך (כמכתב ע"י הגר"ש קליין שליט"א, מוכא בסוף החוכמת). ורקן שבאופן זה אין חשש סכנה, מצוה וכה לתרם הדם באופן הנ"ל.

24 הטבים עמרי כזה מו"ד הגר"ם הלב"שטאס שליט"א.

נרביט שליטי"א כתב שאן כזה בכלל איסור חבלה³¹. והוסיף
בנשמת אברהם בשם הגרש"א זצ"ל, דכיון שעושה מצוה אין
כזה שם של חבלה כלל.

אם יש איסור חבלה, אזי גם על מחזיר המחט ישנו איסור של
"פן יסיף להכותו"³² כשאינו לצורך.

מכיון שהאיסור הוא בפעולה של הדקודה³³, כשדקודו בהיחזר אין
מגיעה להוסיף ולהרבות כמות הדם הנלקח כשאין כזה סכנה
לתוסף³⁴, ע"כ בעת הצורך³⁵.

ז. ביטול תורה

כשא"א לעשות ע"י אחרים, אין איסור
ביטול תורה בשביל לתרום דם. ויש
להקפיד למעט בזה ככל האפשר, כגון

הלכות (ח"ד סי' רמה ובמהדרית החת"ס סי' תנ"ג). וכן כתב בשו"ת שבה"ל
(ח"ה סי' ר"ט), והוסיף ולצורך פרוסה שרי כדוד בני אדם המסתכנים
לפרנסתם, אך בשו"ת משנה הלכות לא העלה צד זה ואמר רקירה לצורך
מפן.

- 34 הובא בשטת אברהם שם.
- 35 ובר"ם כג. ה'; שו"ת משנה הלכות חלק ז סימן רמה אות ה.
- 36 בניטוד להלכות שבת, שישנו איסור גם בשאיבה של דם.
- 37 מ"ר הגר"ם הלברשטאם שליט"א.
- 38 עיין בהערות הגרש"א שטור שליטי"א אותיות כ-ד בעניין איסור רמכה
אבי.

44

ברקירה רגילה של מחט רפואית, באופן שלא בא למטרת נזק
חבלה, יש חשש איסור חובל בנופלי²⁹. אבל מאידך ייחזק שכל
האיסור הוא באופן של רצון להזיק (וכא ע"י מריבה ומרד
ח"י)³⁰, וכאן הרי אין כוון כוונה.

דעת הגר"ם פיינשטיין זצ"ל, דאפשר דאין לאיסור בחבלה זו
דהקוה דם בתרומה עבור שכן, והרצפה להקל אין למחות כו³¹.
אבל כנשמת אברהם הכיז בשם הגרש"ז איערובאן זצ"ל וכן
בשם חלמדיז הגר"י נויביט שליטי"א (ואלם בטעמים שונים)
דאין ככלל איסור כזה (וממילא גם לצורך מחקר רפואי מותר)³².
מדברי הגר"ם פיינשטיין זצ"ל משמע שישנו איסור חבלה³³.
ורק דלא אסר בחבלה זו דהקוה דם. אבל ראוי שהגר"י

מכתיחים את איכות הדם שיהא ללא מחלות וסיכונים.

29 מקור איסור חובל כנפיו בכבא קמא צ"ב, וכשו"ע ח"ט תכ סעיף לא.
30 דייק זאת הגר"י נויביט שליטי"א בלשון הרמב"ם (חובל ומזיק פ"ה
ח"א) שכ"כ "דרך נציון". (ומה דאזנא ב"פוסים "בזיון" הוא ט"ס,
ואכמיל). תעין כזה בשו"ת משנה הלכות חלק ז סימן רמה אות ו שאמר,
וכספו שבת שבתן סעיף לה שהחזיר.

31 אג"ר'ם ח"ט א קג. וראה בדברי שם דבמקום דלא שכיחי שיבוא הדם
הזה לחולה שרוחיים איסורים בשבילו, לכאורה התרום לא נכנס לגוד של
מציל נפש. הגר"ם הקטן קליין שליטי"א (בתשובתו הנזכרת - שו"ת משנה
הלכות ח"ד רמה אות ז) אסר זאת לגמרי, מלבד לצורך רפואי לותרים.
ומשפע על פי דברי הגר"ם זאנצור שליטי"א (בתשובה הנזכרת - רישב
משה ח"ב צ"ד), דמצי כרוז מצוי כרי שיהא בנוד של מציל נפש, ומחוייבים
לרפא גם את האחרים. הגר"ם שיינבג שליטי"א נשאל אם יש להמעיב ככל
מצינו שהיה צורה של תרומת דם, והשיב: "לענין דם המותרות החולק
לכריים נראה לי דאין כזה קפידא."

- 32 נשמת אברהם ח"ב יריד שטת סק"ג (ג-3) עמ' רסה. וע"ע שם סי' קנז
סי' ד (2).
- 33 וכן הפנהי ממיר הגר"ם הלברשטאם שליטי"א. וכן כתב בשו"ת משנה

להתרים בזמנים בהם בלאו הכי הלימוד
רפוי, ולערוך את ההתרמה בקירוב
למקום הלימוד; וכדו'.

כתב הגרד"פ שיינברג שליט"א: "לענף ביטול חורה, הנה אף
שודאי שכל העוסקים שם הם עוסקים במצוה קדושה, וכשאי
אפשר על ידי אחריים מביטלים חורה בשביל זה: אבל כדאי שיש
להקפיד, למעט ככל האפשר בביטול חורה בדבר זה. ולכן יש
להשתדל לעשות התרומות אלו בזמנים בהם בלאו הכי הלימוד
רפוי; כמו בבין הזמנים, או בבין הסרדים וכדומה. וגם אם יש
אפשרות להביא את מכשירי ההתרמה בקירוב למקום הלימוד
של התורמים³⁹, ולמעט מהם את זמן ההליכה לתרומה, ואת
ההסתובבות כרוכות וכשווקים; כדאי שמחוייבים לעשות
כן."

פרק ב' - דיני תרומת דם (דיני הקזת דם תרומת דם ובדיקות דם)

"הנכנס להקזת דם אומר יידי רצון מלפניך הי'
א-ל-י שיהא עסק זה לי לרפואה התרפאני כי
א-ל-רופא נאמן אמה ורפואתך אמת, לפי
שאין דרכן של בני אדם להתרפאת אלא
שנהגו, כי רופא חנם אמה". וכשיצא אומר
כא"י רופא חוליס".
(על פי ברכות ס ע"א)
ורמב"ם הל' ברכות פ"י הכ"א)

א. מהי הקזת דם

נזכרו בחז"ל דינים רבים מסביב להקזת
דם, וחלקים נוגעים לנו במציאות של תרומת
דם.

* ביאו זאת הטי"ז (ני"ד) שלו ס"ק א) "הייינו שהוא מתנצל למה מבקש
רפואה על ידי הקזתו שהוא לפי הטבע, אף שאינו מן הראוי לעשות כן אלא
לבקש רחמים להנצל על ידי רחמים של מעלה, מכל מקום כיון שכבר נהגו
לעשות רפואה על ידי הטבע גם אני עושה כן, ועל כל פנים אני מודה שהכל
בא על ידך ועל זה חולק אביי ולא לימא שכן נהגו, וגם התורה הטיימה על
זה שיהא רפואה על פי הטבע, כי יודה תורה לטוף רעת האדם שלא יהיה
זכאי כל כך שתבא רפואה על ידי נס מן השמים"...

39 אף לערוך התרומה דם בחוד בית כנסת, אפילו לצורך מניעת ביטול חורה
על ידי מניעת טלטולים בדרך. וכדוחק אולי בעזרת נשים או בכניסה (מרי"ד
הגרי"ם הלברשטאם שליט"א).

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG
Boch Hefsidion "TORAKHOBE"
Head of the Kollel of Kurya Minskoye

הרב חיים פנימס שיינבערג
ראש ישיבת תורתאור
והנהלת הכולל בקוריא מנסקא

כ"ד סיו סתמו, תשנ"ה

לכבוד הר"ר אברהם יעקב גולדמאן שליט"א

מכתבו קבלתי בענין הארגון החדש "לב מלכה" ונתנה מה שראוי ויש לתורם ונד' של מצוי נפש מישאל נראי כי דברואי כן הוא, וכל מי שיש בידו כסווי ולהתיל אחר מישאל הדי הוא כמצוי עולם מלא, וע"י תרומתו עם בזמן הנגדוה כה נראי כן הוא, ולכן נראה דאם יש פנב של פויקו"ל וצריכים סוג עם נדוד שפאר להעניגו יש אפשרות לכבוה על מי שיש לו עם כוח לתרום אותו, וא"כ יש סיכוח להאיות שאינו יכול לתרום עם, וברומה.

ג. ולענין בנסוב תורה, הנה אף שודאי שכל התוספים עם הם עוסקים במנוה קדושה, וכשאף אפשר ע"י אחרים מבטלים תורה בשביל זה, אבל בנראי שיש להקפיד למעט בכל האמצע בנסוב תורה ברב זה, ולכן יש להשתדל לעשות תרומות אלו בזמנים כראיה ורומה רפ"י, כמו בבני הזמנים, או בבני הסדרים וברומה, וגם אם יש אפשרות להגביל, או משיגה התרומה בקירוב לסיכוי תלמוד של התרומים וכמעט עם אמ צמ התלכה לתרום, ואם התחולבונו בתרומה ובתוספות נואם שמו"צים לעשות כן.

ג. עם שאדם חי אינו מסמא, ולכן אין קפויא לכתובם לראשית מנציו זה, וגם אין צורך לכבוה מנוה עם שנספלו, ולכל זה שייך רק בזמ הזימא מן המא ויכא מן החי.

ולענין ברב על תמים, אם אינו אמא כלל, אין לו לנדד על תמים וא"כ יש בהם שמם.

לענין נציו במי שאי התורף המטא כיואוח וכדומה נגדו ג. נאם בכל לחורם, יענין בשו"מ סימן א' גנציו גבייה תלמודים נציו נח"ל, ובסימן ש"ו לענין אומר שחזיון ליש חילוקים אם הוא אומר או לא, ואם עושה תנינה או שפטר, וכל מקרה הוא נידון בפני עצמו ועל"ד שאינה תכח.

ומה ששאל אם מותר לנצל את מ"א ולתרום עם בשביל בדיקת חסם נראה שצ"ח שיש חזקתה לכד"א בראשית חסם, שצריכים חסם כי אמוד בנראי אין להם קפויא ברב זה, ותמיך שיהיה להם עם בכמות פדומה הנמצא לזה.

הרב פנח בשרת, ג. ירושלים, ת. ג. 979 פל. גונגות"א, יארקא
מנוח, הוצאת ספרים, פ. א. ב. 8074, 2 Posen Hahar Et. Amshelov

46

הנה יש לדון מה דינה של תרומת דם, אי חשיבא כהקוח דם או לא, ובספר שמירת הגה"צ (סי' נד טע' כד הצי' מא) כתב ד"א להתמיר אפילו אם הוציאו הורפאים דם רק לבריקה, ואילו הגורשי"א זצ"ל פסק דרק כשהוציאו דם לצורך טיפול, אבל לבריקה לא. ולכאורה מבואר דהוא הדין לתרומת דם שבה אנו דנים, שגם כן אינה לשם טיפול. ובצירוף דהוי פיקוח נפש נראה דיש להחיר בלי שום מניעות.

ואולי יש להקפיד בדברים הקלים, כגון ליטול זינים, וכן לא לעמוד מיד. וכן מה טוח להקפיד שלא יתרום מי שבא מן הדרך, אם יש אחר, וכמו כן נראה שכאשר מארגנים ימי החלמה, לכתחילה יש לארגנם בימים שחז"ל לא אסדו להקץ בהם דם.

החת"ס לנ"ד. אלא שבהיות שלענין דינא כל הענין דלא ליהוי בי עובדי אהסנתא, לדעתיה הוא ממתרס חסידות, שאין רוח חכמים נוחה הימנו, י"ל להלכה כד' המהר"ם שיק, שיוכל להעביר הנחלה ממנו, כיון שהיורש הזה רע מעללים ומחלל שבת בפרהסיא, וגם יכול להיות שיהלל שבת בנכסים שירש מאביו, והי כמסייע ידי עובדי עבירות. עת"ד. ונראה מדבריו שדוקא משום שלדעתו אעבורי אהסנתא אינו אסור מן הדין, אלא ממתרס חסידות, לכן כתב ללמנן ע"ד המהר"ם שיק, ובאמת שמבואר בפוסקים ראשונים ואחרונים דהאי דינא דאעבורי אהסנתא יש בו איסור מן הדין, וכמ"ש בירושלמי שעליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמתם, והוא חטא גדול, וכמ"ש התוס' (ת"מ ס' קנא). וכבר הארכתי בזה (בסימן הקודם אות א) והשגתי ע"ד הרב צור יעקב הנ"ל מ' הפוסקים (ובשו"ת נוהא בכתב ח"ב דקט"ו ע"ד) ד"ה ופ"ו, ארכבה אתרי ריכשי, וכתב שבמתנה מחיים יש להקל, משום דלכ"ע איסור אעבורי אהסנתא אינו אלא מדרבנן, ואינו אלא ממתרס חסידות. וצ"ע. ומה שהקשה מהרי"א דסנהדרין (צו): שאפי' מדרעו של צמלק ליסוד תורה ברבים, ל"ק, והוא מילתא דלא שיכחא, ולמייעוט שאינו מצוי כזה לא חששו חכמים, ובאמת שיש לתמוה על דרכ צור יעקב שלא זכר כלל מ"ש הרמב"ם והש"ע שמחלל שבת בפרהסיא אסור להחזיר לו אבידה כעכו"ם, ואע"פ שהוא ממון שלו ממש, ולא חיישינן דילמא נפיק מניה זרעא מעליא, וכל שכן לגבי אעבורי אהסנתא שאין לחוש לכך, וכמ"ש הגאון מהר"י אשכנזי הנ"ל. וצדקו דברי המהר"ם שיק לדינא.

ד) וכן נקדש חזיתיה להג"ה פינשושין בשו"ת אגרות משה תח"מ ח"ב (ס' ג אות ג, שכתב, דמה שאסור עובדי אהסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא, והו רק בברא בישא בעלמא, שאינו זדיר במצות, אבל הוא מאמין בהש"ת ובתורתו, ומתקן את בניו ללכת בתורת ה' ובמצותיה, שבוה יש לקוות שיצא ממנו זרעא מעליא, אבל אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, ועובר על איסורי תורה, ואינו מתקן את בניו לתורה ולמצות, אין להתפק שמא יצא ממנו זרעא מעליא, כי מעשה אבות יעשו בניו, ואע"פ שלפעמים יוצא בן שומר תורה ומצות גם מאלה המחללים שבת בפרהסיא ועובדי עבירות, מ"מ הוא רק מיעוט קטן שאינו מצוי כל כך, ולא על אלו חששו חכמים דילמא נפיק מניה זרעא מעליא, הילכך בוראי שרשאי האב ליתן נכסיו לאחרים או לצדקה, ורוח חכמים נוחה הימנו, ואפי' רבנן יודו לרשב"ג בזה שהוא זכור לטוב. וכן משמע בשו"ת חתם סופר (ת"מ ס' קנב) שג"כ מבאר פירוש ברא בישא שאינו זדיר במצות, או שאינו נוהג כבוד באביו, וכמ"ש הסמ"ע, אבל מותר לחלל שבת בפרהסיא מותר להעביר ממנו הנחלה, שכל שהוא מחלל שבתות ה' ועובר על איסורי תורה, ואינו מתקן את בניו לתורה ולמצות, פשוט דלכ"ע אין בו איסור משום אעבורי אהסנתא. ולכן יפה עשה האב בצואתו שהעביר רוב נכסיו לצדקה מהטעמים הברורים הנ"ל, והשאיר אלף דולר בלבד לכל אחד מבניו הללו. עת"ד. ודבריו נכוחים למבין ושרים למצואי דעת. וק"ק שלא הוכיח כדבריו מו' הרמב"ם והש"ע בדין השבת אבידה למחלל שבת בפרהסיא, שאסור להחזיר לו אבידתו, ולא חיישינן דילמא נפיק מניה זרעא מעליא. והן אמת שראיתי בשו"ת אהל משה צווי"ג ח"ג (ס' כא אות ג), שהביא ג"כ את דברי המהר"ם שיק הנ"ל, וע"פ דבריו כתב לפרש דברי הירוש' (פרק יש נוהלין ה"ו) בעובדא דהתם, אך שוב חזר לדון, שנוסף לטעמו של מר שמואל דילמא נפיק מניה זרעא מעליא, יש בזה איסור משום עקירת נחלה דאורייתא, שהיא אפילו מומר ומחלל שבת יורש את אביו מן התורה, וכמ"ש בקידושין (יח). ודילמא ישראל מומר שאינו. וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהל' נחלות ה"ב). והטעם ע"ד ת"מ (ס' רפג ס"ב). והוה כמ"ש בסנהדרין (מד). ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, וא"כ אין להפקיע הירושא ממחלל שבת, ובפרט במומר שבוה"י שיש לדנוגו במתינות, וכבר ידוע מ"ש החזון איש יור"ד (סוף סי' ב) וכו'. עת"ד. ולפע"ד אין דבריו מחוורים, שהרי כל האיסור דאעבורי אהסנתא הוא משום עקירת הנחלה דאורייתא, ואם אין כאן משום אעבורי אהסנתא אין כאן שום איסור כלל. ואפילו לדבריו יש עצה שישאיר לירושא הה מנכסיו שיעור ארבעה זוזי או יותר, וכמ"ש בעל העיטור בשם גאון שאם משייר ארבעה זוזי לירושא שפיר דמי. וכ"כ הרשב"ץ בתשובה ח"ג (ס"ס קמו). וכן הוה להלכה בקצות החושן (ס' רפג). ועמ"כ עוד בזה לעיל (בסימן הקודם אות ח). ולכן ג"ל בנ"ד שמתור להעביר רוב ככל הנחלה לבנו החכם. וקצת מנכסיו לבנו האחר.

ובפרט שיש בנ"ד ספק ספיקא, שמה אין איסור משום אעבורי אהסנתא אלא שכשכתוב כל נכסיו לאחרים ולא השאיר שום דבר לירושא, אבל במשאיר ארבעה זוזי לירושא לית לן בה, וכר' בעל העיטור והרשב"ץ וסיעתם, ואת"ל שיש להחמיר גם בזה, וכמ"ש התת"ס (תח"מ ס' קנא) בדעת בעל העיטור, וכ"כ הערוך השלחן (ס' רפג ס"ב), שמה במחלל שבת בפרהסיא אף הם יודו דליכא משום אעבורי אהסנתא, ואת"ל שגם בזה יש להחמיר, שמה הלכה כד' הגאון מהר"ש יפה והגאון הנצי"ב שבהעברת נחלה לבנו חכם שתורתו אומנתו שפיר דמי, וכן הסכימו לזה הגאון מהר"י אלגאוי בספר נאות יעקב (דף כ ע"ב). והגאון מהר"י אשכנזי (בנקשרטס שרירי ירושה, שבסוף ספר מראה הגדול ח"ב דף ד ע"ג). והגאון מהר"י עייאש בשו"ת בני יהודה (ס' נג), ואת"ל דלא שאני לן בין חכם לאיניש דעלמא, שמה בכותב לבן בין הבנים לא שייך איסור עובדי אהסנתא, וכמ"ש הרב יקרא ושכ"י (דף מג ע"ג), ושמה עכ"פ אם ריבה לאחר ומיעט לאחר לית לן בה, וכמ"ש הכנה"ג וסיעתו. והבואר לעיל (בסימן הקודם אות ז). ע"ש. סוף דבר הכל נשמע שמעיקר הדין אין כל חשש איסור בהעברת הנחלה מהבן שהוא מחלל שבת בפרהסיא ועובר על איסורי תורה, לטובת הבן החכם שתורתו אומנתו. ומ"מ החכם עיניו בראשו להתנהג במתינות לכל ידחה אבן אתר הנופל, אולי יש תקוה שיחזור למוטב, ושכ' ורפא לו. ואולי יש לעשות כעצתו של הרב צור יעקב הנ"ל, שפיקד חלק מן הירושא בידי אדם נאמן, בתנאי גמור כתנאי בני גד ובני ראובן, שאם אח"כ יחזור הבן בתשובה, או שיהיה לו זרעא מעליא, יקבל חלק הירושא שלו, ואם לאו יתנו לבנו החכם, או לצדקה. והאמת והשלום אהבו. והגלע"ד כתבתי.

סימן יא

בשאלתי אדות חלה שזקוק לעירו דם, האם ראוי לו לדקדק שהדם יהיה של ישראל כשר, או אין לו לדקדק בזה, ורשאי לקבל עירוי דם אפילו של נכרי. וכן חלה הווקק להשתלח כליות האם צריך שירקוק שתויה כליא של ישראל, או רשאי לקבל השתלה אפילו משל גוי?

א) **הנה** מצד הדין נראה שאין להקפיד בזה כלל, ובפרט שנראה שיש כאן משום פקוח נפש. ורק אם אין הדבר דחוף ואפשר להמתין לקבלת עירוי דם מישראל כשר, טוב להמתין ממדת חסידות. ואת ע"פ מ"ש הרשב"א בחידושי ליבמות (קיד). וז"ל: "הא דתניא תינוק יונק והולך מנכרית ומבמה טמאה וכו', ממתברא הא נדקט נכרית, לא משום שיהיה חלב הנכרית אסור יותר מחלב של בת ישראל, שזו וזו מהלכי שתיים הן, וחלב שתיהן מותר, ובכריתא בתבובת ס. ולא מצינו התיר דמן וחלבן של ישראל יותר משל נכרים, ותניא נמי בע"ז (כו). נכרית לא תניק בנה של בת ישראל מפני שחשודים על שפיכות דמים, דברי ר' מאיר. וחכמים מתיירם בנזן שאחרות עומדות על גבה. אלמא דלכ"ע חלב הנכרית מותר אפילו לכתחילה, ואפי' כונן שיש חלב של ישראלית, אלא שממדת חסידות ומדת זריזות יש להניק מחלב ישראלית, והואיל וטבען של ישראל נוח יותר, מפני שרגילין במצותה, והם רחמנים וביישינים בטבע (יבמות עט.), ואף חלבן מגדל טבע טוב כיוצא בהם. ואף שהר"ח כתב שלא תתירו לתינוק לינק מנכרית אלא במקום סכנה, מתני' דע"ז (כו). היא תיובתיה. אלא שבתוספתא (שבת פ"ה ה"ד) מוכח כד"ה, ולפ"ז צ"ל דמתני' דע"ז מייירי במקום שאין מיניקת ישראלית שם וכו'. ומיהו מצאתי בשמות רבה (פרשה א' ס' כה), הלאך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב נכריות, והלא שנינו (ע"ז כו). נכרית מינקת בנה של ישראלית בראשותה, ולא אמרה כן, לפי שהתורה את משה על כל המצירות התינוק, ופסל את כולו, ולמה פסלו, אמר הקב"ה, פה שעתיך לדבר עמי ינק דבר טמא וכו'. וכמו מוכח שהוא מותר לגמרי, ואין בו אלא מדת חסידות, וכמו שכתבתי בלשון ראשון. ע"כ. וכ"כ הריטב"א בחידושי ליבמות (קיד). תינוק יונק והולך מנכרית ומבמה טמאה, לכאורה משמע שחלב נכרית אסור לחלב בהמה טמאה, ולא משמע כן, שהרי לא חילק הכתוב כלל מחלב של מהלכי שמים, וכן מוכח להתייר בע"ז (כו). וכן מוכח גם, בשמות רבה, על הפסוק הלאך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, שאין בחלב נכרית שום איסור כלל, אלא אלוה אלא ממדת חסידות,

ומדבריהם, והטעם מפני שהחלב שלהן שקצים ורמשים, שמגדל תינוק אכורי הריטב"א (ע"ז כו). שכתב כאמור. ע"ש. שאפי' אם נשנרה הנכרית מאכילת גבלו רע, ומשפיע על התינוק היונק. וכמ"ש המדרש, חלב מטמא חלב מטהר וכו'. ע' שכתב, שאע"פ שאין סרך איסור בהנקה עד כמה שאפשר להניק בחלב ישראל וצנוע, ומגדלת כפי טבעה, וכן מוכח בט לך אשה מינקת מן העבריות, שאין זה וע"ע בנימוקי יוסף סוף פרק חרש (קיד). פא ס"ז) וז"ל: "חלב נכרית הרי הוא כ תינוק מנכרית אם אפשר בחלב ישראל את חלב וטוליד לו טבע רע". והנה ע"ז לגרם השפעה לרעה, לישראל המקבל: כי דם נכר ונעשה חלב (במרוח ה:). ו טבע רע ליונק, כן הדבר לגבי ישראל דרך עירוי דם, יכול לגרום לו טבע רע טבעם של ישראל רחמנים וביישינים. (ו) על פניכם, זו בורשה, לבלתי תחטאו, מ חטא). ובפרט לפי מ"ש האור זרוע (בח' אשה מעוברת להזרע שלא לאכול בימי יהיה הולד רשע. וכמ"ש בירושלמי פ"ב דבר איסור, והיה מפעפע בה כארס של ע"ש. (וכ"כ עוד האור זרוע פ"ב דע"ז ס' פא ס"ק כו) שכ', שאע"פ שקטן להפרישו, מ"מ יש להפרישו מפני שהוא טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה, ולפ הבנים יוצאים לתרבות רעה, ורובם ע לבנם, ולאור בני קבולי' זאמר נינהו. וכך יבר איסור וכו', וכ"כ ה'תוס' (תגיגה הרמ"א בהגה (שם ס"ז). וע"ע בשו"ת ו של שלמה (ס"פ חרש ס' ו). ובכרית מסגרת השלחן שם. ומכיון שהגוים און הדם היוצא מהם גורם נודאי טבע רע ב דמו של הנכרי דרך עירוי דם, יש י וישפע ע"י דם הנכרי לקבל מדות מ קנאה ושנאה יותר מדות רעות, ואע"פ כיון שעצם האיסור נשתנה ונהפך לדם הוורדיים, ולא במאכל דרך הפה, מ"מ מ"ש הרשב"א והריטב"א והגימקי יוסף מן הנכרית. ולכן כשאין העירוי דם דח נמצא על ידו ממש דם מישראל כשר, ו מרם הישראל. אולם כשהעירוי דם זה שימצאו דם מישראל כשר, ובוראי ש פקוח נפש. ויעשו העירוי דם, מדמו ש שהוא הדין בכל זה לגבי השתלת כליו להמתין, טוב הדבר להמתין כדי להשיג תורם כליא שלו, וזו ע"פ מאמר ח ב) ותבט עיני להרה"ר' עובדיה (תוי"ד ס' כו אות ו), כדי להשתלח קרום עין של מת, כדי לו המומחים לכך עומדים להשתלח לו קרו שאמרו חז"ל סומא חשוב כמת (גדרים נ לאחר שהחזרו לו מאור עיניו, מכל שמכיון שראיית הגוי בעוה"ז היא כז רוצוח ונאוף וכל מיני תועבות שבעני היהודי הוה שהשתלה לו עינו של ו הרעות, ונמצא שמאבר עלמו על יד ימו בעוה"ז, וראי לו בעוה"ב. ועוד

אין איסור משום אעבורי אהסנתא ולא השאיר שום דבר לירשיו, אבל לן בה, וכדי בעל העיסור והרשב"ץ בזה, וכמ"ש התוס' (ח"מ סי' קנא) השלחן (סי' רפב ס"ב), שמה במחלל משום אעבורי אהסנתא, ואת"ל שגם הגאון מהר"ש יפה והגאון הנצי"ב אומננו שפיר דמי, וכן הסכימו לה יעקב (דף כ ע"ב), והגאון מהר"י שטסני ספר מראה הגדול ח"ב דף ד בני יהודה (סי' נג), ואת"ל דלא שאני כותב לכן בין הבנים לא שיך איסור דשכבי (דף מג ע"ג), ושמה עכ"פ בה, וכמ"ש הבנה"ג וסיעתו. והובאו סוף דבר הכל נשמע שמעיקר הדין : מהבן שהוא מחלל שבת כפרהסיא להחכם שתורתו אומנותו. ומ"מ החכם ל ידהא אבן אחר הנופל, או"ל יש ואולי יש לעשות כעצתו של הרב דרשה בידי אדם נאמן, בתנאי גמור כ' יחזור הבן בתשובה, או שיהיה לו לו, ואם לאו יחננו לבנו החכם, או אהבו. והנלע"ד כתבתי.

יא

זי דם, האם ראוי לו לדקדק שהדם זי אין לו לדקדק בזה, ורשאי לקבל הוקוק להשתלח כליות האם צריך ו רשאי לקבל השתלה אפילו משל ?

יד בזה כלל, ובפרט שגראה שיש אם אין הדבר דחוף ואפשר להמתין להמתין ממדת חסידות. והאת ע"פ (ר. ו) ח"ל: "הא דתניא תינוק יונק אתברא הא נבקט מריה, לא משום : של בת ישראל, שזו חו מהלכי נא בכחכות (ס.ו), ולא מצניו היתר יי"ם, ותניא נמי בע"ז (כו). נכרית חשורים על גבה, דמיא דלכ"ע ת עומדות על גבה, דמיא דלכ"ע ופי' בזמן שיש חלב של ישראלית, ה להניקו מחלב ישראלית, הואיל שרגילין במצותה, הם רחמינים לן מגדל טבע טוב כיוצא בהם. לינק מנכרית אלא במקום סכנה, זבתוספתא (שבת פ"ה ה"ד) מוכח במקום שאין מניקת ישראלית שם ה' א' סי' כה), האלך וקראתי לך ה' לו למשה לינק מחלב נכריות, ה: של ישראלית ברשותה, ולמה כל המצרות להניקו, ופסל את עתיד לדבר עמי יינק דבר טמא אין בו אלא מדת חסידות, וכמו טב"א בחידושי ליבמות (קיד.). ה, לכאורה משמע שחלב נכרית נ, שהרי לא חילק הכתוב כלל תיר בע"ז (כו). וכן מוכח גם לך אשה מינקת מן העבריות, לא אין זה אלא ממתן כלול מנשמת

ומדבריהם, והטעם מפני שהחלב שלהם בא מאכילת נבלות וטרפות שקצים ורמשים, שמגדל בתינוק אכוריות וטבע רע. ע"כ. וע"ע בחי' הריטב"א (ע"ז כו.) שכתב כאמור. ע"ש. ומדברי הרשב"א הנ"ל משמע שאפי' אם נשמרה הנכרית מאכילת נבלות וטרפות שקצ"ה, טבע הגויים רע, ומשפיע על התינוק הנונק. וכמ"ש התוס' (ע"ז י:) ד"ה אמר, בשם המדרש, חלב מטמא חלב מטהר וכו'. ע"ש. וע' במאורי (יבמות קיד.). שכתב, שאע"פ שאין סרך איסור בהנקה חלב נכרית, מ"מ מדת חסידות עד כמה שאפשר להניקו בחלב ישראלית, שטבעה נוח ורחמן וביישן וצנוע, ומגדלת כפי טבעה, וכן מוכח בשמות רבה בפסוק האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, שאין זה אלא ממדת חסידות וכו'. ע"ש. וע"ע בנימוקי יוסף סוף פרק תרש (קיד.). וכ"כ הרמ"א בהגה (יו"ד סי' פא ס"ז) ח"ל: "חלב נכרית הרי הוא כחלב ישראלית, מפני שלא יניקו תינוק מנכרית אם אפשר בחלב ישראלית, מפני שחלב נכרית מטמא את חלב ומלדי לו טבע רע". והנה עירור דם אשר בא מן הנכרי יכול לגרום השפעה לרעה, לישראל המקבל את הדם, שדיון הדם שזה החלב, כי דם נכר ונעשה חלב לישראל לגבי ישראל, וכשם שהחלב של הנכרית גורם טבע רע ליונק, כן הדבר לגבי ישראל ישראל וועות ופנים מנכרי, דרך עירור דם, יכול לגרום לו טבע רע של אכוריות וועות ופנים מנכרי, שבעם של ישראל רחמינים וביישנים. וע"נ נדדים כ. בעבור תהיה יראתו על פניכם, זו בושה, לבלתי תחטאו, מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חסא. ובפרט לפי מ"ש האור זרוע (בכורות ו). וכשם שהחלב של הנכרית גורם אשה מעוברת להזרע שלא לאכול חלב דהינה דבר איסור, שמחמת כן יהיה הולד רשע. וכמ"ש בירושלמי פ"ב דתנינה, שאמו של אחר אכלה דבר איסור, והיה מפעפע בה כארס של עכנאי, ולכן יצא לתרבות רעה. ע"ש. וכ"כ עוד האור זרוע פ"ב דרע"ז סי' קמז). וע"ע בפרי חדש יו"ד (סי' פא ס"ק כו) ש"כ, שאע"פ שקטן אוכל נבלות אין ב"ד צריכים להפרישו, מ"מ יש להפרישו מפני שהוא מדיק לו בגדלו, שנגרם לו כזה טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה, ולפי שבזמנינו אין נזהרים בזה, רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה, ורובם עוי פנים שבדור, ואין יראת ה' בלבם, ולא בני קבלי אסור ניהו. וכמעשה דרלישע אחר שאכלה אמו ובר איסור וכו', וכמ"ש התוס' (תנינה טו) בשם הירוש'. ע"ש. וכ"כ הרמ"א בהגה (שם ס"ו). וע"ע בשר"ת בית דין (ד' ח"ו) סי' כא), ובס"י של שלמה (ס"פ תרש ס' ז). ובברכי יוסף יו"ד (שם ס"ק ג). ובספר מסגרת השלחן שם. ומכיון שהגויים אוכלים בשר טמא ונבלות וטרפות, הם היוצא מהם גורם נודא' טבע רע בהשתת המדות, וישראל שמקבל דמו של הנכרי דרך עירור דם, יש לחוש שיפגע במדותיו הטובות, וישפיע ע"י דם הנכרי דרך עירור דם, ויפגעו חסדו, נאווה וקעס והקפדה, קנאה ושנאה ותר מדות רעות, ואע"פ שבאמת אין איסור בזה מן הדין, כיון שעצם האיסור נשתנה ונהפך לדם, ועירור הדם נעשה דרך איברים והורידים, ולא במאכל דרך הפה, מ"מ מדת חסידות מיוא איכא. וכעין מ"ש הרשב"א והריטב"א והנימוקי יוסף והמאירי הנ"ל בענין היונק חלב מן הנכרית. ולכן כשאין העירור דם דחוף, משום חשש סכנה, ובפרט אם נמצא על ידו ממש דם מישראל כשר, ובראי שאין להתחסד במקום שיש חשש מרם הישראל. אולם כשהעירור דם הוא דחוף לחולה, אין להמתין עד שימצאו דם מישראל כשר, ובראי שאין להתחסד במקום שיש חשש שהוא הדין בכל זה לגבי השתלח כליות, שאם אין הדבר דחוף, ואפשר להמתין, טוב הדבר להמתין כדי להשיג כליות של ישראל כשר, וכשהוא תורם כליא שלו, וזהו ע"פ מאמר ח"ל (שבת לג.) כליות יועצות.

ב) ותבט עיני להרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (חיו"ד סי' כו אות ו), בדן ישראל שכרו עיניו, והוא יזקק להשתלח קרום עין של מת, כדי לחזור לו מאור עיניו, והרופאים המומחים לכך עומדים להשתלח לו קרום עין של מת גוי, וכתב, שאע"פ שאמרו ח"ל טמא חשוב כמת (נדדים סד.), ועל ידי השתלה תור לחיים, לאתר שהחור לו מאור עיניו, מכל מקום גדול הפסדו יותר משכרו, שמכיון שראיית הגוי בעוה"ז היא כולה של הטטרא אחרא, נגזר וגזול ורצוח ונאוף וכל מיני תועבות שבעולם, הרי ממילא ישפיע הדבר על היהודי הזה שהשתלה לו עינו של הנכרי, לרדוף אחר כל התועבות הרעות, ונמצא שמאבד עולמו על ידי כך, ומטוב לו שיהיה טמא כל ימיו בעוה"ז, ויאר לו בעוה"ב. ועוד שכל אחר מישראל כלול מנשמת

כל ישראל, ובה שהכניסו לו מעינו של גוף טמא של גוי, הרי הוא גורם נזק לכל הנשמות הכלולות בגופו. ואולי לא יקום בתחיית המתים, מפני התעורבת שיערב בגופו. ולכן האיש הירא לנפשו אל יעשה שקר בנפשו להשתלח לעינו קרום עין של גוי, והרי הוא כחובל בנפשו, ודמו בראשו. ע"כ. והפריז מאד על המדה בדברים אלו, ומה מאד הרחיק לכת באומרם שאולי לא יקום בתחיית המתים ח"ו, ואין דבריו אלא דרך השערה ואומדנא בעלמא, בחושבו שכך צריך להיות ע"פ הסוד, ובאמת שאין יסוד כלל לדברים אלו. צא ולמד מ"ש מן החידו"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סוף סי' י), שאע"פ שהגאון המקובל הרמ"ז גדול בכבוד, עשרה בראש כל אדם, מ"מ אין לנהוג כן, כי לדעתו מה שלא גילה לנו רבינו האר"י ע"פ הסוד מאשר למד מפי אליהו הנביא זכור לטוב, באלו אמרו שלא לסמוך. ע"ש. וע' בשו"ת יביע אומר ח"ב ח"ו"ח סי' כה אות ב). ואף אנו נאמר שמאחר שכל דברי הישכיל עבדי הנ"ל אין להם יסוד ברור בדברי האר"י, אין לחוש להשתלח בישראל אחר, ואפילו אם יש מי גילה רבינו האר"י כלל. ולכן כיון שהשתלה זו נעשית כדי שיוכל לקיים כל המצות בעיניא פקיהא, ותלמוד תורה כנגד כולם, ואפילו אם יש מי שיקרא לפניה, לא דמי תא חזי לתא שמע, ורחמנא ליבא בעי, הילכך מותר לקבל השתלח קרום העין מעינו של גוי, ומצוה נמי איכא. ואין להשגיח כלל בדברי הישכיל עבדי הנ"ל, ובפרט שכתב שם לאסור ע"פ הסוד לעשות השתלה עין של ישראל, ושבוה יגרום צער גדול למת ישראל שניטל ממנו קרום העין והשתלח בישראל אחר, ושיש חשש שלא יקום בתחיית המתים, נמצא שהוא נועל כל דרכי החיזור לאיש הוקוק להשתלח קרום העין, וכל הדרכים בחוקת סכנה. והנה כבר הארכתי בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' כא וכב וכג) בדן השתלח קרום עין ממת ישראל, והעלתי להמיר בזה לסמא בשתי עיניו, בשעת הרחיק גדול, מטעם ספק ספיקא שגמא הלכה כמ"ד דגאון נמי המת שלא כדרך הגאון מותר, ושמה לא חשיב הנאה מן "המת", כיון שנוקרה בהם חיות וחור לו מאור עיניו. וכמ"ש הגר"א אונטרמן בספר שבט מיהודה (עמוד ש"ד), וכן צידד מתחלה בשו"ת ישמת לבב (חיו"ד סי' מה) וכו'. ע"ש. וזאת באופן שקשה מאד להשיג זאת ממת עכו"ם. אבל אם אפשר לעשות כן מקרום עיני מת גוי אין להתיר כלל להשתמש בקרום עיני מתי ישראל להשתלה. ע"ש. ובאמת שיש לחוש ג"כ מן הרופאים שרובם חילוניים יוציאו את קרומו עינו, בהיותו עדיין גוסס, כדי שיוכלו להשתלח בעינו של ישראל אחר, ותועלתם תהיה מובטחת יותר. וק"ל (בשבת קנא): המעצים את העין עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים. ולכן בודאי שיש לקבל השתלה מקרום עינו של מת גוי, ולא ממת ישראל. וכ"כ ירד"י הגר"צ א. שאל בתשובתו שרובא בספרי יביא ח"ב (סי' כ) שיש להתיר השתלח קרומו עינים של מת גוי. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שאלת משה (חיו"ד סי' פד). ע"ש. וכן עיקר.

ג) ומצאתי בשו"ת חלקת יעקב ח"ב (סי' מ) שדן ג"כ אם מותר לקבל עירור דם מאדם שאוכל מאכלות אסורות, ומתחלה חשב להשוות דין זה ליניקת חלב מנכרית שאוכלת מאכלות אסורות, שראוי להמנע מזה לפי שמוליד טבע רע, והדם שזה החלב בזה, ואפי' למ"ד איבריה מתפרקים וכו', מ"מ מסביר ודאי שהחלב והדם שוים לענין זה, ושוב כתב שאין להתמיר כלל, כי ידוע שהנוקק לעירור דם הוא בגדר מסוכן, או לכל הפחות ספק מסוכן, וא"כ אפי' אם יש לו עצה להמתין עד שיוכלו למצוא דם מישראל כשר אין צריך להמתין, וכדמוכח משיטת הר"ח וכו'. וע' להט"ו א"ח (סי' שכח סק"ה) שכתב, שאפילו אם הגוי מוונן לפנינו לעשות מלאכת פקוח נפש בשבת, אין להשגיח בו כלל, אם רואים שיש סכנה ויש אפילו ספק הצלה, והורונו הרי זה משובח אם יעשה הדבר בעצמו, כי אע"פ שיש עכו"ם לפנינו ומוכן לעשות ההצלה, מ"מ ישראל יעשהו ביתר וריוות, ושלא כדברי הרמ"א שכתב שאם אפשר לעשות ע"י עכו"ם בלא דיתוי ובלא איחור כלל, עושים ע"י עכו"ם, דליתא, ואע"פ שכתב שכן נהוגים, אין מזה ראייה, ולא מנהג ותיקין הוא. וכ"כ הא"י והגר"ז שם. ובנ"ד אף להרמ"א מותר, שהרי ידוע שיש כמה סוגי דמים, וצריך שהעירור יהיה מרם המתאים לדמו של החולה, ואם ידקדק עוד שיהיה מדם של ישראל כשר הנהיה ממאכלות אסורות, ויכול לבוא לידי דיתוי ויבא לידי סכנה. ואע"פ שיש מקום לחלק דשאני הכא שדם של האוכל מאכלות אסורות יגרום לו טבע רע, וא"כ ממדת חסידות אפשר שראוי להתמיר אפי' במקום חשש סכנה, מ"מ יל

דב"ד כיון שאין בירור גמור כ"כ, שבעירי דם, שאינו דרך אכילה בפה, שייך ג"כ ה"ט שטלוד טבע רע, ובדברים כאלה הנעלמים משכל אנוש, אפשר שיש איזה חילוק בדבר, ובפוסקים לא נתבאר להחמיר גם בכה"ג, ואפשר שבנקל יוכל לבא ליד דוחי ואיחור ויבא ליד סכנה, הילכו נראה שאין לדקדק בזה, ובפרט לפ"ד הט"ו הנ"ל. ע"ש. ולפע"ד אפי' לדברי הט"ו יש מקום להתמיר בזה ממתד חסירות, כשאין חשש סכנה בהמתנה לדם מישראל כשר, ואע"פ שאין העירוי דם בא דרך הפה מ"מ הדם הבא ממאכלות אסורות יכול להשפיע על המקבל את הדם השפעה שלילית של מדות רעות ואכזריות ועוזה פנים. וכעין מ"ש התוס' (שבת יב: וגיטין ז.) דוא דפריך הש"ס בכמה דוכתי, "השתא בהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, צדיקים בעצמם לא כל שכן", ולא פריך הכי גבי ר' ישמעאל שקרא והטה הגר בליל שבת, ודאי גבי אכילת איסור שהוא גנאי לצדיק ביותר. וכ"כ האור זרוע ח"ב (סי' קט), שהטעם ששוחטים לחולה בשבת ואין מאכילים אותו בשר גבלי טוכן, משם שאכילת איסור מגונה היא ביותר, כדאשכחן שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים באכילת איסור, אף שמביא תקלה על ידם אפילו באיסור סקילה. וכן מוכח בירוש' שביעית (פ"ד ה"ב) שאע"פ שבכל עבירות קי"ל יעבור ואל ידג, בעבירה של אכילת איסור שהיא חמורה ביותר, ראוי למסור עצמו על כך. ע"ש. וכ"כ בספר תשובות בעלי התוס' (ניו יורק תשי"ד סימן לא), בשם רבינו יצחק בן אברהם. ע"ש. והגאון הנצי"ב בספר מרומי שדה (יומא פג.) וזה לכוין לדברי האור זרוע הנ"ל, וכ"כ עוד בספרו העמק דבר (בהרבה דבר, דברים פ"ק ו.) שלכן שוחטים לחולה בשבת ואין מאכילים אותו גבלה מפני שמאכל איסור פוגם מאד את הנפש וגורם לה נזק רוחני יותר משאר עבירות. ע"ש. ולכן אין ראיה מד' הט"ו האחרונים (בסי' שכת) דמיירי לענין איסור שבת, לג"ד דמיירי בעירוי דם של גברי שמשקץ נפשו במאכלות אסורות, ויכול להשפיע על ישראל מקבל הדם במדות מושחתות ומגנות. ולכן אם אין הירב דוחף לבצע את עירוי הדם, ואין שום חשש סכנה בהמתנה לקבל עירוי דם מישראל כשר, נכון הדבר להמתין לזה, ממתד חמש שעות, ולא יאונה לצדיק כל און. וכן ראוי לנהוג לגבי השתלה כליות וכיוצא בזה, שכל שאין לחוש שאם יתעכב הדבר יבא ליד חשש סכנה, עדיף להתמין כדי לקבל כליא של ישראל כשר. וע' בשו"ת הרמ"ץ (תוא"ס סי' כא), שגשאל אודות תולה שיש בו סכנה, ואמר הרופא שצריך לבשל לו מרקחת לרפואה בשבת, אך אין צורך לעשות מיד, אלא כעבור חמש שעות, האם צריך להתמין עד לאותה שעה, או מתור לבשל התרופה מיד, כדי שתהיה מוכנה לאותה שעה שיצטרך לה החולה, והעלה שלפי מ"ש הרשב"א בתשובה (סי' תרפ"ט), ודובאה בני' (סי' שכת), שהשבת דוחה היא אצל איסור פיקוח נפש, ולא חתרה, ושכן דעת הרמב"ם (בפ"ה מהל' שבת), וכ"כ עוד בכסף משנה שם. אין היתר לבשל התרופה מיד, ויש להתמין עד השעה שהחלה צריך לה, כי רק משום פקוח נפש נדחת השבת, ולא מקודם לכן, ורק אם יש לחוש שמה יהיה אח"כ איזה עיכוב להכנת התרופה, מתור לעשותה מיד, והכל לפי הענין. ע"ש. ואף אנו נאמר כן לגבי בעית ההשתלה הנ"ל. אולם בחידושי הר"ש (יומא פד:), כתב, שאם הרופאים אומרים שצריך לבשל התרופה בשבת, אלא שאפשר לדחות הבישול למספר שעות, א"צ להתמין לאותה שעה, אלא כל הוריו ור"י הם משותב, ושכן מוכח מדתניא תתם וכו'. ע"ש. ומ"מ בני"ד שיש טעם במה שממתנינים לטובת הזקוק לעירוי דם לקבל הדם מישראל כשר, יש בודאי ממתד חסירות להתמין לקבלת הדם מישראל כשר. וכן כל כיוצא בזה. והגלע"ד כתבתי.

סימן יב

נשאלתי אם מתור לערפה פגיה או לאשה גשואה ללכת לרופא לעשות לה פגניה ניתוח פלסטי כדי לתקן ולשפר את צורתה ולהתייפות יותר, או יש לאסור מטעם שאין אדם רשאי לחבול בעצמו?
א במשנה בבא קמא (ז:): החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור אתים שחבלו בו חייבים. ובגמ' (זא:): אמרין התנאי דהא, דאיכא למ"ד שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, ואיכא למ"ד רשאי לחבול בעצמו, ומאן קא דאמר שאינו רשאי, ר' אלעזר הקפר ברבי הוא,

תנאי וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, א"ר אלעזר הקפר, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער גופו מכל דבר עאכ"ו. ופסק הרמב"ם (בפ"ה מהל' חובל ומיזק ה"א) שאסור לאדם לחבול בעצמו. (וכ"כ בפרק ה' מהל' שנועות הלכה יז.) והביאו הטור ח"מ (סי' תכ). וסיים ע"ז, והרמ"ה פסק שאדם רשאי לחבול בעצמו. וכתב מרן בכ"י, שטעמו של הרמ"ה לפי ששמע לו דבשום דוכתא מוכח דלית הלכתא כר"א הקפר. ע"כ. ואפשר דהיינו מאדמרין בגויר (י"ט), קסבר ר"א הקפר נזיר טהור נמי חוטא הוא. ולשון קסבר משמע דהאי תנא ס"ל הכי, ולית הלכתא כותיה. וכמ"ש בן הדיר"א בספר שמע יוסף (הוריות יב. דף קה סע"א). ובספר פתח עינים (תענית כ:): ד"ה קסבר. וכן דייק הגאון רבי דוד פארוד (שבועות פ"א מ"ב). וע' בס' יד מלאכי (כלל תקמח) שכתב לסייע דברי השער יוסף הנ"ל, מ"ש מרן הכסף משנה (סוף פ"א מהל' תרומות) בשם הסמ"ג. ע"ש. וע"ע בספר יעיר און (מע' ק אות ג). ובשיר חמד (מע' ק כלל מג). ע"ש. והב"ח כתב שירמ"ה למד מהסוגיא דפ"ק דשבועות (ת). דרבנן פליגי על ר"א הקפר, והלכה כרבים. ע"ש. וע"ע בתוס' שבועות (כז:): בוד"ה אביא נשבע להרע לעצמו, דהאי ברייתא קמ"ל דאדם רשאי לחבול בעצמו וכו'. ע"ש. ושו"ר בשמ"ק ב"ק (זא:): שכי' בשם הרמ"ה, דמהא דאמרין, רב חסדא כי היה אויל ביני הזמי (קוצים), היה מדלי' למאניה, אמר זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה, שמעינן מינה דאדם רשאי לחבול בעצמו, ואינו רשאי לאבד ממנו, וקי"ל כרב חסדא, דבתרא הוא. ע"ש. ומרן הש"ע (סי' תכ סעיף לא) פסק כהרמב"ם, שאסור לאדם לחבול בעצמו. ומכל מקום נראה באמת דב"ד שהאשה חפצה מאד להתנאות ביופייה ע"י ניתוח כזה, והניתוח נעשה ע"י הרדמה, ואינה מרגישה באותה שעה שום צער כלל, ואח"כ נהנית מזה באופן תמידי, והריוח יותר מן ההפסד והצער, בכה"ג שפיר דמי, ואין זה בכלל החובל בעצמו שאינו רשאי, ואע"פ שהתוס' ב"ק (זא:): בוד"ה אלא האי תנא, כתבו שאסור לחבול בעצמו אפי' לצורך, כגון אותה אשה שטפתה בשמן על ראשה וכו', וכ"כ בפסקי תוס' (שם אות דטו) שאסור לחבול בעצמו כדי להרויח ממנו, מ"מ יש לחלק בין צורך לצורך, ולא כולוה בחרא מתנא מתנינהו, ונידון שלנו שהיא נהנית בתמידות לזמן ארוך, ואילו הניתוח הוא בזמן קצר מאד, ועל ידי הרדמה, הרי זה בבחינת מה שאסור (מרעד קטן טו:): אע"פ שמיצר עתה, שמת הוא לאחר זמן. וכל שכן אם יש לה צער ללכת כך, שבודאי שיש להתייר, וכמ"ש כיו"ב התוס' שבת (ז:): בוד"ה שחביל צערו, שאפילו אם אין לו צער אלא שמתנייש ללכת כך בין בני אדם, מתור, שאין לך צער גדול מזה. ע"ש. וכ"ש אשה שצעה יותר גדול, שאין אשה אלא ליופי (כתובות נט:). וע"ע בתוס' תענית (ד): ד"ה יכול, דגבי אשה לא דייק עלמא אלא ליופי. וכן במדרש ובפירושו רש"י (ר"פ חיי שורה), בת עשרים כבת שבע ליופי. ע"ש. ואם פגיה היא עושה כן כדי שיקפצו עליה בני אדם מהגונים להנשא. ע"ש. ואם פגיה היא עושה כן כדי להתחבב על בעלה. וע"ע בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חור"ד סי' יגט) בוד"ה אבל, שכי' לדקדק משלשן הרמב"ם (פ"ה מהלכות חובל), כל המכה אדם דרך נציון (נוסחא אחריונא ביוין) עובר בלא תעשה, מוכח שלא אסרה תורה לחבול אלא דרך ביוין, דקרא יזיב טעמא פן יוסף להכותו וכו' ונקלה אחיך לעיניך, הרי שנתורה חסה על ביונו. גם בב"ק (זא:): מרמז חבלה בגוף למקרה בגדיו שעובר על כל תשמיש, הרי שם אינו חייב אלא בעושה דרך השתנה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' מלכים ה"ח), כ"ש גופו שמעלה ארוכה שלא אסרה תורה אלא דרך ביוין וכו'. ע"ש. וסיוע לזה בשו"ת מהרל"ג בקונט' הסמיכה (ד"ס רע"ב) שדייק כן. ע"ש. ולפ"ו בניתוח שאינה עושה דרך ביוין, אלא אדרבה כדי לנאות ולפית עצמה אין בזה איסור חובל בעצמו כלל. [נשו"ד כן בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' קה אות ב) שאין בזה משום איסור חובל בעצמו, כיון שאינו דרך ביוין, והסתמך ג"כ על המור"י אסאד הנ"ל. (וע"ע בספרו מנחת יצחק ח"א סי' לו אות ד). וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין בתעט"ז שהרובא בספר הלכה ורפואה ח"א (עמוד שכת) להתיר בני"ד מטעם זה. ע"ש. וע"ע להלן אות ג'. ובשיר חמד (פאת השדה) מערכת א' כלל מ'.

ע"ש.]

ב ותבט עיני בשו"ת כפי אהרן אפשטיין (סי' יח) שכתב, שאדם שיש לו איזה מום של יופי, והוא נמאס בעיני הבריות, ואפשר

להסיר מעליו את המום ע"י ניתוח, אך יא הוא חשש רחוק, אסור למסור עצמו לנתח אותו, אפי' אם התולה בעל הב הניתוח, ואינו חושש על האיסור שהוא נ דבריו צודקים כשיש חשש סכנה בדבר, ניתוח היה חשש סכנה. וכמ"ש בשו"ת: שכל ניתוח הוא בחזקת סכנה, ואפי' כ בדבר, מ"מ הנסיון הוכיח שאין לסמוך משנה הלכות ח"ד (סי' רמח). משא"י הרפואי, אין בניתוח כזה חשש סכנה ובעל נסיון. ואע"פ שבעצם הרדמה כלי בהרדמה עמוקה וארוכה של ניתוח ש הרדמה של ניתוח קל כזה שנגמר ו לרמב"ן בתורת האדם (ענין הסכנה דן שאע"פ שכמה דברים של סכנה תלוי תורה רשות לרופא לרפאות, כדכתיב כהכי, אין לרופא לחוש שמא יטעה, דעתו, אין לו ברפאות שלו אלא מצו חייב כלום, שכשם שהיין מצווה לזו עונש כלל, וכמ"ש בסנהדרין (ז:): שפ ת"ל ועמכם דבר המשפט, אין לו לדי לגבי רופא וכו', ואין לך ברפאות א לזה. ע"ש. וכן הובא בבית יוסף יו"ד ח"ג (סי' פב). ובשו"ת בשמים ראה (תוא"ס סי' קצז). ובחידושי התוס' (ז מעשה אברהם (חור"ד סי' נה). ובשו" ע"ש. וכן מצאתי הלום להרה"ג רבי (עמוד רפב) שכתב, ועל השאלה שש שלים"א, האם מתור לאדם לעשות ניד לייפות בזה את פרצופו, אע"פ שידו סכנה. השיב לי מורי ורבי, שמתור ל משום סכנה, כי רק הרדמה עמוקה מא ניתוח כזה שאינו לוקח יותר משעה שלפניו.

ג אמנם ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר הביא מ"ש בשו"ת שערי: בפ"י המשנה (פ"ט מקום שנהגו) שהוח דומה לאדם רעב ואינו רוצה לאכול ש ולפע"ד כל מה שנתנה רשות לרופא שנתנהו אח"כ, אבל אם נולד כך, וא לרופא שיתקן אותו ע"י רפואות, לא תורה. וכגון בני"ד באשה שאין לה ש והולכת לרופא שירפאה שתוכלי להתייר דבר זה וכו'. וכתב ע"ז הרב בזה הגאון שערי צדק הנ"ל, ואע"פ ומתנה בנות ישראל יוכיח שבענין עז ללא שום כאב, אבל יש להתייר ש שנתנהו הרופאים בזמנינו לבצע בבו שום כאב כלל, שבוה יש לאסור, ש "לרפאות". ויש לדעת כי אין צייר אחד מברואיו בצלמו כדמותו והולג עולם, ואין לגבב קלות בזה ע"פ נ את הויפי לנשים, שעל כגון זה אמו וכו', ולכן ג"ל להלכה שאסור לאדם וגם אסור לרופא לבצע ניתוח כזה דבריו מברוחים, שכיון ששיקד דב ומעשים בכל יום שאשה שאינה לרפאות, וכמבואר בכל הפוסקים סי' רמט מ"ש בזה, כך לענין זה כי מתור לו לעשות ניתוח שיהיה נאה

5 100103-23 (א"ב) / 100103-23

הרב מרדכי הלפרין

חזרה מההסכמה להורמת מח עצם – מכואא לדין ההלכה

א. חיבור אירוע כואב

1. רקע עובדתי

הגב, אורנית דרוקמן, אם לשניים, שהחלימה בשנת ה'תשס"ט מסרטן השר, אוכהנה שלוש שנים לאחר מכן כחולה בסרטן דם מסוג לוקמיה מילואידית, ואיפשהו כמרכז שיכא כהל השומר. היא הוגבה היטב לטיפול מיוחד לבלימת המחלה, וכמקובל החלו חיפושים אחר מח עצם לצורך השתלה. החיפוש כלל מאגרים בארץ, וכמקובל החל תהליך חיפוש במאגר עולמי שמרכזו בעיר לייזן בהולנד. נמצאה תורמת מתאימה בישראל, בעידוד דתית בת 19, בת שירות ממרכז הארץ¹.

2. נודלי תרומת מח עצם

לפני קבלת תרומת מח עצם יש לבצע טיפול מביץ, בטיפול המכין – כימותראפיה והקרנות, הורסים את מערכת החיסון של החולה, כדי למנוע את רחיית שתל מח העצם שאמור להציל את החולה.

לאחר הטיפול המכין, החולה מוכן לקבלת תרומת מח העצם, ועליו לקבלה תוך זמן קצר ביותר. בהעדר מערכת חיסון, ללא השתלה של מערכת מחליפה החולה לא יכול לשרוד יותר מאשר זמן קצר.

הרטה של התורם מנוכונותו לתורם לאחר טיפול ההכנה, משמעותה המיידית היא מוות של החולה תוך זמן קצר.

לכן כל מי שמסכים לתורם מח עצם מקבל מהרופא המטפל הסבר מלא על התהליך ועל משמעותו. מובהר לו, בין היתר, כי חזרה מההסכמה לאחר הטיפול המכין, משמעותה גור דין מוות על החולה.

התורם חותם על הסכמתו למתן התרומה ומחייב בחתימתו שלא יחזור בו, ולא יגרום בכך למות החולה.

נוסח הסעיף שעליו חותם התורם כולל את המשפט הבא כן הוא מאשר שהוסבר לו כי "טרם ההשתלה החולה מקבל טיפול כימי אגרסיבי, אשר הורס את מח העצם שלו, ללא קבלת תאי אב ממני – החולה ימות"².

המודל הבינלאומי 195-147

מפתח מועד למאמרי רפואה והלכה
שנדפסו בספרי השו"ת ובכתבי עת תורניים
בשנת תשס"ח

מכתבים למערכת

198-196 הטיית חץ ורטיית הגח של מכונת

– מחלוקת הפוסקים

הרב זאב פרימר 203-198

תערוה על אסיא פט-צ (א)

א. שימוש במשחרות בשבת

ב. הפרת התחייבות לתורם מח עצם

ג. דימום בלקיחת גלולות

הרב יעקב פשר 205-203

הרב יצחק יחודה רוזן 206-205

יקותאל רוזנפלד 207-206

הרב אליעזר בן פורת 208

פרופי פסח קליימן 211-209

הרב אהרן ילזניק 215-212

הרב אשר שקאני 220-215

הרב חנה קטן 222-221

הרב מרדכי הלוי פטרפרוין – הערות לסיומנים ראשונים

המשותפים בקובץ 230-223

שידות אסיא לקוראים

1. ראה מאמר המשפטי של ד"ר אבי יגרוני. הפרת החתיכות לתורם מח עצם, אסיא פט-צ.

עמ' 27-61.

2. "תרומת תאי אב – מידע לתורם" www.cancer.org.il; ברוב זימן "לרעת יחוד על השתלה מח עצם" (2007) www.docstoc.com. הובא במאמר של ונדוט. הע' 1 לעיל.

בפעולה ייאוש תרמה בתה של אורנית תאי מח עצם לאמה, על אף שהתאמתה ביניהן הייתה חלקית.

כצפוי, התרומה לא צלחה וגורלה של אורנית נחרץ. כל הנסיונות להסביר לתרומת כי היא הורגת את החולה על ידי החלשתה – לא עזרו. כל שנותר לאורנית ולמשתתפתה היה להמתין בסבלנות למוחה הקרב.

בי"ד טבת תשס"ד, נפטרה אורנית כתוצאה מהטיפולים הכימותרפיים שדיכאו את תאי מח העצם, בהערך תאי מח אחרים, שהתרומת – לא תרמה.

ב. מבוא לדיון הלכתי

לדיון ההלכתי שני חלקים. הראשון: תוקפה של ההתייכות לתרום מח עצם. השני: ההשלכות של דיני נפשות על החובה ועל הכפייה.

תוקפה של ההתייכות לתרום מח עצם

בחלק זה יש לדון בתוקף ההתייכות מההתייכות הבאה:

1. דיני קניין הקשורים לסוגיית 'קניין את' או 'קניין דברים' כלשונו הגמ' ב"ב ג.א.;
2. דיני קניין הקשורים לשאלת בעלות האדם על גופו ויכולתו להלכותה להקנות חלקים מגופו לזולתו;
3. דיני נדרי מצווה ושבועות מצוה.

השלכות של דיני נפשות

חלק השני עניינו מצוות וחובות הנוגעים להצלת חיים מצד אחד, ואיסורים הקשורים בפגיעה בחיי אדם מצד שני. לכירוד הסוגיית הקשורות לחלק השני מן הראוי לענות על שש השאלות הבאות:

1. האם אדם מקיים מצווה בתרומת מח עצם לזולתו?
2. האם אדם מחוייב לתרום מח עצם לזולתו?
3. האם ניתן לכפות אדם להציל את חברו ע"י מתן תרומת מח עצם?
4. במצב של הסכמה לחתום, כאשר החולה קיבל טיפול מכין שהרס את מערכת החיסון בגופו, האם מותר לתרום לחזור בו מהסכמתו?
5. אם התרום חזר מהסכמתו לאחר הטיפול המכין, האם הוא מוגדר כרוצח על פי ההלכה?
6. אם התחור מהסכמתו מוגדר כרוצח בגרמא, וניתן למנוע את הרציחה ע"י פגיעה גופנית ברצח, האם הפגיעה הגופנית מותרת?

52

השוב לדעת כי בניגוד לעבר, כיום ניתן לקחת מח עצם מוריד של התרום ולא רק מדיקור של עצמות גרולות כפי שהיה בעבר. התרום מסבל במשך ארבעה ימים וריקנת "עירפונגן" המערדרות יצור תאי אב כמח העצם שעוברות אחר כך לזרם הדם הדייקפי. תופעת לואי של הנוירפונגן עלולה להיות תחושת שפעת קלה וכאבי עצמות קלים הניתנים להפנה באמצעות משככי כאבים שגורתיים.

לאחר ארבעה ימים, מותרות צינורית לזוריד של התרום, דם התרום עובר דרך הצינורית למכשיר מיוחד (שמוזכר מכשיר דיאליזה) המפריד ממנו את תאי האב שנוצרו במידה רבה עקבות הנוירפונגן. תאי האב הללו נאספים בשקית, ושאר הדם מוחזר לגופו של התרום באמצעות צינורית המוחזרת לזוריד הזרוע השנייה. התהליך אינו כרוך בהרדמה או בכאב ולא בתופעות לואי משמעותיות.

הלך האיטוף נעשה בישיבה או בשכיבה במשך כמה שעות הניתנות לניצול. בתרומת מח העצם אין סיכון משמעותי לתרום והתרומה אפילו אינה גורמת לאיבוד דם. חוץ 24 שעות מתרומת מח העצם מחרכים מעצמם התאים שהופרדו מזרם דמו של התרום, הם מוחזרים דרך עירוי לגופו של החולה. משם הם מגיעים אל מח העצמות של החולה ומתחילים לייצר שם עוד תאי אב בריאים.³

3. ביצוע התהליך אצל אורנית

לאחר חתימת התרומת על הסכמה החל התהליך המכין בגופה של אורנית. אורנית קיבלה במשך יומיים טיפולים כימותרפיים אינטנסיביים שהפחיתו את כמות התאים המרכיבים את מח העצם ואחראים על ייצור כל תאי הדם בגופה. במקביל, הגיע לבייתה של התרומה איש צוות רפואי כדי לתת לה וריקת נוירפונגן ראשונה, על פי הכללים הבינלאומיים המקובלים.

4. הסירוב הקולני

כיום השני לטיפול הכימותרפי, חזרה בה התרומת לפתע מן הכוונה לתרום וסירבה להמשיך בתהליך התרומה.
במשך 24 שעות הופעלה מערכת לחצים על התרומה, רכנים בכירים ניסו לפעול במסע שכנוע נמרץ – אך ללא הועיל.
גם הכטחות של נרדמים כי לאחר התרומה תקבל התרומת כסף לכלכלתה למשך כל ימיה חייה לא נשאו פרי.

3. מודרי הלפרין "עטילת אברים להשתלה מתרום חי – היכסים הלכתיים", אסיא מה-מ-נ' עמ' 34-61, ספר אסיא ט עמ' 321-348 (2004).

הרב משה שטרנבוך

הסכים לתרום מה עצם אם רשאי לחזור בו

נשאלתי על עובדא שאירע בחוליה שהיה זקוק לתרומה "מוח עצם", ומצאנו בחורה עם אותו סוג דם שהסכימה לתרום מהמח עצם שלה. והנה בכדי שיועיל לחוליה תרומת המוח עצם שלא יפעל פעולתו ואח"כ קודם לרכא המוח עצם של החוליה תרומת המוח עצם שמשותלים בו, צריך משתללים בו מוח עצם חדש שפועל הפעולה הרצויה בנוף האדם, (ואחר שרכאו המוח עצם שלו אם לא ישתילו בו מוח עצם חדש, הרי מכיין שאין לו מוח עצם כלל, ימות החוליה לאחר זמן קצר). ולכן אחר שהסכימה הבחורה לתרום רכאו המוח עצם של החוליה, ואח"כ הלכו להוציא להבחורה המוח עצם שלה והזריקו לה זריקה והרגישה לא טוב ולכן הוודו לה אביה ואמה שתחזור בה מהסכמתה לתרום וכן עשתה, ומת החוליה אחר זמן קצר. ונשאלתי אם הבחורה הייתה רשאית לחזור בה מהסכמתה לתרום.

ולענין נראה דאף אם אין אדם חייב לתרום מהמוח עצם שלו כדי להציל חבירו, (וכמו שאינו מחויב ליחן אחד מאבריו כדי להציל חבירו וכמו"ש בפ"ח סי' קנ"ז ט"ק ט"ז). מ"מ פשוט דבנדר"ד אסורה לחזור בה, וכיין שרכאו המוח עצם של החוליה עצמו על פיה (שהודיעו לה שעל סמך שהיא תתרום מוח עצם מרכאיין קודם המוח עצם של החוליה והסכימה וע"ס כן רכאו המוח עצם של החוליה, אם חוזרת בה ולא תתרום המוח עצם, נמצא שגורמה למיתת החוליה ועוברת באיסור רציחה ולכן אסורה לחזור וכופין אותה לתרום. (וכתידושי הגר"ח ריש הלכות יסדה"ת דעתו שאפי' כשיעבור איסור רציחה בשוא"ת [וכנוד"ד] ג"כ הדין הוא דיהרג ולא לעבור). וכמוכן שכ"ז אם לדיעת הרופאים אין לה סכנת נפשות אם תתרום.

ומה שהבחינה טענה שצריכה לחזור בה כיין שאביה ואמה ציוו עליה כן, הנה מפורש ברמב"ן וברשב"א (רכמות ו. בר"ה שבין הכשר מצוה) שאין חויב מצות כירוב או"א רק בדבר שיש לאב הנאה כמאכילו ומשקחו (כר"י). אבל כשמצוה לעשות דבר שאין לו בה הנאה אין הכן חייב לשמוע לו.

וכן משמע בתוס' שם בשם ר"י, ומפורש כן במהרי"ק שאם האב מוחה בכנו לישא איזו אשה שהפויין בה א"צ לשמוע אל האב. והיינו טעמא שאין לו לאב הנאה, וברמ"א סי"ט ר"מ פסק כדברי מהרי"ק. (עייין מה שביארנו בזה בשו"ת משוכות והנהגות ח"ג סי' רע"ה) ולכן שלא לתרום מוח עצם שאין לאב הנאה מכל אן חויב לשמוע לו.

אסיא צ"א צ"ב (כרך כ"ג, ג-ד) סיון תשע"ב

הדיין המודחב כסוגיא השוכה זו נמצא עדיין בתהליך כתיבה, ועוד חוזר למעור. אולם עקב פסק הלכה חשוב של ראב"ד העדה החרדית, הגאון הורב"ר משה שטרנבוך שליט"א, שנמסר עכשיו למערכת אסיא ואשר מכריע הלכה למעשה בששת השאלות האחרונות, הקדמנו את פרסום המכרז, השאלות ותשובותיו ההלכתיות של הגרמ"ש.

לפסק ההלכה הברור של הגרמ"ש, ראוי להוסיף מקור הלכתי הנוגע לשאלה השישית – האם מותר למנוע רציחה בגרמא על ידי פגיעה גופנית באיש גורם המוות, בשלל שריץ סיוס פעולתו לכין אכדן החיים הצפוי.

הגרמ"ש פיינשטיין זצ"ל התייחס לשאלה דומה כאגרות משה חלק י"ד ב', סימן קצ"ד, ענף ג. הדיין שם הוא לגבי ענף שקר שנגרמו להרשעת חף מפשע ולחריבו במיתת בית דין. במצב כזה בו הדרך היחידה למנוע את ביצוע ההגמיה היא בכריתת יד הערש,.

"...אף שהב"ד לא שידך שחייוכום הדדי אין נאמנים לדינא במה שחזרו בהן, מ"מ הם עצמם שידעו שיהרג על ידם היו מחוייבים ודאי לקטוע ידם כדי שלא יעברו על איסור רציחה ולא יעשו כדברי שב"ס גם על חטא דרציחה העונש הוא גזרל טובא אלא רק על איסור ערות שקר לבד, ...ולכן ודאי היו העדים מחוייביין לקרוץ ידם, ומוכרחים לומר שלא רצו רשעים אלו לקרוץ ידם כי לא שבו בתשובה גמורה אף שחזרו בהם."

כמילים אחרות, אילולא החיסרון של העדר "נאמנותם לדינא של עדי השקד במה שחזרו בהן", אם הדרך היחידה להצלת הנדרן הייתה בכריתת יד עדי השקר, היך ביה"ד מחוייב לכפות את הכריתה. הרי שדעתו של הגרמ"ש זצ"ל היא כדעת הגרמ"ש יב"ל"א, שאם הדרך היחידה למנוע את הרציחה בגרמא מלהתגמשה היא פגיעה גופנית בגורם, הודעה בגרמא – הפגיעה הגופנית הזו מתחלת ומחוייבת על פי דין, כמבואר שם.

תשובתו של הגרמ"ש מוכבאת בעמוד הבא.

4. בשלל שלפני פעולת הגרמיה, לכאורה ברור שההצלה מותרת מדין רודף, המותר למנוע פגיעה נפש אדם גם במחיר פגיעה בדרך. הסברא נחתה שסיבה היתרית קיימת לפני התממשות הדיפה אפילו בשלל שלאחר הפעולה, ויש לנו כאן מקור ברור לכך מדברי הפוסקים. כמו כן חשוב להודיע, כי על אף שמדויק אר רוצה בגרמא דיעו מסור לשמים ולא לכ"י, הני מילי דוקא לאחר שנגמס כבר התק. אך בשלל הכינים, בין גמר פעולת המניין לבין היותו חנות, בית דין בכ"ז כופין את המניין למנוע את היותו חנות חנות. העיקרון מבואר בתשובת הרשב"א בסיון אלף תר"ב: מי שפגע מקצת חובב השליש השטר עד שיפגע השאר החל השליש והחזירו למלוה וחזר ונבה כל החוב והשליש מורה בכך פטור מדין אדם שאין זה אלא גרמא בדיקון. ואם עדיין לא נבה החוב משמתיין לשליש עד תמקל עליה כל אונס דמתי דמתי מוחמת אותו שטר דכל גרמא בדיקון מתייפגם את החוב לסלקו עכ"ל. (הובא בב"י, תר"מ, נה, א).

ד"ר אנדריאס בוקס
ד"ר דוד גיליס
חרב ד"ר יוסף יצחק ליפשיץ

משאבת אינסולין לחולי סוכרת בשבת

- ראשי פרקים:
- מבוא רפואי
 - מבוא הלכתי
 - טיפול בחוליה שיש בו סכנת בשבת
 - חשמל בשבת
 - כתובת בצג אלקטרוני בשבת
 - חזקת בשבת
 - סיכום

א. מבוא רפואי

השאלה של שימוש במשאבת אינסולין בשבת על פי ההלכה חוזרת ועולה לאחרונה בשל השימוש המוכר בצורת טיפול זו במחלת הסוכרת.

מחלת הסוכרת נקראת כך משום שעיקרה הפרעה ביכולות של הגוף לשמור את רמות הסוכר בדם בתחום הרצוי. על פי הגדרות מקובלות, אדם נחשב כחולה בסוכרת אם רמת הסוכר בדמו גבוהה מ- 126% מ"ג בבוקר לפני שהוא אוכל, או כאשר ערך המוגלוגלין המסוכר (HbA1c), בריקת דם הנוגת אינדקציה על רמות הסוכר שהיו בגוף כמשך שלושת החודשים האחרונים) יותר מ-6.5% (תקין 4-5.8, עם הבדלים קלים בין מעבדות שונות). ברמות סוכר גבוהות יותר עולה הסיכון לפגיעה כמערכת גוף שונות הנחשבות "אברי מטרה" לסיכויי סוכרת, אברים הכוללים כלי הדם הקטנים והגדולים, לב, עיניים, כליות ונפיים. הוכח כי טיפול בסוכרת המונע עליה חריגה של הסוכר לאורך שנים יכול להקטין את שכיחותם של נזקים אלו ואת תומרתם. בנוסף, החולה עלול להגיע לידי סכנת חיים מיידית אם רמת הסוכר בדמו גבוהה או נמוכה באופן קיצוני.

מחלת הסוכרת נחלקת לשני סוגים:

סוכרת מסוג 1 (diabetes mellitus Type 1), אשר נקראת כפי העם "סוכרת נעורים", נובעת מחסר אינסולין והטיפול בה מחייב הזרקה אינסולין לגוף, וסוכרת מסוג 2 (diabetes mellitus Type 2), הנקראת כפי העם "סוכרת מבוגרים" נובעת משילוב של חוסר תגובה מספקת לאינסולין וירידה ביכולת הגוף להפריש אינסולין. בשלביה הראשונים של סוכרת מסוג 2 אפשר לטפל

וכ"ש בנדרו"ד שא"ע לשמוע בקולם, כיון שאם תחזור בה תעבור באיסור רציחה ולא הותר לעבור איסור משום מצות כיבוד א"א וכדאיתא בכמה מקומות בש"ס.

ובעיקר הדין אם חייב אדם לתרום "מות עצם" כדי להציל חיי הכיור, נלע"ד דאף שלדברי הרופאים אין שום סכנה לתרום גם לעתיד ולדבריהם מחורבה המוח שנשאר בדמו של התרום ואחר כשלושה חודשים יהיה המוח הדם של התרום כפי שהיה מקודם שחתם, מ"מ כיון שאצלנו עדיין לא הוכח שאין יוצא מכך שום סכנה בעתיד, א"א לחייב לתרום מוח עצם.

אמנם אף אם אינה חובה, ברור דמצוה גדולה וחסד היא להציל נפש מישראל.

אבל בתרומת דם כיון שחזור מיד לאיתנו חייב לתרום כדי להציל חיי הכיור.

(3) ומ"ש בשם הרמב"ם. הוא נפרק א' מהלכות רולח (ה"ה) וכחצו רבינו נשפיל מה שכתב שם גויס או לטטים מחשבים עליו רע לריך לגלות און חבירו או לפייס הגוי: וכתבו הגהות מיימונית (ד' קושטא) עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי מסיק אפילו להכניס ענמו נספק סכנה חייב ע"כ ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק: וכ"כ המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא (פנהדרן ל. נמשנה):

אברך יי' אשר יעצני ועד כה ברכני להח' ולגמור הספר המפורד הזה ביאור ארבעה פורים אשר קראתיו בית יוסף כי התחלתי בא"נדר"ינו פ"י שנת רפ"ב והשלמתיו בעיר צפת אשר בגליל העליון תוכיב ביום ד' י"א לאילול שנת הבקיר אור ונתעסקתי עוד בהגהתו ובטהודורא תניינא עד שנת ד"ש. אוחילה לא' אחלה פניו יזכני שיתפשט בכ"י ישראל למען אהיה ככלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים. ולמען רחמי וחמדיו לא תפסוק תורה מזרעי בדכתיב (ישעיה נב כא) לא ימושו מפיר זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי' פעמה ועד עולם:

תם ונשלם שכתב לבורא עולם

בגופו בין בממונו ומיהו אם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם לזה: (3) והרמב"ם כתב הרואה שחבירו טובע בנהר או שלסטין באין עליו ויכול להצילו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל או ששמע שגויס או מוסרים מחשבים עליו רעה ולא גילה לאוזן חבירו והודיעו. או שידע בגוי או באנס שהוא קובל על חבירו ויכול הוא לפייסו בגלל חבירו ולהוציא שטנה מלבו ולא פייס וכל כיוצא בזה עובר על לא תעמוד על דם רעך ואם מצילו הרי כאילו קיים עולם:

דרכי משה

וכתב הרמב"ם עור (שם ה"א-ב) גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור כגון בקור חולים וניתוח אכלים והוצאת המת והכנסת כלה הלויית אורחים אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח) כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה לאחיך בתורה ובמצות ושכר הלויית אורחים מרובה מן הכל והוא החוק שחוקקו אברהם אבינו עליו השלום ודרך החסד שנהג בה מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה (שבת קכז. שבעות לה:). שנאמר (בראשית יח ב) וירא והנה שלשה אנשים וירץ לקראתם ולווייתם יוחר מהכנסתן עכ"ל וכן הוא במדרש וירא פרשת וירא אליו:

מי שאינו מלווה כאילו שופך דמים וכופין ללויה כדרך שכופין לצדקה ובית דין היו מתקנים שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום ואם נחעצלו בדבר זה מעלה עליהם הכתוב כאלו שפכו דמים אפילו המלוה לחבירו ארבע אמות יש לו שכר הרבה וכמה שיעור ליה שיתחייב אדם בה רב לתלמידו עד עיבורה של עיר והאיש לחבירו עד תחום שבת ותלמיד לרבו עד פרסה ואם היה רבו מובהק עד שלש פרסאות עכ"ל והוא בגמרא פרק קמא דברכות ופרק הרוואה [א]. ובליקוט מהר"ש מצאתי האידינא אין נהגין ללוות תלמיד לרבו עד פרסה משום דבומן הזה מוחלין על כבודם ויש לילך עמו או עם חבירו עד לפני שער העיר או לכל הפחות ארבע אמות עכ"ל:

פרישה

חייב דש"ם. ר"ל חייב לשלם לזה מה שהולח: (3) והרמב"ם כתב כ"כ: עובר על לא תעמוד וכו'. וכח המגיד משנה בירושלמי מסיק אפילו להכניס ענמו נספק סכנה חייב ע"כ ונראה שהטעם מפני שזה ודאי וזה ספק. ועיין בשלחן ערוך שכתב עוד סימן מיוחד כלל דין הסרת דין משולח שחייב אדם הן משום שנאמר השמר לך ושמור נפשך וכתבי (דברים נה ט) לא תשים דמים בנימך:

פ"ק פ"ק פ"ק בעיה

חדושי הגהות

תכו [א] לא מלאמי כן לא נט"ק ולא נפרק הוואה אן עיקר הדגים נטוטה (מו:). וקלת מזה פרק אין עומדין (נבטמ לה:). ברוך ה' אשר עד כה עזרנו. נפלאות מתורתו יראנו. ובאורה מישור יבחנו. ואמר סולו סולו פנו דרך מפלה לאלהינו: נשלם הפור הרביעי. בעור צור מושיעי:

שילך לביטוי ולפניו מילוי ואפי' כנכון זה הכלי והוא
 : להלכה דרבנן: תישתרו שנתהלהבה. הסמיך לביטוי המה
 "ג שפיר דייקנין כדמים הוא דלה יעמאל אכל כלי פס
 אמוריו עומלין יקבל דמוכס שטמטום דרב מועט ממשמש
 הכל כמות פיה הפסק והוא דר' יוחנן
 נר מניגט כספין מסמיה אמר ר' יוחנן
 עוממא מיירי כדלמין: על הדעה
 דרביריא: העתה מהריד ליה להל
 גריס הסנהל דהנריס קלמרי העת
 הראשונה כרי יוסי והלך כריה ונש
 שניה כריה והלך כרי יוסי והלך
 למורה הקשה עליה וכדפרישתי לה
 וקאמר ר' יוסי דק"ל דלמור ליה
 כפירושא דפתיס במתי' דהנריס
 דלמור למתי' דלעיל והוא פתי
 ראשונה כרי יוסי דק"ל דלמור ליה
 מדיס ואפי' כבר נולד לה ספק קולא
 ומכיס שניה והיא המתי' הדלה כרי
 דק"ל דלמור ליה למהלך כריס הו
 דלכלב לא יביט ולדיניה לא הו
 טעמא מקום הפסק מולין דמהלך
 דמקלמיה דליה ר' יוסי מדיס טע
 שניה והיא מיירי לעומתה דלמור
 אפי' אף כרי יוסי מיתוקמא ודהלך
 ליה ר' יוסי להנריס לעיל דהלך
 ר' יוסי איהנה היא המדה ש"מ ומהו
 הוה קלמיההו והייתי מתי' דמהלך
 וכי"מ ע"כ מדה ומדה היא לה פה

תני מתוספתא סוף פ"ו: כגון שבע בן בכרי. כמו שימרו לשבע בן בכרי. ומה שיחה חייב ביה כשבע בן בכרי. שכל המורד במלכותו
 פה זה חייב מיתה: ורי יוחנן אמר אנשים שאינם חייבים וכו'. דכגון
 שבע בן בכרי דקתני שימרו אותו כמו שימרוהו אכל לא כשבע בן
 נדר ממות: הפגמיה מלכותא.
 לנשט פניו מיתה: אתון. אנשי מיל
 העלו וקתני להמדינה ולמרו ליה אס
 פן אסמ טעמי אומי לוי נמריד לה לה
 סמדיה ועל רבי' אכלו ופייסיה
 שמיטה לגמטו עלמו שלא יסמכו לה
 פה המדינה עמדו ומתלה ומסר אומי
 להמלוכה ליהי' ומלוחו שפה לא
 נעמלו ל' עד שהפגמה כמה הפגמה
 לנשט פגמלו וז' וכי למקרות אמי
 עלה ולסירן לא נגלימי לך עד
 שהפגמת לך כן: ולא משנה עשיתי.
 עק שבע מתוספתא וחס יימוד ליה
 שבע והיטיב לו וכו' זו משנה המסמדים
 וחס לך לקלן עמלן מעמי זו:
 דהתיר בפי' הפגמה. גי' ע' דמקום
 סמך הנה ומהלך האף תפסה ופן
 סמך הוא דתמיהה שכל הניגוד להס
 סוף טעם הוא: יכרך המה בסדינו.
 למור שהפגמה הייתה ואין לו אכל
 עמלו עמלו כמרי המה והיה כדפרישתי
 ומהו לו אפי' אהריגו לו אפי' נשט אמי
 לקל וללל אומי כמח ופק' ופייס למהלך
 עמלו והניסכו והטו אותו לרו
 ומהלך לן ותכחו עמי אכל הוקן עלמו
 והוא ר' יוחנן והוא ימללו עליה על
 אפי' הסורסא אומי ל' וכלו אכל ר'
 יוחנן ומהלך לן מה שהייתם רוחס
 לנשט עמי בן עמשה לן ומהלך עליו
 סל וכן הוה שלא הגיעו למקום
 המסמדים עד שנהרגו כולן: וזכיה
 מלכותא. כן היה שמו של ראש
 המלכים ומלך שלמן: ישי' ברייבון
 עבד זכון פין. כלומר היה מהמלך
 פן ומהלך מפני מה קראו כלה המלך
 שלמן ויגיל לעשות נסים לכס:
 פייסין ביה. מהיסי שוטיקן ומכדין
 פה נכחו פן סקני' שיעמלא עונו
 פה מהלך אכלו ומהלך להס מנכר הוה
 קל נר נר שהיה ג"כ ראש ומלך
 לנשט פגמלו לו זה הוה הגיבוי ומתוך כך
 נשט זה שהיה ירח לנפשו וע"י כן
 נשט עמי נר מיננה שהיה לו פני' ל
 להמלוכה: א' א' א' א' א' א' א' א'
 שם על הלכותים שקפסו ונגלו את על

האשה שהיתה אוכלת פרק שמיני תרומות

ר' יוחנן ונכח ר' יוחנן למי המדרש והיא ר"ל שאל לו דבר הלכה
 ולא השיב וחזר ושאלו ולא השיב ואלו"ל מיהו זה שאלה שר' יוחנן
 כך והשיב לו כל המכריז מליין עלב והלכו כמים ואלו"ל ומהו זה וכו'
 לו ואמר עולמי מאלו בעלי קנייה ולקחו כל ממוני: חסור לי זויתיה.
 הראש הדקן אשר הלכו ממלך והרסה
 לו ודף ר"ל אריהם וכשרלה אותם
 ממוקח החמיל לעמוק עליהם אם לא
 חסורו מקום נקמתי מכם והשיב אם
 של רבי יוחנן הוא אשר לקחתי אם כן
 יקח המלך אשר נשבי לו ואמר ליה ר"ל
 לא אלא במסיון לרכיסי אם להחזיר
 את הכל והחסורו הכל ולקח מהם:
 חזיריא. היה רושע מוריס וכשהו'
 יולאים הסלמטיים מביט המדרש של רבי
 והוא ר' יהודה העציליה את מלמתיס
 ומיס ר' יוחנן ולמקור ונעשה חלק'
 דיקלטיטטוס אחזכר בכמה מקומות
 והיה רושע להנמק ביהודים וירד לעיר
 פתמים שהיא רחוקה מנצרתא מקום רבי
 ושלח כפמיס ואמר אמי רושע דרעין יהו
 אלמי מנולמי שבת היה ואמר להשלים
 אחר ימקור לדי הכתמים עד פ"ש ע"ס
 ביחא השמש כתי' שלא יוכל לקיים עמי
 שלו וע"י כך יעליל עליהם לנקום מכן:
 אנגיריטיס. הוא שם של אחד ממלכות
 המלכותיים צבת המנכרן והיא רושע רבי
 לבעור טו ואלו"ל ר"ש נר נחמתי הגט לו
 רבי שלפעמים להלכה נם הוא נמלה
 ושאל אותו השד ומה רענן עבדין ומה
 אלהם שריסי נצער וכפדו לו המעשה
 והשיב להם מרחלו עמלמם לנבד שנת
 והלך הטרסא יעשה עמכם נמיס ונמולמי
 שנת לקח אותם זה השד והאלם
 והכניסם להס כמות העיר ואלמו לו
 להמלך הוה רבי'נן נלו ועומדים עין
 להפלגין ואמר לה ירחו' פני עין
 גיריחו עמלן מקורסי והיה שם מנכר
 זכוה להסוקין ו' ימיס ו' לילוט בכרי
 שלא יוכלו לטעול הסוס ונפק השד הזה
 ומה וינין את המנכרן לפמיסיס ומהו
 ונכחו ועמדו לפני המלך והאריסי ואמר
 לן וכו' כשעל סטרלסס עושה להס
 נמיס תמיד אלהם מעין את המלכס
 והשיבו לו דיקלטו חזירס הייתי מביסי
 דיקלטיטטוס מלגל לא מינו והנה
 נקנת סריס להשמעמו ואמר להס
 ואפי' כן חסורו עמלמם לא למות
 ולהלגין לא בני קטן ולא תלמיד קטן
 שמתין לן להמגלד למחר זמן:
 הדרן עלך פרק האשה שהיתה אוכלת
 הלכה

56
 מנין שיש לו
 עין משפט
 נר מצוה
 סא
 מ"י פ"ה מיסוד
 הסורה (ר"כ)
 ד'ק"ל טעמ' וי"ד פ'
 ק"ה פ"ה חב"ה
 מסורה
 הש"ס
 (א) חוקמט פ"ו (נתיבין)
 (ב) חוקמט י"ח ר"ב נ"ל
 מיעד
 גליון הש"ס
 זיוון וירושלים
 * שבע בן בכרי וכו'.
 פ' שריס אלו"ל ביה
 ר"ל מ"ה פתיו פ' מ"ג
 מלמור ומסור פ' ט"ג
 מסורה חלק ו"ד פ'
 עד וע' פ' מ' וידיס
 וע' פ' מ' אהלות פ"ו
 מסוס ו' מ' מרמיס
 ארבעס טורי פ'ק להלן
 מסורה ז"ל אפרים
 חמשתריס:
 * דיקלטיטטוס חזירס וכו'.
 כל המסמס הוה מתי'
 פ' מ' פ' ד'סמס וע' חב"ס
 מואר:

ז' מה מים
 ז' מה רבי יוחנן
 ה' הרצון כל
 שהוא לרצון
 שאינו לרצון
 מרים אפילו
 כ. רבי המא
 כלי שחובו
 דרב ממוכס
 זרד וחבטא
 בר בריה
 יזר ואחוריו
 זכוריה ודי
 מנא הפתר
 דהננין תרד
 שנתגלגלה
 הן הראשונה
 ת הבית של
 אם היתה
 שפחה אחת.
 חגי
 זכיה הפסק מולין וכדנשי לה לעיל ר' יוסי איהל'
 פסיס ועל כמך להנריס ליה להו היא כנריס אכל ל
 לאביט ק"ל דממטה כריס והלמי מקמי מתי' דמהלך
 ר' יוסי ולפ"ו זכיה כמייה עד להלך דקאמר הוה דה
 יא המה הראשונה ומכיס השניה כלומר פירושא דמהלך
 ה: הייתי כן דממה הייתי והיא הריסא דמתי' דמהלך
 ראשונה והיא המתי' דלעיל כמס' המה פתי קתני פתי
 זאה וכן היא פתיס של יין וכן פתיס של שמן דמהלך
 ז' המתיס שניה והיא ריכס דמתי' דממקמי ליהוה כריס
 נמסח מתיס מתי' פין שהיא של יין וכן שהיא על שם
 ו טעמא דהפסק מולין ואפי' מלי' שנהל אפי' ההפסק
 ז' שמה הוא לאו משום טעמא דהפסק מולין געו מה
 ר' יוסי הבית ש' יין וחבית ש' שפון. אכל להמטה
 קמי להו להנריס וס"ל דממתי שניה והיא מתי' דמהלך
 פסיס נמי מיתוקמא ומשום דשמינה הכה דלמיס טע
 מולין עומלין של יין דכמה הוא דלמתי' דממתי' דמהלך
 פסק מולין אכל במתיס של שמן וההוסיין של שמן ללמיס
 חזיל להלמק לא המיניו לעומתה המכרמה כריס פ'ר
 דמהלך במתיס של יין מיתוקמא ופיפא היא ומתי' כל
 שמן דמתי' לה כדפרישתי:
 ז' וכן השיב וכו'. כנא כ"ע מודו דלא יתקנו לך
 נפש אחת מישאל אפי' יחדו לן אחד נשטן
 נגמ': גמ' דאם סבתכרס אפי' היתה כבר פגמ'א למור
 יא הוה שם היתה אהת מתן כבר טעמא מקורסי דלה ס'
 לן אומה שכנר טעמא וכן אם היתה שפחה כנענית אפי'
 דהיה לן כדי להליל כולן להנסיס הכשרוס המתי':

ז' וכן השיב וכו'. כנא כ"ע מודו דלא יתקנו לך
 נפש אחת מישאל אפי' יחדו לן אחד נשטן
 נגמ': גמ' דאם סבתכרס אפי' היתה כבר פגמ'א למור
 יא הוה שם היתה אהת מתן כבר טעמא מקורסי דלה ס'
 לן אומה שכנר טעמא וכן אם היתה שפחה כנענית אפי'
 דהיה לן כדי להליל כולן להנסיס הכשרוס המתי':

הדרן עלך פרק האשה שהיתה

הלכה

ב' ר' יוחנן בריה שחיו מהלכין בדרך וכו'. הן מתוספתא סוף הפרק המעשים שם וכן אם
 לפה גוים עמי וכו' ומהלך כולם ואלו יתקנו להס נפש אחת משמל
 זהו הייתה להס טע' ל' פ' מ' יא הכרז' אפי' הוה משהי מיתה כנשע בן בכרי יתו
 אפי' לה וכן מתי' לן כן להמליל וכו' ח' קדס דסקס כרי' דכמה עני ר' יוחנן דלהכסה
 סוף פ' מ' ד'ר' והמנהל מק' שם נשאר הרבי נ"ע ולע"ג כל מה שנזכר מה יחיה דוקא
 והיו שני אפרת הוה לו ז' ולגריס הוה ד'ר' יוחנן כרי' ואל' דריל כרי' יוחנן:

פתי' נטחאות: (ש"ס) קישב כרי' קשור. (ש"ס) ר' אמי ד"ו ר' אמי. (ש"ס) כריסין כרי' כריסין ואמר ר' יוחנן יכרך כריסין. (ש"ס) אפי' סדוסים כרי' אפי' סדוסין.
 (ש"ס) חנינא כרי' חנינא. (ש"ס) חנינא דרי' חנינא.
 יוסב כרלא. (ש"ס) אנטיטיס כרי' אנטיטיס. (ש"ס) יאנצח קריסוין כרי' יאנצח קריסוין חסון. (ש"ס) ואפילו כן לא כרי' ואפילו לא.

ל' עמלה פסח אחר ומטמא בפריס כל שפסידו וממיה אפי' טעם
 ע"כ' ופי' גירוסתו כהן כן שהיה גירסא אפי' היה כבר עמלה ומהלך לו
 לעיל קמי אפי' אלא ממנה כרי מקלמיה אפריה לה מתקמלה אם סבי
 נראה לחלק דהיא קמי אפריה דככרות חרומה והיא קמי אפריה נש
 ל' מומיה אם יהיה אהם עמלה פשיטא ומקמיין אומה להס מני' קרי'
 כ' חוקקו נשמיס כליסוח דמתי' ופי' הכרז' למעו ו' ל' מה דהלך דמהלך
 עמלמס מתי' המתי' כנא כנשיס שות' דממקו ככרות פן זכיה סריל'
 אהלן אפי' כיה לכן הסכורה והכרז' עמלן אלו ומהלך יאנצח נשמי'
 ועוד שמה כן כריהו שמהו ופי' אפי' הכרז' למעו ו' ל' מה דהלך דמהלך
 דלף נמי כונו' מלמיס אם יהיה כבר ממהלך לא חיי' אלא ביה סל
 דומיל דשפחה קלמרי דקמה שמה מומקמיה הוה ומיל' דשפחה פ' אפי'
 אומה נשכ כמהלך כל' להליל המהס המסמס אפי' היה להליל דמהלך נשמי'
 ודמהס הנהס מהלך לא חיי' כלל וממקמיה דמהס הכרז' אפי' אפי' אפי'
 הוה אלא חמלקין:

ד"ס אהת כרי' אחת כנאנה.

למא רמא רידה רומק טופי אבל אם הספק אינו מוכרע אלא נוטה אל החזקה והוא לא יסתרן ולא הציל עבר על לא תעמוד על דם רעך. הנראה לע"ד כתבתי:

סימן אף תקפ"ו (רי"ט)

שאלת מנני אוריעי דעתי כמה שכתב הרמב"ם וז"ל פרק כ"ז מהלכות מילה וזהו ה"ל וכן שטרי חוב הודאות ומתנות ופירות ומחילות שרם בעדים שלהם אפילו יש בהם כל הדברים ששנונו הרי הם כהרמב"ם ע"כ וכתב עליו ריב"ש ז"ל הנה דברי הרמב"ם ז"ל מן המהומות דאפילו לפי שטתו שפסק כלשונא בתרא דפ"ק רגישין חגי חוק מנכניני נשים ורלא כשמואל ראמר דינא דמלכותא דינא או שרעוה ורלא שריק לומר בהא דינא דמלכותא דינא וההך דברי הרמב"ן והרשב"א והאחרונים ז"ל שדעתם דכל דאית להו הורמנותא דמלכא אמרין דינא דמלכותא דינא וכשרים אפילו בשטרי מתנה מ"מ אפילו לפי שטתו כשלמא בשטרי מתנה ושטרי פירות שצריך קנין והשטר עושה הקנין ויחא אבל שטרי מחילות מחילה אינה צריכה קנין ולא שטר כדאמרין פ"ק דקידושין גבי עבר עבדי ראי אין גופו קמרי אין צריך גט שחרור אלא לימא ליה באפני הרי זיל אנפי"ש שיש לו עליו שעבוד דמיס למעשה ידיו וכן כותב הרב בעצמו שמחילה אינה צריכה קנין וכתבו המפרשים ז"ל דאפילו הרי נמי לא צריכה דלא איברי סהוי אלא לשקרי אלא דנקט הרי כ"ל שאלו יכפור אחר כך במחילה וגם הרב ז"ל בעצמו כתב דבקנין לא צריך עדים וכיון שאין מחילה צריכה קנין אלא להשעבדא ומחיל דבורי לבי וטווא לדיאיה בעלמא א"כ שטרי מחילות הרי הם כשטרי מנכניני נשים וריב"ש ז"ל לאו דחזו וידעי וזו קמייחא לא מריצי נפשייהו וכי ואלו הרב ז"ל אב שטתיה נקט שטרי מחילות עכ"ל:

תשובה איברא דאנו עושין עפ"י שטרי מחילות הנעשות בערכאותיהם ואנו מצרפין בה

ז"ל ה"ל רוצה ושמירת נפש פ"ק כל הובל להציל ורלא להציל עובר על לא תעמוד על דם רעך וקשיא לך חזא שחיי כתב זה חייך למטה. ותו דלמטה כתב עובר על שני לאוין ורשע של וקצותה את כפה:

תשובה מה שכתב הרב ז"ל כל הובל להציל וכו' איירי במי שיכול להציל להראי בלא שיסתכן המציל כלל כגון שהיה ישן תחת כותל רעוע שהיה יכול להצטר משנתו ולא הצטר או כגון שידע על עדה להציל עבר על לא תעמוד על דם רעך. ולא זו בלבד אלא אפילו יש בו קצת ספק סנהא כגון ראה אותו טובע בים או לסיים באים עליו או חזק רעה שיש בכל אלו ספק סנהא אפ"ה חייב להציל ואפילו כן אלא חייב להציל בנפשו לא נפטר בשביל כך אלא חייב להציל כמנתי. ולא זו בלבד דברי הריקיה אלא אפילו שצ"ע מלכי וכו' דלא ברי הריקיה כולי האי דלמא מלכי ולא עברי אפ"ה חייב להציל ואם לא הציל עבר על לא תעמוד על דם רעך וכל הנ"ל לא שייך לא תחוס חסד עינך שהרי אינו מצווה לחוס (פליג) [נל] העכ"ם. ולא שייך אינו מצווה את כפה שהרי אינו מצווה שלא לחבול בהם אבל ישראל הודף אחר חבירו להורגו או אחר הערה להבעלה וכולו להציל ולא חייב להציל על דם רעך הנהו עשה דכתיב עינך ונסוף עליי על לא תעמוד על דם רעך הכולל את כל מי שיכול להציל ולא הציל. וא"ת הרי שייך במי שבא על הערה לא תעמוד על דם רעך שהרי אינו רוצה להורגו. וי"ל דקרא הכי משמע לא תעמוד על תקלת רעך ואשה זו נפגמה ע"י בעילה זו. א"כ לפעמים לא תחצה ויהרגנה האנס. והיי יודע שיש בכלל לאו זה שאלו יעמוד על הפסד ממוך חבירו אלא שאינו חייב להכניס עצמו לספק סנהא בשביל ממונו אלא להציל נפש חבירו או שלא יבא על הערה אפילו במקום דאיכא ספק סנהא חייב להציל והיי אחא בייחשילמי. ומ"מ אם תספק נוסח אל חודאי אינו חייב למסור עצמו להציל את חבירו ואפילו כספק מוכרע אינו חייב למסור נפשו דמאי חזית דמא רידך סומך טפי

מן הסמכות לחבירו הוה לך לאכשורי משום דמי לישאר פיצולי הסמכות שחזרה כנס ויצא מהו לזה אבל כשיקרב לבשר הוה לך לאטרופי לפי שנקב זה מצד חולי בא. וזה היה דעת המקשה שהקשה והא אמר רב תמן האי חזרה אכתא דאינקין להרי חברה להודי ואם כן הוי מימרא דרב תמן דמספונא טרפיה טרפה ע"כ בראיניקיב לכשר הדיא איירי דאינקיב טרפה ע"כ בראיניקיב לכשר הדיא איירי וטעמא כדאמרן דמספון מנין על חבירו אבל כשר אינו מנין הוה שכתב הרב ז"ל אפילו ניקב לחבירו טרפה לא מוכרעא אם ניקב לכשר דודאי אינו מנין אלא אפילו לחבירו רס"ד. והוי כפיצול בעלמא קמ"ל דאפילו הכי טרפה. והא דודוי תלמודא לחבירו אחמו שנויא דחיקא הוה כפישא. וא"ת א"כ דודא קושיא דתלמודא לדוכתא שהרי הוה ז"ל פסק דמתח שנתכנס המתח בבשר אלא א"כ ניקב המספון. וי"ל דמתח זה נכנס דרך הקנה אל המספון והנרל וממנו לאחד מהמספונות הקטנים עד טופו במקום שזוהא בשור ומשם יצא לבשר הרואה ורלא ניקב המספון והוא דלא משני תלמודא הכי רלפי דעת המקשה וסבר דדרך המספון ניקב משני ליה. אי"ו דס"ל ז"ל דיש חילוק בן ניקב מהמת חולי לניקב מהמת מחט דהיכא דניקב מהמת חולי אפילו ניקב לחבירו טרפה אבל מהט שנמצאת בריאה אם שילמה היא כשרה דאחזיקו ריעותא לא מחזקין ואפילו שנכנסה דרך המספון ונקבה אותו לא חיישין כיון דלאו מחמת חולי הוא וסוגיא הכי מהפרשא לפי שיטה זו דהא דאמר רב אישי טרפות קא מרמית להדי וכו' לתרועי נמי פרכא קמייחא אמרה כלומר לא מרמית טרפות דמת שנמצאת בריאה לסמפונא דריאה דאינקיב מהמת חולי השנא הדיין מהא חירוצה ודחזא לחבירו איהמו אלא בכל גונא דאינקיב סמפונא טרפה וכוון דאינקיב מהמת חולי. כל זה כתבתי להחליט אבל על לשון ראשון אינו סומך. והשתא יצאה מה שכתב הרב ז"ל:

סימן אף תקפ"ו (רי"ח)

שאלת מנני אוריעי דעתי כמה שכתב הרמב"ם וז"ל פרק כ"ז מהלכות מילה וזהו ה"ל וכן שטרי חוב הודאות ומתנות ופירות ומחילות שרם בעדים שלהם אפילו יש בהם כל הדברים ששנונו הרי הם כהרמב"ם ע"כ וכתב עליו ריב"ש ז"ל הנה דברי הרמב"ם ז"ל מן המהומות דאפילו לפי שטתו שפסק כלשונא בתרא דפ"ק רגישין חגי חוק מנכניני נשים ורלא כשמואל ראמר דינא דמלכותא דינא או שרעוה ורלא שריק לומר בהא דינא דמלכותא דינא וההך דברי הרמב"ן והרשב"א והאחרונים ז"ל שדעתם דכל דאית להו הורמנותא דמלכא אמרין דינא דמלכותא דינא וכשרים אפילו בשטרי מתנה מ"מ אפילו לפי שטתו כשלמא בשטרי מתנה ושטרי פירות שצריך קנין והשטר עושה הקנין ויחא אבל שטרי מחילות מחילה אינה צריכה קנין ולא שטר כדאמרין פ"ק דקידושין גבי עבר עבדי ראי אין גופו קמרי אין צריך גט שחרור אלא לימא ליה באפני הרי זיל אנפי"ש שיש לו עליו שעבוד דמיס למעשה ידיו וכן כותב הרב בעצמו שמחילה אינה צריכה קנין וכתבו המפרשים ז"ל דאפילו הרי נמי לא צריכה דלא איברי סהוי אלא לשקרי אלא דנקט הרי כ"ל שאלו יכפור אחר כך במחילה וגם הרב ז"ל בעצמו כתב דבקנין לא צריך עדים וכיון שאין מחילה צריכה קנין אלא להשעבדא ומחיל דבורי לבי וטווא לדיאיה בעלמא א"כ שטרי מחילות הרי הם כשטרי מנכניני נשים וריב"ש ז"ל לאו דחזו וידעי וזו קמייחא לא מריצי נפשייהו וכי ואלו הרב ז"ל אב שטתיה נקט שטרי מחילות עכ"ל:

פרק ז

הלכה ח: הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם כו' אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו אינו יוצא משם לעולם כו', התיר עצמו למיתה:

הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא, הלא פקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה, ומכש"כ פקוח נפש דכל ישראל, ואסתר תוכיח, רק דנגד הטבע אין לנו להוסיף אחרי מצות יוצר הטבע, חוקר כליות ולב, הוא אמר כי אם יחס לבב הגואל להרגו אין לו משפט מות, תו אין יכולים ב"ד להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חברו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות (עין שם פ"ח סוף ה"ד) שהובא בכסף משנה פרק א' (ה"ד) דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעין היטב בו:

בן מה שראיתי מביאים בשם הרדב"ז שחייב לקוף את עצמו אבר כדי להציל חברו, נ"ל דאינו כן, וקצת סעד לזה מהא דאמרו בסנהדרין (דף מ"ד ע"ב), וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו א"א כו', דקא הדרי בהו כו', וברש"י שם (ד"ה דבעיא), והיה להן לומר לעדים שיקוצו את ידיהם, ועדים שנקטע ידן קודם מיתה אחר שנגמר דין פטור, וכדאמר שמואל (שם מ"ה ע"ב) דבעי לקיים בו יד העדים תהיה בו בראשונה כו', ועל כרחין דאינו מחויב לקטוע ידו להציל פלוני, אף דע"י עדותן שקר נהרג בחנם, וזה קצת סעד, ואכ"מ, ועין סמ"ע (ח"מ) סימן תכ"ו בזה, וראה מש"כ בפ"ד בזה:

הלכה טו: אע"פ שהחובל באביו בודן כו' אם חבל כו':

ג"כ, גמרא ערוכה (מכות דף ח' ע"ב) עיי"ש:

פרק ט

הלכה ו: ראה כסף משנה. ונראה דרבינו מפרש כן, דבאמת קושיית הגמ' (ב"כ כ"ג ע"ב) וניזול בתר רובא דעלמא צ"ע, דבשלמא הך דמקשה וניזול בתר רובא בדאיכא אחריתא דנפישא מינה שפיר פריך, דטפי מסתבר שמהם ומסיבת העיר דנפישא נהרג, ושפיר היו צריכים זקני העיר ההיא להתודות ולמדוד, ויתקיים מצותו מעיר שיש בה רוב, ולא קשיא כלל מנמצא אצל עיר שאין בה ב"ד שמודדין מעיר אחרת (סוטה מ"ה ע"ב), דהתם סלק העיר הזאת כמי שאינה, ומודדין מעיר אחרת שיש בה ב"ד, דאל"כ תבטל מצותה, אבל הכא שאם ניזול בתר רובא, ורובא עדיף, מודדין מעיר דנפישא מינה, ושפיר פריך [עין תוס' שם (ב"כ כ"ג ע"ב ד"ה מתיב)].

אבל הך קושיא דניזול בתר רובא דעלמא, דע"כ הפירוש ולכך לא ימדדו כלל אל

שום עיר, אינו מובן, דהא בכה"ג מודדין מעיר אחרת אע"פ שאינה קרובה כלל, רק דצריך למדוד מצוה וגזירת הכתוב, וצ"ע, ומוכרח לפרש כן, דכיון דרובא עדיף, ומן הדין צריך לשער שהיא מעיירות האחרים, ואיך ס"ד שהתורה תצריך ותצוה למדוד ולהביא עגלה ערופה, נגד כלל המסור בכל התורה דרוב עדיף מקרוב, ומשני ביושבת בין ההרים, פירוש, ואז מורה השכל שהוא מן העיר הזאת בפרטיות, ולכך גזרה התורה חק וכלל שצריך למדוד אל העיר הקרובה, ואע"פ שיש כמה אופנים וגוונים, דרובא דעלמא מורה בפרטיות שאינה מן העיר הזאת דוקא, מ"מ גבי כל עיר בפרט מסתבר טפי שהוא מן העיר הזאת יותר מכל עיר יחידית בפרטות, ואם נימא דניזיל בתר רובא דעלמא יבטל מצות מדידה, שפיר הצריכה התורה למדוד.

ובן מוכרח, דניחזי דהגמ' (סוטה מ"ה ע"ב) שקיל וטרי הרבה אם אפשר לצמצם או לא, אם צריכים להביא שתי עגלות, האם יש סברא

מעשה במזיד אינו גולה, לפי מותר להרגו בכ"מ, הן שלא ועשה, דכאשר זמם ולא כאשר א שייך גואל הדם, שעדיין חי יגלו, וע"כ דאף במקום דלא אלי הדם הו"א דיגלו משום ד תלמודין (שם), וכן מוכח נ בשגגה את העבד גולה, אף אין לו חייס ומותר בכתו "ב, ומאן איהו גואל דמו, הא יש הלכות אלו (פרק א' הלכה ב') לירושא הוי גואל הדם, ומאן ועבד, ועיין בנוזיר (דף ס"א ע"ב) בשיטה, וע"כ דגולה משום הא דנגמר דינו ומת מוליכין (מכות י"א ע"ב), הרי דמשום אותו. ואולי יש ליישב בזה ה"ג) בהא דאם הרג גר תושב לה, דכתיב והיו לכם הערים, ודריש (שם ט' ע"א) לכם ולא הוא שגר תושב אינו נקלט ונהרג, דלזה דין כל ישראל גר תושב שהרג העבד שאין לו אינו נהרג, רק גולה, כמש"כ סף משנה, ולכן שפיר כתבו מכות (ב' ע"א) ד"ה מעדין כו' יבשותק ואינו טוען מזיד הייתי פי דאין אדם מתחייב על פי דאם מזיד יהרגו גואל הדם מצא דפוטור עצמו מיד גואל לא מתחייב עצמו, ודוק:

ז שהיה מקצב כו':

ש בירושלמי (מכות פ"ב ה"ד), ילן (שם ז' ע"ב) א"ש למעין. פרק ו' מחובל ומזיק הלכה ד' ז לנוזיקין, א"כ לכולהו שינויי ליה עליה היא ופטור מגלות, יעו"ש, ודוק:

ד"ם ודף קי"ז צ"י אסור לכיל עלמון צמון חצירו אלא לריך לשלם, וכן פסק צמ"ט סי' תכ"ו סק"א, ומכ"כ דרש"ח לקבל מעות לפני הנחית ובתוכפה"א דצ"מ שלכי פ"א מקור צרייה"א זו שבציו רצונו צמון פ"א יש מים די לכם ולאחרים

מסייבוס ליתן לאחרים, מסייס עלכ וכולס עולכ' צמסון צמחונכ, פי' דמחלכ נוחנין צלא חשבון צשביל צלא יסתכנו וחצ"כ מוליאין צב"ד לפי חשבון, אלא רצונו מיירי צבני מחא כרו נכר צבדך וכמים שוטפין לעירס אזי שייכוס כמיסרק לאוחכ בעיר וחצ"ל ליתן לעיר כחכרת אלא צשביל פק"י, וע"ז חמי' דאפי' אמרו כחי מחא חכריהו כסמוכ למחא דאזיל נכר לצבייכו ייתן לכו דמי כירא ונכו שוים עמכס לכל דבר, שכרי מקור ככר שכוה כמעין כנוצע מגבול שייכוס יולא אלא שכס חפרו צבדך שייכוס וכוליאו לכם ומלד כדון ודאי אין לכם אלא דמי חפירכ צכ קאמר רצונו דלא מיתצטי למינסב מנכון ולכיות שוין צזכות כמים וזו כי חקנת יכושע שאין כמים שייכין אלא למקוס שטיפחן כאשר יצואר. וככ פי' בחקנכ מפרשו רש"י וחוס' דמעין כנוצע צחלקו של יחיד שייך לכל בני בעיר ומשום ככי כקשו החוס' מחא דאי' צע"ג ד' מ"ז דמיא דנצטי מארע"י כוי מים של יסיד, וישנו לחלק צין חפר לינא מאליו ע"ש, וחצ"כ לא שייככ חקנכ זו לשחי עיירות דרק כח של יחיד גרע יכושע לגבי צירו אכל ודאי צשחי עיירות נשאר על עיקר כדון ולפי זכ כפי' אין לדברי רצונו מקוס, אכל החוס' ע"ז שס כהצו צזכ"ל ר"ל ואין יולאין חוץ לשדיכס, דאלו כיו יולאין חוץ לשדיכס כחני מעין שינא צחלכ בני בעיר מסהפקין ממנו כוי לפי זכ פי' החקנכ שאין כולכיס צנכר כשוטף אחר כמקור שינא ממנו אלא כולכיס אחר כשטיפכ, וכן דעת כרמצי"ס פי"ב מכלכות נזקי ממון שכח צזכ"ל וכן כהנכ שכמעין כיונא צנהילכ בני אותכ בעיר שינא צגבולס מסהפקין ממנו חעי"ג שאין עקרו צחלקס ואין לאחרים לכסחפק עמכס ממנו עכ"ל. ופי' שכמעין כיונא כיינו ממקורו ושוטף למרחוק זכו צו בני בעיר ששוטף שס חעי"ג שאין כמקור צחלקס, וסייס ואין לאחרים כוי ר"ל אפי' היכ כמקור מסיר אחרת אין לאחרים של אותכ בעיר עטנכ לכסחפק עמכס מחמת שכמקור מחלקס, ולמד כרמצי"ס דזכ כדון שייך אפי' צשחי עיירות מדברי רצונו אלו, דאי אמרי בני מחא אחריהו שכמקור יולא מצין שייכס ייתן לכו דמי כירא וכמים גס שלנו לא מחצטי למינסב מנכון דלא הלי צמקור אלא צשטיפכ מחקנת יכושע דחניא עשרכ דברים כוי ולשון כחקנכ קאי ציחיד שינא כמקור מחלקו של יסיד ושוטף על כל בעיר וכי' חקנכ דנוסתפקין צשוכ כל בני בעיר שכולכין צחר כשטיפכ. וכיינו דאמר רצ"כ

וישנו דכסס לא איתכניא מלוכ מידי, דאין מרויס צמכ שכלוכ, ממכ שלא היכ מלוכ ולא היכ לו משכונ, ולכאורכ קשב כח הוא מחויצ לכלות, וחצ"כ כמשכונ הוא לכנחתו, דחפס אחוביכ וכוי ע"ש, ומכ לי אומן עטושכ לשכר או מלוכ עטושכ צמכ שמחויב, אלא כחוס' לטעמייכו שאינו מחויב לכולות צלי משכונ, וחצ"כ שפיר קאמרי שאינו נעשכ ע"ש, שכרי חס לא היכ נוטל משכונ לא היכ מחויב לכלות, אכל לפי דבריו דחסי"ל דמחויב לכלות צלי משכונ כקו"ל, נימא דמשריכ כוי ע"ש דחפוס לי' אחובי.

וכנ"ל ישנא חכר על קר' כחוס', דכנמי מדויק צאומן דחפוס ליכ לאגריכ, דלא צעי למיעל ולמיפק אזוני, ולא קאמר שלא יכפור, וכיינו משום דכפירכ אסור, וחצ"כ נטילת כמשכונ אינכ אלא כמצריה ארי, ואינו צזכ ע"ש דאצרוחי ארי לאו כנאכ מיקרי, משח"כ למיזל ולמיפק אזוני כדוך כאומן ודאי מיקרי כנאכ. וזכ חצ"כ צמשכונ שמקצלים על כלוכ, דמי לא משכח משכונ דלא חש ה"ז לפדותו כלל, וחצ"כ יכא לריך למיעל ולמיפק אזוני, משח"כ אומן, דמחמתא ככע"צ שמתקן או עושכ לו כלי נלרך כוח לשמיעו, וינא לקבלו. וזכ פשוט, אלא שכחוס' לטעמייכו צבי"ק דני"ט דאפי' אצרוחי ארי אינו אלא כ"ז שכארי מרחוק, ולא כשכוח מוחזק צידו, וחצ"כ גס כפירכ לגמרי אינכ נחשבת לאצרוחי ארי, אכל שיטת רש"י אינכ כן, כמופ"כ שס כחוס' צשמו ז"ל, ומחצאר כישוב כמוש"כ וכיח שיטת ר"ח ז"ל. **ב** וכתוב ונתן דך רחמים כוי. צכא ג"כ חסיפא דקרא סמוך, דכחיב ונתן לך רחמים ורחמך וכרצך כאשר נשצט לאצותיך, ודרשו ז"ל ונתן לך רחמים שיתן לך מדת כרחמנות וצשביל זכ ורחמך שירחמו עליך ג"כ, כאשר נשצט לאצותיך, מי שיש לו רחמים מזרעו של אצוה. רש"י צינכ. ומפרשו אשר נשצט לאצותיך שיכוי לך מדת כרחמים, וככי מפרש צצמיר פי"ח וד"ר פי"ג כח דכחיב ושמר כי' אלכין לך חכ צצריה וחת כחסד ע"ש, וכדאי פי' בערל מקרא אחריונא. **ג** ואי אמרי ניתן רבו דמי כירא כוי. כנ"ל. דחני עשרכ דברים כוי לכאורכ קאי על כח דלעיל דלית למחא אחריות וכביא ראיכ שא"ל לשלם מדחני עשרכ דברים כוי וחאי שס אמר רצכ צרי"כ ונותנין לכם דמים וליח כילכחא כווחי וכן כצין צעל ראשון לציון ורשס עלכ ככי מסיק צבי"ק דפי"א צ, אכל אין זו אלא הימנא. מכ שייך חקנת יכושע לכאן, כהס כוי כחקנכ שלא יכא יחרון לצעל כמעין על כל בני בעיר ואפי' מעות אין לו מצני בעיר שכמים שייכוס לכולס צשוכ אכל ככא דרק משום סקוי"ג מחוייבוס ליתן לגבי פיר אחרת מים אכל כמים כוח שלכס, וחמאי לא יקבלו השלומין וכדאי צבי"ק

צ"א נכ:

צ"ב יעין:

צ"ג חסי"כ כ"ק סא:

צ"ד דריס:

בידך מאומה מן החרם **ב** וכתוב ונתן לך רחמים. כל המרחם בידוע שהוא מזרע אברהם וכל שאין מרחם בידוע שאינו מזרע אברהם ולא מיבעיא דאפשר ליה דחייב לעשות צדקה אלא. אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה מהן צדקה שנאמר ועניתך לא אענך עוד אמר רב יוסף שוב אין מראין לו סימני עניות: ואילו בני מתא דכרו נהרא ואית מתא אחריתי דלית להון מיא מיתבעי להון למיתן להון מיא למישתי דכתיב וחי אחיך עמך **ג** ואי אמרי. ניתן לכו דמי בירא לא מיתבעי למינסב מינהון דתניא. עשרה דברים התנה יהושע וזה אחד מהם מעיין היוצא בתחלה מסתפקין ממנו כל בני העיר. ואי ליכא בההוא למישתי אינון ובני מתא אחריתי חיהון קודמין לחיי אחרים:

ברם יולא אלא שכס חפרו צבדך שייכוס וכוליאו לכם ומלד כדון ודאי אין לכם אלא דמי חפירכ צכ קאמר רצונו דלא מיתצטי למינסב מנכון ולכיות שוין צזכות כמים וזו כי חקנת יכושע שאין כמים שייכין אלא למקוס שטיפחן כאשר יצואר. וככ פי' בחקנכ מפרשו רש"י וחוס' דמעין כנוצע צחלקו של יחיד שייך לכל בני בעיר ומשום ככי כקשו החוס' מחא דאי' צע"ג ד' מ"ז דמיא דנצטי מארע"י כוי מים של יסיד, וישנו לחלק צין חפר לינא מאליו ע"ש, וחצ"כ לא שייככ חקנכ זו לשחי עיירות דרק כח של יחיד גרע יכושע לגבי צירו אכל ודאי צשחי עיירות נשאר על עיקר כדון ולפי זכ כפי' אין לדברי רצונו מקוס, אכל החוס' ע"ז שס כהצו צזכ"ל ר"ל ואין יולאין חוץ לשדיכס, דאלו כיו יולאין חוץ לשדיכס כחני מעין שינא צחלכ בני בעיר מסהפקין ממנו כוי לפי זכ פי' החקנכ שאין כולכיס צנכר כשוטף אחר כמקור שינא ממנו אלא כולכיס אחר כשטיפכ, וכן דעת כרמצי"ס פי"ב מכלכות נזקי ממון שכח צזכ"ל וכן כהנכ שכמעין כיונא צנהילכ בני אותכ בעיר שינא צגבולס מסהפקין ממנו חעי"ג שאין עקרו צחלקס ואין לאחרים לכסחפק עמכס ממנו עכ"ל. ופי' שכמעין כיונא כיינו ממקורו ושוטף למרחוק זכו צו בני בעיר ששוטף שס חעי"ג שאין כמקור צחלקס, וסייס ואין לאחרים כוי ר"ל אפי' היכ כמקור מסיר אחרת אין לאחרים של אותכ בעיר עטנכ לכסחפק עמכס מחמת שכמקור מחלקס, ולמד כרמצי"ס דזכ כדון שייך אפי' צשחי עיירות מדברי רצונו אלו, דאי אמרי בני מחא אחריהו שכמקור יולא מצין שייכס ייתן לכו דמי כירא וכמים גס שלנו לא מחצטי למינסב מנכון דלא הלי צמקור אלא צשטיפכ מחקנת יכושע דחניא עשרכ דברים כוי ולשון כחקנכ קאי ציחיד שינא כמקור מחלקו של יסיד ושוטף על כל בעיר וכי' חקנכ דנוסתפקין צשוכ כל בני בעיר שכולכין צחר כשטיפכ. וכיינו דאמר רצ"כ

ונותנין

ונותנין לו דמיס, פי עכ"פ דלריכין לשלם לו דמי המקור וליח הילכתא כווחי, אבל רבינו כוסף דכ"כ נשתי עירור שכולין בתר כשטיפס ולא אתר העיר שחמקור שם וכמשיכ כרמז"ס. ובש"מ כתב בשמו של כר"מ מסרקסטא ז"ל ומטין היולא מחלכ בני העיר שלא בגזלן מסתפקין ממנו אט"פ שילא בשדח כמיוחדת לא' מזני העיר אינס יכולים לעכב על בני העיר מליכנס ולשאוב כו' ולא אתרים עמכס אלא מדעתס אט"ג שאן עיקרו בגזול עכ"ל. גם כוא ז"ל עומד בזכרו של כרמז"ס דככל הלוי כשטיפס אלא שכעמיק עוד דלוחס תקנה לא כי אלא לחועלת רבים וכיינו דדייק לשון התקנה בני העיר כו' וא"כ אפי' ילא מחלק לאובן ושטף לחלק שמטין לבדו, אין שמטין יכול לעכב ג"כ על כל בני העיר, דטפ"י דין המיס של ראובן אלא מלד התקנה הולכים אתר כשטיפס אבל לא לחועלת היחיד כחקנה, אלא כשזיל כל בני העיר. עכ"פ עיקר פי' זה מדברי רבינו למדנו, ולא כרש"ל ביש"ש שס שדחה פי' כרמז"ס בקו' תלושות ע"ש. צריך צמימר הני דכרו נהרא כו'. ד"ל. ד) וכן הלכתא. משמע דפוסק כרי יוסי אט"ג דיסידאכ הוא משום דשמואל קאי כווחי וגם דרש דקרא דייק כווחי, אבל יש להקשות ע"ז, שהרי שמואל לא מפרש טעמא דריי ולא עלי קאי, ומילתא דפשיטא הוא בלא מחלוקת וגם דוחק גדול לומר דפליגי הלוי בחייתי דברייתא אי יש בזה סנהא או לא, ותו דנחוספתא שלבי מס' צ"מ חגי מעין של בני העיר כו', הן ואחרים הן קודמים לאחרים [פי' חסלה בקדים תקנה יחושע דמעין השוטף שייך לאותם בני העיר, ואח"כ מדבר בדיונים היולאים מזה], אחרים ובכמתן, חוי אחרים קודמין לכמתן, רי יוסי אי' בכמתן קודמים לחיי אחרים, בכמתן ובכמת אחרים בכמתן קודמין לכביסתן, רי"א כביסתן קודמין לחיי אחרים כו', וע"כ טעמא דרי יוסי בכמתן על פי דתני' במכילתא פי' בשלח פי' ויסע פי' בשו בכמתס לגופן אמרין בכמתן של אדם הוא חיוו של אדם המכלך בדרך, אם אין בכמתו עמו מסגהף הוא, וכ"כ א"א שלא, ולכו בדרך ולורך פרנסתס וא"כ הוא סייכס, ומאי טעמא דתיק לבמאי קמייפליג. ונראה דודאי אינה דומה סכנת לעת

לסכנת בכמתן וכביסתן, דסכנת למה ברור שימחה בלמא, משא"כ בכמתן וכביסתן אפשר שיבואו לידי סכנה, אבל כמה צ"ה כולטין בדרך בלא כהמס ואינס, מסחגפוס, וכמכ צ"ה אינס צאים לידי שטמוס בכעדר הכביסה, אלא דמכ"מ ספק ס"ג כוא, וס"ל לח"ק דחייב לכנס כספק ס"ג כשזיל ודאי פי"ג של חצירו כמשיכ ככ"י ח"מ סו' חכ"ו כשס כגכמ"י, ור' יוסי פליג ע"ז, ופסק רבינו כר"י, ולא משום דשמואל קאי כווחי אלא כיון דכרי קאמר שמואל דיש בזה ספק ס"ג. ממילא הלכך כר"י דאין לכנס כספק סכנת נפשות כשזיל ודאי פי"ג של חצירו, וכפסק הוא עפ"י כירושלמי תרומות פי"ג דר"א נחפס כספייסחא א"ר יונתן יכרך כמה כסדיו, פי' ישאר כמקומו, ואין לנו להכנס כמקום סכנה, ואט"ג דמסייס דא"ר שמעון או אלא קטיל או מהקטיל אלא חזיל ואשזיב כחילא וכיינו שכי כגכמ"י דצירו אי' דיש לכנס כספק ס"ג כשזיל ודאי פי"ג של חצירו אבל לא פסק רבינו כרי, ועי' משיכ פי' שלח סו' קכ"ט אור ד' דר"ל עבד הכו במדה חסידות אבל כהא כמילתא דבני העיר לא שייך לכחוסד ולסכן טפלי דלאו בני מחילה יניכו אם אין הדין כרי. ונראה להוסיף דעיקר פליגתא דח"ק ורי יוסי היא פלוגתא דבן פטורי ור"ע בתיב צ"י כהר וכונאכ צ"מ ד' ס"ג אי' שניס שכיו הולכים במדבר ואין ציד אי' אלא קיהון של מוס אם שותכו אי' מגיע לישוב ואם שותים אותו שניס שניכס מתים דרש בן פטורי ישחו שניכס וימחו שחא' וחי אחיך עמך, א"ל ר"ע וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חצירך. כך הוא בתיב ובצ"מ כונאכ קלת בלשון אי'. ולכאורכ דעת בן פטורי תמוכ, וכי כשזיל שא"א לקיים וחי אחיך מחוייב הוא להמית אי"ע ח"ו, ואיזו תועלת תכ"י מה שיתן גם לפצירו. אלא בענין דאם ישחו שניכס עכ"פ יחיו יוס או יומיס גם שניכס, שלא יגיעו לישוב, ואולי עד כה יודמן לכס מוס, משא"כ אם לא יתן לפצירו כרי ימות צדאי בלמא, וצ"כ ר"ע ודרש וחי אחיך עמך חייך קודמין, והפי' אפי' ספק חיותו קודמין כדאי ציומא ד' פי"ב צ' וחי כהס ולא שימחה כהס, ודריש מכאן אפי' ספק ס"ג דומה כל המלכות, דומי משמע ודאי שלא יבא בשום ענין לידי סכנה כמשיכ כהו' צד"כ ולפקח וכ"כ דכתיב וחי אחיך עמך ודרשינן חייך קודמין פי' ודאי חייך קודמין. וידוע

ראי

ראשון לציון

הלכך שס חוספת"ג פי"א

נדריס פ"א ורדיסוס אי' (פי"ט)

גאון אסנרי' משום דשמואל וחי דלית' שס ריש פ"א (והילכך ז"ל)

ראשון לציון

וידוע דהלכה כר"ע, והיונו כר' יוסף ומש"כ לא הביאו הפוסקים ברייתא זו כלל, דמדרכה דר"ע והמשל דשנים שבו כולקין במדבר למדנו שאין להכנס להשגת ס"ג כצד כובא צריף ור"ע שציל ודאי פיג של חצירו וכבר הובא צריף ור"ע פ"א"ג א"ס לא מלך מדה חסידות ככה דירושלמי בעובדא דר"ל. **דמחייבין** דביי דמיפרש כו. שאי זו מנזרת יפכ בס"ד כסי' ל"ב, ועיקר שאלתא זו מקומה כלן דנפי' זו כתיב ונחת מנזרן ומלאך ואזכרי דם וכנש"כ שס.

א) למידן דינא דקושטא. כ"ל וכ"כ בכת"י. כן הובא ברד"ל ז"ל. ודריש מסיפא דקרא דכתי' ושפטו את העם משפט דק, ולאו היינו דכתב רבינו נפי' דכריס ריש ס"י ק"מ, דשם הזכיר על מניית כדיונים שיביו יראי' כי למידן דין דקשוט כמשכ"ס בס"ד, והכה מזכיר א"ס כדיונים על דין אמת. ור"ע"ג דבספרי דריש מוכאי קרא ושפטו את העם וגו' זה מנוי כדיונים, רבינו כדעת בגמרא ס"ל דריש אזכרה על מנוי כדיונים מדכתיב לא הטו לך אשירי וגו' כמש"כ שס. ואין לומר דבגמרא מפרש באי קרא ג"כ למנוי כדיונים ולפשה ול"ת, אאל"כ שכרי שפטו דקרא מיירי באזכרה מכריה מדכבר נאמר לא הטו משפט דק, אלא זה מנוי כדיונים, ואי איהא דמנוי כדיונים יש ג"כ אזכרה מתיבא ותיבא לפרש שלא כשפטו דקרא. ואין לומר דולא הטו וגו' דרשינן שלא יהא כדיונים שלא גמירי, ושפטו את העם משפט דק אתי להזכיר על מנוי כדיונים שיביו דיונים ור"ע ה', שכרי הא ג"כ מדכתיב הכו לכם אנשים וגו' נפקא לן כמזכור בדברי רבינו בתם וע"ש בטעמא דמילהא דמשמעות דקרא כתיב כוא, וע"כ ככה לדעת הספרי באזכרה שיביו גמירי מיירי ור"ע"ג דבגמרא דילן פליג, ורבינו כדעת בתלמוד קאי. ור"ע"ג דבביאור הספרי שופטים פי' א' כהצתי דע"כ עשה זו מזכיר בשני מומחין למנות כיותר ראוי, דאינו ראוי כלל מלא הכירו פנים במשפט נ"ל, מכ"מ היינו להספרי דמפרש בלאו דלא תכירו פנים במשפט זהו במניית דיונים, וכ"כ אפשר לפרש ושפטו את העם משפט דק וכנש"כ, אבל לדעת בגמרא לא מפרש בלאו דלא תכירו וגו' אלא דין שני שני צע"ד כמשמעו וכ"כ ושפטו וגו'. (ב) וכד אתו תרין כו' דכתיב צדק צדק תרדוף. כרנב דרשות נשנו על כה דכתיב שני

נזכות קפ. פסוק שס.

פעמים, ע' ספרי וסוכרין דף ל"ב, ורבינו מפרש כתיב דר"ע"ג שכבר נלמד אחד מכצט"ד ידקכו פעם שנית א"ס אך כדק עמו. ולא יתוס כדיון על שלישות דעתא דכצט"ד שיאמר כה אלא חזי דקאתי אבשרא דיוכי. ומעין זה דרשו בספרי בדיוני נפשות מוכאי קרא דתינא מנין ליונא מצ"ד זכאי שאין מחזירים אותו לחובב שנאמר דק דק תרדוף, פי' מי שילא לדיק פעם אחד תלדיקכו דיון הובא ולא תשוב להרשיעכו. מיכו בדיוני ממוגי אי אפשר לפרש כתיב דיון אי דודאי טעות חוזר כדיון, אלא בשני דיונים קאי וכנש"כ רבינו, וכמה פנים לחובה והכל לפי סברה חז"ל. מיכו בכת"י חסר כ"ז וכך בנוסחה שם ודינוי אסור לקבל שומדא דכתיב ושומד לא חקא ותינא ושומד לא חקא ל"י כו'. אלא אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אסור דכרנב דאמר רבב מיט כו'. כ"כ בכת"י, ועי' בס"י ק"מ. (ג) דאמר רבא כו'. מפרש רבינו טעמא דרנבא קאי על ברייתא זו, וכתי פרש"י מיט דשומדא למכ אסור לטול לזכות את הזכאי, ומפרש הטעם משום שכוא חד ואין דעתו מתקרב ללד המוכה לחייב א"ע ואפילו מתכוון לדון אמת, וא"כ ל"ל

קמח שאילתא דמחייבין דבית ישראל למיפרש מחלבא ומדמא דכתיב כל חלב וכל דם לא תאכלו וגו' כוליה כדאיתא בפרשת אחרי מות * :

פרשת שופטים

קמח שאילתא דמחייבין דבית ישראל **א)** למידן דינא דקודשא שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ואסיר לדייני לקבולי שוחדא ולאצלויי דינא ולהכיר פנים שנא' לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שוחד (ב) וכד אתו תרי בעלי דינן וטענין טענתהון ומזדכי חד מינייהו והדרין וטענין טעניתא אמדי אחרינא וחזי זכות לקדמאה לא לימא מר מסתייה דקא זכי בקדמיתא איחייביה השתא משום חלישות דעתא דבעל דיניה אלא אכל מילתא דחזי ליה זכותא חייב לזכווי ולאוקמי דינא על קושטא דכתיב צדק צדק תרדוף תניא * ושומד לא תקח למה נאמר אם תאמר שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי כבר נאמר לא תטה משפט אלא אפילו לזכות את הזכאי אסור לקבל שוחד * כדתינא (ג) * אמר רבא מ"ט דשוחדא כיון דמקבל מידי מיניה אקרב דעתיה לגביה והו"ל כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו :

ברם

לכאורכה כברייתא בלוקה כוא זכאי, אבל בלוקה משניכס בשוכ ליכא טעמא דרנבא, וקשה טובא כסוגיא דשם דף ק"ב א' גבי קרנא דסקיל איסתירא וכיכי ענדו כתיב וכתוב ושומד לא חקא וכי הימא כתיב ויולי ביכא דלא שקיל מהרוויכו, דילמא אתי לאלווי דינא קרנא כיון דסקיל מתרוויכו לא אתי לאלווי דינא וכי לא אתי לאלווי דינא מי שרי ובחתי ושומד לא חקא מכ ח"ל א"ס ללמד שלא לזכות את החייב כו', ותמוכ כה לא מוכה מכאן אלא בלוקה מא' ע"מ שלא לכתוב דמכ"מ אסור דילמא יטה בטעות אבל בלוקה משניכס מלן דאסור וכסמ"ע ס"ט כ' וכיון דאסור לקבלו מחד אסור ג"כ לקבל מתרוויכו בשוכ ואפי' משניכס יחד ר"ע"ג דלא שייך שם באי טעמא וכנש"כ דדריש ע"ש עכ"ל. ולא נח דעתי בזכ, דמניל לכש"ס להקשות בפשיטות מצרייתא זו דלא מיירי אלא בחד. והו כאיך יפרש לשון בגמרא וכתיב כ"מ ביכא דלא שקיל מהרוויכו דילמא אתי לאלווי דינא, משמע דאפי' בלא ברייתא זו ידענו דאסור לטול מחד אפי' לזכות את הזכאי דילמא אתי לאלווי, דאלת"כ כתיב מיצעי ליכ וכ"מ כ"מ דקא אתי לאלווי דינא אלא פשיטא דלחד אסור אפילו אינו

כדיונים, אלא דבספרי הטו משפט מכ תלמוד לומר משפט דק, אלא זה מנוי כדיונים, ואי איהא דמנוי כדיונים יש ג"כ אזכרה מתיבא ותיבא לפרש שלא כשפטו דקרא. ואין לומר דולא הטו וגו' דרשינן שלא יהא כדיונים שלא גמירי, ושפטו את העם משפט דק אתי להזכיר על מנוי כדיונים שיביו דיונים ור"ע ה', שכרי הא ג"כ מדכתיב הכו לכם אנשים וגו' נפקא לן כמזכור בדברי רבינו בתם וע"ש בטעמא דמילהא דמשמעות דקרא כתיב כוא, וע"כ ככה לדעת הספרי באזכרה שיביו גמירי מיירי ור"ע"ג דבגמרא דילן פליג, ורבינו כדעת בתלמוד קאי. ור"ע"ג דבביאור הספרי שופטים פי' א' כהצתי דע"כ עשה זו מזכיר בשני מומחין למנות כיותר ראוי, דאינו ראוי כלל מלא הכירו פנים במשפט נ"ל, מכ"מ היינו להספרי דמפרש בלאו דלא תכירו פנים במשפט זהו במניית דיונים, וכ"כ אפשר לפרש ושפטו את העם משפט דק וכנש"כ, אבל לדעת בגמרא לא מפרש בלאו דלא תכירו וגו' אלא דין שני שני צע"ד כמשמעו וכ"כ ושפטו וגו'. (ב) וכד אתו תרין כו' דכתיב צדק צדק תרדוף. כרנב דרשות נשנו על כה דכתיב שני

סליקנא), דאף היכא דיש דין קדימה לא, מימ כתב וז"ל אמנם ראיתי אי קדוש מדבר וכו' וכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשו ח"ו, וע"כ אם שיהיה שום שזריכים להחיות נפשם בלחם לר' ומים לחץ, נאמר זה קודם, אבל כשיש לאנשי ירושלים אפילו רק לחם לר', שוב אין להם שום חשיבה עד שיגיע לכל אחד מהעשירות האחרות ג"כ כשיעור הזה, ושוב מהמחר שיטערו למותרות וכסות וכדומה יש הקדמה למוקדם שיהיה שוב בשבוע בזה ג"כ, וכן בכל מילי לא אמרו לדחות אלא להקדים, ולא עלה זה על הדעת מעולם, ויעי' (נדרי' ד"פ ע"ג) חייבה קודמים וכו' עיי"ש מבואר כ"ל וכו' ע"כ, וא"כ מ"ש היכא דאין דין קדימה רק בלחץ תלי מילתא כ"ל.

כ"ז כתבתי להעיר אותך ואין עמי עמו להאריך יותר, ואברךך חזק ואמן בתורה ויראה.

ומתם בצרכי

יצחק יעקב ווייס

סימן קג

א. הנודר צדקה לעני, ונמצא שאינו נצרך לזה.

ב. אי מותר לאדם בריא למסור אחת מכליותיו בשביל רפואת חבירו.

הנה ראיתי בסמ"ע (ח"ו"מ סי' תכ"ו) שהביא בשם הגמ"י שכתב בשם הירושלמי דמחויב להכניס עלמו בספק סכנה, אבל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והעור והש"ע השמיטיו, והפח"ש שם הביא בשם ספר הגדות חיוב טעם השמטה, משום דהש"ס דילן פליג ע"ז עיי"ש, ועי' ב"ר ה"ב פ"ג פ"ח (יו"ד סי' קנ"ז סי"ק ע"ו), ב"ר ח"ר ה"ש לישראל הנה לקנות אבר אחד, ואם לא אמית את ישראל חבירך, דפליגו בזה, וד"ו חלוי בפלוגתא (שבת"מ שם) ה"ל, וכדמוכח מדברי הפח"ש (בת"מ), והרד"ו בחש"י (ח"ג סי' תרכ"ב) חילק בין אם יש סכנה או לא, דאם אין סכנה הוי מדה חסידות, וביש סכנה, הוי חסיד שועה, ובגד"ד בודאי איכא סכנה על הכתוב בעלמו, וגם להבא על חסרה כוליא שלו, וגם מה דמשמע לכאורה דהפלוגתא רק אם צריך או לא, אבל מותר אם רואה, כל זה דוקא אם יכניס עלמו לספק סכנה יגיל את חבירו בצירוף, ועי' בזה בספר כלי חמד על התורה (פ' חלא דקל"ג מדפי הספר), ויש לברר כל זה, וכתבתי כעת רק להעיר. ואי"כ עוד חזון למועד בעה"י.

וכנני בזה ידיושה"ע כל הימים ומתם בכל מחמת צרכי.

יצחק יעקב ווייס

שיש לו מאה זכובים ליתן לעניים, שגדול שכרו שיתלקם למאה עניים, מאשר יתן הכל לעני אי' או ב', כי זה שנתן למאה עניים החי מאה נפשות כו' עכ"ל, והב"ח הביא כן בשם קדמונים, ובדאי כון לדברי הרמב"ם בפ"ה"ט דאבות ה"ל, אבל חידוש שלא הביאו הב"ח והמג"א מדברי הש"ס (עירובין) והש"ע (יו"ד סי' רנ"ז) ה"ל, וכן חת"מ על החת"ס (ח"ו"מ סי' ק"ח), שהביא רק מדברי המג"א ה"ל, ונגרר אחריו בתי חזון נחום (סי' ע"ח), דהביא רק מדברי המג"א והחת"ס, וחמ"כ בזה על הבית מאיר (יו"ד סי' רנ"ט), ולא הביאו מדברי הש"ס (עירובין) והש"ע (סי' רנ"ז) ו"ט.

וע"ד שכתבת בקונטרסך שם, דאף עפ"י שיטת היעב"ץ ח"ל, אם יש למשל המרשה אנשים שאין להם כרי הספקה אף ליוב, צריך ליתן להחמישה, מאת ליתן רק לאחד שיפסיק לו לכמה ימים, והארבעה יהיו רעבים המרשה ימים עכ"ל. הצדק עמך בזה, דכרי יותר מזה מבואר מדברי החת"ס שכתוב (יו"ד סי' ל"ד ד"ב ב"ה

ב"ה, יום ה' ד' אייר י"ט למגב"י תשכ"א לפ"ק מגשסתר יצ"ו.

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם לשבח ולתהלה וכו' כש"ת מוה"ר שלמה בומגרטען שליט"א.

אחדשת"ה, הנני לקיים מצא שפתי להראות מקום לדין מי שנדר ליתן צדקה לעני, ונמצא שהינו צריך לזה.

הנה הדין הזה מקורו בירושלמי (שקלים פ"ב ה"ה) גבו לו בתזקה שאין לו ומנלא שיש לו וכו', ועי' שם בפירושים שעל גליון בירושלמי, ובש"ע (יו"ד סי' רנ"ג ע"ז) שני דעות בזה עיי"ש, והארכתי בנדון זה בספרי שו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ק"ג ק"ד) עיי"ש. ועי' בטו"ז (שם סי' ר"ג סק"ה) שכתב דאם לא יראה העני הוא פטור מן הכד.

וע"ד אשר דברנו בנוגע להמצאת הרופאים, במה שמרכיבים כוליא מאדם בריא, באדם אחד שכוליתו נתקלקלה, אם מותר לאדם בריא להניח ליפול כוליא אחת משלו בשביל רפואת חבירו, ודברנו במה הרחצה את חבירו טובע בים, אם צריך להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חבירו.

צפולים ואומנין" שאין חכמים צמטת, מלאכתן לא יפיק לפרנסתו ופרנסתו כ"ל, משמע ה"א זולת זה דיוס כמו בסוחרים.

זה הו"ש

יצחק יעקב ווייס

לעניים רבים

זה לעני אי', (ואין בידי ספר ה"ל), ה יעשה בדברי הש"ס (עירובין) ה"ל, ו הש"ע (בסי' רנ"ז ביו"ד) ה"ל. לדברי הש"ס ה"ל, ו"ל דיש לחלק בין א תרומות ומעשרות לשאר צדקה, דש"ל דאין לבע"כ רק עובת כולה, ויש בגורן או בבית, ע"י מחתי (פאה פ"ח), במקלח לגבאי דקה, ויש חילוק בצחינה לבשלו, וכדאיתא שם (בסי' רנ"ז סי' ע"ג) דקה צריך לומר שלא ירבה לקרוביו א (וכמו שהבאתי לעיל מדברי הגמ' : ע"ז הרמ"א דוקא גבאי דקה, אבל ליתן דקה שלו או מעשר שלו למו והס קודמין כמו שכתבתי (בסי' יב"ב) הגר"א שם כתב על דברי ל ע"ל סי' רנ"א ס"ג, ואף דתקן בפי' מ"ל וכו' דוקא צמטת עני עכ"ל, (מ"ו), ה"י מ"ל (שא"י רואה חלק מעשר עני שבידו ורואה להניל ממנו נוטל מחלה) ומאנ"ש לקרוביו) ונתן ו וכו' עיי"ש, וכו' זה דלא כגבאי ז כתב הגר"א דש"ל דהס דמירי ז, דינו במקלח כבשלו ומקלח כגבאי :ס בנוגע ליתן רק לכך אחד, דדוקא ו מתנותיו לכך אחד, אבל לא בסתם שר כספים שלו, אבל יוקשה מדברי כה דהב"ד בכל דקה לא יתן לאדם ז לדי סי' לחם שמים, וראיתי שבעיר ש"ס (בעירובין), וכתב לחלק בין זר דקה, לפי שהכהן יש לו ליעול ה, ויש לו די ספוקו, ועוד מ"ל לאו , אלא צמטת דוקא, משא"כ בכהן עיי"ש, וכהנה על החילוק ה"א, אף מדברי הגמ', אבל יוקשה מהספ' ז"ס, ועל החילוק ה"ב יוקשה עליו ג"ל, דמירוי בכך עני, ומי"מ כתבו סי"ל כה"ה ה"ב בתום ה"ל, אבל י"א דברי הח"ס עכ"ל ולפרש דלא ה משם על דבריו).

זה על דברי המג"א (סי' תרנ"ב) לענין מתנות לאביונים, דמאז קל שם הביא מדברי הב"ח, דמי

מנהדרין (עג). ע"ש מהגמרא (נדה סא.) כדי להציל את חברו קנה) כיון לדברי היד אמרי בינה (חלק א האחרונים מהתלמוד חמדה (פרשת כי ת האיסור והיתר והרו כדי להציל את חברו ובשלחן ערוך הגאון בקונטרס אחרון לא בספרו העמק שאלה מיכל אפשריין בער (סימנים קמג—קמד)

על יסוד הדברים ז בירושלים, ככ כליה לחולה כליוה במעשה הניתוח שי סכנה כשחפרה לו וכן לא יעשה לדעו וולדינברג אב"ד י יסוד דברי הפוסקיו כליה אחת מכליוה כן, אלא אם כן י אינו כרוך בספק שנמסר לנו מפי ר לאדם התורם, היו לבריאותם התקין להכניס עצמו בס שבודאי שמצוה ד הרדב"ז כלשונוה (בפרק א מהלכו עובר על מה שנ סכנה למציל, כנו

דעת

סימן מג"פד

רפב יחווה

(סימן קכח). וע"ע בשו"ת מנחת יצחק חלק ב (סימן פד). ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ה (בקונטרס רמת רחל דף יג ע"ב). ובשו"ת הליכות שבא (חלק יו"ד סימן כו). ורק אם אינו יכול לבקר החולה בעצמו, מוטב למלפן או לשלוח אליו מכתב לחזקו ולעודדו בדברים. והשו"ת ישלח רפואה שלמה לכל חולי עמו ישראל. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

סימן פד

שאלה: חולה כליות באופן רציני עד שנשקפת סכנה לחייו, האם רשאי חבר או קרוב משפחה לתרום לו כליה אחת מכליותיו כדי להציל חיי חברו, או מכיון שאפשר שיש בזה קצת סכנה לתורם, אין לו להכניס עצמו בספק סכנה אמילו על מנת להציל את חברו מודאי סכנה?

תשובה: עצם הדין אם רשאי אדם או חייב להכנס בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, שנוי במחלוקת הפוסקים. כי מרן הבית יוסף בחושן משפט (סימן תכו) הביא מה שכתבו בהגהות מיימוניות בשם הירושלמי, שחייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. והסביר מרן הטעם, מפני שחבירו בודאי סכנה והוא בספק. וכן כתב מרן בכסף משנה (סוף פרק א מהלכות רוצח). ובשו"ת חות יאיר (סימן קמו) הביא דברי הירושלמי להלכה, ושכן משמע במסכת בבא מציעא (סכ.). וכן כתב הגאון רבי חיים דוד אבולעפיא בשו"ת נשמת חיים (בחלק הדרושים דף יא ע"א). אולם הסמ"ע בחו"מ שם, העיר, שמרן המחבר והרמ"א השמיטו דין זה מהשלחן ערוך, ומעמם, לפי שגדולי הפוסקים, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי הירושלמי מפסקיהם, לכן השמיטוהו גם הם מהשלחן ערוך. ע"כ. ורבינו יונה גירונדי בספר איסור והיתר (כלל נט דין לח) כתב במפורש שאין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז חלק ג (סימן תרכח), שהמתחמד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה הרי זה חסיד שומה, שהספק שלו עדיף מהודאי של חברו, שנאמר וחי אחיך עמך, חייך קודמין לשל חברך. ע"כ. ובשו"ת יד אליהו מלובלין (סימן מג), הביא דברי הגהות מיימוניות בשם הירושלמי הנ"ל, וכתב שכוונת הגהות מיימוניות לדברי הירושלמי סוף פרק ח דתרומות, אך שם שנוי הדבר במחלוקת רבי יונתן וריש לקיש, ואפשר שהלכה כרבי יונתן שאינו מחוייב להכנס בספק סכנה להציל את חברו מודאי סכנה. והוסיף, שיש להוכיח כן גם מהגמרא שלנו, במסכת נדה (סא.), ובמסכת

מנהדרין (עג). ע"ש. וכן בספר אגודת איזוב דרושים (דף ג ע"ב) הוכיח מהגמרא (נדה סא.) כדברי היד אליהו, שאין לאדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. גם בשו"ת מהר"ם שיק (חלק יו"ד סימן קנה) כיון לדברי היד אליהו בהוכחתו ממסכת מנהדרין (עג). וראה עוד בספר אמרי בינה (חלק או"ח סימן יג אות ה). ואמנם יש מקום לדחות ראיות האחרונים מהתלמוד שלנו. וראה בשו"ת עמודי אור (סימן צו) ובספר כלי חמדה (פרשת כי תצא). ועל כל פנים להלכה הסכימו רוב האחרונים כדברי האיסור והיתר והרדב"ז הנ"ל שאין האדם רשאי להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. וכן פסקו האליה רבה (בסימן שכט סק"ח), ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן או"ח (סימן שכט סעיף ח). וכן דעת התפלאה בקונטרס אחרון לאבן העזר (סימן פא סעיף יב). וכן העלה הגאון הנצי"ב בספרו העמק שאלה פרשת ראה (סימן קמו אות ד). וכן פסק הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בערוך השלחן (סימן תכו). וראה עוד כזה בשו"ת משפט כהן (סימנים קמג—קמד). ובשו"ת היכל יצחק (חלק או"ח סימן לפ). ובשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד סימן קמה). ועוד.

על יסוד הדברים הנ"ל, דן הגאון רבי יצחק יעקב ווייס, ראב"ד העדה החרדית בירושלים, בספרו שו"ת מנחת יצחק חלק נ (סימן קג) לאסור לתרום כליה לחולה כליות שנשקפת לו סכנת, שהואיל וקיימת אפשרות של סכנה במעשה הניתוח של התורם הכריא, וכן יכול להיות שבעתיד יבוא התורם לידי סכנה כשחמרה לו אחת מכליותיו, ונמצא שהתורם מכניס עצמו לספק סכנה, וכן לא יעשה לדעת הרדב"ז וסיעתו. ע"כ. וכן העלה הגאון רבי אליעזר יהודה וולדינברג אב"ד ירושלים, בספרו שו"ת ציץ אליעזר חלק ט (סימן מה). על יסוד דברי הפוסקים הנ"ל, ועל סמך דברי הרופאים שאמרו לו שמעשה הוצאת כליה אחת מכליותיו של התורם כרוך בסכנת נפשות, לכן העלה שאין לעשות כן, אלא אם כן יחליט סגל של רופאים מומחים אתרי עיון מדוקדק שהדבר אינו כרוך בספק סכנת נפשות לתורם. וכולי האי ואולי. ע"כ. אולם באמת שנמסר לנו מפי רופאים מומחים ויראי שמים שדרגת הסיכון בהוצאת הכליה לאדם התורם, היא מועטת מאד, וכתשעים ותשעה אחוזים מהתורמים חוזרים לבריאותם התקינה. ולפי זה הרי כל מה שהסכימו הפוסקים הנ"ל שאסור להכניס עצמו בספק סכנה, זהו רק בספק השקול, מה שאין כן בנידון שלנו, שבודאי שמצוה היא לתרום כדי להציל את חברו ממות בטוח. תדע, שבשו"ת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם חלק ב (סימן ריח) כתב, שמה שפסק הרמב"ם (בפרק א מהלכות רוצח) שכל היכול להציל אדם מישראל מסכנה ולא הצילו עובר על מה שנאמר בתורה לא תעמוד על דם רעך, זהו גם כשיש קצת ספק סכנה למציל, כגון שרואה את חברו טובע בנהר, או ליסטים באים עליו, או

ציץ אליעזר
(חלק יו"ד
לשולח אליו

זפתים שלום

ג רשאי חבר
יל חי חברו,
ו בספק סכנה

ה. כדי להציל
כי מרן הבית
יימוניות בשם
יל את חברו
זוא בספק. וכן
'ת יאיר (סימן
מזיעא (סכ.).
חלק הדרושים
רמ"א השמיטו
'מב"ם והרא"ש
מהשלחן ערוך.
כתב במפורש
ודאי סכנה. וכן
גמו בספק סכנה
ספק שלו עדיף
ל חברך. ע"כ.
מיימוניות בשם
למי סוף פרק ה
ואפשר שהלכה
רו מודאי סכנה.
(סא). ובמסכת

חיה רעה באה עליו, שבכל אלו יש קצת ספק סכנה למי שבא להציל, ואף על פי כן חייב להציל, ודוקא בשביל ממון חבירו אין להכניס עצמו בספק סכנה כלל, אבל להציל נפש חבירו חייב להציל. וכן הוא בירושלמי. ע"כ. והרי הרדב"ז עצמו בתשובה חלק ג (סימן תרכה) הנ"ל כתב שהמתחמד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה הרי זה חסיד שומה, שספק שלו עדיף מודאי של חבירו. אלא ודאי שהוא מחלק בין ספק שקול, לבין קצת ספק סכנה כלשונו הנ"ל. וכן ביאר בעצמו בתשובתו בחלק ב (סימן ריח), שאם הספק של הסכנה נוטה אל הודאי סכנה, כלומר שעל פי הרוב ישנה סכנה, או אפילו בספק שקול של סכנה, אינו חייב למסור נפשו, ורק אם הספק של הסכנה נוטה אל ההצלה, אם לא הציל הרי זה עובר על לא תעמוד על דם רעך. עד כאן. וכן כתב בספר אגודת איזוב (בהשמטות שבמוף הספר). וכן פסק הערוך השלחן חו"מ (סימן תכו).

ולכן נראה שהעיקר להלכה שמותר וגם מצוה לתרום כליה אחת מכליותיו להצלת חייו של אדם מישראל השרוי בסכנה במחלת הכליות. וראויה מצוה זו להגן על התורם אלף המגן. ומכל מקום בודאי שיש לעשות זאת רק על ידי רופאים מומחים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והשי"ת ישלח דברו וירפא לכל חולי עמו ישראל, כאמור שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

סימן פה

שאלה: האם רשאי אדם מצד ההלכה לבטח את עצמו ביטוח חיים, או שמא יש לאמור, משום שנראה כאילו אין לו ביטחון בהקדוש ברוך הוא, שביכולתו להעשירו ולהשאיר אחריו ממון רב לפרנסת יורשיו ולרווחתם, כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט?

תשובה: בשוחר טוב (מזמור כג), שנינו, רבי אליעזר בן יעקב אומר, למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה. יכול יהא יושב ובטל? תלמוד לומר בכל אשר תעשה. אם עושה מתברך ואם אינו עושה אינו מתברך. ומבואר שעל האדם מוטלת חובת ההשתדלות לפרנסתו, אלא שעליו לבטוח בה', שעל ידי השתדלותו ימציא לו פרנסתו. ואמנם שנינו במשנה במסכת סוטה (מח): משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמנה, שנאמר הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מכני אדם, ומפרש בגמרא, אנשי אמנה אלו המאמינים בהקדוש ברוך הוא, כדתניא, רבי אליעזר הנדול אומר, מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה. אולם מבואר במהרש"א שם, שזוהי משנת חסידים, שמאמינים שהקדוש ברוך הוא זן ומפרנס לכל חי מקרני

ראמים עד ביצי כי גמר חסיד כ ע"ש. ומשמע שנ של אותו היום ולא יאמר כחי בפירושו למשלי בכל עניניו, ולא ידי עשה לי או ולא שימנע ממ מגונה, אלא ענ הצלחתו, וכמו הזה, וזכרת את תהלים (מזמור שום חשש איסו ועיין בתוספות שאסרו חכמים חייו, מכל מקו והכל הו כדי ו בשום משא ומו שמא ילמוד מן סעיף א'). ומשנ לה' להושיע בו ולתת עמהם, ו דייטש בשו"ת והביא סמך לז את בתו קטנה לקדש בנותינו ואם יש סיפק סיפק בידו, ות' ואמונה בהשי"ו בענין היתר ה ואני רגיל לפר זרועו ומן ה' י של בשר ודם ו כי הקדוש ברוך

68

יב הוא בדמי שכירותו, בין דר בו כל ז' כמכר, והבית מכור לו ימי שכירותו. וענת אונס, שהרי אין חיוב מצת דירתו כר לו ביתו לשגה, שאם יצא ידור לו הוא ופליג וס"ל שאין הורשים צריכים וע' במחנה אפרים (הל' שכירות סי' ה) המדרכי (פרק האומנים) בשם מהר"ם, צריך בעה"ב לשלם לו כל שכרו, משום בית, וכאשר חלה, מזול של בעה"ב גרם, שכירות ליומה ממכר הוא. וא"כ בשוכר ז' דירה, שהרי אין ריעותא בבית, ולא שוכר מה, הילכך פטור השוכר בטענת א' שכר הדירה. ע"ש.

הביא דברי הג"י בשם הרשב"א, וכתב, שעיקר ראת הרשב"א הוא מראמינן מכר הוא, והרי כתב התוס' שם ולא ועוד נ"ל שאפילו אי אמרינן שכירות צריכים לשלם, ש"ל שלכל יום ויום אם יש אונס בדבר והוא בענין שהיה לו המכר? וה"נ כיון שדעתא הוא דבעה"ב ז"ל בטל השכירות. ומיהו אם כבר קיבל צ' לחזיר, מכיון שכבר נתן לו שכר ז' יארע אונס. כמ"ש התוס' (ב"מ עט) אין הורשים צריכים לשלם אלא רק על ג' יל. אולם ון אמת שהתוס' ב"מ (טו): וס"ל דלא אמרינן שכירות ליומה ממכר תם "ממכר" מיהו, אבל בשאר מקומות ה הגמרא (פ"ו טו.) מהויה דתניא כון וזוהתיה על הכון, לא יאכלנה השוכר ז' לא קניא. ע"ש. אבל הרשב"א (ב"מ) אסיקנא דשכירות לא קניא, י"ל דביתו ז' קנייה היא לו להשתמש בה כל ימי (ע"ז טו.) דהא דאמרינן הכא דשכירות מרינן שכירות ליומה ממכר הוא, התם שיהא קנייה לשוכר כל ימי שכירותו, יא דדייה, ולא חייל עלה שעבודא כלא. פ"ק דעירובין) שכתב, בהמת עובים ז' עליה בשבת, שהשכירות קונה לו ז"ל טו): שכירות ליומה ממכר הוא, ואף לא קניא, מ"מ דיל הכא והכא לחומרא, הוא שלו וכו'. ע"ש. ולכאורה נראה י"א הג"ל. גם הגמ"א (סי' רטו סק"ג) י"א בשם הגאון אשרי (פ"ק דע"ז), : שאם שכר ישראל מעכ"ש בהמה, דשכירות קניא קצת וכו'. ע"ש. וע"ע יז). ע"ש. והמתנה אפרים הל' שכירות (עט.) השוכר ספינה וטבעה בנהר, דאי ו"ל הב לו ההוא חמרא ואנא מייחנא ז' דמי השכירות, כיון שהמשכיר יכול לקיים תנאו. וכ"כ הרי"ף והרמב"ם. ז"ל הר"ש חלקו על הרי"ף בזה, מ"מ וצריך לתת כל השכירות, ששכירות ראיתי בשו"ת צמח צדק מליבאוויטש

חלק חזו"מ סי' מה) שכתב, שהעיקר לדינא דכדברי הרשב"א שפסקו מן הבית יוסף (סוף סי' שיב). ע"ש. וע"פ לפי מ"ש הרמ"א והש"ך שאם הקדים ושיילם לו מראש, א"צ להחזיר, לכאורה גם כאן שכר הקדים ושיילם שכירות האולם, א"צ להחזיר לו כלום. אולם הגר"ש קלוגר בתכמת שלמה (בתו"מ סי' שלד) כתב, שבתשובה לחזו"מ העלה, שהו דוקא אם כבר דר בבית שעה אתה, אבל אם עדיין לא דר בו כלל, צריך להחזיר. ע"כ. אולם מאחר שמתשובת הרשב"א ח"ב (סי' שכח) לא משמע כן, וכ"כ בספר דברי משפט, הורתי לפרש ביניהם, ומכיון שבעל האלמות של "המרכי" מתחזק בכסף, ששולם לו מראש, יש להורות לו, שיחזיר שליש לאברך התובע, שיש לצרף ג"כ בזה מה שנהגו בעלי האולם, שנאותו יום שנשאר האולם פנוי, לא הוצרכו להביע ולסדר בו הכסאות של הקוראים, ולנקותו לאחר מכן. (וע"ע בתשובת מהר"ם ר"פ ס"ס שפת, ובשו"ת שם סק"ב בשם מהר"ם). וכן נעשה מעשה בהסכמת שני הצדדים. ושלוה על ישראל.

סימן יב

נשאלתי אודות חולה כליזת באופן רציני שנשקפת סכנה לחייו, האם רשאי חבר או קרוב משפחה לתרום לו ממנו כליה אחר מכליותיו להציל את חייו, או מכיון שיש קצת סכנה בזה לתרום, אין לו להכניס עצמו בספק סכנה אפילו על מנת להציל את חברו מודאי סכנה? **תשובה:** הנה בעצם הדבר אם רשאי אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, ישנה מחלוקת פוסקים בזה, כי זו לשון מרן הבית יוסף בחושן משפט סי' תכו): כתב בהגהות מיימוניות, ומה שכתב רבינו עובר על לא תעמוד על דם רעך, בירושלמי מסיק שאפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב. ע"כ. וג"ל שהטעם שהלה דאי והוא ספק. עכ"ל מרן. (וכן הוא בכסף משנה סוף פ"א מהלכות רצוח). והטמ"ע (שם סק"ב), כתב ע"ז, המחבר והרמ"א השמיטו דין זה, וי"ל שמכיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש הוטרד לא הביארו בפסקיהם, משה"ה שמיטתו גם הם. ע"כ. והנה כן במטא דהביא בספר איסור היתר (כלל נט דין טח). שאין לאדם להכניס עצמו בסכנה בשביל הצלת חברו ממתה ודאית. (ועיין בהגהות זר והב שם). ע"ש. ובשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' תרכה) כתב, שאלת ממני על מה שראית כתוב, שאם אמר לו השלטון לישראל אחד הנח לי לקצוץ לך אבר שאיך מת ממנו או אמית את ישראל חביבך. יש אומרים שחייב להניח לקצוץ לו אבר בשביל פקוח נפש של חברו וכו', וכתב ע"ז הרדב"ז, זו היא מדת חסידות, אבל לדין יש תשובה וכו', ותו, שמה ע"ז תחיתת האבר יצא ממנו דם הרבה וימות, ומאי חוית דמא דחבריה סומק טפי וכו', ואני ראיתי לאחד שסרסו את אונז שריעות דקות להוציא מהם דם, ויצא ממנו דם כל כך עד שמת, והרי התורה אמרה עין וכו', ואפ"ה אמרו חז"ל (ב"ק פד.) שהוה מנזן שאם לא כן שמא על ידי כך ימות, והתורה אמרה עין תחת עין, ולא עין ונפש תחת עין, הילכך אינו רואה טעם לדין זה, אלא מדת חסידות היא, ואם יש ספק סכנה נפשות בדבר הרי זה חסיד שוטה, דספיא דדייה עריף מודאי דחבריה. ע"כ. והנה מה שכתב השואל שראה כתוב וכו', כן הוא בפסקי מהר"ם ריקאנטי (סי' תע). וע' בהגהות מדרכי (סוף סנהדרין), שכתב בשם ערוגת הבשם, ואם אמר לו הנכיר קטע יד חביבך ואם לאו קטילנא לך, אמר ר"ב שמתוך לקטוע יד חביבך משום פקוח נפש שלו, וחייב לפרוע דמי ידו. ונראה שעל אבר אחד מחללין שבת, דבאבר אחד נמי איכא סכנה, כדאמרינן (בב"ק פד.), דלמא בהדי דעיר עיניה נפיק נשמתיה. ואע"ג דרובא לא מייחית באבר אחד, הא קי"ל אין הילכין בפקוח נפש אחר הרוב וכו'. ע"ש. ולכאורה שאני סכנה עין דשוורייני דעינא באובנתא דלבה תליא, וכמ"ש בע"ז (כה): וע' בתוס' סוכה (כו.). ובחזרושי הרש"ש שם. ובמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג (חזו"מ סי' כג אתא כט). ע"ש. וע' להגאון מהר"א משכיל לאיתן כספר גזל איתן (פכ"א מהלכות אישות ה"א), שהביא מה שכתב הבאר היטב (סי' קנו), שאם אמר לו השלטון הנח לי לקצוץ אבר מאיברך ואם לאו אמית את חביבך, שחייב להניח לו לקצוץ אבר. וכתב לחלוק ע"ז, והוכיח ממה שכתב הרמב"ם שם שאם המניקה מתאהה לאכול דברים שיסכנו את חייו הונק, צער גופה קודם. וכתב הרב המגיד שחייב קודמים, אלמא אפילו בשביל צער וחילי גופה שאינו מסוכן אמרינן חייך

קודמים, כל שכן שאינו חייב לקצוץ אבר מאיבריו להצלת חיי חבירו. עכ"ל. ולפמ"ש הגאון רבי דוד אפנהיים בשו"ת נשאל דוד (חאה"ע סי' ו), ש"ל שהרמב"ם מיייר בתארת מאכל שיש בה ספק סכנה, כהוא דכרובות (סא.), ומשה"ה אמרינן דחיה קודמין, אין רואה מזה נגד הריקאנטי והבאר היטב. וק"ק שלא זכר שר מדברי הרדב"ז שחלק בהדיא על הריקאנטי בזה כנ"ל. ובספר אור שמח (פ"ו מהלכות רצח ה"ח) כתב, וכן מה שראיתי מביאים בשם הרדב"ז שחייב לקצוץ אבר מאיבריו כדי להציל חברו ממתה, נ"ל שאינו כן, וקצת סעד לזה ממ"ש בסנהדרין (מד:), וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזיר אי אפשר וכו', וע' בפירוש"י שם, ואם איתא, היה להם לומר לעדים שיצטוו ידם הואיל והם מודים שעדות שקר העידו, ומכיון שנקטעה ידם קודם מיתה, לאחד גמר דין, פטור, דבעינן לקיים בו די העדים תהיה בו בראשונה להמית (סנהדרין מה:). א"ו שאינו מחייב לקטוע ידו להציל חברו מסכנה. וע' בסמ"ע (סי' תכו). ע"כ. והנה מה שכתב בשם הרדב"ז, ליתא, שאדברה הרדב"ז חלק ע"ז, וס"ל שאינו חייב לקצוץ אבר להציל חברו ממתה. והראה מסנהדרין (מד:): יש מקום לדחות לפמ"ש הפני משה בירושלמי (פ"ו דסנהדרין ה"ג) שהמעשה היה שהעידו עליו שהרג את הנפש, ומבואר בדברי הרמב"ם (פ"ד מהלכות סנהדרין ה"ח), שעל עוון רצחיה לא מהני נקטעה יד העדים, ובדי כל אדם להמיתו. ע"ש. אבל בתוספתא פ"ט דסנהדרין כ' שהיה יוצא לסיקל. וכן הוא בפירוש"י. ומ"מ י"ל שמאחר שנגמר דינו למיתה, ואין העדים יכולים לחזור בהם, שמכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אין לחייבם לקצוץ ידם כדי להצילו. והגאון יעב"ץ במגדל עוז (אכן בחזן אתא פג) הביא סברת הריקאנטי הנ"ל, והעיד שבאמת לא שמענו שיתחייב אדם מישראל שאינו רודף להציל באחד מאיבריו שלו את הנרדף הנתון בסכנה, ואדרבה היפך שמענו וכו', ונראה דרשות היא ומצוה ברידא. גם צ"ע בסכנת אבר שלפעמים יש בו סכנה לכל הגוף וכו'. ע"ש. וע"ע בפמ"ג או"ח (סי' שכת מש"ז סק"ו). ובשו"ת אמרי בינה או"ח (סי' יג סוף אתה ה). ובשו"ת אור גדול (סי' א דכ"ז ע"ד). ובשו"ת תפנית צבי (חזו"מ סי' יט אתא כו) והלאה.

ב) ומה שסיים הרדב"ז בתשובה הנ"ל, שהמכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חברו מודאי סכנה הרי זה חסיד שוטה, לכאורה יש לתמוה שלא זכר כלל מדברי הגמ"י בשם הירושלמי שחייב להכנס בספק סכנה להציל חברו מודאי סכנה. (ומצאתי בספר אמרי בינה חאה"מ סי' יג אתה ה שחמה בזה על הרדב"ז). ולכאורה המקור לדברי הגאון מיימוני, כמ"ש בשו"ת יד אליהו מלובלין (סי' מג דמ"ח סוף ע"ד), שהוא ע"פ הירושלמי (ספ"ח דתרומות): י' אמי איתנא כנספיסיפה שנתפס במקום סכנה. פני משנה). א"ר יונתן יכרד המת בסדרני, אמר ר"ש שן לקיש ער דאנא קטיל אנא מתקטיל, אנא אייול ומשויב ליה בחיילא. (פירוש הפני משה, או שאני הרג או שאני נהרג, אך ואצילני בכח). אול ופייסון ויהבון ליה". ולמד מכאן הגמ"י מעובדא דריש לקיש דהוי מעשה רב, שחייב להכנס בספק סכנה להציל חברו מודאי סכנה. ומיהו בתשובת יד אליהו שם כתב ע"ז, שיש לומר דר' יונתן פליג אריש לקיש וס"ל שאינו מחייב להכנס בספק סכנה עבורו, ואף ריש לקיש י"ל דעביד הכי ממדת חסידות ולא מצד הדין, ואפשר שר' אמי היה גדול מדיש לקיש וכשתוצול גדול במעלה מן המציל מותר להכניס עצמו בספק סכנה להצילו. ע"ש. ואף שהרדב"ז לא יסבור שיש בזה מדת חסידות כלל, וכמ"ש שנקרא חסיד שוטה, י"ל דס"ל כמו שסיים הד אליהו, שדוקא בסתם אדם אין להכנס בספק סכנה בעבורו, אבל באדם גדול כזה שפיד דמי, והיה רב אמי שנוכר בכבא בתרא (יא): כעא מיניה רב הונא מרב אמי, וכתבו התוס' שם, והא דאמרינן בגיטין (נט:): רב הונא קרי בכתיני, משום דאפילו ר' אמי ור' אסי כתיני חשיבי דארעא דישוראל מיכף הוה כייפי לרב הונא, י"ל דרבי אמי לחוד ורב אמי לחוד. ע"כ. ומה שאמר בכרכות (נג:): אמר רב אמי אמר ריש לקיש, צריך לומר רבי אמי. וכן הוא בתגינה (כד:). ובכמה דוכתי. וכידושלמי הג"ל צ"ל ר"ב אמי. ור"ק. וכיו"ב כתב בספר חסידים (סי' רצח), שנים שהיו יושבים ובקשו אויבים לחזוץ אחד מהם, אם אחד מהם תלמיד חכם והשני הדיוט, מצוה להדיוט לומר הרגוני במקומי, כגון ר' ראוהן בן איצטרובלי שניקש שיהרגוהו, ולא את רבי עקיבא, כי היו רבים צדיקים לר' עקיבא. ע"כ. ואפשר שהוא הדין לתלמיד חכם שגדול ממנו יש בזה מדת חסידות להצילו ולהכנס עכ"פ בספק סכנה. ואם נפשך לומר, י"ל שאף הרדב"ז

מורה שאם ע"פ הרוב יוכל להצילו, וגם את עצמו הצל יציל, מצוה חובה להצילו, וכמ"ש הרדב"ו עצמו בח"ב, בלשוטת הרמב"ם (סימן ריח), וא"כ יש לומר דבכה"ג מיירי הירושלמי, אבל בספק שקול, ספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה. וכן תירץ מהר"ם שיק בספרו על המצוות (מצוה רלח) דברי הירושלמי הג"ל. ע"ש. וא"כ אתי שפיר דברי הרדב"ו שלא הזכיר כלל דברי הירושלמי שלכאורה עומדים כנגדו. וגם הלום ראיתי להגאון הנצי"ב בספרו העמק שאלה (סי' קמו אות ר) שג"כ כתב שכונת הגמ"י בשם הירושלמי, לדברי הירושלמי ספ"ח הדרומות הג"ל, ודחה ג"כ ש"ל דריש לקיש עבדי הכי סמדת חסידות. ע"ש. אלא שתירוצו זה לא יגנה מזור ל' הרדב"ו דס"ל שהעושה כן ה"ו חסיד שוטה, ומזוורתא כדשונינן מעיקרא. ובעיקר דברי הירושלמי, לכאורה פירוש הפני משה אינו הולם כ"כ עם לשון הירושלמי, עד דאנא קטיל אנא מתקטיל, אלא יש לפרש הכוונה שאמר ריש לקיש עד שאני הורג בלסטים הללו, אני נהרג, כי כזה וכוה תאכל הורג, ולא הועלת כלום בהצלתו, אלא אני לוקח עמי חיל כבוד, ואו אתגבר עליהם ואצילנו מידם. ושור"י מ"ש בזה בספר כלי חמדה פרישת כי תצא (דקצ"ג ע"א), ובהגהות הגר"ח הלך על ספר המצוות (עמוד קעה). ע"ש. ודו"ק.

ג) וראיתי בשו"ת די אליהו מלובלין (סי' מג דמ"ח ע"ג), שכתב להביא ראיה שא"צ להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, מהגמ' בנדה (אא). הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דר' טרפון, אמרו ליה לטרמינן מר, אמר ליה היכי ניעביד, אי לא אסמרינכו חוו יתייכו, אסמרינכו, הא אמור רבנן האי לישנא בישא אע"ג דלקבלת לא מיבעי, למיחש ליה מיבעי, וילו אתון סמרו נפשייכו. וכתבו התוס', אסמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא וכו', פירש בקונטרס ושמן הרגתם ואמרו להצילכם, ובשאלות דרב אחאי גאון פירש, שמה הרגתם ואם אטמין אתכם חיבתם ראשי למלך, והיינו דאמרינן למיחש ליה מיבעי, שיש לחוש ללשה"ל להאמינו לגבי זה שיוודע שלא יבוא הפסד לא לו ולא לאחרים. ע"כ. (וכן הוא בתוספות הרא"ש שם). הרי שלא רצה לסכן עצמו עבורם, אע"פ שסתמא לא היה אצלו אלא ספק סכנה אם יודע הדבר למלכות, שיכול היה לטעון שלא ידע שירדג נפש, ואצלם היה דאי סכנה, ועכ"ל לא רצה להאמינם מספק. ובשו"ת בית יעקב (סי' קוז) הוציא פירוש התוס' מפשטו, ולא דק. ע"כ. ובספר אגדת אוהב דרושים (דף ג ע"ג), כיון מדעתו לראית הדי אליהו, מההיא דנדה (אא), וכתב שמכאן מוכח שהגמ' שלנו חולקת על הירושלמי בזה. (והביא דברי הסמ"ע סי' תכו הג"ל). ולכאורה היה מקום לדחות ששם היתה אפשרות להם להטמין עצמם במקום אחר, כמו שסיים ר' טרפון וילו אתון סמרו נפשייכו, ולא חשיב לגבייהו דאי סכנה. ושור"י באגדות אוהב שם (ד"ל"ח ע"ב) שהיה ידו שנית, והדגיש בזה, ודחה שמלשון הגמ' אי לא אסמרינכו חוו יתייכו, מוכח שלא יכלו להטמין עצמם במקום אחר אלא בדרך רוחקה מאוד, ובכל דאי סכנה יוכל להיות ריח והצלה ממקום אחר בדרך רוחקה. ע"כ. אולם עדיין יש לדחות ולומר שאף לאחר שיתבאר ר' טרפון, הרי היה חושש שיוודע למלכות, כמו שסיים ברבריו, נמצא שאף הצלתם בכך לא היתה ברורה, ומכיון שהיה ספק בהצלתם בכך, וספק ג"כ שהוא עצמו יוכנס בסכנה, וסכ"ל עלמא א"צ לסכן את עצמו, ולא אמרו אלא כשמכניס עצמו בספק סכנה להצלת חברו באופן דאי. (ומה שכתב בשו"ת חת יאיר (סימן קמו) להוכיח מנבא מציעא (כג). שאפילו בספק הצלה חייב להכניס עצמו בספק סכנה, אין דבריו מוכרחים. וע' להלן.)

אין להציל את הנרדף בנפשו של הרודף, שנמצא המציל מכניס עצמו בסכנה, אלא יצילנו שלא בנפשו של הרודף, ואם אי אפשר, יניחו, שאין דוחין נפש מפני נפש. וכתב ע"ז הטל אורות, שלכאורה יש לתמוה ממה שכתב הגהות מיימוני בשם הירושלמי, הובא בב"י (סי' תכו), שחייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חברו מודאי סכנה. (וכן הקשה בספר נשמת חיים אבלעפיא בדרשותיו דף ר"א). אך באמת לק"מ, דע"כ לא קאמר הירושלמי אלא כשהמציל נכנס בספק סכנה בלבד, אבל במקום סכנה וראית לא וכדעת הרדב"ו. [אמר המתבר, תימה שנעלם מעיני הבדולח מה שכתב הרדב"ו בתשובה ח"ג (סי' תרכה) הג"ל, שאפילו בספק סכנה הבא להתמיר ה"ו חסיד שוטה]. אלא דאכתי קשה מההיא עובדא דנדה (אא). והתוס' שם, שמשום ספק סכנה של ר' טרפון לא רצה להצילם מודאי סכנה. ויש לדחות כנ"ל שעכ"פ יכלו להציל נפשם ולהחבא, ולא הוי דאי סכנה. ומיהו אחר התבוננת יש לומר שהירושלמי מיירי בבא להציל איש הנתפס על לא חסם בכפיו, כדי שלא יישפך דם נקי, אבל בההיא דר"ש שעכ"פ יצא עליהם קול שרדגו נפש, ושמא יש בהם עון אשר חטא, משה"ה אף בספק סכנה פסור מלהציל ע"כ. (וסמך ליה ממה שכתב בספר חסידים סימן תרפ"ג: כתוב (משל) כת. יז): אדם עשוק ברם נפש עד בור יטס אל יתמכו בו, אם בודח רוצח אליך אל תקבלוה בין יהודי בין נכרי, כמעשה דר' טרפון בנדה. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"א סי' מג ח"ב סי' ט). ע"ש. וכן תירץ בהגהות זו וזה על הא"ח (כלל נט אות כא). וע' בשו"ת דברי ישכר (סי' קע דף קלא ע"ב) בד"ה אך. ע"ש. (וע' במנחת חינוך מצוה רלו שג"כ כתב שמהם שהשמיטו והפוסקים דברי הירושלמי ש"מ ולא סבירא ליה הכי. וכמ"ש הסמ"ע. וע"ש. וע"ע בערוך השלחן ח"מ (סי' תכו ס"ד) שג"כ כתב דמהש"ס ירדן מוכח דס"ל דלא בהירושלמי. ע"ש. וע' בשו"ת חסד יהושע (סי' כ). וי"ל ע"ז. ודו"ק.

ד) ותבט עיני להגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' קכט), שהביא ההיא דנדה (אא). לזכוחי מזה להיפך מהאחרונים הג"ל, שאלו ידע ר' טרפון בבירוד שהיתה עלילת שקר ודאי היה נוקק לאסמריניהו אע"ג דאי לא מסתייעא מילתא היה מסתכן ומחייב ראשו למלך. והוה כדברי הגמ"י בשם הירושלמי שחייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. ע"כ. ואין דבריו מתוודים, שנראה שאילו ידע בבירוד שהיתה עלילת שקר, מסתמא הוי יצאים וכאים בבית המשפט, כי גם איננה רחמי דינא ומלך במשפט יעמיד ארץ. ולחששא רוחקה שמה יטו את הדין ובהשפעתם יצאו חייבים, וגם הוא ענוש ייענש עונש מת על שהתביאם אצלו, וזו חששא רוחקה מאוד, ובכה"ג לכ"ע צריך להכניס עצמו בחשש כזה להציל את חברו מסכנה המרחפת על ראשו. תדע שהרי בשו"ת הרדב"ו ח"ב ב"לשוטת הרמב"ם (סי' ריח) כתב, מה שכתב הרמב"ם (והלכות רוצח פ"א ה"ג) כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך וכו', מיירי במי שיכול להציל להדיא בלא שיסתכן המציל כלל וכו', ולא זו בלבד אלא אפילו יש בו קצת ספק סכנה כגון שרואה אותו טובע בנהר או לסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו, שיש בכל אלו קצת ספק סכנה, אפ"ה חייב להציל, ואפילו לא יוכל להציל בגופו חייב להציל בממונו וכו', ודע שבכלל לא זה שלא יעמוד על הפסד ממון חברו, אלא שאינו חייב להכניס עצמו בספק סכנה בשביל ממון חברו, אבל להציל נפש חברו אפילו במקום ספק סכנה חייב להציל, והכי איתא בירושלמי. ע"כ. ולכאורה הרדב"ו מותר עצמו למה שכתב בח"ג (סי' תרכה) שהמכניס עצמו בספק סכנה להציל חברו מודאי סכנה, ה"ו חסיד שוטה. ובע"ז לומר שאף הרדב"ו מחלק בין ספק גמור של סכנה, לקצת ספק, וע"פ רוב הל"מ יש לו ודאי יציל ולא יאונה לו כל און, דבכה"ג מחזית איניש נפשיה לספיקא, וכמו שסיים עוד הרדב"ו ח"ב שם: "ומ"מ אם הספק סכנה טיה אל דודאי, או אפילו בספק מוכרע, אינו חייב לסכן נפשו, דמאי חזית דמא דחברך סימק טפי דילמא דמא ירדך סימק טפי, ורק אם הספק סכנה אינו מוכרע אלא נוטה אל ההצלה הוא לא יסתכן, ולא הציל, עבר על לא תעמוד על דם רעך". עכ"ל. וה"ו כמבואר. ובהו ניהא דס"ל לרדב"ו שאף הירושלמי לא אמר אלא כשע"פ רוב יוכל להציל בלא סכנה, (וכמ"ש לעיל), וממילא נדחת ראית הנצי"ב מההיא דנדה (אא). וכן ראיתי בספר אגרות אוהב שם, שכתב בפשיטתו שאילו ידע ר"ש שהם וכאים לא היה שום חשש סכנה לר"ש מהטנתם. ובסוף הספר בהשטמות מצא דברי הרדב"ו ח"ג (סי'

תרכה) דס"ל שאין צריך להכניס עצמו לנ סכנה, וסיים, ומ"מ צריך לשקול הענין ו לא, ולא לדקדק ביותר שמה יש סכנה, וכ ומקיים בעצמו כך (אפס כי לא יהיה כך א לשל כל אדם), סוף בא לירי כך, (כי לא רוא בוז"מ (סי' רסד). ע"כ. וכ"כ בערוך ו ומה ג"כ תשובה לראית הנצי"ב, שודאי בבירוד שהם וכאים, היה מחייב בעונש יוצאים בכל זאת חייבים ברין, ולכל היותר חובה על האדם לסבול צער כדי להציל תנ מצערי ליה ומגלי לן, אולי וטשו במערתו צער כדי שלא יהרג חברו בהגם. וע"א וכ"כ הנצי"ב עצמו בסוף דבריו, והביא שלפניו בשאלות דרב אחאי גאון ו יסתכן, אלא שיגרמו לו צער, אבל בספ התוס' והרא"ש י"ל שזה סמדת חסידות ו וכשיטתם בע"ז (כו): שגם ברין יעברו וא וכו'. ע"ש. וע"ע להלן על יתר דבריו). אתרים (דף קיב סוע

ה) עוד ראיתי בשו"ת די אליהו מלובלין בהירושלמי, ממה שאמרו בסו אחר חברו להורג שניתן להצילו בנפש והא להבי הוא דאמא, האי מבעיא ליה ל טובע בנהר או חיה גורדתו, או לטמין ת"ל לא תעמוד על דם רעך, ומשגי, ו סנלן, אתאי בקי"ו מנערה המאורסה, ומ לפוגמה אמרה תורה ואין מושיע לה הא להושיעה, ורדף אחר חברו להורג ע אבריתא דמנין לרואה חברו טובע בי רעך, והא מרתם נפקא אברת גופו מן מרתם והא אמינא ה"מ בנפשיה אבל י קמ"ל. ואם איתא לדברי הירושלמי טו בספק סכנה חייב, אלא דאי שאין צריך מפתיה דאית. עכ"ל. וכן הביא רא ע"ב. גם בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד י יקפי בשם הירושלמי שחייב להכניס מסכנה ודאית, והסמ"ע כתב שהפוסק להוכיח כן מסנהדרין עג. (כנ"ל), א הירושלמי. וכ"כ עוד המהר"ם שיק בח עה ע"א). ע"ש. וע"ע בהעמק שאלה (נ יג אות ה). ע"ש. אולם יש לדחות לפפ ד"ה גמרא וכו', וא"ת וכיון שמצוה י וכרייליפין בקי"ו מנערה המאורסה, למה פשיטא שהוא מצוה לטרוד בהצלת כ עליו, וי"ל דמקרא דניתן להצילו בנפש כשמש שהוא רוצה להורג, ובכה"ג: אלא לא יצילה, בזה הוא שמחייב לו מידי, משום הכי אתא קרא דלא תעמח וספיקא דחבריה, ומאי חזית דמא י להכניס עצמו בסכנה, ומשה"ה מקי"ו ולאנודי, שאף בספק סכנה לחברו ח ולעולם כשתבירו נמצא בודאי סכנה, וע' בשו"ת יוען אברהם (חח"ט סי' ו אות ה), ובספר ערוך לנו (סנהדרין סנהדרין שם. ודו"ק. נשור"י להגר"ו

שנגע בדבריו ת"ל. וע' בספר כלי חמה פרשת כי תצא (דף קצב ע"ב). וי"ל ע"ד הדוק.

והנה בגדרים (פ): תניא, מעין של בני העיר, חיינו חיי אחרים חיינו קדמין. (פרש"י, מעין של בני העיר שנמשך והולך לעיר אחרת, ואין בו אלא כדי שיפוק שחיית בני אותה עיר, והשות בין למתו שלא ילך לעיר אחרת ולרשותם ולכל חיתם, מאי חיתם והמים ברשותם חיייהם קדמין לחיי אחרים). כבישתן קודמת לכביסת אחרים. כבישתן חיי אחרים, חיי אחרים קדמין לכבישתן. ו' יוסי אמר כבישתן קודמת לחיי אחרים, מאי טעמא דר' יוסי, משום דאמר שמואל דעובדייתא דמנא מביאה לידי שעמם. (פירש"י, שגעון). ומפקינן לה מדכתיב ומגשריהם יהיו לבתתם ולרשותם ולכל חיתם, מאי חיתם, אילימא היה ממש, הא ק"ל היה בכלל בהמה, אלא כביסה דאיכא צערא דערובייתא. ע"כ. וכתב ע"ז בשאלתות דרב אבאי גאון (ס"פ ראה סימן קמז): "והלכתא כביסה דחיי חיתא, וחייתן חיי אחרים חיייתן קדמין לחיי אחרים". וכתב הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (שם את ד), שטעם דכתיב ושקט כ"י יוסי משום דשמואל קאי בוותיה, וקרא דייקי כותיה וכו', ולכאורה במאי קפלינן ת"ק ור' יוסי, ונראה דהוה דאי סכנת צמא של אחרים ברורה היא שימותו בצמא, משא"כ כבישתן אפשר שיבוא לידי סכנה, וכמה בני אדם אינם באים לידי שעמם בהעדר כביסה, אלא דמ"ם ספק סכנה הוא, וס"ל לת"ק שחייב להכנס בספק סכנה בשביל דאי סכנה של תבירו, וה' יוסי פליג ע"ז, והלכה כר' יוסי שאין להכנס בספק סכנה בשביל דאי פיקוח נפש של תבירו. ואף שבהנצי"ב כתב בשם הידורשמי שחייב להכנס בספק סכנה כדי להציל את תבירו מודאי סכנה, כבר כתבנו לעיל בסי' קכ"ט דהיא דר"ל בירושלמי (ספ"ח הגמרות), אינה אלא מפרטת הסיבות, אבל ה"א במילתא דמעין של בני העיר לא שייך להתחמס ולסכן קמנים דלא בני מחילה יגזרו אם אין הדין כן. עת"ד. ומשמע דס"ל מיהו שאמרו כבישתן חיי אחרים: כבישתן קודמת, מיירי שיש סכנה ממש לאחרים במניעת שחייתן ממעין זה, ואילו במניעת כביסה יש ספק סכנה. והנה בש"ע אר"ע (ס"פ ס"ב) איתא: "פסקו לה מוונות דראייה למניקת, והי היא מתאוה לאכול מאכלת אחרות, או לאכול יותר, יש סי שאמר שאין הבעל יכול לעכב מפני סכנת חולד, שצער גופה קודם. (כן הוא דעת הרמב"ם). ויש מי שאמר שיכול לעכב". וכתב ע"ז ההלכות ממוקק, קשה שאם לולד יש ספק סכנה ולה אין סכנה רק צער, מהיכא תיתי דמשום צערה תסכן חולד, ואם גם לה יש סכנה לא ידעתי מי שיהלוק ע"ז, ופשטא דחיייה קדמין. ע"כ. ומאי דפשיטא ליה להלכתא ממוקק שאין צערה וזהו סכנת אחרים, יסודות ברורי קודש, וכמ"ש הגמ"א (ס' קט) להוכיח כן מהדיא דשבת (לג): גבי רשב"י, אפר, נשים דעתן קלות דילמא מצערי להו ומגלי לן, אולי טשו במערותא. אלא דמדמינן חייב לסבול צער ועיני כרי שלא יהרג תבירו בחינם. (וכמ"ש ואל לעיל). הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (ס' קט את ד) כתב להוכיח כן ממה שאמרו בסנהדרין (עג). מנין לרואה את תבירו טובע בנהר וכו' שחייב להצילו, ת"ל לא תעמוד על דם רעך, והא מהתם נפקא השבחה לו לדבת השבת גופו, אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה אבל מיסרח ומיני אנורי אימא לא קמ"ל. ופירש"י, דלא תעמוד על דם רעך משמע לא תעמוד על עצמן אלא חודד על כל הצדדים שלא יאבד דם רעך. ומשמע שנכלל זה שחייב לסבול צער ולא יסתכן תבירו. (והנה על הגמ"א שדורוך להביא מפרוח לחמו, והרי הדין פשוט במקומו). ע"ש. אולם ראיתי להבית שמואל (ס"פ פ) משום צערה, כמ"ש בגדרים (פ): כבישתן קודמת לחיי אחרים, ואע"פ שאין במניעת כביסה אלא צער, מיהו דהוה ר' יוסי הוא דס"ל הכי, ורבנן פליגי עליה, וס"ל דחיי אחרים קדמין לכבישתן, וא"כ מ"ל לרמב"ם לפסוק כר' יוסי. ע"כ. ותימה, שאם באמת מניעת כביסה הוא צערא בעלמא, א"כ יתכן לומר לכבוד ר' יוסי דצערא אכרסם הנצי"ב ת"ל שצער גזרה אחרים. וכמו שהוכיחו במישור הגאון אכרסם הנצי"ב ת"ל שצער גזרה מפני סכנת אחרים. איבא דהגאון יעב"ץ נגדלו עז (אבן ברוך את עג) כתב, גם נראה שא"צ לסבול יסורין קשים ומרים להצלת תבירו מסכנה, דנגידא קשה מסחא, והנני שאין רשאים למסוד אור מהם ליסורין בעלילה אם אינו חייב, ואפילו אם הם נודעים אם לא יסרחו. ק"ו שאינו חייב למסוד עצמו ביד טים ליסורין בשביל הצלת תבירו מסכנה.

תרכה) דס"ל שאין צורך להכניס עצמו לספק סכנה להציל תבירו מודאי סכנה, וסיים, ומ"ם צריך לשקול הענין הישב אם יש בו ספק סכנה או לא, ולא לזקק ביותר שמה יש סכנה, וכמ"ש (בב"מ לג.) כל המדקדק ומקיים בעצמו כן (אפס כי לא יהיה בך אביון, שמכאן דרשו שלך קודם לשל כל אדם), סוף בא לדיך כן, (כי לא יחול אביון מקרב הארץ). וכן הוא גמ"מ (ס' רסד). ע"כ. וכ"כ בערוך השלחן ח"מ (ס"ט תכו). ע"ש. ומזה ג"כ תשובה לראית הנצי"ב, שדאי רועך מאד לומר שאף אם ידע בבירור שהם זכאים, היה מתחייב בעונש מיתה על שהטמינם, אם היו יוצאים בכל זאת חייבים בדין, ולכל היותר היו מצערים אותו בלבד, והרי חובה על האדם לסבול צער כדי להציל תבירו מודאי סכנה, וכמו שהוכיח במישור הגמ"א (ס' קט) מהדיא דשבת (לג): נשים דעתן קלות ודילמא מצערי להו ומגלי לן, אולי וטשו במערותא. (וע' אמרי בינה א"ח ס' יג את ה). צער כדי שלא יתג תבירו בתום. (וע' אמרי בינה א"ח ס' יג את ה). וכ"כ הנצי"ב עצמו בסוף דבריו, והביא דברי הגמ"א הנ"ל, והעיר עוד שלפנינו בשאלתות דרב אבאי גאון לא כתב שחייב ראשו למלך ויסתכן, אלא שיגרו לו צער, אבל בספק סכנה לא שמענו, וגם לדברי רמב"ם והרא"ש י"ל שזוה ממדת חסידות והרצוה להחמיר על עצמו ראשו, ותשיטתם בע"ז (כו): שגם בדין יעבור ואל יתג ראשו להחמיר על עצמו וכו'. ע"ש. (וע"ע להלן על יתר דבריו). וע' למחן החיד"א בספר דברים אחרים (דף קיב סעי' והלאה).

ה עור ראיתי בשו"ת יד אליהו מלובלין (ס' מג) שכתב להוכיח ולא כהידורשמי, ממה שאמרו בסנהדרין (עג). ת"ד מנין לרודף את תבירו ורודף שניתן להצילו בנפשו. ת"ל לא תעמוד על דם רעך, והא להכי הוא דאתא, האי מבעיא ליה לכדתניא, מנין לרואה את תבירו טובע בנהר או היה גורדו, או לטעים באים עליו שהוא חייב להציל, ת"ל לא תעמוד על דם רעך, ומשני, אה"כ, אלא ניתן להצילו בנפשו מנלו, איתאי בקי' מנערה המאורסה, ומה נערה המאורסה שלא בא אלא לפגמה אמרה תורה ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להשיעיה, ורודף את תבירו ורודף על אחת כמה וכמה. והדר פריך אברייתא דמנין לרואה תבירו טובע בים וכו', ת"ל לא תעמוד על דם רעך, והא מהתם נפקא אבדת גופו מנין ת"ל והשבוחו לו, ומשני, אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה אבל למיטרה ולמיני אנורי אימא לא קמ"ל. ואם איתא לדברי הידורשמי שפ"ל שאפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב, אלא דאי שאין צריך לסכן עצמו מספק להציל תבירו ממינה דראית. עת"ד. וכן הביא ראהו זו בספר אגודת אוזב (ד"ל"ח ע"ב). גם בשו"ת מרמ"ם שיק (חזו"ד ס' קנה), הביא מה שכתב הבית יוסף בשם הידורשמי שחייב להכניס עצמו לספק סכנה להציל תבירו ממינה דראית, והסמך כתב שהטוסקים על ס"ל הכי, וכתב, ויש לי להוכיח כן מסנהדרין עג. (בב"ל), אלא דאי דהש"ס רידן פליג על הידורשמי. וכ"כ עוד מהר"ם שיק בחיבורו על המצוות (מצוה רלח דף עה ע"א). ע"ש. וע"ע בהעמק שאלה (ס"ט קט), ובאמרי בינה א"ח (ס' יג את ה). ע"ש. אולם יש לדחות לפמ"ש בחידושי הר"ן (סנהדרין עג). ד"ה גמרא וכו', וא"ת וכיזן שמצוה להרוג הרודף כדי שיציל הנרדף, וכדלפינן בקי' מנערה המאורסה, למה לי קרא דלא תעמוד על דם רעך, פשיטא שהוא מצוה לטרות בהצלת מי שטובע בנהר או לטעים באים עליו, וי"ל דמקרא דניתן להצילו בנפשו לא שמעינן אלא במי שברור לו כשמש שהוא רוצה להרוג, וככה"ג במי שברור לו שהוא טובע בנהר אם לא יצילהו, בוה הוא שמחייב להצילו, אבל על ספק לא שמעינן מיד, משום הכי אתא קרא דלא תעמוד על דם רעך לומר שמצוה להצילו ולטרות בו אף על הספק. עכ"ל. (וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם ס' ריח). ולפ"ז כיון דקים לן דקרא דלא תעמוד על דם רעך מיירי בספק, ככה"ג אם יש ספק סכנה למציל, לא עדיף ספיקא ודייה מספיקא דחבריה, ומאי חית דדמא דחבריה סומק טפי וכו', ולכן א"צ להכניס עצמו בסכנה, ומש"ה מוקי לקרא דקמ"ל דאיבעי ליה למיטרה ולאגורי, שאף בספק סכנה להציל חייב להצילו גם ע"י מיטרה ואגורי, ולעולם כשחבירו נמצא בודאי סכנה, צריך לסכן עצמו מספק להצלתו. וע' בשו"ת וען אכרסם (חזו"ם ס' ב), ובספר אמרי בינה א"ח (ס' יג את ה), ובספר ערוך לנו (סנהדרין עג), ובחידושי הגבין שלמה על סנהדרין שם. ודו"ק. [שו"ד להג"ה הלך בספר המצות (עמוד קעה).

הרודף, שנמצא המציל מכניס עצמו של הרודף, ואם אי אפשר, ינחמו, צ"ח הטל ארוחה, שלכאורה יש לתמוה ושלמי, ורובא בבי" (ס' תכו), שחייב ציל תבירו מודאי סכנה. [וכן הקשה שותיו דף יא ע"א] אך באמת לק"מ, והמציל נכנס בספק סכנה בלבד, אבל רדב"ו. [אמר המחבר, תימה שבעולם ז' בתשובה ח"ג (ס' תרכה) הנ"ל, ה"ו חסיד שוטה]. אלא דאכתי קשה שם, שמשום ספק סכנה של ר' טרפין יש לדחות כב"ל שעכ"פ יכלו להציל נה. ומיהו אחר התבוננות יש לומר ו הנתפס על לא חכם בפניו. כדי שלא שע"פ יצא עליהם קול שהרגו נפש, וש"ה אף בספק סכנה פסור מלהציל. פר חסידי סימן תרפ"ג: כתוב (משלי בור ינוס אל יתמו בו, אם בורח רוצח כרי, כמעשה דר' טרפין נבדה. עכ"ל. סי' מג חז"ב ס' ט). ע"ש. וכך תי"ך נט את כה. וע' בשו"ת דברי ישכר : ע"ש. (וע' במנחת חינוך מצוה רלו קיום דברי הידורשמי ש"מ דלא סבירא וע"ע בערוך השלחן ח"מ (ס' תכו ס"ד) ז דס"ל דלא כהידורשמי. ע"ש). וע' (ס' כ). וי"ל ע"ד דו"ק. בהעמק שאלה (ס"ט קט), שהביא והיא זה להיפך מהאחרונים הנ"ל, שאילו ידע שקד דאי היה נוקק לאטמורינו אע"ג שכתב ומחייב ראשו למלך. וזה דברי זכנים עצמו בספק סכנה כדי להציל את דבריו ממוחלים, שנראה שאילו ידע אתמא היו יוצאים זכאים בבית המשפט, שפט יעמיד ארץ. ולחששא רחוקה שטא יביים, וגם הוא עובש יענש עונש מות שא רחוקה מאד, ונכונה לכו"ע צריך ל את תבירו מסכנה המרחפת על ראשו. בלשונות הרמב"ם (ס' ריח) כתב, מה פ"א הי"ג כל היכול להציל ולא הציל יך וכו', מיירי במי שיכול להציל להדיא לו או בלבד אלא אפילו יש בו קצת ספק בנהר או לטעים באים עליו או היה רעה . ספק סכנה, אפ"ה חייב להציל, ואפילו יל בממונו וכו', דע שנכלל לאו זה שלא לא שאינו חייב להכניס עצמו בספק סכנה יל נפש תבירו אפילו במקום ספק סכנה למי. ע"כ. והכאורה הרדב"ז מותר עצמו זהמכניס עצמו בספק סכנה להציל תבירו ובע"כ לומר שאף הרדב"ז מחלק בין ספק ע"פ רוב השג ישיג והצל יציל ולא יאונה יניש נפשיה לספיקא, וכמו שסיים עוד ופק סכנה נוטה אל הדאי, או אפילו בספק דמאי חות דמא דרובך סומק טפי דילמא הספק סכנה אינו מוכרע אלא נוטה אל ציל, עבר על לא תעמוד על דם רעך. ו דס"ל לרדב"ז שאף הידורשמי לא אמר בלא סכנה, (וכמ"ש לעיל), וממילא נדחת (א). וכן ראיתי בספר אגודת אוזב שם י"ש שהם זכאים לא היה שום חשש סכנה בהשטמת מצא דברי הרדב"ז ח"ג (ס')

71

ע"כ. וקשה מההיא דשבת (לג): דמשמע שהיו חייבים לסבול צער להצלה מסכנה. וי"ל שכוונת הגאון יעב"ץ שאם כבר נתפס למלכות ונמצא בסכנה, אין חיוב לחבירו לטוסר עצמו במקום ועשה ליסורין קשים להצלת חבירו, אבל כאן הרי ר' שמעון נחא מהשלשונות, ומאליהן יתפסו את אשור, וע"י יסורין תגלה מקום מחבואו של ר"ש ותביאנו לסכנה. וזה אסור אף להגאון יעב"ץ. וע' באמרי בינה או"ח (סי' יג אות ה). ודו"ק. ואולי דס"ל להב"ש הנ"ל לחלק דראני היהא דשבת שע"י שתאמר מקום הימצאו של ר"ש שנידון למיתה, עקימת שפתים היו מעשה בכה"ג. (ועיי' בתוס' בבא מציעא צ: בד"ה ר' יוחנן). ולכן יש חיוב לסבול יסורים קשים ולא לגלות. אבל כאן שמונעים המים מאחרים ע"י עשיית סכר, או בהפעלת המים ע"י הכביסה, חשיב גרמא ושב ואל תעשה. (ומה שסיים הבית שמואל דמ"ל לרמב"ם לפסוק כ"ו יוסי, לק"מ, דהא קמ" דהשאלות פוסק כ"ו יוסי, ובאמת שהמ"ג (עשין עד, דף מו ע"ד) כתב, שהרמב"ם היה גורם בעידובין (מו): הלכה כ"ו יוסי מחבירו. ע"ש. וכן הוא בתוס' תענית (כה). שהלכה כ"ו יוסי מחבירו. וכן גירסת הראשונה במגילה (סי' תקעט), והאור זרוע ח"א (סימן שצ). וע' בספר יעיר און (מעה ה אות מד), ובספר נחל איתן (פ"א מהלכות אישות ה"א), ובספר עמודי אש (סי' ד כלל יב), וביתר בעלי הכללים. ומ"מ מדרשין להאי מילתא מוכתבים ולכל חיתם, מוכח דחיותם ממש היא, משום דערבוביותא מייתי לשעמטם, וכספק סכנה דמי. וכ"מ מדברי השאלות, וכמ"ש ג"כ הנצי"ב שם. ואין זה ענין לסתם צער בעלמא. ונראה שלזה נתכוון הבית מאיר באה"ע שם שהעיר על הב"ש שלפי המסקנא בנ"מ כנדרים אין דבריו מוכרחים אף לר' יוסי. ע"כ. ומצאתי להגאון הפלאה כקונטרס אחרון (סי' פ ס"ב) שכתב על דברי הב"ש, ולפע"ד התם לא מיירי באופן שיש סכנה לבני העיר האחרת, אלא שיכולים הם להביא מים מעיר אחרת ע"י טורח גדול, או שילכו משם. תדע, שא"כ אשו נימא דאף בודאי סכנה בכניסתן קודמת לחיי אחרים, והא לא מסתבר כלל, ותו דהא קי"ל ספק סכנה דאחרים דוחה שבת ויה"כ, ואילו צערא דידהא לא היתיד אלא בשבת דרבנן, וביתר ביבמות (קד). ותו דבגרושה מניקה קי"ל בכתובות (ס). שאם יש חשש סכנה כגון שהתינוק מכירה, כופה ומניקתה, והייבת לצער עצמה ולהניקו. וגדולה מזו כתב הב"ש ח"מ (סי' תכו), מהגמ"י בשם הירושלמי, שחייב להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו מודאי סכנה, ונהי דהפוסקים המפורסמים והש"ע השמישו דין זה, וכמו שהעיר הסמ"ע, מ"מ במקום צער בלבד בודאי סכנה עדיפא. ע"כ. וכיו"ב כתב התפארת ישראל (בפ"ק דפאה משנה א), דהא דאמינין בנדרים (פ): כביסתן קודמת לחיי אחרים, לא מיירי במקום סכנה שאם לא ישתו ימות, אלא רק שיצטערו הרבה בצמא. וע' ב"י ח"מ סי' תכו. עכת"ד. וב"כ כיד"ב בשו"ת אגרות משה (הי"ד סימן קמה דף רפח ע"א). ע"ש. ואפשר שגם הרמב"ם שכתב שאין הבעל יכול לעכב בידה מפני סכנת הולד, שצער גופה קודם, לא מיירי מסכנה ממש של הולד, אלא סכנת חולי בעלמא, וכעין מ"ש ר"ת בתגמ"י (פ"ב מהלכות שביעת עשור אות ה), ובאור זרוע הגדול ח"ב (סי' רפ). ע"ש. וע"ע בשו"ת הגר"ע"א (סי' ס דל"ו ג) שכתב כיו"ב: "שאין כוונת הר"ש שם דאשכ"ח סכנה ממש או אפילו ספק סכנה, אלא שיש כאן צער רב ואפשר שע"י צד הדיוקא אתח מני אלף תצמח מזה סכנה, שאע"פ שאין אנו דנים כעת בכלל סכנה או אפילו ספק סכנה, מ"מ כיון שיש צד אפשרות לבוא לזה נקרא בלשון סכנה. וכיו"ב בשבת (מה). כדאי ר"ש לסמוך עליו כשעת הדחק, ופירש"י, סכנה. והרי אפילו בספק סכנה גם איסור תורה נדחה ומה צריך לסמוך אדר"ש, א"ו שאין כאן גדר ספק סכנה להתייר איסור בשביל זה, ורק מכיון שיש המתעפות סכנה על צד הדיוקא, מקרי שעת הדחק וסמכין אדר"ש". עכת"ד. אי נמי י"ל כמו שכתב הגאון ר' דוד אופנהיים בשו"ת נשאל דוד (חאה"ע סי' ו ד"ג ע"ב) שהרמב"ם מוכר שמושו צערא דידה מותר לה לאכול אשר תאה נפשה, וכההיא דנדרים (פ): כביסתן קודמת לחיי אחרים, ואם נפשך לומר שאני התם דאיכא חשש סכנה, כדמסיק הש"ס, דה"ש משום דערבוביותא דמאני מתאי לדי שעמטיותא, אי משום הא לא איירא: שאף צער תאות מאכל איתאי לדי סכנה, כדמארינן אדר"ש". עכת"ד. אי נמי י"ל כמו רב כהנא ואייטו ליה גרגלידי ולפתא בלחא (וחיובת לפת בחומץ). ואי לא דיהיב לי אמתכני, ומייתי התם עובדי טובא בכה"ג. וכן ביזמא (פ). ועל כרחק צריך לומר כן מדברי הרמב"ם, שא"כ תקשה קושית

החלקת מוזקק באה"ע (סי' פ). עכת"ד. וע"ע במרכבת המשנה (פ"א מהלכות אישות ה"א). וע' בתפארת ישראל (סוף יומא) שכתב, שמה שאמר עולא (בנדרים כב). ופרע לו בית השחיטה, כדי להציל עצמו, אע"ג דאיכא חיי שעה לאחר שנשחט חבירו, משום דבגרום סכנה קי"ל כ"ו יוסי (בנדרים פ): דכביסתן קודמת לחיי אחרים. וכן הוא דעת הר"ף והרמב"ם שהשמיטו מ"ש הירושלמי שצריך להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, וכמו שהעיר הסמ"ע ח"מ (סי' תכו). ואף ש"ל שאני היהא דר' יוסי שהכביסה הגורם שלה הוי רק מניעה שלא יתן מים לחבירו, ואילו כאן ע"י אמירתו הרי הוא מקצר חייו ע"י מעשה, אפ"ה בחיי שעה לא דייקנין כולי האי. וע' תוס' ע"ו (כו:). עכת"ד. ואף בההיא דאה"ע (סי' פ ס"ב) הוי רק גורם סכנה כמ"ש הבית מאיר. וע"ע בגרוה"ד ורוב על תאו"ה (כלל נט אות כא) שהביא ג"כ ראה מדר' יוסי (בנדרים פ): שאע"פ שאין סכנת השעמום נחשבת לסכנה ברורה, ואילו לגבי האחרים יש סכנה ברורה, מ"מ אין להם ליכנס לספק סכנה עבוד חביריהם, ואף רבנן לא פליגי אדר' יוסי אלא משום דס"ל שאין בכיבוט חיי נפש כלל, כמ"ש הר"ן שם. עכת"ד. ולא זכר שר מדברי ההפלאה הנ"ל דבההיא דנדרים מיירי דליכא סכנה ממש, אלא יכולים להשיג מים ע"י שירחא יתירה, או שילכו משם. ומצאתי תנא דמסייע ליה לההפלאה הוא רבינו יהודה בר קלנימוס משפירא (רבו של הרוקח), בספר יוסי תנאים ואמוראים (עמוד לד), שהביא המחלוקת של ר' יוסי ורבנן בנדרים (פ): וכתב, דמיירי דאפשר לבני העיר האחרת ע"י טורח להסתפק ממעין אחר, או שהם ילכו למקום אחר, דהא לר' יוסי אילו שנים מהלכים במדבר וביד אחד מהם הבית מלאה מים, ואם ישתו שניהם יחיו ויגיעו ליישוב, ואם יכבס בהם לא יספיקו לשתיה לשני, מי לא מדי ר' יוסי שמוטב שישתו שניהם ויחיו, ולא יראה במיתת חבירו, מפני תענוג הכביסה שלו, והא דאי שבכל מקום שיש פיקוח נפש כבוד, צריך להשתדל להציל אפילו ע"י טורח ועיני, אם אי אפשר להציל בענין אחר, שכיון שניתן אפילו ע"י טורח ויעני, ואם אי אפשר להציל בענין עצמו בשביל פקוח נפש, ולפ"מ צערא אגרא. עכת"ד. ומעתה אין ספק שום הכחה נגד הגמ"י בשם הירושלמי, ודלא כהגאון הנצי"ב דהעמיה שמפרשים הגמ"י בנדרים שכנת נפשות של אחרים ממש. וכ"כ ג"כ בשו"ת בית שלמה (ח"ב מ"ד סי' ס"ט). וע' בהערת בן המתבר שם. דו"ק. (ועיי' היטב בגול איתן פכ"א מהלכות אישות ה"א. וי"ל ע"ד. ודו"ק.) [וע' בספר שבט מיהודה (עמוד כ), ובשו"ת חמדת צבי (הי"ד סי' יט אות כז) ש"כ להביא ראה בנדרים (פ): מדרבנן דר' יוסי שצער גדול נדחה מפני סכנה. וי"ל ע"ד. ואכמ"ל.]

ו) ועוד יש לאלוה מלך מההיא דתנא בבבא מציעא (סב). שנים שהיו מהלכין בדרך אחד וביד אחד קיתון של מים, אם שותים שניהם מתים, ואם שותה אחד מהם מגיע ליישוב, דרש בן פטורא, מוטב שישתו שניהם וימותו ולא יראה אחד מהם במיתתו של חבירו, עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חבריך. ובשו"ת חת יאיר (סי' קמו) הביא מה שכתב מרן הכסף משנה (ספ"א מהלכות רוצח) בשם הירושלמי שחייב להכנס בספק סכנה להציל נפש חבירו מודאי סכנה, וכתב ע"ו, וה"ו משמע מהש"ס שלנו כבבא מציעא (סב). דמשמע התם דדוקא באופן שאם ישתו שניהם ימותו בודאי. משא"כ בספק יש לומר ישתו שניהם, ולא ישתה הוא לבדו וימות חבירו ודאי, וא"כ מוכח שחייב להכנס בספק סכנה אפילו בספק הצלה. וצ"ע. ע"כ. ובשו"ת יד אליהו מלובלין (סי' מג דמ"ט ע"ב) הביא דברי התוה יאיר, וכתב, ולעני"ד נראה דהתם איירי בספק, ר"ל שקרוב הדבר שלא יספיק לשניהם, ועכ"ו ס"ל לכן פטורא שישתו שניהם ויכנס בספק סכנה, ולא יראה את חבירו מת ודאי. וע"ו חלק ר"ע דאף בכה"ג חייך קודמין, דהיינו שיהיה בודאי אע"פ שחבירו ימות, משום שחייך קודמין. עש"ב. וכיו"ב כתב הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' קמו) שמהלוקת בן פטורא ור' עקיבא מיירי שאם ישתו שניהם, יחיו עכ"פ יום או יומים גם שניהם, ואולי ניתנים יודעו להם מים. משא"כ אם לא יתן לחבירו הרי ימות בודאי בצמא, ובא ר"ע ולימד שאף בזה וחי אחיך עמך חייך קודמין, כלומר שספק חיותו ג"כ קודמין, כמ"ש ביזמא (פה): וחי בהם ולא שימת בהם, ורד"ש מוכח שאפילו ספק סכנת נפשות דוחה כל המצוות, והחי ולפקח, וה"ו הכא וחי אחיך עמך, חייך קודמין, פירוש, ודאי דחייך

קודמין. וידוע שהלכה כר' עקיבא. וכן הו' וכן פסק המאירי ב"מ שם, וכן באור זרוע משפט כהן סי' קמד. ודו"ק. וא"כ מכאן לו בשביל ודאי פק"נ של חבירו. ע"כ. וע' המצוות (מצוה רלה) ובתשובותיו (הי"ד) יהודה בר קלנימוס משפירא בספר יוסי שהביא המגיא דב"מ הנ"ל, וכתב, ונראה שניהם בספק, שבדאי אין במדבר מים לו שכיון שאם לא ישתה את חבירו בודאי י על דם רען, וצריך כל אחד מיראד לו אפילו אם הוא ממוכן בספק, ושלא יעז במקום שיש ביד אחד קיתון של מים וע"י מים, מדה בן פטורא שאין קודמין על לטרות, וכמ"ש כיו"ב בנדרים (פ): לר' יוסי אחרים, ומיירי בכה"ג שהאחרים יכולים ע"ש. ויש לצדד במ"ש שרק ע"י נס' אפשרות אחרת ע"פ הטבע, וזה כמ"ש איש י"ד (סי' סט אות ב) הסביר ששעם שעה לשניהם, שאם ישתו שניהם יחיו חי שעה מפקחים את הגל, ולכן אין חי חבירו, ואע"פ שמסכנין חי שעה בשו שאמרנו בע"ז (כו:), הכא שאני ששניהם וישתה יחיה חי עולם, ובא לבכר עצב ומכוין שיש חי שעה לשניהם אינו צורך עקיבא סבר דמשום חייך קודמין פטור ע"כ. וכיו"ב כתב בתפארת ישראל ו) שאלה (סי' סקמו). אבל בשו"ת יד אלי טעם זה. ע"ש. (ומה שסיים החו"א, ש מימיו, והי כגול נפשו של חבירו, ש בממונו של חבירו, וע' תוס' ב"ק ס: ד חו"מ סי' ו אות ב), כאן הרי כבר הוכ לסוין לדברי השטה מקובצת (כ"מ סב. ושתה, וחבירו מת על ידו, חייב מיתו דרייה טמק טפי. הרמ"ך. ע"ש. וע"י ע"ש. ודו"ק.) וע' בשו"ת אגרות משו מיהדה (ע)

ח) ואנכי הוואה להגאון מהר"ח ד בדרשותיו (דף יא ע"א): ח"מ (סי' תכו) ע"פ הירושלמי שחי להציל חבירו מודאי סכנה, ותמה מזו תכה את יח, שאין מצוה להציל הת סכנה למציל, אבל אם יש ספק סכנה הב"י בשם הירושלמי, ושוב כתב ש: סכנה להציל נוטה אל הדאי פטור לו הנ"ל. (ובאמת שהרד"ב ס"ל דאף ב על עצמו להציל מודאי סכנה והי"ל סכנה ויכול להציל שפיר דמי. וצ" ואסתר, שמדרכי ביקש שאסתר תכ עצמה בספק סכנה להציל את ישראל אסתר, דיע כאן לא אמרו אלא כס הדאי שהי הנכנס למלך שלא כז וכו שר מדברי הסמ"ע שהפוסקים סכנה (שקול) פטור להציל חבירו מ האיסור והיתר (כלל נט דין לח). ו האיסור והיתר הנ"ל, וכתב שמכאן הירושלמי, וסיעתא להש"ע שם הגר"ו או"ח (סי' שכט ס"ח). ע' שלהצלת כל ישראל פשיטא שהיו בודאי סכנה מצוה איכא, שאפילו מצוה למסור נפשו עלי, אפילו ב

72

עכ"ל. ויע' במרכבת המשנה (פי"א ארת ישראל (סוף יומא) שכתב, שמה ! לו בית השמיטה, כדי להציל עצמו, שחט הנידו, משום דכרגם סכנה קי"ל דמת לחיי אחרים. וכן הוא דעת הר"ף ל"מ שצריך להכניס עצמו בספק סכנה כמו שהעיר הסמ"ע חו"מ (סי' תכו). ואף ימה הגרם שלה היא רק מניעה שלא יתן ירתו היא הא מקצר חייו ע"י מעשה, הא. ויע' תוס' ע"ו (כו:). עכ"ל. ואף יק גרם סכנה כמ"ש הבית מאיר. וע"י ט אות בא) שוביא ג"כ ראה מר"י ויע' השעמוס נחשבת לסכנה ברורה, ואילו מ"מ אין להם ליכנס לספק סכנה עבור ד' יום אלא משום דס"ל שאין כביבוס עכ"ל. ולא זכר שר מדברי הגפלאה א: סכנה ממש, אלא יכולים להשיג מים ומצואני תנא דמסייע ליה להפלאה זשפירא (רבו של הרוקח), בספר יחסי ביא המחלוקת של ר' יוסי ורבנן בגדלים בני העיר הארת ע"י טורח ההתפק אחר, דהא ל"י יוסי אילו שנים מהלכים א"ה מים, ואם ישנו שניהם יחיו ויגיעו ייק לשתיה לשני, מי לא מודי ר' יוסי לא יראה במיתת חבירו, מפני תענוג מקום שיש פיקוח נפש ברוב, צריך זה ועיני, אם אי אפשר להציל בענין בשביל פיקוח נפש, עכ"ל. ומעתה אין מכאן דרשמי, ודלא כהגאון הנצי"ב ודעמיה ו נפשות של אחרים ממש. וכ"כ ג"כ ס"ס צט). וע' בהערת בן המחבר שם. פכ"א מהלכות אישות א"ה. וי"ל ע"י. (עמוד כ), ובשו"ת סמ"ת צבי (חיד"ד ה מגדלים (פ: מדרבנן ר' יוסי שצער כנה. וי"ל ע"י. ואכמ"ל).

והנ"ל בבבא מציעא (סכ. א) שנים שהיו ר מהם קיתונו של מים, אם שותים שניהם ע' ליישוב, דרש בן פטורא, מוטב שישונו מרם במיתתו של חבירו, עד שבא ר' חייך קודמים לחיי חברך. ובשו"ת חות מרן הבכ"י משנה (ספ"א מהלכות רוצח) בספק סכנה להציל נפש חבירו מודאי הש"ס שלנו בבבא מציעא (סכ. א) דמשמע שניהם ימותו בודאי. משא"כ בספק יש זא לכרו וימות חבירו ודאי, וא"כ מוכח א' בספק הצלה. וצ"ע. ע"כ. ובשו"ת יד ע"ב הביא דברי החות יאיר, וכתב, ספק, ר"ל שקרוב הדבר שלא יספיק שישונו שניהם ויכנס בספק סכנה, ולא ו חולק ר"ע דאף ככה"ג חייך קודמין, ידו ימות, משום שחייך קודמין. ע"כ. ולה (ס"ס קמז) שמחלוקת בן פטורא ור' א, יחיו עכ"פ יום או יומים גם שניהם, שאף בזה וחי אחיך עמך חייך קודמין, כמ"ש ביומא (פה:). וחי בהם ולא שימת ק סכנת נפשות דוחה כל המצוות, דחי ין לידי סכנה, וכמו שכתבו התוס' בד"ה וסך, חייך קודמין, פירוש, ודאי חייך

קודמין. וידוע שהלכה כר' עקיבא. וכן תובא בהר"ף והרא"ש ב"מ שם, וכן פסק הגאונים ב"מ שם, וכן באור רוע הגדול ב"מ שם. וע' בשו"ת משפט כהן סי' קמז. ודו"ק). וא"כ מכאן למדנו שאין להכנס לחשש סכנה בשביל דאי פק"נ של חבירו. ע"כ. וע"ע בחידושי המהר"ם שיק על המצוות (מצוה רלח) ובתשובותיו (חיד"ד סימן קנה). ע"ש. וע' לרבינו יודה בר כלונימוס משפירא בספר יחסי תנאים ואמוראים (עמוד לג) שהביא הסוגיא דב"מ הנ"ל, וכתב, ונראה לפרש שמפני שמהלכין בדרך שניהם בספק, שבודאי אין במדבר מים לטרוח ולהביא, וס"ל לבן פטורא שכיון שאם לא יטקה את חבירו בודאי ימות לעיניו, ונאמר לא תעמוד על דם רעך, וצריך כל אחד מישראל להציל את חבירו מחיה ומלמסטים אפילו אם הוא מסוכן בספק, ושמו ייעשה נס ויודענו להם מים. אבל במקום שיש ביד אחד יחזונו כל מים וע"י טורח גדול שיטרח חבירו ימצא מים, מודה בן פטורא שאין וכתב על זה להחיותו כיון שאפשר לו לטרוח, וכמ"ש ביו"ב בגדלים (פ:). לר' יוסי דכביתו קודמת לחייתו של אחרים, ומידי ככה"ג שהאחרים יכולים לטרוח ולהביא מים להחיותם. ע"ש. ויש לצדד במ"ש שרק ע"י נס יודענו להם מים, משמע שאין אפשרות אחרת ע"פ הטבע, וזה כמ"ש החות יאיר הנ"ל. וצ"ע. ובחזון איש יו"ד (סי' סט אות ב) הסביר שטעמו של בן פטורא משום שיש חיי שעה לשניהם, שאם ישנו שניהם יחיו חיי שעה, וקי"ל ביומא (פה:). שעל חיי שעה מפקחים את הגל, ולכן אין חיי עולם שלו דוחים חיי שעה של חבירו, ואע"פ שמסכנין חיי שעה בשביל ספק הצלת חיי עולם, כמו שאמרנו בע"ו (כו:). והא שאני שניהם שרים בוכיית חיי עולם, וכל אחד שישתה יחיה חיי עולם, וכן לבבר עצמו על חבירו משום שהמים שלו, ומכיון שיש חיי שעה לשניהם אינו יכול לזכות במה שהמים שלו, ור' עקיבא סבר דמשום חייך קודמין פטור הוא מהצלת חיי שעה של חבירו. ע"כ. וכיו"ב כתב בתפארת ישראל (פ"ק דפאה מ"א). וע"ע בהעמק שאלה (ס"ס קמו). אבל בשו"ת יד אליהו מלובלין (סי' מג) כתב לדחות סתם זה. ע"ש. (ומה שסיים החו"א, שאין חבירו רשאי לגדול ממנו מימיו, והוי כגדול נפשו של חבירו, שאע"פ שאדם רשאי להציל עצמו בממונו של חבירו, וע' תוס' ב"ק ס: ד"ה מוה, ובשו"ת יביע אומר ח"ד החו"ט סי' ו אות ב), כאן הרי כבר הוכרע הדין חייך קודמין. ע"כ. ובה לכיון לדברי השטה מקובצת (ב"מ סכ. א) וזו לשונו: ואם חסף ממנו המים ושחה, וחבירו מת על ידו, חייב מיתה בדני שמים, דמאי חזית דדמא דדידה טומק טפי. הרמ"ך. ע"ש. וע"ע בשו"ת אה"עור ח"ב (ס"ס טו). ע"ש. ודו"ק). וע' בשו"ת אגרות משה (חיד"ד סימן קמה). ובספר שבט מיוחד (עמוד יז).

(סימן תרצ"ח), כל שכן להצלת כל ישראל ממש, ובתוכם גדולי הדור, חגי זכריה ומלאכי עזרא נזמיה דניאל המ"ו ומרכיזי וסיעתם. וכבר אמרו חז"ל (בבא בתרא י:). הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, ופירש"י, הרוגי לוד פפוס ולוליינוס אחים שוראים טורייטס הרשע ע"י גורה שנגזרה על ישראל להשמיד על שנמצאת בת המלך הרגה, ותשדו את ישראל עליה, ועמדו אחים אלו ואמרו מה לכם על ישראל אלו הרגנוה. ע"ש. (אלא שי"ל דבלא"ה הם היו בכלל הגזרה, וכמו שחילק כיו"ב רש"י סנהדרין עב: ד"ה יצא ראשו, וא"ת שבע בן בכירי וכו'. ע"ש. ואמרו היתה סכנה שמכיון שהיא מבחין ואינה בכלל הגזרה פטורה היא מהציל, ולכן אמר לה מרדכי אל תרמי בנפשך במלמט בית המלך מכל היהודים. ואכמ"ל). וכ"כ בהגהות זו והב (כלל גט אות כא) ראה ראה להגמ"י בשם הירושלמי מאמרו שנכנסה אל המלך בספק סכנה, שהצלת רבים שאני, ואדרכה ממה שלא רצתה מתחילה להכניס עצמה בספק סכנה, משמע להפוך, כמו שפירש רש"י באסתר, עד שאמר לה מרדכי שבלאו הכי גם היא בסכנה. ע"ש. וע"ע בספר לא אורות בדרשותיו (דף יז ע"ד רמ"ה וד"ה יצא נאור שמח פ"ו) מהלכות רוצח ה"ח) על מה שכתב הרמב"ם שם, הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם עד מות הכהן הגדול. ואם יצא תחיל עצמו למיתה. ע"כ. וכתב ע"י האור שמה, הסיף רבינו טעם למה אינו יוצא הלא פק"נ דחה כל המצוות שבתורה, ומכל שכן פקוח נפש של כל ישראל, ואמרו תוכיח, אלא שכנגד הטבע אין לנו להוסיף אחר מצות יוצר הטבע, וחיך כליות ולב אמר כי ירוחק גואל מנו לא היה צריך להכנס בסכנה בשביל הצלת ממש מות, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו לספק סכנה עבור הצלת חבירו מסכנה ודאית. ומכאן מוכח דלא כדברי הגמ"י בשם הירושלמי דתורמות שורבא בכסף משנה ספ"א מהלכות רוצח, ומהירושלמי עצמו אינו מוכח למעין בו היטב. ע"כ. וכיו"ב כתב במשך חכמה (סי' שמת) בפסקו ל"ה שוב מצרימה כי מנו האנשים הנבקשים את נפשך, שאלמלא מנו לא היה צריך להכנס בסכנה בשביל הצלת כל ישראל, וכמ"ש הרמב"ם הלכות רוצח הג"ל. ע"ש). ולכאורה אבתי תקשי ליה מאסתר שסיכנה עצמה בגלל ישראל, ולמה יגרע כח הרצח אם כל ישראל זקוקים לישועתו. ודחוק לומר דשאני אסתר שחיה בכלל הגזרה. (וכמ"ש הרב זו זה הג"ל). שהרי היא עצמה כתב בתחילה 'ואסתר תוכיח'. ובאמת שכבר עמד על דברי האור שמח בספר כלי חמדה (ר"פ פנחס), וכתב שבמחצית לא דיבר נכונה, שהדבר ברור שחובה להכניס עצמו בסכנה להצלת ישראל, ובדין הרצח, אין הפירוש בדברי הרמב"ם כמו שכתב האור שמח, שמפני זה לא יצא אפילו במקום פק"נ, אלא הנפוץ הוא, שמאחר שגוה"כ שלא יצא ממש לקולם אפילו לצורך פק"נ של כל ישראל. (א"ה). ונראה דה"ס מפני שאינו ראי שתנתן תשועה על ידו, שמאחר שאירעה תקלה על ידו ותרג בשוגג, גם אם יצא למלחמה לא תבא לישראל תשועה על ידו, שמגלגלין וכות ע"י וכא וחובה ע"י חייב. ו"ש בשמואל א (יד מה) היונתן ימות אשר עשה את הישועה הגדולה הזאת וכו'. והסביר הרמב"ן (ס"פ בחקותי) שאילו היה רשע לא היה נעשה נס על ידו, שאין הקב"ה עושה נסים על ידי רשעים. ע"ש). לכן אם לא השגית בדין התורה ויצא מתוך לעיר מקלטו ונרגה ע"י גואל הדם, אינו נהרג עליו, אבל ח"ו לומר כמ"ש האור שמח שאין להכניס עצמו בספק סכנה להציל כלל ישראל מסכנה, והאור שמח עצמו הוכיח מאסתר להפוך, ואף פנחס סיכן עצמו בהריגת ומדי להצלת כלל ישראל, וזה ברור. ע"כ. ולפמ"ש"כ לעיל יש לדחות הראיה מאסתר דשאני התם שאף היא היתה בכלל הסכנה. וע"ע להגאון המפורסם מרדכי קוק בשו"ת משפט כהן (סי' קמג עמוד שח), שגם כן כתב שאין ראה מאסתר, שיש לומר שמתמצא חן בעיני המלך, ואת"ל שלא הלא בין כה וכה אפשר שהיא תהרג עם הכלל, ולכן כיו"ב חייבת להכניס עצמה בסכנה וכו', ואף מדין הרוגי לוד אין ראה, שגם הם בלא"ה היו נהרגים עם כלל ישראל וכו', ומ"מ נראה שהצלת כלל ישראל ודאי שיכול להכניס עצמו בסכנה אפילו בלא הוראת ב"ד וכו'. ע"ש. וע' בספר שבט מיוחד (עמוד כא), ובשו"ת היכל יצחק (חא"ח סי' לט), מ"ש עוד בזה על האור שמח הג"ל. ואכמ"ל. (ובהיכל יצחק שם פירש דברי הרמב"ם, כדברי כלי חמדה הג"ל. ע"ש).

ט) והנה בתרבות (סא סע"א) איתא, אמיר ומר וזכרא ורב אשי הו יתבי אפיתא דבי אגור מלאכ, חליף ואיל אטורגא (מלצר)

דמלכא, חיייה רב אשי לטר וטרא דחזרי אפיה, שקל באצבעתיה ואנח ליה בפומיה, אמר ליה (המלצר לרב אשי) אפסדתא לסעודתא דמלכא, אמר ליה דבר אחר חזאי ביה (בשר חזיר מצודע). א"ל רבנן לרב אשי מ"ס סמכת אניסא, אמר ליה חזאי רוח צרעת דפרחה עליה, ובשטה מקובצת שם, הביא מפירש"י במהורא קאמ, מ"ס סמכת אניסא, פירוש שנתת אצבעך במאכל המלך והפסדתו וחשבת שהקב"ה יעשה לך נס, א"ל חזאי רוח צרעת דפרח על מר וטרא "מרוכ תאוה", ומסרתי עצמי למיתה. ע"כ. (וכן מוכח מדברי הרמב"ן בספר תורת האדם שער הסכנה דף ט סע"א). ולפ"ו לכאורה מוכח מהכא שראשי להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו מסכנה ודאית. (וביותר יל"ד מ"ש מהרש"א בח"א דסכנת רב אשי היתה גדולה מסכנת מר וטרא. וע' בעיזן יעקב שם). וי"ל דלגבי רב אשי לא חשיב נס היוצא מגדר הטבע, מאחר שהיה משוכנע בעצמו שהמאכל היה בו נגע צרעת, וכשיבוא אליו בטרונא, יוכיח אתם על פניהם וישימו יד לפה, ואף אם ידהיבו עוז לדבר אל המלך וימסרוהו למלכות, עמו עוז ותושיה להוכיח צדקתו ויגלל האשמה עליהם. וע' בנחמ"ס (ט). אמר רב אשי אמר לי רב חננא בר נתן ויזמא חרא קאימנא קמי איגודר מלכא וחה מדלי ליה הטינאי ותיתייה ניהלי, (היה מתקן ומסדר את אנבשו שהיה תגור למעלה מכנגד אצילי ידו וחזריו למטה כדי לנאותו. רש"י). ואמר לי מלכות כהנים וגוי קודש כתיב בכו, כי אתאי קמי דאמימר אמר לי אתקיים בך והווי מלכס (כלל אמר). ע"ש. נראה שמלך חסד היה. וכי"ב ראיתי בהנהגות דר הוב (כלל נט את כהן) שהעיד מהגמ" דכתובות הנ"ל, ודחה ש"ל דשאני רב אשי שהיה מקודש למלכות, כמ"ש (גיטין נט). מימי רבי ועד רב אשי לא מצאנו תורה וגדולה במקום אחר. ע"ש. (וע' מרגליות הים סנהדרין (עג). שג"כ העיד בקצרה מהגמ" דכתובות (סא). הנ"ל). והן עתה ראיתי להרב תורה תמימה מפרשת קדושים (יט) שהביא מה שכתב ב"י מהגמ" ב"ש הירושלמי שחייב להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו מודאי סכנה, וכתב שיש להביא קצת ראיה לזה מ"ש בברכות (לג). במעשה של רבי חנינא בן דוסא, שהיה עקבו על פתח חדרו של העיר ויצא ונשכו, ומת הערוד, והקשה מהרש"א שר"י אמרו ח"ל (שבת לב). שלא יעמוד במקום סכנה, ואין ספק על הנס, א"ז שמתוך שר' חנינא בן דוסא מולמד בנסיח חשיב לדידיה ספק סכנה, ובכה"ג דרעביד להציל אחרים מודאי סכנה מותר. ע"כ. ואינה ראיה כל עיקר שהיה הדבר ברור בעיניו ומובחט לו שיעשה נס על ידו, ואין כאן אפילו ספק סכנה. וכן מצאנו אצל צדיקים כ"י"ב שכתבו בוכותם ועמדו במקום סכנה, כההא דתענית (כא). גבי נחום איש גמזו שאמר להם לתלמידיו, פנו את הכלים ואח"כ פנו את מיטתי (ששכב עליה) שכל זמן שאני בבית מובחט לכם שאין הבית נופל וכו', ובתענית (כה). אצל אשתו של ר' חנינא בן דוסא אף היא נכנסה ליטול מרדה מפני שהיתה מלומדת בנסיח. וכהנה רבות בדברי חז"ל. וכ"ב בעיזן יעקב (ברכות לג). על קשיית מהרש"א, דשאני ר' חנינא בן דוסא שהיה מובחט בעצמו שתהיה הצלה על ידו, ולכן סיכן עצמו להציל חבירו מסכנה נזק, ולהציל רבים מסכנה מותר היה לו לעמוד במקום סכנה. ע"ש. וכי"ב כתב מרן החיד"א בפתח עינים שם. וע"ע בכוהן שלום ברכת שם.

י) ומעתה ב"ד שלפי דברי הרופאים המומחים, הסיכון של התורם כליה את מכליותיו, הוא אמות קטן מאד, ולמעלה מתשעים וחמשה אחוזים יוצאים מתניחת בריאים ושלמים, ומאריכים ימים ושנים, נראה שבדאי ראשי לתרום להציל את חייו של אדם מישראל הנתון בסכנת חיים ממש, ומצוה נמי איכא, וכמ"ש הרדב"ו בתשובה ח"ב כלשונות הרמב"ם (ס' רוח), דמה שכתב הרמב"ם כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך, היינו אפילו אם יש בו קצת ספק סכנה, כגון שרואהו טובע בנהר או לסיים באי עליו או היה רעה באה עליו, שיש בכל אלו קצת ספק סכנה, אפ"ה חייב להציל. דווקא בשביל ממון חבירו אין להכניס עצמו בספק סכנה כלל, אבל להציל נפש חבירו אפילו במקום ספק סכנה חייב להציל, והכי איתא בירושלמי. ע"כ. והרי הרדב"ו עצמו בח"ג (ס' תרכה) כתב, שהמכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו אפילו מודאי סכנה הרי זה חסיד שוטה. ובעל כרחך לומר כמ"ש לעיל שאף הרדב"ו מחלק בין ספק גמור של

סכנה, לקצת ספק סכנה, וכמו שסיים עוד הרדב"ו בח"ב הנ"ל, שאם הספק סכנה נוטה אל הדאי (כלומר שע"פ הרוב יש סכנה), או אפילו בספק שקול, אינו חייב למסור נפשו, ורק אם הספק סכנה נוטה אל ההצלה והוא לא יסתכן, אם לא הציל עבר על לא תעמוד על דם רעך. ע"ש. וכן בספר אגרות אוהב (בסוף הספר) כתב, שאע"פ שאין להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו אפילו מודאי סכנה, מ"מ צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה או לא, ולא לרקוד ביותר, וכמ"ש בב"מ (לג). כל המדקדק ומקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך. ע"כ. וכ"כ הערוך השלחן ח"מ (ס"ס תכו), שיש לשקול הענין בכלל, ולא לשמור את עצמו יותר מדאי, וכל המקיים נפש מישראל כאילו קיים עולם מלא. וא"כ ב"ד אע"פ שיש קצת סיכון בדבר, כל כיו"ב יש לומר שומר מצוה לא ידע דבר רע, כיון דרובא אינם מסתכנים. ואמנם ראיתי להגאון רבי יצחק יעקב וייס (שלי"טא) בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (ס' קג), שנשאל ב"ד, אם מותר לתרום כליה את מכליותיו להציל חולה שיש בו סכנה שנתקללו כליותיו, והביא דברי הסמ"ע ח"מ (ס' תכו) שכתב שר"י דהרמב"ם והרא"ש השמישי מ"ש הירושלמי שחייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, אלמא דלא ס"ל הכי. וכתב הרדב"ו בח"ג (ס' תרכה) שהעושה כן נקרא חסיד שוטה, ובנ"ד הא איכא סכנה בניתוחו של הבריא, וגם להבא על החסרת הכליה שלו וכו'. ע"ש. וע"ע שו"ת חמדת צבי (חיד"ו ס' יט אות כו הלאה). ע"ש. (וע' בספר את היה לעולם ח"ב דף יג ע"ב והלאה. דו"ק). אולם לפי האמור נראה שאין לחוש לסכנה שבעצם הניתוח, שאין הסיכון בזה אלא אותו קטן מאד. וגם לענין הסכנה בחסרון הכליה של הבריא להבא, נראה שאין לחוש בזה, הואיל ובעתיד הקרוב לא קיים שום חשש סכנה, כאשר הנסיון תורה, אין לנו לחוש שמה לאחר זמן יארע חלי דזקא באותה כליה הנשארת לתרום, כיון שהחשש הוא דזקא מאד, ולא חשיב אפילו ספק סכנה. וכמ"ש כ"י"ב הגרע ביהודה תנינא (חיד"ו ס' רי) שאע"פ שמתור נתנה מת לצורך לימוד רפואי, שמה יוכלו להחיש רפאות תעלה לחולה מטוכו הנמצא לפניו והוא נגע באותה מחלה של הנפטר, דספק פיקוח נפש וחה איסור גיזול המת, מ"מ כשאין חולה לפנינו שמטוכן באותה מחלה, אלא שהרופאים רוצים לנתח המת ולהפין טיב המחלה כדי להציא מולמד רפואה לכשיבוא חולה כזה לאחר מכן, לא חשיב אפילו ספק פיקוח נפש בכה"ג, ואסור לנתח המת, שאל"כ יהיה מותר לעשות כל מלאכת רפאות בשבת, שהיזק וביטול סממנים והכנת כלי איזמל להקזה ולגיתות, שמה יזמן היום חולה מטוכן הווקע לכך, אלא דראי שאין זה נחשב אפילו ספק פק"י. ע"ש. וכן הסכים החתם סופר (חיד"ו ס' שלו). וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (חיד"ו ס' שמן - שמתח). ובשו"ת בנין ציון ח"א (ס' קע - קעא). ובקה אשכול על ספר האשכול ח"ב (עמוד קט). ובשאר אחרונים. ודון מינה ואוקי בארתי, דלא חשיב ככה"ג אפילו ספק סכנה. ואף בשו"ת מנחת יצחק הנ"ל לא פסיקא ליה מילתא להחמיר, ולכן סיים: "שעוד יש לברר כל זה, וכתב זאת רק להעיד". והלום ראיתי לדידי הגרא"י ולדינבג שלי"טא בשו"ת צ"ח אליעזר חלק ט' (סימן מה) שהאר"י הרחיב ג"כ ב"ד, והעלה שאין לבריא לתרום כליה את מכליותיו להצלת חולה מטוכן שלקה בכליותיו, ע"פ מה שאמרו לו רופאים שהוצאת כליה או אחד משאר איברים פנימיים מאדם בריא וכתבא כרוך הדבר בספק סכנה, ולכן אין לתרום אבר מאיבריו, ואין לופתא לבצע פולחן כזאת, אלא אם כן מגל תבורת רופאים מומחים יחליט אחרי עיון מדויק שהדבר אינו כרוך בספק כזאת נפש לתרום, וכלי האי ואולי. ע"כ. (ויש מקום לפלפל בדברי הציץ אליעזר שם, כאשר עיני המעיין תחוינה מישורים. ואכמ"ל יותר). אבל לפי מה שנמסר לנו מפי רופאים מומחים וראי שמים שברוך כלל אין סיכון בהוצאת כליה את מאדם בריא, רק לאחוז קטן מאד, ומכיון שע"פ הדב"ו וסיעתו ג"כ בכה"ג יש מקום למצות "לא תעמוד על דם רעך", נראה שהעיקר שיש להתיר לאדם בריא לתרום כליה את מכליותיו להצלת חייו של אדם מישראל הנתון בסכנת נפש במחלת הכליות, ומצוה נמי איכא. וראייה מצות הצלת נפשות להגן על התורם אף המגן. ומכל מקום בודאי שיש לעשות זאת רק ע"י רופאים מומחים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והשו"ת יאיר עינינו בתורתו, ויצילנו משגיאות, ומתורתו יראנו נפלאות, אמן.

חלק אורח ד

סימן כה בדין מה שנתנו להחליק בער שבזמן חכמי התלמוד נאסר לו הוה בזמנינו הוא מווקף היטב, והפתילה נמ דבר שבמנין אפילו בטל הטעם, הגויה קי הגויה ידוע לכל שהוא משום שאין הפו שהשמן מווקף היטב, והפתילה נמשכת א ע"פ מ"ש בשו"ת ברית אברהם (האה"ע ס' מנין אדר להתיר, היינו אם מתחלה היה באיסורו עומד, אלא אם כן היה מנין אחר מצוה ברבר, וגורו תכמים לבטל המצוה כשבטל הטעם אין לבטל המצוה, כשא הרא"ש בתשובה. ושכן מוכח בשו"ת הרד דבביצה (ה): לפינן להא מדרכתיב שוב היתה מצות פרייה ורביה, לא הותרה ממי י"ל שהכוונה ע"פ מ"ש ומהרש"א שם ו מצוה בהדלקת הנרות בע"ש לכבוד שב ההדלקה בשמן צמר גפן, מפני שבזמן הוז הדבר להתירו, כיון שיש מצוה בהדלקת. (ס' א את ז).

סימן לה בדין העובר בשבת ברחוב הג מוצבת מצלמת אשר מג אוטומטי, שהעלה המתבר להתיר לעבור משו"ת חשב האפור. שו"ד קעת בשו"ת (סס) שנשאל כיו"ב שהעובר ברחוב בשו הרבים, נדלק אור חשמל באופן אוטומט שהולך לתומ, ואין לו שום כוונה למ תנועה למטרה זו, אע"פ שברגמתו גדל בזה שום איסור, דמי למ"ש הרב המגיד מכה בפטיש, שכל שאינו מתכוין למלא פסיק רישיה ולא ימות, מפני שכשאינו ע"ש. [וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ד ה: כמה מגדולי האחרונים לגבי שאר מלא (בלשונות הרמב"ם ס' קמט) לגבי מלא אחרון ס' שב) בדין מלבן. והתוספת שו גידות שמשון (ס' תרינח). וכ"כ הגאון עייאש בלחם יתדה ח"א (דף כו סע"א): (חיד"ו ס' סא). והתעם סופר על סו. והשוואל ומשיב תליתאה ו

סימן מז הנהא קושית הגר"ש מש: אמר בשם כמה אחרונים, י אינו צריך לחוד ולברך ברכת המזון, אפילו נגד מרן, והקשה, שר"י הספק פת ב"ש"א או לא, ור"י כתבנו בשו"ת בשם מרן החיד"א, שאם הספק הוא במ ספק ברכות להקל נגד מרן. והבאנו ש כמין החיד"א, אלא בכל אופן יש לום מרן. אולם בלא"ה נראה דלק"מ, דר"ו מקיים בזה המצוה בהלכותה, ופסק מרן יוכל לברך עליה כדעת מרן, שהברכו לעשותה, אבל ב"ד שכבר אכל פת, המזון נתקיימה כבר, אלא שלא הוכיז שיכול לברך משום שהמחלוקת במצו מקיים בזה המצוה בהלכותה, ומה גם שיש לחלל על לקיים המצוה, ועדיין לא קיימה, שאז על המצוה, כשמרן פוסק שהמצוה כו בעיקר הדין אם בכלל חייב לאכול פ הגר"ח פלאנ"י שלא יברך, שבנידונו ו

לחיים איבר להצלת חיי הנולת, בודאי לא על שכר¹⁸⁹. ויש מגדולי הראשונים¹⁹⁰ שלמד מכאן הלכה למעשה שאם גורם לשכיר גזק עקב עבודה, המעסיק פטר מתוקן, כי "לפעמים שפול ממנו וממות, ובכלל, סכנה נפשי הכנים עצמו מחמת שפרו, ואלו דברים פשוטים הם". וכן כתב אחד מגדולי האחרונים¹⁹¹, ש"להלכה החרדה החריה כמו כל סחרי ימים מעבר לימים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו, אין ברייה, והתורה אמרה ואלו הוא נושא את נפשו"¹⁹².

כליה — בהשתלת כליה מתורם חי השאלה ההלכתית העיקרית היא: האם מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל חברו מסכנה וזוהי, ואם

כד עו. [189] בימ קרב א. [190] שריח והשיבא. (המיוחסות לרמב"ם) סי' ב. [191] שריח נזרייה חייה סי' י. [192] והוא בשרית משפט בהן סי' קמג. שהמכיר את הזיומן לזאתו לצורך פרנסתו, רק אם מדובר בספק דוחק חשש בעלמא, אבל אם מדובר בספק סכנה ממש וקודם, אסור לזאתו בכך לצורך פרנסתו. לעומתו כותב בשרית עין אלעזר חיי סי' יז פ"ד אות ט שאמנם מותר לאדם לעסוק לפרנסתו גם כאשר יש בוה סכנה ממשית, כגון רופא המטפל בחולים עם מחלות מדבקת, או פועל שצריך לזרזים למוקמות מסוכנות וכו'. ולכאורה הדבר הוא שמותר לאדם לעסוק לפרנסתו בדברים שיש בהם סכנה לאור שנשקלו המשתנים הבאים: מידת הסכנה, המטרה של הפרנסה, הדגת נצחית והכרחיות לעסוק בפרנסה כו'. הצורך בעסקו הוא (הכלל המפקח מקשים על פינאנים, נהג המביא סכנה נבדחת פועל שיש בהם סכנה) וזוהי האם הדבר מקובל בחברה, ואמנם מן הישג עושים דברים כאלו, הרי זה בגדר סיכור מותר. האיות בין כל השקולים הללו הוא הקובע אם מותר להכניס עצמו לסכנה

לחיים איבר להצלת חיי הנולת, בודאי לא על שכר¹⁸⁹. ויש מגדולי הראשונים¹⁹⁰ שלמד מכאן הלכה למעשה שאם גורם לשכיר גזק עקב עבודה, המעסיק פטר מתוקן, כי "לפעמים שפול ממנו וממות, ובכלל, סכנה נפשי הכנים עצמו מחמת שפרו, ואלו דברים פשוטים הם". וכן כתב אחד מגדולי האחרונים¹⁹¹, ש"להלכה החרדה החריה כמו כל סחרי ימים מעבר לימים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו, אין ברייה, והתורה אמרה ואלו הוא נושא את נפשו"¹⁹².

כליה — בהשתלת כליה מתורם חי השאלה ההלכתית העיקרית היא: האם מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל חברו מסכנה וזוהי, ואם

כד עו. [189] בימ קרב א. [190] שריח והשיבא. (המיוחסות לרמב"ם) סי' ב. [191] שריח נזרייה חייה סי' י. [192] והוא בשרית משפט בהן סי' קמג. שהמכיר את הזיומן לזאתו לצורך פרנסתו, רק אם מדובר בספק דוחק חשש בעלמא, אבל אם מדובר בספק סכנה ממש וקודם, אסור לזאתו בכך לצורך פרנסתו. לעומתו כותב בשרית עין אלעזר חיי סי' יז פ"ד אות ט שאמנם מותר לאדם לעסוק לפרנסתו גם כאשר יש בוה סכנה ממשית, כגון רופא המטפל בחולים עם מחלות מדבקת, או פועל שצריך לזרזים למוקמות מסוכנות וכו'. ולכאורה הדבר הוא שמותר לאדם לעסוק לפרנסתו בדברים שיש בהם סכנה לאור שנשקלו המשתנים הבאים: מידת הסכנה, המטרה של הפרנסה, הדגת נצחית והכרחיות לעסוק בפרנסה כו'. הצורך בעסקו הוא (הכלל המפקח מקשים על פינאנים, נהג המביא סכנה נבדחת פועל שיש בהם סכנה) וזוהי האם הדבר מקובל בחברה, ואמנם מן הישג עושים דברים כאלו, הרי זה בגדר סיכור מותר. האיות בין כל השקולים הללו הוא הקובע אם מותר להכניס עצמו לסכנה

לחיים איבר להצלת חיי הנולת, בודאי לא על שכר¹⁸⁹. ויש מגדולי הראשונים¹⁹⁰ שלמד מכאן הלכה למעשה שאם גורם לשכיר גזק עקב עבודה, המעסיק פטר מתוקן, כי "לפעמים שפול ממנו וממות, ובכלל, סכנה נפשי הכנים עצמו מחמת שפרו, ואלו דברים פשוטים הם". וכן כתב אחד מגדולי האחרונים¹⁹¹, ש"להלכה החרדה החריה כמו כל סחרי ימים מעבר לימים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו, אין ברייה, והתורה אמרה ואלו הוא נושא את נפשו"¹⁹².

כליה — בהשתלת כליה מתורם חי השאלה ההלכתית העיקרית היא: האם מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל חברו מסכנה וזוהי, ואם

כד עו. [189] בימ קרב א. [190] שריח והשיבא. (המיוחסות לרמב"ם) סי' ב. [191] שריח נזרייה חייה סי' י. [192] והוא בשרית משפט בהן סי' קמג. שהמכיר את הזיומן לזאתו לצורך פרנסתו, רק אם מדובר בספק דוחק חשש בעלמא, אבל אם מדובר בספק סכנה ממש וקודם, אסור לזאתו בכך לצורך פרנסתו. לעומתו כותב בשרית עין אלעזר חיי סי' יז פ"ד אות ט שאמנם מותר לאדם לעסוק לפרנסתו גם כאשר יש בוה סכנה ממשית, כגון רופא המטפל בחולים עם מחלות מדבקת, או פועל שצריך לזרזים למוקמות מסוכנות וכו'. ולכאורה הדבר הוא שמותר לאדם לעסוק לפרנסתו בדברים שיש בהם סכנה לאור שנשקלו המשתנים הבאים: מידת הסכנה, המטרה של הפרנסה, הדגת נצחית והכרחיות לעסוק בפרנסה כו'. הצורך בעסקו הוא (הכלל המפקח מקשים על פינאנים, נהג המביא סכנה נבדחת פועל שיש בהם סכנה) וזוהי האם הדבר מקובל בחברה, ואמנם מן הישג עושים דברים כאלו, הרי זה בגדר סיכור מותר. האיות בין כל השקולים הללו הוא הקובע אם מותר להכניס עצמו לסכנה

74

עשרה שנה ויום אחד, שלא מועילה
הסכמתו לחרום כליה מאחיו, כי אין
מתנתו מתנה, ואין קנינו קנין, ואין
הסכמתו תופסת וגם לא מועילה הסכמת
ההורים בשמו, כי אין הם בעלים על גופו,
ואין בהסכמתם כלום. אבל כשהוא מיל
י"ג שנה ויום אחד מועילה הסכמתו.²⁰⁰
וכן מי שאינו בר-דעת אין לקחת ממנו
כליה, ואין הסכמתו מועילה כלל, ולא
מועילה הסכמת אפוטרופוס, כי אין על
פסול-דין חובת הצלה וקיום מצווה, ואין
לסכן אותו אפילו סיכון מוצטמ²⁰², אלא אם
כן ברור שיש לפסול-דין תועלת ברורה
מתרומת כלייתו, והדבר נעשה לטובת
דורקא, וכתנאי שאין דרך אחרת להשיג את
טובתו של פסול הורדק²⁰¹.

שיישאר בכליה אחת, כיון שברוב אין בכך
סכנה, אלא שבעתיד אולי יופגע דורקא
הכליה הנתנת, הוא חשש רחוק, ולא
נחשב אפילו ספק סבנה.

במקרה ששני אחים מתאימים להיות
חורמי כליה לאחיהם, אלא שאחד נשר
ואשתו מתגדות לתרומתו, והשני רוחק
והוא חושש שיתקשה למצוא שידוך לאתר
שיתורם אחת מכליהותו, יש להעדיף את
צמדת הרווק, ולקחת את הכליה מהנשר,
וזאת בהנאי שהתרומת הכליה לא תפגע
בחייביו עונה כלפי אשתו, שכן אין אדם
רשאי להיית חסיד על חשבון אשתו, אבל
אם אין פגיעה במצוה עונה, אין די משקל
בהתנגדות האשה מול הערך העליון של
הצלה וחי ארמ¹⁹⁹.

ים ומצוריו — מותר לתרום רקמות
אלו לצורך השתלה, כי אין סיכון ברבר,
וגם גזע מחליף, ומצווה לקרוב משפחה
להחזיר לכך כעת הצורך, כדי להציל נפש
בשראלי²⁰⁴; ויש הסבורים, שיש על כל
אחד מצווה בתרומת דם, והוא גרד של
הצלת נפשות²⁰⁵, והוא-הדין ביחס לתרומת
טסיות דם, כאשר לוקחים בכל פעם
כמירית קטנות של דם, וממנום את
הטסיות מחומם, ומחזירים לתורם את שאר

במקרה שארם מסכים לתרום כליות,
אך ההורים מתנגדים לכך, מידת הסידות
היא לחרום הכליה למרות התנגדותם²⁰⁶.

לעתים החרום-החי המתאים ביותר
מבחינת סיווג הרקמות הוא פסול דין.
במקרה זה אין היזק הלקיח לקחת ממנו
כליה. כך הדין בקטן פחות מכן שלוש

של הרב מ. מייזלמן, הלכה והפאה, ב. תשמ"א,
עמ' קר, שכתב שאם רוב הבנים או אחיות
תורמות כליות לקרוביהם, יש אמרנה להנהיג שום
פסול-הדין היה מסכים, ולכן הוא מותר לקחת
ממנו כליה להשתלה בקרובי, חוששט אלון, שם,
דחה דבריו; והוא ער מאמרו של הרב מ.
הלפרין, אסיא, חוב' מה-מג-עט תשמ"ט, עמ' 34
ואילן. [204] הרב"ש איתרבהא, הובא וברר
בשבת אבדו חידו' סי' שטס סק"ג, (ג2),
[205] הגה"ה שיינברג, הובא דבריו בס' בדמיו
חי', עמ' 226; שי"ת שבט הלוי חיד' סי' רט.

ובכל נשק ויזק לשחות ובעל זאת יש חובה של
לא תעמד על דם רקע, ולפי זה צדק המחוייבט
את חרומת הכליה, שבוודאי אין סכנתו גדולה
מאלו. [199] הרב י. וילברשיין, בספר ופאה
יפתא — זכרון ישעיהו, עמ' 29. [200] הרב
וילברשיין, שם. [201] הרב י. וילברשיין,
הלכה ופואה, ד' תשמ"ה, עמ' קט-ק; Rabbi
M.D. Tendler, Mount Sinai J Med 51:54,
1984. [202] הרב מ. וייזלמן, הלכה ופואה,
ב. תשמ"ד, עמ' קב-קכ. [203] השפט אלון,
ע"א ר"ע 184/87, 151/87, 698/86 והוא במאמר

לעשות זאת¹⁹⁵, ונמוקם: הסיכון בתרומת
כליה הוא קטן ביותר, וכלול בהגדרת
מידת הסידות של סיכון עצמ¹⁹⁶, ואדם
מסתכן במידה קטנה כעין זו להצלת
רכשו, ולכן אין זה בגדר סיכון אסור¹⁹⁷;
ויש מי שכתב, שלא רוק שמוותר לתרום
כליה מחיים, אלא שמצוה יש ברבר, ואם
לא עשה זאת עובר על הלאו של לא
תעמד על דם רקע¹⁹⁸. נמוקו: הסיכון הוא
קטן מאד, וגם אין להחמיש בסיכון

מחרת — האם יש עליו חיוב לעשות
זאת¹⁹⁹.
בגידון ההשתלה ההלכותית של שאלה
זו ביחס להשתלת אברים מן החי, ונו
בכך פסקי דורנו: יש שפסקו לאסור
תדומת כליה מן החי, ונמוקם: יש סכנה
בתרומת כליה, ואסור להכניס עצמו לספק
סכנה¹⁹⁹, יש שהחזירו לאדם לתרום כלייתו
מחיים, והיא מידת הסידות, אך אין חיוב

פגיעה בגופו של המציל, שבשום מקרה אין חיוב
על המציל, אלא שאם הסכנה לא גדולה, יש בזה
משום מידת הסידות ולפנים משורת הדין: שורת
חשובות התגרות חי' סי' השלג, וחי' סי' שם;
שורת מנת שלמה חי' סי' פג אות ה' (שכתב
שאר הסכה החוקר וודאי מותר לכצע ניתוח
כלית מאדם ברא, וגם יש בזה מצווה רבה של
הצלת נפשות, והנבשר אינו רבוב, הובא דבריו
במשנת אברהם חייז' י' קט סק"ד; הרב י. א.
ליעבט, נגמס, י' תשל"א, עמ' כח ואילן; ששה
ל' רב, חי' סי' סד; שורת מעשה חושב חי' סי' קה.
וכתב שאין חיוב לחרום כליה אלא יש בזה מידת
הסידות, ואפילו אם החרום לחרום על כן לחרום
לאחיות, אין חיוב מצד ברבר אב, אלא רק אם
ירבה יש בזה מידת הסידות; הרב י. וילברשיין,
הלכה ופואה, ד' תשמ"ה, עמ' קט-ק.
[196] והוא על פי גרד הלוא של ילא תעמד על
דם רקע המבואר בשורת הדרד' חי' סי' אלף ב'
(חי' סי' תרכ"ז) והמשותפת הדרד' חי' סי' לשתות
המבטיים, סי' רח' נאלץ תקפח. [197] והוא על
פי הגדר שקבע הורדק א"י, אונטרמן, שבת
מיהודת, עמ' ב'. תשל"ג, עמ' בר-גמ; וז"ל, הלכה
ופואה, ג. תשמ"ג, עמ' טז-טז; כן בספד חי' סי'
סי' חי' סי' פ', ובשורת ובע' אומר את הדבר טובע
י. יב. יש לחזק, שבוודאי אין חיוב סבך
בבת, אך חיה רעה מודדת, או ליטוסים באים
עליו, שהם דוממות ענקשה חמי' סמוחדי' ע" א
לחיוב מדין לא לתמנע על דם רקע, בכל אלו יש
מידת קטנה של סיכון עמום, אפילו אם הוא חזק

ממחיתו במיסיק במריטה מסיימות. [193] ראה
לעיל ברקע המדעי על הסיכונים הכרוכים
בתרומת כליה. [194] שורת צ"ג אליעזר חי' סי'
מה; שם חי' סי' כה פ"ז ופכ"ז; וכתב ע"ר,
שארם ממ' שאינו תלמד חכמ' עבור תלמידי
לתרום ממו' לרפא לכצע השתלה כו'. אומנם, החזק
חכם חוקקו לכך; הרב פ"ב. טולדאנו, בורקא, ג.
תשמ"ג, עמ' 36-32. בשורת מנת יצחק חי' סי' י'
ק"ב בונה לאסור סמיטם סיכון עצמ, אך לא
הולט לאסור ע"י. [195] שורת אגרות משנה
חי' סי' קט עק' ד'. וכתב שם שאין חיוב
לחיות איבו של שבטיל לחזק חבר, שהלאו
ולא תעמוד על דם רקע הוא בכל האלוקין,
עמום, וכן משמע באור שמת, רצח' ז' אן מבל
מקום רשאי לתרום איבו להצלת חבר, ודי' י.
לוי, נגמס, י"ד, תשל"א, עמ' שש, חלק על הצ"ח
אליעזר (חי' 194 לעיל), וסבור שמבחינה ופואה
אין סכנה משמעותית לתורם; הרב י. דיפנסקי,
סי' נאח' דשא, חי' עמ' קט-ק; הרב ח"ה, הלך,
אסיא, ד' תשמ"ג, עמ' 259-251; הרב מ. הלפרין,
הלכה ופואה, ד' תשמ"א, עמ' קב-קכ. וכתב,
שבדורתי שבר' הדין במקרה שהחולה נמצא על
שיאלתו, כן שהושתלה באה למעשה ולקל על
מצוה של החולה, ולא לצורך פקיד מדיני; שורת
חזק בנימון חי' סי' קט וכן הרב ש. ישראל, אסיא,
ברקא, ג. תשמ"ג, עמ' 36, וואילן, חוב' מה-מג-עט
כסיל תשנ"ג, עמ' 5, ואילן, חוב' מה-מג-עט אסיא, נה"מ,
תשנ"ג, עמ' 105, וכתב להלכה כינו סדחה ומאבק
גופני של המציל, שעליו חלים החיובים של
השבת אבדו רשע' ללא תעמד על דם רקע, לכך

להתנות את תרומתו בקבלת פצוי כספי על החבלה הכרוכה בכרזתו.²¹⁰
 תרומת איברים עבור תמורה

כשבת אסור לתרום דם, אלא אם כן הוא עת מלחמה, ואין די מנות דם בבגן הדם²¹¹, או שיש צורך בעירוני דם לחלה, ואז אפשר להשיג דם מוכן בבגן הדם²¹².

עשיית מצוות בחינם — מעיקר הדין

מזה עצם — יש מי שכתב, שצריך

לשכנע ולבקש מתוכם מתאים להמתין לקיים מצוות פיקוח נפש, ולהסכים לתרום מוח עצם למי שזקוק לכך, אבל אין להפעיל עליו שום לחץ וכפייה, ואפילו לתקן פסרכולוגי או חכרתי, בכלל פחדו מקצת סכנה שבכך. אבל אם מדובר רק בצער, ואפילו כאבים, אפשר להיכנס להציל את חלתי, אם אין אחרים שיכולים לעשות זאת²¹³, ואם תורם מוח העצם המתאים הוא קטן, אבל הוא בר-דעה ונחמקא במצווה, ומכיוון שהצווה העושה אותה לעשותה²¹⁴, והיותו רחוק הפוסקים כליה מן החי לדעת רוב הפוסקים הוא רק משום מידת חסידות, ולא חיוב גמור, אין חיוב לעשות מעשה חסד לפניו משורת הדין בחינם; אפילו שכר מצווה אינו אסור אלא אם לא פסק צמו שכר קודם עשייתה, ונתן לו שכר צמו שכר מה שפסק²¹⁵. ולפיכך אם מנתה תורם האברים שיעשה זאת המורה שכר, וקוצב את שכרו מראש, חייבים לשלם לו; קיום מצוות הצלת הנולה על ידי תרומת איברים לא שונה ממצוות אחרות, שנפסק לגביהם שבימינו מותר לקחת שכר על פי

ג. בראיין, חוב, אסא, בא-גב, חשגי, עמ' 59 ואלו. [220] בבררת בט א; רמב"ם הלכות חובת א 1; טמשיע ייד רמח ו. [221] שרת באהלה של חתנה, חייא טי. קי. וראו מאמר של מ. יונדור, חוב, אסא, עא-עב, תשס"ג, עמ' 5 ואלו. [222] כך מביאר בפרשת בשבת (218) והגשיי אויערבאך, הובאו דברי בנשמח אברהם חיד האברעני טי פ סקא. [219] חוב בשרת חיד האברעני טי רמ סקא. [219] חוב וברשו יד ברכין תורת האדם שער קמה. [223] ראה רמב"ן תורת האדם שער

76

מחליף; ויש מי שכתבו לחייב תרומת דם כתנאים אלים²⁰⁶. וימוקים: מכיוון שאין סכנה בתרומת דם, יש חיוב של ילא תעמד על דם רעך.²⁰⁷

יש מי שכתבו, שמוח לתרום דם לבגן

דם המורה כסף, ואף על פי שאין זה לצורך פיקוח נפש לפנינו²¹⁰; יש מי שכתבו, שלכחוללה אין לקחת ממנו עבור תרומת דם, אבל אם הזנה, חיוב לשלם²¹¹; ויש מי שכתב, שאסור לאדם למכור מדרמו בשביל הורוחת כסף²¹².

מותר ליהודי לתרום דם, גם אם ישתמשו בו עבור גויים²¹³, וכן מותר ליהודי לקבל תרומת דם מגוי ומלי שאינו מקפיד על אפילה מאפלות אסור²¹⁴.

שכן הסיכון הוא מינימלי, חיוב, כמו שהגוי מנהיג עג א מתייבט טעמם זה להציל משני טעמים וכו'. ואף שלקחת אברים וחליקים כרוכה גם באסור גול וגם באסור חבלה, ויש דעות שאין אסורים אלא נדחים אפילו בפני בעיני נותניו מתיים: סבר עממי. וראה עוד במאמר של חרב מ. הלפרין, אסא, חוב, מה-מה, עמ' 34 ואלו. [206] ומה שכתב בשורת אגרות משת חיידי חרב טי קער עמ' ד, שאין נבט השמשי, עמ' 34 ואלו. [207] ומה שכתב בשורת חרב לא תעמד על דם רעך בתופו אלא מה חובו לא בתרומת דם ויילי וראה עמ' בעי לא תעמד על דם רעך בתופו אלא מה שאין כן בתרומת דם רעך. [210] שרת אגרות משת חורם חייא טי קי: הגשיי אויערבאך, שיער, בשבת אברהם חיידי טי קי סקד. וראה במאמר המצויינים בהלכה, טי קי סקד. [211] עמ' 25 של אס. אברהם חיידי טי קי סקד. וראה במאמר [212] שרת משת הלהב חיד טי רמח, וראה לוחל חיי 220 ואלו. בענין תרומת אברים בתמורה. [213] שרת וישת משת חייא טי קי-צג. [214] שרת חליקת יעקב חיידי טי קי-צג.

76

ו הולדום רחמיך כפי חרחי תמימה ענה פ לרועים (יט--ס) סוהב להביא ראי לרע אדם כן מרוב להבטי עצמו לסקט סנה לרע תגלת הבריו מהייה משה דערוד בברכות ד לר פא שמקשה המהשיא דאי תבטיס ר הגנה כן זמא עצמו מביקס סנה ושיא בשיא נחמו על כן למרד לפני דהניז היתה המשיחה על חורו של הערעיק ר כיד ובקור כיז שהיה דליל בסוס שהיה מלמד בנסים ולכן מביני שלמי אחיים הי הערוד והא סנה וביני דובירי איע בה ואי הרי מברא דמחור אום להבטי עצמו בסקט סנה כרי להוציל ובריו מורא סנה ול א שיד בוח למס או למדון מן המגדות אחרי שה מקשה שהיה עיישי ולעצ' ד ראה האשור לחרות ראה ווא מברסא דמכיון דרחביד היה מלמדו בסוס וברסא לו שהקביה יעשה דצונ איכ הולי המקום חיה לוגי דויה בתי כן סנה כלל וכן ראייה באת בספר סנה עניס להודיאי ויל שנתב במרדג לישק קשיחה המהשיא ועייכ למרס גם דבר גמגו כמצינה ד ר עייכ ארי שרייה תבטיס חמ ר חור בר אבה מהייה ביאה ריעה ודליל שם חורא וכו' וברו דעיקר מל בראה עייש באייכות ויש לציין דרעי החישה גם הערובא ברב אחא בר יעקב מברשין ר כיש עייב כקייסי ולא עוד אלא לרועי יו הכוח למשי כד משום דאילו היה ספך ברב איז לא היה הזכר יכול להחפש רק לספק סנה אלא בהחשב והו דשיא וצל אינו ספך בגוד המפג אלא להפיק מנד המושג המביי ולכן ספך חיה אינו יכול להחשב לספק להודי עייב הורא סנה שנתשס ח בגרד המביי הוה אמור לו איפוא להבטי איע למקום כה שנתשס עייב דיו הודי סי שלייח בררף דרעי בהייחה חתם סופר חודי סי שליח בררף דרעי תרבייהא שכמאן שמקשים ומקראים נפליים שוחך יאקס המביי אינם נבטיס בגרד של חוששים למקום מבקיע עיישי ואיך היה נמי שאגם נבטיס בגרד של ספך למקס הסנה והמושג החודתי והודי תבטיס רחביד איע לכרז ובפי' ומכחיהם וכמאן והוא ערובא רחביד רחבי' ר וכפי שמבאר גם הפנה ענינא ואיך חודת ממילא ראייה של חחרה הפנה ו רלעולתו כל האמוד גוליה ויא אבל והאיה המסמא שכותב מאגרות אור שם בר יח עייב להביא ולמורא דיון סיל דאמר להבטיס איע בספך סנה כדי להציל הבריו מרוד סנה והוא מבריי המי בסמולרין ר לייח עייב אריחה ומה מנין לזווא את הבריו שהיו טובים בגור א היה גורדות או למפדן באין עליו שהוא חייב להציל תל ל המפורד על דם רעו' והא מהיב נפקא מהיב

והוא ברמבאמר ריט לוי ירסח ושאילתא שם) וילא אראו ליליא. משפ. שהא עם היה בריו כ'י' סרפו שיאנו אלא עלילת שכר הי מודק למסמולרה איע שיא לא סמתיי מולתה הי מברכו כעצמו ומביי ראשו וחינו כעסיי בהגמה דסחורו לילבס בספך סיג שבביל וורא פיג של הבריו עייש ושלסחה ירסח ושאילתא שם נמי שלסחה ויא וילא דליליא עוצא דלילי נמי אוילו אחו אמטיור וגוילתיו וינא מה ששהיו של ריט היה לא דלא נסחיכו וינא מה ששהיו של ריט היה לא דלא נצח או אחי שיסבור שוביל למגמל סמיס כן שם. ובצרכי צרכיח לחרם שושאלתא מרש שגם ומשיכר כן מעג ריט איע גלות להם משה יצטרם ליה לא היה חשב לפיקודי אלא לזילמא יצטרם יצטרך גם לו וחי לשור וגוילתיו עציר לדילי נמי וחינו דלילי ללדידני. או דהפרוש הוא כושפסר הפקס שאילה שם דמידי שהיו כוליים לאמטיור ריט מלפני אלא שהיה טוב לרביהם ולכן הברך אמ לבלי היה מודק ליה וכו' עיישי. ואיך אין מוח בבלי ראי לויכא שהמדובר על סנה הבריו (בספר פד להם להמדיקש ויל יודי סי קעז ספדנ ג ראהי שטנו ג המדיקש של רשיי וחסו יחו וכתב בליח: מ שהוא ספך שהיה חן היה בהתבואה ספך אלא הוא יחיבה את עצמו וכו' היה בהתבואה ספך סנה נפשות להחיבה רשיי וחו' ודה ר סיא עייב עכיל ויש להמדי'.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

והוא ברמבאמר ריט לוי ירסח ושאילתא שם) וילא אראו ליליא. משפ. שהא עם היה בריו כ'י' סרפו שיאנו אלא עלילת שכר הי מודק למסמולרה איע שיא לא סמתיי מולתה הי מברכו כעצמו ומביי ראשו וחינו כעסיי בהגמה דסחורו לילבס בספך סיג שבביל וורא פיג של הבריו עייש ושלסחה ירסח ושאילתא שם נמי שלסחה ויא וילא דליליא עוצא דלילי נמי אוילו אחו אמטיור וגוילתיו וינא מה ששהיו של ריט היה לא דלא נסחיכו וינא מה ששהיו של ריט היה לא דלא נצח או אחי שיסבור שוביל למגמל סמיס כן שם. ובצרכי צרכיח לחרם שושאלתא מרש שגם ומשיכר כן מעג ריט איע גלות להם משה יצטרם ליה לא היה חשב לפיקודי אלא לזילמא יצטרם יצטרך גם לו וחי לשור וגוילתיו עציר לדילי נמי וחינו דלילי ללדידני. או דהפרוש הוא כושפסר הפקס שאילה שם דמידי שהיו כוליים לאמטיור ריט מלפני אלא שהיה טוב לרביהם ולכן הברך אמ לבלי היה מודק ליה וכו' עיישי. ואיך אין מוח בבלי ראי לויכא שהמדובר על סנה הבריו (בספר פד להם להמדיקש ויל יודי סי קעז ספדנ ג ראהי שטנו ג המדיקש של רשיי וחסו יחו וכתב בליח: מ שהוא ספך שהיה חן היה בהתבואה ספך אלא הוא יחיבה את עצמו וכו' היה בהתבואה ספך סנה נפשות להחיבה רשיי וחו' ודה ר סיא עייב עכיל ויש להמדי'.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

ה) מלארך גם הריא מודשמיס לארך ינאא שפיר להבטי איע בספך סנה כרי לוציל הבריו סנה דראה יד איע מוכרות דהיל מודשמיס בספר דהרמות חד' רבי אמי יאומא בסרטי [מיריש סנה] אמר ר' יונתן כרד ומא בדסינו [מיריש סנה] אמר ר' שמעון כן דליש ער דמאא קטיל אמא מקטילי [מאני אהורו או אנ מהר] אמא אריל ומשיידי לה בחיילא וכו' הרי דשכיל עבר עורבא בגמטרה לילבס בספך סנה כדי להציל את רב איני מורא סנה כיו היה ראהו תמרה מודשמיס אכל שי שנתה חרירי לומר. דראשה יל דל יונתן מלין עליה ולכל מעג איע מלמנה להציל ואמר יכד המה מבטיכו ואין אטור ש"ל שחלה כויל בה ולא כפי' ויתמי וישתי יתמו חכמה מה למי שיש גם חוב על כו' ה' וינח יתמו שסבר למי שספור על מידת ולכן לו למר בה לקשור משה מדת המודת והמאן אה' סנה גם למשך התפקס שאילה שם דריל על מלין על ר' יונתן ברבא אלא המיר על עצמו עיישי.

פסוקים

פסוקים

פסוקים

(וְיָדָעוּ מִן הַקָּנָה הַזֹּאת שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵבִיא עִמָּוּל בְּמִדְבַר הַקָּנָה...)

וְהָיָה כִּי יִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים...)

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

וְהָיָה כִּי יִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים...)

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

פסוקים

פסוקים

פסוקים

וְיָבֵשׂ אֶת הַבְּרָזִים וְיִבְרָא יְהוָה לְכַלּוֹת הַיָּם...)

שומה, והמלכנו בבואו דענו בננוג להמורה אבר. ומשה שלא נבא בכלל מברכי הירושלמי בה עירש. והנה לצאתה מצאנו סתירה להוראים שבארתי שם בכתוב שמה הרד"ב מנה שראוני לו להרד"ב ול כללשונה המכ"ס סי' רי"ח וז"ל דבריו הם בגלל ר'אש ולא תפטר, הנה בתוספת דבריו שה"ל המסד מפור הבריר אלא שאנו חייב להניס עשור על המסד מפור הבריר אלא שאנו חייב להניס עצמו למסק סנה בשביל פטונו, אבל במקום דאבא הבריר א שלא נבא על הקדשה אילו במקום דאבא ספק סנה חייב להוציל והכי אונא הירושלמי ע"ל. וזה דלא דבריו המפורים שם דלא ס"ל להרד"ב להמסק הירושלמי עש"ל שאמר לו להניס את עצמו במקס סנה עמ"ל והג"ל הבריר מסנה דראית. (ויש"ל בש"ת מהרש"ם ח"ד סי' ר"ד שבבא ג"כ במשניות דבר הירושלמי ע"ש).

ב) אבל הקדשה והסתירה הזאת לא עלינו היא בלבד שם הנה הניסד מנה, ולא עוד אלא דמותר א"ע בלשונותיו שם במלים נפיה לפי מה דבריש דבריי במאז כונה הרמב"ם ב"א מרובה מרובו ולא הוציל להוציל וכו', דא"ל בפי שיכול להוציל להוציל בלא שיסתכן המציל כלל כנה שיהיה יש תחת כהנל רע"ז שהיה יכול להוציר משנה ולא הוציר וכו' ולא זו בלבד אלא אילו יש בו קצת ספק סנה ננוג שראת אותו טובע בים או למטה באים עליו או זהו רע"ז שיש בכל אלו ספק סנה אפ"ה חייב להוציל ע"ש. ור"י שלא חייב להוציל את הבריר אלא באופן שלא יסתכן המציל כלל והכל היותר עד שיבא בו רק קצת ספק סנה בלבד ולא ביותר בה' ובלול זה מרמזים באמת אל הוראים שבארתי דבריו שם בכתוב דברי הרד"ב השונה הוא שובא"ב. ע"כ מה שכתב ליה להם שובא"ב לחוד מיכן הירושלמי וס"מ כאילו על פני למר שאפ"ל במקום ספק סנה חייב להוציל.

ג) אולם סתירה אחד לכל ה"ל, והוא כמה שמפריך הרד"ב בלשונות שם על"ה וכו', והוא כמה שמפריך כונה הירושלמי, וכונה וכו' וכו' אם התפסק מהם אל הוראי א"ת חייב למסק עצמו להוציל את הבריר אפ"ה בספק מוכרע אינו חייב למסק נפשו וכו' אבל אם התפסק אינו מוכרע אלא נוסח אל המצלה והוא לא יסתכן ולא הוציל ע"כ על לא הנמנע על דם רע"ז ע"ל. ור"י בהדיא שהרד"ב ז"ל חול והבדיל את דעתו וגם המה לך כונה הירושלמי. שד"ק בספק שאנו מוכרע אלא נוסח אל המצלה איך מחויב לייבא לייבא לך כדי להוציל את הבריר אבל זה שחוסם לך מוכרע אינו מוכרע בה' למסק נפשו ואמ"ל להיפך דילמא דמא רידיה סמך ספי. ולפי זה א"ת יותר סתירות דבריו הרד"ב והג"ל ח"ל אל מקור

לכך בלי שום יריגה דברב ומשנתו והחיל לומר"ל שחולה הנהו במחלה שאין סיכוי שיברא ממה ובמקום ליתו מעוד שקם פטונו חשב רוח בקבו ויגרשו בעקשיות להצדית מחלו"ג. וכן מסב וזכר וכן הואיל מפרטו לו מדי לברך ברבא נפולו בש"ס שנוצח ענה מרדו ורם פטונו שהיה מרדו חזק א"ה. או מניחה שנתה בו ומיגיש א"ע כעס כוונת וכו' אילו הנהו כהן אחר האנשים הבריות.

הר"ד מלני אבנו שכתבם שיגמלו המד' כל סוג בשלימות שאין אורו"י כל מחסור ויקים בנו מ"כא כהנ"ב; וזמנר אר שפעו תשעו וכו' כל המורה אשר שפיר בפזורים אל אשים אשר כי אצי ה' דמאי.

פרק כ

נתוח המהרה כשלעצמו סנה ריק והתדומה ומנות הדם שנקבל לאחר מיכן מפתוים חסכנו, אם נחשב כמניס את עצמו ע"כ ל"ד סנה — נוספות לפרק י' בבבבית השתלת אברים מוחים לוחים.

ל"קל מפרק י' בוררר בהמהות בעיית השתלת אברים מוחים לוחים החלנו בע"ה את המה"ל לנו להלכה והראינו ש"ו מדי"ה מ"ה ליבנו השוטה אם מחויב אדם, או ע"כ אם רשאי, להניס א"ע למסק סנה כדי להוציל הבריר מסנה ורואה, והחלנו לו דעתו רוב מנין ורוב בוג' של הפוסקים שאמרו לו לא"ס להניס א"ע ל"ד ספק ספק נפש כהו כדי להוציל את הבריר מסנה וראית המעשה כן ור"י ומד' שומ"ה.

ב) בוררר בוררר בהמהות בעיית השתלת אברים מוחים לוחים החלנו בע"ה את המה"ל לנו להלכה והראינו ש"ו מדי"ה מ"ה ליבנו השוטה אם מחויב אדם, או ע"כ אם רשאי, להניס א"ע למסק סנה כדי להוציל הבריר מסנה ורואה, והחלנו לו דעתו רוב מנין ורוב בוג' של הפוסקים שאמרו לו לא"ס להניס א"ע ל"ד ספק ספק נפש כהו כדי להוציל את הבריר מסנה וראית המעשה כן ור"י ומד' שומ"ה.

ל"קל מפרק י' בוררר בהמהות בעיית השתלת אברים מוחים לוחים החלנו בע"ה את המה"ל לנו להלכה והראינו ש"ו מדי"ה מ"ה ליבנו השוטה אם מחויב אדם, או ע"כ אם רשאי, להניס א"ע למסק סנה כדי להוציל הבריר מסנה ורואה, והחלנו לו דעתו רוב מנין ורוב בוג' של הפוסקים שאמרו לו לא"ס להניס א"ע ל"ד ספק ספק נפש כהו כדי להוציל את הבריר מסנה וראית המעשה כן ור"י ומד' שומ"ה.

81

ההצעות שהוציאו הקרובים ברומ וברשותא על
 והולו אם יש למסע מבני היהומים אחרי שלא
 צ"י הוליו עיישו אלו הנהגות השני, שלא יסודו
 כשכיל שלא צה לו אלו הנהגות כי מהני דיע
 כשהם נמל לשכב ואינו יכול לסיק עצמו
 שהקרובים משחלים להוציא לו רשותא ואפילו
 אינש דעלמא שזיה משחל להוציא רשותא לחוליה
 כלא הוליו בראה שלא יסוד דסקוח נשח הוא
 וכל הווי וזרי ה משחב עיישו הוא הרי גודונו
 של הוציא המודב הוא שלא הפילו לחוליה הרופא
 והרשותא הוליו לעלמא וכל זאת ספק הוציא שום
 אילו אינש דעלמא ולא הקרובים המספלים כי היה
 משחל להוציא רשותא לחוליה בלא צוי הוליו כי
 לא היה מספיק והיו צריכים הגיל כדרי לנעיל
 ולא כפי שספק והמחשבים הגיל כדרי לנעיל
 ממו הביו ולא הציל דפסור.

אלם לאחר עיון קצת נראה ואין סתירה מוברי
 והוציא, וי"ל דהמודב בהוציא שלישתו
 העילי הרוסא והרשותא שהשחל ה להוציא עצמו,
 וכן לאחר זכר נקח עליו שוב חליו הוליו לעלמא
 ושום כי חייב שפיר הוציא להוציר מהרובים עבר
 אחרת ההשחלות להוציא לו כמנו הוציא והרשותא
 אבל בנוגע שנתבר שזוהו ההשחלות לא העיל
 כלל, בנידון המהדריים, או בנידון הצבי המהדרי כל
 כנו דא עי למע ששפיר יורה גם הוציא שאין חיוב
 לשלם לו ובפי שספק והמחשבים.

ד ומדובר המהדריים עם נלמד עוד דין בננו
 להפנות רוסא לחוליה, והוא בהנא
 שמשנה שהמקד רוסא עביר חולה עני שלא היה לו
 או כפי לשלם עבור רוסא ופלוני שילם עבורו, ולאחר
 מיכן הנחשי, אם מחייב לשלם ללמנו עבור מה
 שהוציא עליו כמנו לרומא והרשותא, ונתנה עם
 בנידוני, שאם הייתה טעיה והצלה, ולא היה לו
 בעל שעה לשלם היה פסור, וכואו נתנו פיה רוסא
 בנעל הברה שזיה עובר פקקים למקום וגורדו לנטול
 לקשרים ומ"ע יכול ונשאחו לביתו יולם דברי ר"א
 חייא עני היה באחת שעה יודע שהחלה כחמסם
 ציישו, וא"ל חזי מינה גם בני הוצאה עבור חוליה
 חולה דאם עני היה באחת שעה אינו מחייב לאחר
 שחור העשירי לחזור לשלם עבור מה שהוציא עבורו
 בשעת שפיר היה.

ה) וכדברי המהדריים הפלה בדומה לה בני סריות
 שבו במתנה אמרים ה, עבדים י"ג
 והוציא נתנה דבאי לו לשביר עכשיו נביים כלי
 כיצד כיון שהיה פסור משלם, ונתנה עבור חוליה
 מוס הפלה עם דאילו היה לניצל פסור כל שנה שפסור
 היה עבור שלא היה לו והוא לשם צורך השתא
 דיוע דהיה לו פסור נתנה אין לו כלום חוליה
 גרע פסורה עבור של חזרו לים בו חזרו דמה

ככני רוסא כרי שיבאו לחוליו ודאם תשוב והאמר
 שזיה מחייב כרי לקעות את לשביר האנשים כרי
 כרי לנמו לחוליה הניקם סמנה כויתו הוא כמנו
 לא היה יכול להוציא וכראיתו במהדרי ד צ"י
 קצא אין אני נביב אמרתי והמבר דאם כהן אודרה
 ה עור מבר סווינו של אבי התיק דמה שסדר
 תקנה לא עשה עבור אבי התיק כי אם לל חיובו
 והעני כרי לוא חוליה אפילו כמנוה עם המהדרי לשלם
 לו שבו סרוה, ומה שמניע הוציא המהדרי עם
 שספק העניצול חייב לפסור לעליל מה שהוציא עליו
 והי' ספק והמחשבים י"י הדי ובמסעי בריים עם
 סקיקא הו כשהמב הנל אלו לא כשלא עלה בוד
 להציל.

ב) והכונה מפורשת דוברי ריל להביא מבריה שזיה
 פולני שאחר מביו חוליה דנו ואחר לחברה עם ספלי
 אחר התביאות כמה ימים ער שהוצרכו להוציא עליו
 כי פסול החוליו חוס ברם והנבלה האנשים הני
 מאלי העני חוס הוא חייב לסיק חסר הנפר, ושאל
 א"ל התני א"ל הוא חייב לסיק חסר הנפר, ושאל
 א"ל א"ל ברני ששים, והשיב והמהדריים הודיעו ברי
 א"ל א"ל ברני ששים, ושאל א"ל חייב לו
 יותר מביקוח בהתנה שאין אני העני חייב לו
 בדיני א"ל לא ברני ששים אפילו שה פסורה א"ל
 א"ל שבו סרוה כמפלי והודיע לכו הוא מהחיה דאם
 לא הציל אין לו אלא שרי, ומסוקי וכמה וי"ל:
 והמבריה ק"ל עם בפקום שאין חייב להפסיד ממנו
 והציל של המבריה עם לו חייב אפי"ס שהפסיד
 מבר הסרוה שפסול לחוליו א"ל חובו א"ל חוליה חייב
 לשלם לו את שולי אפילו ירד ברשות הנבל או ברשות
 כרי ע"כ כיון שלא הציל אין לו אלא שרי, כיום
 שא"ל חייב להוציא את חוליו כיון כמנו ב"ן כמנו
 עצמי"ם שאם הוציא ולא הציל שאינו חייב לשלם וכי'
 עמבא שמה פסורה והוציא אינו סרוה כשכיל חכרי
 לכו אלא כשכיל עצמו צ"ל להציל עצמו ללא מרי
 חובו שחייב לו חבדו ולא עור אלא ששכיר גדול
 מצו לוי וכי חמסא איך א"ל הציל וני' ס"ם כיון
 שנתנו והוציא שאם יש לו חייב וכי' ס"ם להזנו
 דהוציא כבולו את א"ל א"ל חייב אינו חייב ציישו, הרי
 ממש כל החויות שהצנו העבטנו לעיל דבברייתא, הרי
 שאין צורך לכל החובות דובר גמפי, והפסיד
 המהדריים ד"ל ללבי הצלה נלמד דומה דומה ללבי
 ומלה חוליה מוכן רמאי שבו ומפסידו והדיו נתן
 אשמה שלא לחייב את אבי התיק ולא בדומה חיה
 לשלם כלל למפוס הרומא הויות שריר להציל ולא
 חוליה.

ג) והנה למארה יש להשיב ע"ד המהדריים תי"ל
 כמה שביב פסורה והוציא כלי פ"ל ס"י
 ב' (מכר גם בפסור צ"א וי"ס ס"י י"ז פ"ג שמשאל

והיא שפסור פסורה דאם, ומפילו גם ישנו אשור
 על כרי.
 וכאמרו כל ה נספי ליהר הנחשבים חיסריים
 שפירידי לביבתי בהלכה המורה את
 כסדרו בריס להציל דבכריי, בעיות השם יאמר.
 פרק כ"ט

א אם אחר הוציא הוצאות להוציאה רוסא
 והוצאות עבור חוליה ולא הפילו אם צריכים
 להציל לו מה שהוציא.
 ב אם עני היה באחת שעה שהוציא עבורו
 כניו ואחר העשירי או שנוברר שיש לו אם
 צריך לחזור ולשלם מה שהוציא.

אחר המאמיים גם אל המבריה שביבתי לעיל
 בתחתי.
 כו"ל במתנה הירושלמי דאזיה שום הנכרז חייב
 ס"י הדי כותב כי לא כן בהחלות על
 דברי הרד"ק הניו בללשונה, ומפרק ה אל הנחשבים
 סדרם שריי לא נראה בשלוח דברי הנחשבים שישר
 בשם הירושלמי, בנוסף להפסד ממנו שריי המבריה
 והוציא חוליה לא הוציאה, חייב ממנו שריי המבריה
 חובתה אל המסקי סנה אל המני, וא"ל שפיל
 אנו חייב לביבתי עצמו כמנו ציישו.
 ומתחיים חתם כמה שהצנו דבכרינו שאין
 כל חובו גם אשור, אחרם לביבתי את עצמו כמנו
 סמנו כרי להציל חובו מכותב דאזיה.

ד בעלך נבוא ליקפי מה פריצונו לכתוב מבריה
 דרונה דאזיה כמנו שמת חיים להוציא אפולפסיא
 ויל בהדי ד"י דאם כי קם עם בשותי"
 דהנחיש בשם הירושלמי דחייב להביבתי איך
 מבני כרי להציל חובו סמנה דאזיה, ובכאו הנכונה
 שהוא אפילו כמנו והנכונה ככל את חובו ללא שום
 דכל ו הוא כשוסקס קיים פראש, אבל אל פראש
 צריך להביבתי עם שא"ל הנחשבים לריי כמנו דאזיה,
 ורק שיש ספק להוציא חובו חייב יכול לסיק כמנו,
 דבכרי לא יקרא ספק אלא דאזיה ומפסור, ובכאו דמה
 רואה לוח סמנו דהנו כביק מלוליו דאזיה יודע אם
 פראצתי דברי חובתי וספק בפסור חייב, וכי פראש
 כוח בשתי פ"ס ח"ג ס"י ל"ד ציישו.

והחיה חובתי חייב על כמנו דריי לכתוב
 בעל שיש חייב על המבריה דריי לשיי לכתוב
 דמסבאר דכל כריי אינו נכנס בכלל ספק ומפסור
 מלחוליה ובהיותו דהנו כביק מלוליו דאזיה יודע אם
 ספקיל דחיה בריא בחיובה ו"ס בחובה דאזיה נכנס
 בכלל ספק למפוס את הנחשבים ככל ספק ממנו דעלמא
 דאזיה קיאל לכתוב חומסא לכותב, אלא כל כריי
 אינו נכנס בכלל ספק חייב ומפסור, חייב ס"ם
 וכי, חייב כיון דחייב חובתי הוא חייב המסקי הוא
 אם הפסיד ע"י פ"ס אינו נכנס בכלל ספק ומפסור
 מלחוליה ציישו.

ה"י לנו לשיי חובתיים כמנוה אחר דכל
 שהחייבה היא דאזיה המסקי הוא אם יספר מהו
 לאחר מוכן ע"י ס"ס נקרא ה כחילי כמנוה ציישו לריי
 סמנה דאזיה, ומפסור מלחוליה, ובכאו דאזיה סמנו
 מלחוליה כמילא אסור לו להציל כן דאזיה אסור
 לקיפס מאי חותם וכו' דילמא דמה יודע סמנו ס"ם,
 דא"ל הרי יש ללמוד לע"י גם בנידון לנדוננו ולמדו
 דבכריי שהחייבה שישעל לו לשלם הוצאות המבר
 כריי כמנוה דאזיה וישנו רק חייב להחיות המכנה
 עם הנידון והחיות ומפסור חייב לו לאחר מיכן,
 נקרא אשמה חובתיים לכתוב חובתיים את עצמו לריי סמנה

א) והנה למארה יש להשיב ע"ד המהדריים תי"ל
 כמה שביב פסורה והוציא כלי פ"ל ס"י
 ב' (מכר גם בפסור צ"א וי"ס ס"י י"ז פ"ג שמשאל

וריש לזעיר. ולעשות יזא שבודד כלל ונשיי ורז
 ומדובר לא רק בחסות הקיום של עין התה
 בלבד, אלא המדובר, לנקי את העין אחרי נפשות
 ולגנוז אחרי כן במדת חס ממשמה, ונבא הזמן
 ומעור מטרם מהעין את הקרם ונכריכס אותו על
 העין חתי. ואיך זה נדול נדיל ומה בזה. זה מנעם
 ניקר בזה, וזה כמה שמעוהו את אבר זה של העין
 כי אין זה כלי קטור.

כמו כן יש להודיע על האיסור וזאת המיר שינו
 כאשר כן מסדרים את ההשתלה כדרך הנכרה
 מדידת מקרים פעמי עינו של מה הנשיי עם המה
 עיני עינו כן החולת דכמי שקיחתי, או מהו הנכרות
 ומעור רצון החולת דכמי שקיחתי, או מהו הנכרות
 הוא ממח לזמיר על המעשים וזקק ופיר לזמיר
 בעוד חזקת בקיבו, באופן שבזהב פסגים לא כרו
 אפילו אם מה בודא, ואיך הוא על זה מבי רז
 המענה ומגמ כשבה ד' ע"א. ע"א. דהמעני עם
 יציאת הנשיי כרי זה שופו דמים משל לך שבה
 והחלה את מינה אבצני עליי מיד בבהו ויהא חלה
 פסקה ברמב"ם נכרי"ע באז חולקן.

ואם כן מהנו שנתנו צלוינים למעלה יש למענז
 גם מהחנה לילית, ונכנסת בזה, ומה יודע
 עוד זה הוינה הלילית יוצרת בזה של החשי ואותו
 חזק גם בחיתול-עיונים — מי יודע למה חזקי הוינה
 גבוש של החשי ויודו נוקפים על החרס ומה אכנהו
 נא זה, וברזי שדיר חולק בין אם חוסה חסות כפי
 לבין אם מנב, אורי ואת מנחה על כן, וישם
 מכלל תוצאות מותרות ומותרות.

ה' ולדוד ואה ארי מודה בהחלם עם מי"ש בה בש"ת
 מותר יצוק עם זוי"ה ש' ו' את ח"ב, דער
 לומר בזה כדברי הרד"ב בהשובה (וי"צ סי' תרי"ג),
 דכתיב דרבי דרבי ונמס וצירי שמשפטי תורתו וירי
 מכלים אל הכלל ומכרי"א וארד יצלה על דעתו,
 שיציר אתם לסיבא את עינו או לחזיר את דוד או רלז
 כרי שלא יציעו את הפירו, הלכך איני רואה טעם
 ג'לדי זה — וכי שירד את בנותה מה ומכ"י לחזיר
 אברו לצדוד זה אי פהלה לפעני, כי ארי עולה על
 הדת לפיעה כן אם זה נדול חזר או רביא ב"שאל,
 ואת זה מצוה גם צאלם שירד מצוה ואת ליה בזה
 צאלם גם באיט פיעה ל"י שבה, ודמותו נדול לכל,
 אלא עכ"ל ד"י"ט מצוה כהני"ע ע"י"ש.

וברור בעיני ה"שום את מדהיבס והחלמיר חכמים
 שכתבו לחזיר כוח במניני, לא הוא כוח
 לקיים את ד"א"ת אתם עושה כ"י ולא הוא כוח לחוס
 את מברזי לשם מסיר ואת אפילו אם ידע זמנה
 שי"שמשו לו רק עבר הצלה חזק ספונ, אלא
 הוא זה ספוי שהחברה המעוקה של האדם מירשאל
 והאפיר ומירש"ט סמוק באונותו וזא דרכס שללאר
 מהנה וזהו חזקו אל האלקים אשר נתנה, כן גורה

83

כי אם חולק עם אפילו על האבר ח"י קפן כחסות
 והשתלה קיום עין וקפן ונדול עם ואת.

ג' ויקדים הדרכים שראית שכתוב על בזה זה כפי
 ישמע לבב (לאחר מדול רדכי מרז"ט) וחי"י
 סי' מ"ג, ווי"ל: מפוא מועצה רבה למה שנמשך
 דבר שלא כישנו אלה עיי' רשומים שומים שלוקחו
 גלגל עינים על מה ונתנוה בעיני המאה חסד עינו
 סי' מ"ג, ווי"ל: מפוא מועצה רבה למה שנמשך
 ומהו יראונו עיני עינו כבוד הבריות, שלם מ"ש היה
 ענין זה אשר לישאל שאין לך זמנה מה גדולה
 מזה ואלים איך נעצרת בהם החתי הממה ח' לא חשב
 ונתנה אל ונעצרת בהם החתי הממה ח' לא חשב
 בא לא גרעי שמעשמיני של מה עם עם אחרים
 בנאות ועיון לגנוז חסיו כהירידי סי' ע"ף לענין
 אם מותר לחת המה כדי ללמוד ממנו אופני המה
 לאת חול, וכי דאפילו יש לפענ חזקו דרדכה למחלה
 של זה התינוח שי בן ספק חזקו דרדכה למחלה
 משום דליתו זה מידי אחר זמן אשר בתאה,
 אפילו במכר עצמו לכך האתר משום הזאת וכי,
 ואי"ש שיש מי שחולק בזה הוינו משום הזאת וכי,
 וליצור לך מלרי"א הזאת משי"א בנידון זה שלוקחו
 גלגל עינו של מה עצמו ונתנוה על חת עין אין לך
 תועה גדולה מזה, ומכר עמו לכך דיע ואתה שכתוב
 יקום בחותה המה יתה סומא כהירידי כמי שיקטרו
 חזקו בחותה המה יתה סומא כהירידי כמי שיקטרו
 שכל בעלי חסיו יהיו מרשותי, וינין כמיל כן ר'
 שקרה לו מקלה ונדול זה מזה משי"א כהירידי כמי
 ומכר עינו ככפי מלא, והכל משי"א שאין נומזין
 לו המותר עכ"ל.

ה' אגם מי"ש הספר הגיל בשם החת"ס יאסר בנידון
 שם אפילו כשיש לפענ חזקו שזומה לקמלהו
 של זה והיחתי זה בן ספק חזקו נשמות, ואת לא
 נבד, ואודבה הח"ס הנשומה עם כרת מסר"ט,
 וממנו שאין כאן פ"ג איכא משום אסיר תגאז וגם
 משום נדול, ומדוע לכתוב, דאילו היה לפענ חזקו
 שיש לו כמה יריעה מה ודועים לחת המה חלו לרשותו
 של זה קרב לדיא דמורה, ושמע שאסר זה כפי
 שרצה למכור עצמו בחיותו לרשותי שנתנוה אתר
 מותר ללמוד ממנו חזקו ורשומים ונבמ"ק מפני
 שזה חזקו נבמ נבמ פ"ג פ"ג לכל וכל פ"ד ש"י, וזה
 משום החי"ס מהם שי"ש כפי זה ה"י, ולא מנב
 ארי שיהי תגיל בא לכלל עונו כזה כדברי החת"ס,
אבל סימא דכרי זה ה"י נאגמם מהה דמתי לזמיר
 ולרשותי, ומהו ליתון זה כ"י חס, תג"י דודר
 גם כספ, יסכל עבר ח"י חרדי סי' כ"י, ותגלה לאסור
 השתלה עינים עיש, אם כי יש לערער על כמה
 מהמתוח עם כיע"ש.

הוא שיש להודיע על האיסור וזאת המיר שינו
 כאשר כן מסדרים את ההשתלה כדרך הנכרה
 מדידת מקרים פעמי עינו של מה הנשיי עם המה
 עיני עינו כן החולת דכמי שקיחתי, או מהו הנכרות
 ומעור רצון החולת דכמי שקיחתי, או מהו הנכרות
 הוא ממח לזמיר על המעשים וזקק ופיר לזמיר
 בעוד חזקת בקיבו, באופן שבזהב פסגים לא כרו
 אפילו אם מה בודא, ואיך הוא על זה מבי רז
 המענה ומגמ כשבה ד' ע"א. ע"א. דהמעני עם
 יציאת הנשיי כרי זה שופו דמים משל לך שבה
 והחלה את מינה אבצני עליי מיד בבהו ויהא חלה
 פסקה ברמב"ם נכרי"ע באז חולקן.

א' והאם מותר מצדק חזקו לזכמהש מאבדים (כגון
 כליה) ממה שיראל לשם החלתו לחולה ישיש
 ב' סנה.
ב' והאם מותר לזכב יציאת מנהש מתוהם כפי שזואר
 לעיל, כדי כפיס דבר לחלץ ויהי נאמפל.
 ומני כסיים בכל לשון של ברכת
 חוד רביש כבוד עמוקת
 והטו שבמלחתי
אברהם מ' אברהם
תשובה,
 כ"ה, ג' טכח חס"ל, י' וזאת הנבחה.
 וישלים עתיק חובבי"א
למעי"כ ממכירי הנעלה וירשאו המחלה דמיר וסכר
 וירא ושלם ד"ר אברהם סופר אברהם נ"י
 שלום רב ושפע ברכות.
קראתי בהשמת רב שחי שאלתי אתה השתלה
 כליה ממה לאים סמוך כשתוהם זהה מה
 יחתי, ובכבוד ראש הניי לחוש לו כולקנו.
א' חלה כעצם הנהיה המוכנה של יתיחיי מטי"ס לשם
 לזמיר כדי לרעה לזמיר חולת מוכנה
 שלפענ (שאלו לעיני) כפר נבנה על כן ספתי
 חרדתי שלימה, וגם אי הנחתי הנחתי כגמו בנידון
 ומיצי השיטה בזה ונוסס במיר שיהי ציר אליעזר
 וי"ל סמו י"ד כיע"ש.
אבל כל המדובר הוא כשישמה למסר חלץ יזא
 לכתוב, וכשלא הנגמ מעוה של החבר כדוד
 האמת, ורק מתקמ"ס עליו.
אלים כגון תרזון שלפענ שרופים לעשות שיעי
 כפשיכתי כרש"שי לחזיר אבר אתם מה לחזיר
 ע"י השתלה כגון אתם זה, ולידנו ממו כדוד לחזיר,
 כפי שותה נעד לחשקודו גם מקום לנו חוים וחות,
 דעת נחמה, וכי בראם הדרכים עבבנו דא, כל
 גדולי השקפים וזו או בדמה אתר ואחרה שפחה
 לחתם כדאי ליכא, ולא עור, אלא ששל חבה לישאל
 אם יקרום אבר מאכרי"א לחזיר מותר לשם מסר כזאת
 חזי ג"כ מיענים לו שלא לעשות כזאת לעזבר עליי
 את הדוד ולבטל כפנו כמה שנותה שקפוד עליי כמה
 אסוריה, ובמרים ותשיי חנה ואין עליי כל חיוב
 לעשות מצוה בנות לחזר כמות אפילו מניום שפוח
 נפש, וגם מותר עליי לחת לחזיר את גוש כשלאמור
 אל המקום אשר כפנו לקח בראשונה כפי אשר עלה
 נגורו מלשני וי"ש וישע כרוב הזה זה משום הנחמה
 לנו ולבנינו, וגם לרבות משום "החנותה לך
 אליקני", החברות מקיפם על מפרט לאשק חותם
 ראיתנו, ורק לבן של אדם מירשיו רזאת ואת בניונה
 של "לוי" רזא רבה חכמה.
ב' (ודכר"ס) אגורים לא רק על הסמכה לזמיר
 והשתלה אבר גדול ממה לזי כפלה,

זה מכשמים נבאם רק כמיעים נוטמם ולוחזאו
 דמלהת-היחוד ועוד לקרא, אבל עיקר הירדוה בזה בני
 עי"ס דברי חשי"ד ומפ"ר מר"ם, וכו"ל, והוא עוסד
 חותק לחזיר בנידון.
 חתני כפלה ר"ב (בחדרות ספרנו
 איליעור יולה חלד"נברג
 סימן א ז'
אם מותר לזמיר את המה הלוהי"א את אתה
 מאבדי לשם השתלה בהחלה מסוכן ואם
 מותר לשם כן לזכב יציאת נפשו של החותם
 ש' א' ל' ה'.
 כ"ס"ל, בית כסל חס"ל, י'
 לכבוד מורי רובי הנתי"א, י' חלד"נברג של"ש
 שלום וברכה.
הנני מנה כנכוד כמת כמפוי לשיחמו כנגז
 לתפעה של השתלה לילית כשתוהם זהה מה
 יחתי,
מצאתי שיש מחלוקת בין סופר דודו אם מצדק
 חזקו מותר או אסור לחת את המה ולרצוא
 את אתר מאכרי"י לים החלה מוכנו האלוח
 כשה י"ד ח"ק סימן קע"ד, וגם חובא כמחל חזק
 י"ד ח"ק א' מיר (מ"ס מהשתלה חל"ב) לוי דמיר
 גם מותר לעשות כן, לעמיתו הנמות חזק (כ"ס סי' י'
 ח"ס), אסור, ומהירי איראלי מנמק (נוסס כ"ד ו' עמר
 סי' א').
אלים כהיר, לכל הדעות אסור לקריב את שמה
 חתום או לחת אתר ואפילו לחזק אתר
 י' יתו: אסור, עד שיחא נפטר כדזאת (וי"א ל"ש הפל"ס
 שקפ"ד ח"ל).
ובכ"ן, מפני שצורפים לזכין גם את החתום וגם את
 המקבל ללוחת, ומנפס לזי, הפריד לרצוא את
 וכליה חזי 30 דקות ממה החתום, ד"א מדיז שנספס
 וזם חתם והחמונן ללוחתו (חוס"ט ק' ט"ס אסר עשי'
 184), חשב מהר לקבוע בדיק מתי נפטר החתום.
ודכ"ר"ס את מה שמעיר הנתי"ד בוד"ו י' ג' רד"נברג
 (מסר אסר עמר 190) — אם חתום עקוד
 למכשמים ששכארים אתר כתיקיים, על ידי הנשמה
 החתומה חס באופן מלאכותי, שללחם אינו נשאר
 בחיים וזא נפשו, או יתה חתום לחזק חותם כזה
 לנתק אתר הנכות מרשומים (שם חתום לחזק חותם
 חתום ירשומי"ט), ובחיותו רגז יתה דעו כמה וזו יתח
 מותר מיד לחת אתר כדי לרצוא את החלה ממוה
 לשם שולחנה בנות נאמפל.
ובכ"ן אבקש את דעתו על שחי הבעיה:

אענה מוצאת מנהג לך כי שמוע הוא על פיסים
 ודרך חרד בני חלי
רומבולעו הוא מושג ונהג את כל חלי המלה ושם
 הלבוש המעלות המלך וישיבתו בחדר
 החרד לחנות על כך שמוע גם לו בקניסין בחרד
 המנהג הישראלי אשר הוא חלק מושג ומנהג
 הישראלי נהנהג הוא ידוע
 על פי הדין כבוד בעצור מוקשה נענה זה על כמה
 אסורים והנהג נהוג הוא נענה חלפים שנתנו
 מושגים לבגרות אמור הנגזר מנהג ובענינים של
 אלו הנחלטים חבות כבוד הנגזר הנלוו שבושים וחלק
 כבוד לזר המושג ברצון לעשה המנהג צדקה
 בעולם החוקים כפי ששמעתי בספרי רבתינו הקדושי
 והשריעה עסק צדק בלב כל איש ייראלי באיש
 הוא ישראלי כי יצא חסר כל יחסיו מן הליאל
 ביחס יאר חשיבה בנותה כי אנה קורת לילוי
 חסוני בשם אמי (המלי' קל"ש)

המלצר הוא גם כשאל נכנס בבואו לבצירת המזורה
 והכללות המקנות בקרב איש המזרח יצא
 בצדק חסר השכלות אלה על פנים בקרינה
 מורה שנתן המעלות אלה מקיימת את פנים בקרינה
 והנהיגה המקיים רבים גם כקיימת חסר יי המורה
 יצאה נפש עיי אצבעים וצדקיים מלאוהיית ער
 שואל יאט סוכו לבצור (קצין בעיניה אורות מנה
 חזיר-סימ' קל"א וכפלי צ"א חז"ר סי' צ"א)
 המלך נהג חסרין והמנחה יאנו מורה מ"א אפי'
 אצבע שגולס הדבר מקיימת נפש ולכן נהלה
 העני - והא המה - בבחינים של אלו שביצעו הוא
 וגול ולקיים מנהגו ונדיד הדרס צדקה חל אל ה'
 על כך

כ"ש יקלה על הדיעה להוציא קלה מנוה של
 אדם זה בענינו לצדונו ואפילו כשהו ננה
 לקיימ' בהולת כי אדם אשר עיי-א והפילו כשכחה
 חזרה בשבת אחת שלא תהיה דורכ' דרכ' נעם
 מאכל מטבע ומה נהג חן והנהג שדרכיה דרכ' נעם
 (קצין שרד' דרכ' חז"ר סי' תרכ"ז) גם נהג הוא את
 חוק המצוישי-הוא חן על פניו שרד' מנחה
 מנחה צדקה חז"ר סי' ז' וצ"א שם) אך להפלות
 על הדיעה לבצע מנחה ביקו אדם מה באשר מנחה
 מנחה כי התנועה ומה המסור הנעשו מקומם נהג זה
 ובמקרה שלצדו נקלה מכל ספק שהנעזר הקדש
 חז"ר לא היה מסכים בשום פנים והנה מנהג
 המליצה נהגו ליישאר משני כלה וישתלח בנפשו של
 ערביה ומה גם להנהיג כוחה להשתלח לשיכחה
 ממשפחה המודדת עם רבנותה כוחה להשתלח לשיכחה
 צמדצדקים שיצאוהו ויש לו לנגד ליש גזול מהו?
 לצדק החסר כי למה לזר לזר ריב' חלק מצמצוהו?
 ובמלכי משפחה: לאשיל למרדכי' את עיניו וכיו
 לחיות נפש א' מימה והפלות מהדיה כוחה וביצורה

על ידי אלה המשיחיים לזרע הנרדף עוד לא ברא השקו
 ונרמה שאין לו כמעט את וויץ בדיספוריה והוא
 סופר והוא שוקל לזמן תוצאות ודתי המפקה
 על צדדי המצויים הנכונים?
אך המלך הימני והממון כפלי בעלמם נהנה לזמן
 (כפי שמבטאים) לזהו לקשיה הנרדף מוכנס על שום
 שום לצדקת המלכה לאל כשם שהמלכים לקשיה את
 השבת גם כער פיקטי של בני בריה והוא עוקף את
 לזמן רבמן אל שיר נשקו והוא נכל המרוך כן
 המאשר לבצע שבה אשר המודבר הוא לגבי נהנה
 עזרה רבנות ויהיה המעלות המורה כיון כי רומן
 רבו שאין להחליף בשום מנם מן בנינו רבנות וברוך
 בחורה אחי המעלות של פוליס וייריס הקדושי
 עם מציאת צוה של רומנים יחודיים הנאשים שם רום
 הממנוחה מיוחדת ונבנה הממנון גם עם קבלת
 הממנונית שנות גם על המנהג של שואל וכלי שיטתני
 לאשתדושי שנות גם על המנהג של שואל וכלי שיטתני
 אפילו למצוא כל המלוא על כך (קצין צ"ב חז"ר וקצין)
 ובמטרי כמור גם דרכים המנהיגים של איירי מנהיגים
 לפני המלך המלך (קצין) בהרמה לזה כמור נהג
 וחדים המנהג ככל ז' סימן א' קצ"ש)

קשה להפלות על הדיעה שבו ידים הדידה הקצויה
 עליונים את הדיך והיצע רבים קם את המנהג
 הדיך הנה נרדף בלי כל היחס מנחמן ואם להפלות ל'
 כן הדבר שהמנהג יחידים יבצעו זאת וחינה מהחוקי'
 על מקשיהם אין זה או שהמנהגים אחי המעשה
 לנו שם הוא שורם לזמן את המנהגים ויצום חל
 דרך קונב ונטי אל המלך מפלי ששה נרדף ליתבונן
 על הטיבה חל המסובד להשליך ביצור לבא חשבונות ואם
 כמה חרבו וירי ונחמה חוכמה ביצור חסר המעשה ומה
 פני רבים מוכנס איש חדר המנהג כפי על מני
 המשולח המלך מנחה לזרם באשר כי לא יצויר
 שלא יקרה לא פנים שהמנהגים המבצעים את הדי'
 שרדו ומה כמות המנהג המבצעים ורביעת את
 גורל במנהג המנהגים המנהג לבצע את הדבר עור
 טרם יציאת המנהג חרן סיפור נמסור של מקיפת מנהג
 הקלילי והרי המלה המסוקה היא: המצבים עם
 יציאת המנהג חרן זה שופק ומינם

על אלה אני כובדי שבמחונתם של הנורמים ומבצעי
 הנחמה והמחנה המוכרח הוא נהנה מוצע
 ולהצב בל ישובעו לרדפו חשוא כליו בפסלים והנהג
 בבת איברי וגם בבית אורחיו ונחם לזרם המנהג
 על נשמה שאינה מוצאת את חקונה כ-א בדם שוכני
 או במלאות שנות חיי שרה אמר המנהג לזרות על
 ארמטה בידע לירדע חן גולו גם נכנס את שליטה
 מנחה המורה והכליל לזרם שרדו וקצוה לזרחה ליריש
 בוויחו כי ישיבה כיון מרות מ"א) תעם והנהג נהנה כחא
 כרמס המור בשתוללים על אפי והמנהג נהנה כחא
 שרדו בהרמה מנחן האלי וקצוה לזרם

הנה קבוצה קליה על החוקים יעו שכל אנשי המדינה
 בחורים צדיים לביה הנבחרים וחלופים אולם לחפן
 לזם המנהג טובות ומנוחלות אשר על כן בדברים
 שמבטאו אף שיהא ויפיק מרדף יש לזם זמן והנה והנה לזמן
 היקף והמדינה וכל מה שעשו הנבחרים נהנה כמ
 שעשו המנהג המנהג המנהג המנהג של חלי כמנה
 נכנסים מעינו בחינם סימן לזה ספיק ייר כביא שם
 דאף המנהג מסולה לעדות כי רץ מדינה אבל המנה
 קיימנים ובמקום שאין אנשים מצויים גם אנה שרה
 לעדות המנהג אף שמעיי דהתי-ק הדין עם המספר
 עיי' בדריה פנה דרמדי החי עם המנהג יעירי
 ורדף ככל המנהג הזה ניתן לחיול גם עם המנהג
 שבונינו

כמה כי יקצין מה שמאריך בה גם כספר שרד' המנהג
 והשון חלופים סימן ז' ואם נהנה חל בנה ורדמ'
 וכן ד' בדריה לזרם הדינה דרכים כספר ארמטה
 והנה זה כמס ספק המנהג דרכים כספר ארמטה ורדף כמרי
 ומארי יקשר בנה עירש' וישוין מ"ש מנה גם כספר
 שרד' חז"ר סימן כ"ה חז"ר סימן ל' יעירש'
 (אחרות ספק בהנהגה שבהנהג שיש לאוקמה אנה
 אצבע עור מ"ש בקשר לוח כשרת אמרי
 בהנהגה המנהג קפאליש' יל' הולק המעלות מנהג חז"ר
 סימן ז' וייל על ידונו שם ז' אף אם יונבנה ויש
 ספק אם איכו נהנה עיי' המנהג ואם ספרו מתינו
 וכל ספק בהנהגה אוקמה על הדין וכי ולדעה רוב
 המספרים כל ספק בהנהגה אולי כן חז"ר אף להוציא
 מיר המחנה וכי וקצין כמסר מנהג אמרי רדף ג"כ
 סימן א' אף להמנהגים האין מוציא מנהג כספר
 בהנהגה המנהג דרכים המנהג חז"ל דאלימה מנהג כמרי
 כספרים אשר כה לזם לאמריע ממנהג ואף כספר
 שרד' בהנהגה דארי שלא להוציא מיר המחנה אף רמת
 המנהג בני הקצין שמנהגים אנה ענינים לפי רמת
 ענינים דוד זור והמנהג בהנהג ודאף דאין כה
 כיר סוף אום לזמן רדף מני ספק המנהג עפ"ל
 ודף מנהג ואיך בהנהג

תיקון שערות
 בהנהגה שרד' ראשונה של המור והראשון מהנהג
 והשנינה לאן ממקור' ויש להפניר
 עלית קי' זהו יבוא לזמן המנהג המשיכה מפני המנהג

לשיר' לרדום לז"כ ויש מטבח ומה הרץ מטבח
 מה אשר עולו לו והוא זה לעי שטיע לו ולכל המסור
 לז' והוא מסורן בבפידה ובהש בגרונות אמונית
 חרונה המנהג וכל על רדף המנהג המנהג והרדף?
 כדור אורה כי שום מנהג רבנית לא עול עיי' הדין
 למה על חופי שרד' כר'
 אילו על חופי מנהגות אשר קר לז' המנהג והמנהג
 חרד' וכן לבחון פליות ולכל המנהג חרד' ויש
 עלים המנהגות סוכר כל ה' והנהגות על ולבנון עד
 חרד' הוא כי לעשות את כל רדף המנהג האנה אמר וזה
 חרד' חרד' המנהג המנהג מלמה אמר כי אמר וזה
 מנהגים המנהג של יוצא רומא' שמהג לרומא'
 שמהגים המנהג של יוצא רומא' שמהג לרומא'
 בעלן ויש מהם מהמנהג' (במנהג מ"א) שמהג
 חרד' המנהג המנהג עם רבים מהמנהג חרד'
 הקולל' הוא שמהג' להמנהגות כמה חרד'
 משב' בנורה לשמהג' ומשמהג' כמה
אין בנורה נעשהג' בישראל והוא לעבור לסדר זיווג
 עד כי יבטח שמקרה מנעור כה לא ישנה עוד
 כדכר ביה ישראל'

(יסתו דית סוד אתו אה ז')

ולדע' כ' אף המנהג (המנהג) ישי' שישראל נשאל
 אודות חק שרד'ת המנהג שלא יוכלו להוציא
 את החי' גם כן כלהג' וכן השרד'ת' אף חל על ה'
 דרכיה: המנהג שלא חל הנהג' שמעיי רדף שיר כבר
 לשער' ויש בה מה מנחה גול ורומה למ"ש השיר
 נכמה המנהג וכן המנהגים סימן סיה ועיי' ולא
 אצבע בהנהג דרכיה'

אלל' כספ' שלאחרי' (כספ' י"א) המנהג מן
 ומכ"כ למיר שמנחם מה שמסך בנה אפי'
 והכל אף הישער לבלי' מסור' וכוונת חל' אוליס שוק
 שפוקי ממור והנה המנהג שליש' שאמרי' ולהנה
 חרד' שור המנהג לו מילת' כמנחה כי רדף והנהג לא
 ממנה רק בהנהג' והמנהגים של נמטה המנהג
 מנחה המנהג רק עיי' המנהג והמנהג מנחה-כ' בהנהג

החל' שכל מנהג' יש לז' ביה בבוים מכל המנהגים
 (משאלמנחם) וכל המנהגים מהמנהג עיי' נבנהגים
 המנהג ענינה על מה שעשים והמנהגים לזרם המנהג

מותר, ועיין במ"מ פ"ב דשבת (הלכה י"א) ביולדת שאין אחת מאלף מתה ולכן כשאפשר ראוי לשנות וצ"ב. (ואף שעובר שאני שאין לו עוד חזקת חי, עיין בחידושי הגר"ח מבריסק הלכות רוצח שנקרא נפש להרבה פוסקים וכן לרמב"ם, וכשיש חמש אחוז ויותר שיחיה אין לנו להפקיר דמו ויש להשתדל להצילו, והיינו אם הוכח בעובדות שניצולו כמה פעמים ולא בתקוה והשערה בעלמא.

סימן תשלג

שאלה: בחורה צעירה לקתה בכליותיה ואחיה שואל אם עליו להתנדב לתרום לה אחת מכליותיו.

הרופאים טוענים שרצוי שאחד מבני המשפחה הכי קרובים יתנדבו לה כליה, ואחיה שהוא בחור מוכן ומזומן להקריב אחת מכליותיו, אבל נשאלתי מת"ח אחד מהו דין תורה אם חייב או מותר או אסור.

שורש השאלה שכיום היא ג"כ יכולה לחיות ע"י מכונת דיאליזה, רק צריכה להיצמד למכונה כל כמה ימים, ויש לה דיאטה חמורה מאד, ובהשתלת כליה יכולה לחיות חיים נורמליים ואפילו להתחתן, מאידך גיסא ספק איכא אם הניתוח יועיל שלפעמים גוף המקבל דוחה, ועוד שאין כאן פיקוח נפש ממש אלא להצילה מחיי צער.

ונראה פשוט שהאח אינו מתחייב לתרום הכליה, אף שמצות צדקה על הקרובים, אינו חייב לתת מאיבריו ובפרט מהחיוניים כמו כליה להציל אחר אפילו קרובו, ועיין רדב"ז (ח"ג תרכ"ז) שמשפטי התורה כפי השכל וסברא, ולא יעלה על הדעת שיניח אדם לחתוך איבריו להציל נפש אחר ע"ש, וכן הבאתי במק"א דברי הגה"ק הגר"ל דיסקין זצ"ל שאפילו ספיקא דאורייתא לחומרא, היינו דווקא כשבקיום עכשיו יוצא מידי הספק, אבל אם גם אחרי קיום יישאר ספק אינו חייב, וגם כאן אינו ברור שמועיל ולכן פשיטא שאין עליו חיוב.

אמנם שמעתי מרופאים שאין כאן שום סכנת חיים לתורם, והוכח כן פעמים הרבה, ועיקרו רק צער כשעתו, ואולי גם מעט אי נוחות ואזהרות לעתיד, ובהשתלה יש סיכוי טוב שיציל אותה מחיים

קשים וצער כל ימי חייה, איני רואה בזה אסור, וכן הרדב"ז שפטר להקריב אבר להצלת חבירו וכמ"ש לעיל, כתב דמ"מ יש בזה מדת חסידות, ואשרי מי שיכול לעמוד בזה, וכ"ש אחותו שהיא מבשרו שקשה לו לראות בצערה כל חייה ותישאר בחולה בבית הוריו, אף שאין עליו שום חיוב להקריב חלק מגופו, מ"מ רואה אני בזה מדת חסידות ואשרי חלקו בזה ובכא.

סימן תשלד

שאלה: אשה החולה במחלת עצבים ואסורה להתעבר וללדת והתעברה אם מותר להפיל הולד.

במחלת עצבים לכד ודאי אין להתיר כל איסור תורה, וכ"ש איסור הפלה שעיקרה בגור רציחה, ולא הותר אלא במקום פיקוח נפש, או עכ"פ ספק פיקור"ג, ולפ"ז ההיתר רק באופן שיש חשש חי' שתגיע למחלת שגוען אחר הלידה ועלולה לאבד עצמה לדעת.

מיהו גם בזה יש לצדד ולאסור מפני שני דברים: ראשית הגר"ח מבריסק זצ"ל בספרו מתיר רק מפני רודף, והיינו שהולד סיבת הסכנה ורודפה להורגה, אבל כאן שהסכנה מצד אחר ורק אחר הלידה, מסופקני אם יש בזה דין רודף, ועוד יש לצדד שרודף הותר להורגו רק אם בודאי הוא כרודף להורג, אבל כאן אינו אלא ספק שתגיע למחלה אסור, ברט נראה להתיר ולסמוך על דעות הפוסקים שלא תלוי ברודף וכשיטת הרמב"ם, רק נפש העובר לא אלים כמוהו, ונרחה מפני פיקוח נפש, ולפ"ז אף בספק נדחה.

ובעיקר החשש שתאבד עצמה לדעת, במ"ח מסיק שאין חיוב להציל ככה"ג, דדומה לאכזיה מדעת שאין חיוב השבה, כן הוא הדין כמאבד עצמו לדעת, ודבריו צ"ב, אבל גם לפי דבריו כאן שהוכח שחולה היא, אין דינה כמאבד עצמו לדעת, כי המחלה היא שגורמת לה זאת ולא נעשה מדעת, ע"כ אנו חייבין להצילה.

וצריך לברר אצל הרופאים אם באמת יש יסוד ספיר לחשש של איבוד עצמה לדעת. מיהו לפני ארבעים יום נראה להתיר אף בחשש בעלמא, כיון דהוכח ומאושר שקיים האי חשש, אבל מפני סתם

מה שחורה דהיינו עצבות פשוט שאין ל יש לכבד אצל שני רופאים מובהקים מ: למחלה אצלה. ואין לאדם להורות ולקב אלא בהכרעת גדול בתורה דוקא, כרא כזאת, הנוגעת לחמורה שבחמורו

סימן תשלה

שאלה: רופא יהודי שואל אם מ לגויה כדורים להפיל עוב

בתשובות מהרי"ט דן בזה ואין מסק (בח"א צ"ג וצ"ט), והנה ע רציחת עובדים בגוי חמור טפי, שנהו העובדים, משא"כ בישראל שאינו נהרג ע אלא דינו מסור לשמים בלבד, (כדאיחא ג"ז.) אמנם כל זה בעובר אחר מ' יום אבי נראה דהואיל ושורש האיסור בעכו"ם ג הוא שנאמר "שופך דם האדם באדם", ודוקא כשיש בו צורת אדם, אבל עד ש שאינו אלא כמיא בעלמא וכמבואר בספ"ז איסור בעכו"ם.

ומצאתי בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן ס להקל בקודם ארבעים יום שאין

לנכרי, ואם כן אין איסור שאזהרתן זהו מבואר ב"תורת חסד" (אהע"ז מ"ב) וב פנתי (ג"ט) וכן בשו"ת "בית שלמה" קט"ב), וע"ע בזה באגרו"מ חו"מ ח"ב סיני שאין הדבר ברור כן לכל הפוסקים, נרא בזה פלוגתא בין הפוסקים, שוב אין איסו דמיירי דוקא בודאי דומיא דעור וכמבז ע"ז טו., ואף דמיירי בספק כמציאאות, כה"ג ראוי להתיר לסמוך בגוי כדעת המי יהודי שבא לטפל בנכרי אזי איסורו שליהודיה אסור להפיל גם קודם ארבעיני נפש וגם לא גרע מזרע לבטלה ועוד שיש הצלה בזה וכמ"ש.

מיהו כל זה במקום שחוקי הממשלה במדינות שלפי חוקי המדינה אנו ארבעים יום (כמו כאן בדרום אפריקא), מצווין על דינים, שיש לעשות אצלם כמצוות שלהם כולל רציחה, א"כ יה להכשילם, ואף ש"דינים" משמעו דיני

רוטאים ומנוחים ויראי שמיום שברדך כלל אין סיכון בהצגת כליה מאדם ברא רק לאחר קצו מאור. נראה שהעיקר יש להחיר לאדם בראי להרום כליה אחת מצליחתיי להצלת חייו של אדם מישראל הנתח בסכנת נפש במולת הכליות. וראיות מצלת נפשות להגן על הזמרים אף המגן, ומכל מקום בודאי שיש לאסור את ר' עקי' ורופאים מנוחים. ושומר מצוה לא ידע דע, עכ"ל. והאשלי' צ"ל שיהיה כיון שהרופאים מעידים שאין בזה סיכון יתר. וכן לענין הסכנה שיש בהסרתן הכליות של הבריא להבא כותב הרש"ע שלי"א שבריא שאין לחוש לה הסתה ולעמידת הקרוב לא קיים שום חשש סכנה, כאשר הנסיון הורה אין לנו לחוש ששם לאחר זמן יארע חולי דוקא באחת כליה הנשארת לתורם שה חשש רחוק. והו' דומה למה שכתב בנודע בהדחה. שכל שאין חולה למנוח אין לחוש שפ"א הוא חולה לפנינו לעשות זאת ספק פיקוח נפש. והו' צריך עיון דרוב ההשתלחות הם נעשים ע"י כליות של קרובי משפחה קרובים מאדם שלהם יש סכומים להצלתן והשתלחה וקליטת הכליות בלא דחיות, אבל מצידן עלול מאוד הקרוב שיש לו קרבה תורשתית סכומים להנמנע גם כן ע"י מחלה הנשתלה. וישאר חולה בלא תחליף של כליה שניה, ולמה שראשון שיצטרך כמה שנים מ"גם עלילות זו יש לו רגלים וחשש שכן בן מזול חלה בזה. ואינו דומה לעורבא דהנבי' שאין כלל רגלים שיבא חולה מעין זה לפנינו. (מה שזה עלול לכא במקומות אחרים אין זה עושה לפנינו היתר פיקוח נפש).

ו' ולכן להלכה נראה שאף שהרופאים אומרים שרוב הניתוחים מצליחים, בכל זאת ראי' שעצם ניתוח לעקידת כליות יש בה מגדד הסכנה. וכל מהתורה של הנתח והצגת אברים חיוניים הוא גדר סיכון שאין להחזיר רק לצורך דחוף. אין בירנו לחייב את האדם לגדב כליות ברור אם אין בזה סיכון של גדר סכנת נפשות. ואפילו הרדכ"ז שכתב שחייב האדם להסתכן בסיכון הקרוב להצלה לצדיל תברו לא אמר אלא שחייב לצאת להציל טובע או לגרש היה ועכ"ל. שיש סיכומים של אי אור אלא שחייב לצאת להציל טובע או לגרש היה ועכ"ל. שיש סיכומים של גדר כל סכנת נפשות שבו לא הזכיר הרדכ"ז בהשנובתו שחייב מצד ספק הקרוב להצלה, אלא אדרבה סתם שאסור לו להכנס לספק סיכון כרי להציל תברו.¹⁰

ז' ולפי זה יש לחוש לכל ניתוח כזה שהוא בספק סכנה נפשות ולא תהיה אלא בשביל הצלת תברו שחייב בה משום פיקוח נפש ולא תעמיד על דם רען שלדעת הירושלמי מכתיב שהיא ספק גרחה מפני ראי' של סכנת תברו. היינו די'א שהתבר נמצא במצב מסוכן ועל ידי ההשתלה יוא אפשרות להציל. אבל אם התבר אינו במצב של סכנה גמורה אלא שאפשר שיעול לו להקל עליו, וגם להציל את מספק סכנה כזה והאחרונים יי' שאפילו לדעת הירושלמי אין ספק תהיה מותרת לו להכנס לספק סיכון, ורק אם הוא ספק תברו ראי' אחר שעליו להכנס בספק סכנה, אבל אם אין סכ"ל או שהסכנה מסופקת הוי ספק וספקי. ונמצא שבמצב זה

12 השו"ת גור"ת סי' קק"ו.

שפחתה מ'אספ' שקול' כלומר שנוטה יותר אל ההצלה, זאת אומרת שיש סיכומים שלא יסתכן או ימלט מן הסיכון. חייב להסתכן כדי להציל תברו. לפי זה יש מקום לומר שבפנימים שלנו שניתוח להצאת כליות אינה מסוכנת תורשתיים אומרים שפיקוח נפש י' יש סכנה לחייב להגן כליות כדי להציל תברו. ג' ברם בהשנות הירדכ"ז שם כתב ענין הכול יסודי בהצגת אבר לשם הצלת החולה והוא שכל עקירת אבר פנימי יש סיכון ואסור לו לספק להכנס לסכנת נפשות, ומדבריו משמע דלגבי התיבה אבר אין חלוי בנדרל הסיכון, וגם אין מקום לומר שיש גמול אם זה ספק שקרוב להצלה או קרוב לספק השקול, אלא כל אבר שהנשמה תלויה בו כל הענישה זאת הרי הוא תמיד שנוטה האסור לו להכנס לספק סכנת נפשות. בכל זאת אין סכנה שאדם צריך לוותר או לגדב אבר של עכור הצלת תברו. שזה גונד את הסכנה שהחומר אמרה דרכיה דרכי נועם ואין בזה חיוס כלל. אלא שאם רצה להציל תברו בזה כיון שאין בזה סכנת נפשות מותר הרי זה מידת חסידות בעלמא.

ד' ולחילוק זה יהא מקום לכבד במוניג שיש לנו אמצעי חיסון התאים ספריליים. שאפשר שאשילו באבר פנימי כמו כליות לא היה הרדכ"ז אמר שדינו כמסוכן, ואפשר שגם הסכנה של "דרכיה דרכי נועם" אינה אמורה אלא באברים חיצוניים כמו חתימת יד ורגל וסימוי עין שהזכיר הרדכ"ז, אבל בניתוח כליות שאחר זמן קצר הניתוח מבריא ופעולה ארוכה ואין לאדם חוסר נחיות או בשה מבר'. שאין בזה בעיה של דרכי נועם. ויש גם לצרף דעת הרקאנטי ופסק כמותו בבאר היוסב י' שמתוך לקטוע יד תברו משום פיקוח נפש של תברו.

א'א' שלמעשה לא נפסקו לחייב את האדם לגדב כליות להצלת תברו, ואין בנדנו להקל אלא להחיר. והגדוהת מרצונו של האדם ורק ממידת חסידות ואשר יוא חלקו.

ה'רבה פוסקים מוכריים את דברי החשב"י י' שהשיב לשאלה של נער שסבל מהתקפת מסוכנת בבני המצרים שמתוך לעשות לו ניתוח מסוכן שאפשר שמתו ואפשר שיגדל בה ויפטר במבאיז מכיון "דכבר דשו רבם וכו' הם מפשים בכל יום ושומר סוואים ה"י. ניתוחו כליות הינם שכיחים ואפשר שיש בהם היתר של דשו בו רבם. מותר אין זה ברור כל כך לומר שבניתוחים והשתלות של כליות שבימינו הם שכיחים יותר ונעשה בזה דין. ויש בו רבם" שכן למעשה רוב רבון של התנשים בעולם אין עושין להם ניתוחים כאלו.

ה' והאשלי"צ התאזר עובדיה יוסף שלי"א השיב אודות חולה כליות באופן רציני שנושפת סכנה לחייו אם רשאי קרוב משפחה לתרום לו למנו כליות להציל את חייו או מכיון שיש קצת סכנה בזה לתרום אין לו להכניס עצמו בספק סכנה ואחר שהאריך בפיאור כל הדינים בזה הוא מסכם: דלפי מה שנאמר לנו משי

9 ראה מסדיו של ר"ד י' לוי על השולחן כ"טעם" ח"ד.
 10 יסוף קמ"ו, וק"י נתל איתן סכ"א מאשות פ"א.
 11 כבודות ח' א.
 12 ב"רבי' ישירא" שם. שר"ד מאמר של הר"ב סיוולמן למעלה עמודים קריקת שרן בזה.

וכפרתי שיש חשש שבמשך הזמן עלול להתפתח אצלו מחלה כליית, שהיא מסוכנת מאוד אצל אדם בעל כליה אחת. ולפי זה נראה שאין אנו רשאים לעקור ממנו כלייתו ואין מועיל בה אפילו הטכנות המשתנה והאסתטיות.

ט) אבל יש לזכור בהזדמנות זאת, שאין ספק שאם היה בריא ובר דעת והוא יודע שהוא באחד שיש בו מחלה כזו גילו והמין הוא התורם היחיד שיש לו קרבת דם והרשה עם אחיו שיש בו מחלה כזו גילו והמין הוא התורם היחיד שיש לו קרבת דם את אחיו מסכנת מות לחיים, בדאי שהיה תורם ברצון את כלייתו להציל את אחיו, אם כן אפשר שיש בדעו לומר שלמרות שאינו בר דעת ואינו יכול להחליט או להסכים מכל מקום יש לנו 'אומדנאי' שמסתמא נחא ליה שיקח ממנו כליה לאחיו.

וסברא זו מצאנו: לענין מי שנשתנה שפות דין יורדין לנכסיו הנזק ומפרכסים בנין ובנתיני שהם למעלה משם, וכתיב הרי"ן שם, דאף שהיא שופה כרות דרובא דאבישי נחא ליה בהכי והו לא היה לו לצוות שנשתנה, 'מסתמא' זקן אתן ואפילו לא אמיד יש לכ"י ליידי לנכסיו ולזון אותם עד שיגדלו כיון שמי שאינו זן אתן מנחה ביחוד, ורוב בני אדם עשיין כן.

וגם במהרי"ט ז' כתב בסברא לבאר החילוק בין קטן ושוטה חריל: מי שנשתנה מסתמא נחא ליה שיונו בנין (בנתיני וגם שיונו זקנה ולפדות עלייהם את דבני יתומים לא אמדין האי אומדנא לסקו עליהם צדקה ולפדות עלייהם את השבויים, היינו משום דבני חייבא הם לאחור זמן ויכולים לקיים מצוה זו לאחר שיגדלו, אבל הו ששתנה זלא בר חיובא הוא לעלים עד אימת ונזכר. ואף שאינו בר חיובא מ"ל נכוח הוא לו כשעניים והנים מנכסיו.

וענין בקצרות החושן שחמה שוה גזר, 'יאוש שלא מוציא' והלכה כאבי שאינו בר יאוש, ואין זו קושיא שחמרון של ישיש הוא במקום שהדעת עושה חלות כמו בהפקדן של אבידה או שמיני שזיחה בתרומה וכו', אבל במקום שא"צ רצונו ודעתו לעשות חלות הפצא של קנין אלא רק ירצו שחאה דעתו מסכמת מועיל גם אומדנא שאמדין אותו שודאי היה מרובה מבר, ולפי"ז גם בעקירת כליות שרוב רובן של האנשים אם היו נשאלים להם כלייה להצלה קרוב הקרוב להם בנתן אב או אח או המות לחיים, ודאי היו מסכימים ולפיכך אמרי' גם בנשתנה שמסתמא נחא ליה, ונפרס במקום שהאף התמיז חלוי מאד באחיו, ואפשר שתמנע טובתו ההללית יותר באבדן אחיו מאשר פקידת אחת מכליותיו, ובעקבות הגיחות וההשתחלה עשוי החולה להאריך ימים ולדאוג לאורך ימים לטובתו של החסוי.

ואף שיש חילוק בין אומדנא ביחס למזון של מזונות וצדקה ובין תרומת אבר, שבמזון אפשר לקחת מן האומדנא למרות שנמצא זה חסר, אבל בנטילת אבר, ואת פועלה רצינית ולפעמים מסוכנת לא יועיל אומדנא מכל מקום נראים שיש חילוק בין אומדנא ביחס למזון של מזונות וצדקה ובין תרומת אבר, 16 בחבות מה ב, ועי' אפי"ן סימן כא שפסק כר"ן ועי' ח"ס ובי"ש ואבני סילואים שם. 17 שו"ת מהרי"ט ח"א סימן קנ"ב. 18 סימן שנת.

של ספק וספק אינו חייב בהצלה, ולרובי"ן במקום שיש סיכח של אבר פנימי אין מחשבים אם זה ספק קרוב להצלה, מיהו עדיין אפשר שאם רצה להחניב עצמו אין איסור בדבר כיון שספק שלו קרוב להצלה, ומידת הסיכוח היא. וכוונתו לר"ן, שאם השתחלה באה רק להקל על מצבו של החולה ואין בהם ענין פיקוח נפש, משום הדין שאין לו לספק עצמו אפילו סיכח קטן על נטייתו להצלה.

ח) חמדה בנידון השאלה שלפנינו שהתורם אינו בר דעת שתוק מחויי, ונראה שהוא מבצב אידיוויסיותו הסוגגים בכוח הנמשי והוא מחוסר לגמרי כל כושר של החבנה שבכ"ל, והוא בכלל מה שכתב הרמב"ם ז"ל, 'המתאם בתורם שאין מבידין דב"ב שסותרין זה את זה ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבנינים שאר עם הארץ — הרי אלו בכלל השוטים, והכ"י זה לפי מה שיראה הדין שאי אפשר לכוין הדעת בכמה, לפי הרמב"ם הקב"ע של מעמד מסורה לרשות המשתפשת והדינית, שכל מקרה יש לו דיון לפי עצמו, וקשה להגדיר זאת כמות.

בנידון שלפנינו בנראה אין ספק שהוא נטול דעת לגמרי, ומקומו בהלכה כדון ה'חורש השוטה' (נמשך) שהם מחוסרי דעת לגמרי ואין במעשיהם ובהנהגתם השכלית כלום, ואינם מסוגלים לדאוג לעניניהם ואין חוקף לכל פעולותיהם, לגבי אנשים כאלו דואגים בהי הלינים למנות להם אפטרופוס שיראג לגמור או לרכשו של החסוי, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, 'השוטה החורש הרי תן בקפנים ומקפידים להם אפטרופוס', וצריך לדאוג גם לצרכי המצוות חוננים שלו, ועשין להם לולב וטובה וצדקה ושומר ספר תורה והסוילין מחזוה ומגילה ואע"פ שאינם מחויבים במצוות אלא כדי להתנחל, וכן פוסקים עליהם צדקה כדי להתשיבים שיצא עליהם שם טוב והם אמורים לכן מותר' ז"ל, כל זאת הם טובת החוננים או החסוי, אבל אין האפטרופוס מוסמך לעשות דבר שאינו לטובתם, ואין בכחו להסכים לכל פעולה שאינה לטובתם או טובתם.

ולסיכך גם בבכ"ל שלפנינו ודאי שאין האפטרופוס רשאי להסכים שהחסוי מחוסר הדעת יחרום כלייה שאין רשאים ליטול אבר מאדם בלי הסכמתו, והסכמת האפטרופוס אין לה ערך, וכל שכן עקירת כלייה שאין זו פעולה לטובה החורים, ואדרבה היא גורמת תכלה נפנית נכרות ויש בה סיכח, וכל סיכח אפילו הקטן ביותר, ויתר מלבאן דמה שמתירין לאדם בריא להכנס לספק סכנה תרא מחובתו להציל נפש חברה, מה שאין כן באלו שאין להם חובת הצלה כלל שחזרה להחייב להם להכנס לספק סכנה, מפנילא אין לנו רשות להכניסם לספק סיכח כלל.

12 עי' עמ"ד אור סימן ז', אגדה אוב שם, כלי חמדה כי חמדה (קמ"ב) המריח חלוי בחמדי' (מנו קצו) וחזו מה שכתב בחת"י יצ"י סימן קמ"ב שאפילו בספק חתלה חייב להכניס עצמו בספק סכנה. 13 רמב"ם הלכות עדות ט"ז הלכה ה' המריח חלוי בחמדי' 14 רמב"ם הלכות חלוקה פ"ד הלכה ט' ע"פ רמב"ם ב"ב ח' א' חושן משפט רצ"ו ועי' אפיקולומתיא לחלוקות ח"ב ע"ד אפטרופוס. 15 כ"ב ח' א' ומב"ב שם.

הלכה ורס"א

כ"ה

הדברים להשוות בזה שכל שיש אומדנא דודאי היה עושה כן אנרינו מסתמא
^{ההנהגות}
נוחא ליה.

אלא שמלשון הלשון של ר"שאלה"י שלפנינו שאם נעשה נחתה והשתלה נכל
על כאביו של החולה, נראה שאין הנידון כאן בחששא של מיתה אצל החולה,
אלא פדיון מאביב, אם כן אין כאן אומדנא כלל לומר דמסתמא גם בשביל זה
היה נמתן כליותיו, וגם אין רשאים מן הדין להכנס לסיכון כדי להציל כאבים
וכדומה.

אחר שחקרנו אחר פירטי הנידון, מצאנו כי לחולה יש אהות יותר צעירה
ממנו, הלא אינה מוכנה להרדם כליל, היא מצביעה כי החורם הנכון חייב להיות
האח החולה משותק המוחין, דבר זה ערער את ההנחה שרצינו לשיער כי אם היה
חורם זה בר דעת אין ספק שהיה חורם בריצ' ובהכנה, ומתוך כך רצינו לומר
שיש כאן אומדנא שגם האח המשותק היה נוח לו לחרום, שהרי האחות מסרבה,
ולמרות שאין סירובה מכוושי לגמרי את האומדנא מכיון שבמקרה יידן לדעתה
על אחיה הגדול המשותק חלה חובה זו, ואפשר שאם לא היה חורם אחר היתה
מתגברת בריצ'ו, מפל מקום יש בסירובה זה לומר שאין בטחון מלא שנאח
המשותק היה מתרצה למסור את כלייתו שלו.

(ד"ה ספ"ה), וכן הנחל נשאר באיסורו:

פר כתב הרמב"ם ז"ל (ספ"ה ט"ז), הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה ועבודה לעולם שנאמר 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו הרי זה לוקה, ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים וזהו כמי שארג שם בגד או תפרו שאינה מלאכה בגוף הקרקע, לכך נאמר 'לא

יעבד ולא יזרע' מה זריעה בגופה של קרקע אף כל העבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע. עכ"ל. וכתב עוד (ספ"ה ד"ה) דאנשי עיר הקרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה כופין אותן ומביאין ואפילו לאחר כמה שנים, שחייבי עגלה ערופה שעבר עליהן] יום הכפורים חייבים להביא אחר יום הכפורים. עכ"ל. דיום הכפורים אינו מכפר רק על אשם חלוי כשלא הביאו קודם יום הכפורים כמבואר בכריתות (ספ"ה) וברמב"ם פ"ג משגגות (ס"ה):

תכו חייב אדם להציל חבירו בין בגופו בין בממונו וכו' ד' סעיפים:

א א הרואה את חבירו טובע במים או ליסטים באים עליו או חיה או שאר מין צרה ויכול להצילו בעצמו או לשכור אנשים להצילו ולא הציל, או ששמע שונאים מלחשים לעשות לו רעה ולא הודיעו, או ידע שאנס רוצה לאנסו לחבירו והוא יכול לפייסו ולא פייסו, וכן כל כיוצא בדברים אלו עובר על 'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא י"ט טו), ומ"מ אם הצילו בממון מחוייב הנצול להחזיר לו אם יש לו נטו (ס"ה). וכ"ש שמחוייב להציל את חבירו מכל תקלה ונזק שאחרים רוצים להכשילו, וכ"ש שמחוייב להציל נזק רבים, לפיכך אם יודע באחד שעושה דבר שקרוב להיות נזק לרבים או אפילו ליחיד מחוייב למחות אם ביכלתו למחות, ועיין מ"ש בסימן שפ"ח:

ב מצות עשה מדבריהם ללוות אורחים, ואמרו חכמים (טו"ט טו): כל מי שאינו מלוה כאלו שופן דמים, והרי זהו וידוי ביי"ד בעגלה ערופה כמ"ש בסימן תכ"ה סעיף ס"ו, וכופין ללויה כדרך שכופין לצדקה, וביי"ד המתקנים שלוחים ללוות אדם העובר ממקום למקום אם נתעצלו בדבר זה מעלה עליהם הכתוב כאלו שפכו דמים, ועכשיו לא נהגו כזה מפני שאין הולכין כרגל אלא נוסעים בקרון ואינו נוסע לבדו [נ"ל]. וכמה שיעור לוויה הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר, ואדם לחבירו עד תחום שבת, ותלמיד לרבו עד פרסה, ולרבו מובהק עד ג' פרסאות [רמנ"ס פ"ד מאכל (ס"ג)]. וכתב רבינו הרמ"א בדרכי משה (ס"ה ב) דבומן הזה מוחלים

על כבודם ויש לילך עמו או עם חבירו עד לפני שער העיר או לכל הפחות ד' אמות:

ג גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור כגון בקור חולים ונחום אבלים והוצאת המת והכנסת כלה והלוית אורחים, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הם בכלל 'ואהבת לרעך כמוך' (ספ"ה ספ"ה ט"ז), וכל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה להם. ושכר הלוית אורחים מרובים מן הכל, והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ע"ה ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן (ע"י גדלש"ס פ"ג ונמל"ט ס"ה ט"ז), וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר (גדלש"ס י"ז ט"ז) 'זירא שלשה אנשים [וגו'] וירץ לקראתם' ואמר להקב"ה 'אל נא תעבר מעל עבדך' (ספ"ה ספ"ה ט"ז) והניחו והלך לקבל האורחים, ומצות הלויתן יותר מהכנסתן [רמנ"ס ט"ז ס"ה ט"ז]:

ד הפוסקים הביאו בשם ירושלמי (ע"י מחמת פ"ח ד"ה) דחייב אדם להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל חבירו, והראשונים השמיטו זה מפני שבש"ס שלנו (נדה פ"א ונמ"ט ט"ז ד"ה לעמרינו ע"י פתחי משנה סק"ט) מוכח שאינו חייב להכניס את עצמו, ומיהו הכל לפי הענין ויש לשקול הענין בפלס ולא לשמור את עצמו יותר מדאי ובה נאמר (ספ"ה ט"ז) 'ושם דרך אראנו בישע אלהים' זהו ששם אורחותיו, וכל המקיים נפש מישראל כאלו קיים עולם מלא, ועיין יו"ד סימן רנ"ב:

תכו מצו

א א מצות עשה (כ"ה)
דמים בביתך,
(ס"ה) דדוקא בבי
הבקר וכיוצא ב
(דנרס פסקא רכט) ו
יש שתירצו (כ"ה)
דמעקה תלוי בכ
(ס"ה) והרמב"ם (כ"ה)
ולפיכך פסק דנ
דקיי"ל ביו"ד כ
במזוזה ודאי ש
יש מי שאומר
להיות שבמעקה
תדיר לא חיישין
ב [סמ"ע (סק"ט)]. וכן
ד' אמות פטורו
ואינה מקום דיר
והיינו שהאורך י
דהוי מקום דירה
חייבת כמ"ש ביו
החולק שם במז
סכנה
ג ב בית של שני
דכתיב
למעוטי שותפות.
הנופל ממנו' לא
משחמשים שם,
למעוטי בתי כנסי
עשויים לדירה, וא
לפי שאין בהם
בסימן שיי"ד (ס"ה)
השוכר
ג כתב הרמב"ם
מעקה צר
מעקה, ובכמה מק
מברכין כמו שיתנו
(ס"ה) לברך שהחיינו
שהחיינו, ואנן לא
כ"ב (פעשים א, ג) וא

ונראה לענ"ד כי אלמלא היינו דנין באיסור יציאה מה"ת בודאי היינו אומרים דספיקא דאורייתא לחומרא ואסור לו לצאת. אבל מדברי הקרא נראה שזהו עונש של כריתה והבדלה מכל העולם כמו שפירשנו, וכלל הוא בכל עונשי הגוף דמספיקא לא נוכל להענישו, משום ושפטו העדה - והצילו העדה. וכמו שלא מלקינן מספיקא כן גם לא מחייבין גלות מספיקא ולכן פוסק הרמב"ם במיתת אחד חזור, דכיון שלא איפשטא בעין אין לחייבו בגלות.

ובאמת כל דין זה של "שמה תהא דירתו וכו'" - גזכר רק במשנה זו, מפני ששם הודגשה ביותר עד היכן מגיעה הכריתה וההבדלה שלו מן העולם עד שהוסיפו כי אפילו אם כולם צריכים לו ואפילו שר צבא כיואב - אינו יוצא, זאת אומרת אינו מחויב לצאת, מפני שהוא ממש כגברא קטילא לגבי כל העולם. וכשנודמן לי לומר פירוש זה על המשנה לפני גדולי תורה שבחוהו רבנן.

(ט) היוצא מדברינו כי אין משם ראייה לספיקא דידן, אי מחויב להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל חברו מסכנה ודאית ולא מצינו בפירוש כי הבבלי פליג ע"ו, וצ"ע.

ברם מכיון שכל הפוסקים לא הביאו דין זה כלל ודאי שאין לחייבו בכך ומספיקא נדון בזה דין חיך קודמים. אלא שצריכין להגדיר מהו ספק סכנה, שאין לומר כי כל חשש ופקפוק מצד זה שמוטל עליו להציל נפש יחשב לספק. למשל אם איש טובע בנהר ויש אדם היודע לשחות ויכול להצילו אלא שחוכך בדבר שמא יזיקו לו המים הקרים ויצטנן ע"י כך - האם זה ספק סכנה מקרי? או כששומע קול צוחה של שכנו הקורא לעזרה מפני שאנשים התנפלו עליו היתכן לומר שיהי פטור מלעזור בכל מקרים כאלה מפני החשש שמא יפגעו בו? הוה אומר שדבר זה צריך הגדרה.

ונראה לי כי ההגדרה פשוטה, ע"ו שנעריך את מדת הסכנה בנכונותו של האיש להציל את רכושו מנוק. האומדנא צריכה איפוא להיות כך, אם היה נמנע מלקפוץ אל הנהר להציל את רכושו ששטפו נהר מפני חשש סכנה של קרירות המים - נראה שיש בזה ספק סכנה, או שהי' מוכן להפקיר את סחורתו וחפציו ובלבד שלא יצטרך לצאת למקום ההתנפלות וכדומה, אולם אם מפני גזק גדול לא היה נמנע זה מוכיח כי באמת אין כאן סכנה ובודאי מחויב לבוא לעזרת חברו שנאמ' לא תעמוד על דם רעך וזה פשוט.

(א) ובנוגע לסכנת אבר אם הוא דוחה שבת ונחשב לאונס גמור מצינו פתימה בדברי הפוסקים ויש מהאחרונים שדנו בזה. דבאוי"ח סי' שכ"ח איתא כי על סכנת אבר לא מחללין שבת ואילו בש"ך יו"ד סי' קנ"ז ס"ק ג' כתוב

פיעוק ה' ררואה ספניה שיש בה ישראל המפורסות בהם, וכן נרד שוסף (יבן) חידד הגדרת מופי אנם, מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת (ו) כדי להצילם. (ועי' סוף סימן שי"ז מי שרלוים לאסור אם ממלוק עליו צנא).

נשמת אברהם

ידע הרפואי של זמנם שלא היה להם השמינו גי'כ. ורפ"ח³⁶ כותב בשם ספר אפשרות לטפל בחולה שלא נשם, על אף אגודת אוהב: שהשנים שהר"י המבי"ם שערצין היה לו פשימות הלב, ולכן היה הרא"ש החטור לא הביאו דברי היוחסלמי אסור לחלל את השבת על חולה כזה, כזה, משום דסבירא ליה דהלמודא רידן³⁷ וממילא הימצאות או העדרות של פשימות הלב לא היה משנה מבהינה רפואת (וגם הליכות) לאדם שלא נשם. אולם בזמננו, שניתן לטפל בחולים כאלה ע"י הנשמה מלאכותית, עיסר לב, מכת חשמל מהכניס עצמו אפי' בספק, אך אם המציל חייב את המציל להחלי עליו את חובתו, ואם לא היה חסידות³⁸ הוא חייב את המציל להחלי עליו את חובתו, ואם לא היה חסידות³⁹. וכן ראה במכתו חינוך⁴⁰.

וכתב הרדב"י⁴¹ שאם יש ספק סביב הרי זה חסיד וטובה דספיקא רידה עדיף מרואי דחבריה. והח"ט⁴² מביא ראיה מהגמ' דמתריב לטכן עצמו משום הצלת חבירו ומתמה על הפסק של הרדב"י, אולם בסוף דברי מברל בין קטיעת אבר ע"י מכת חרב שהודן כהרדב"י (וכן נטוה דעת הש"י⁴³), ובין קטיעה ע"י סם, שנספקיה ליה, והרדב"י עצמו כותב במקום אחר⁴⁴ ח"ל: מי"ם אם הפסק נוסה אל הרואי אינו חייב למסור עצמו להציל את חבירו ואפי' בספק מוכרע אינו חייב למסור נפשו רמאי חזית וכו', אבל

(1) כדי להצילם.

1. הכנסת עצמו לכסנה להציל חביו. מוכא בבי"י³³ בשם היוחסלמי³⁴ שצריך אדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו שנומצא בודאי סכנה. אולם בש"ע, גם מרן המהר"ם בודאי וגם מור"ם ושמעיטו את הדין הזה, וכותב הסמ"ע³⁵: י"ל דניתן שהופסקים הר"י המבי"ם הרואי החטור לא הביאו בפסקיהו, מ"ה

צינונים והערות

31) ידד ח"ט סי' קלב. 32) ספר ליתו חת סוף אור צג (עמ' קמח). 33) חר"ט סי' תכ. 34) חתומת סוף פ"ח. 35) סי' ב. 36) סי' ב. 37) כזה פ"א ע"א ומו"ה ע"א, וראה בערוך ל"ט שם, וראה במהר"ם ש"ק על המצוה מצוה ר"ח, שר"ח צ"ח אלו"ה ח"ט סי' מה. 38) פ"ח ר"ב סי' א. 39) וראה גם בדר"ט סי' קמ מב"ט סי' טו. 40) מצוה ר"ח סי' ב. 41) סי' אלף ב' (תרכ"ו). 42) מהר"ש"ו על חתומת פ"א ע"א ר"ה מי"ם סכת אנאם. 43) ידד סי' קב טס"ד ג. 44) ללשונת המבי"ם סי' אלף תקפ"ח (ח"ח).

על פי מחלוקת שבת סי' שש
נשמת אברהם

אם הפסק אינו מוכרע אלא נוסה אל ההצלה והוא לא הסתכן ולא הציל, עבר על לא העמוד על דם רפ"ן. ושמעתי מהר"אש"ל הג"ע יוסף שליט"א שמה שהרדב"י כתב בהשוואה מוכרע בנראה על המכניס עצמו לטפק שקול כדי להציל את חבירו מוכרע סכנה, וראה בשו"ת צ"ח אלק"ט⁴⁵. וממשיך הפ"ח⁴⁶, גם בשם האגרות אוהב, דאולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה, ולא לדקדק בחותי, כאותה שאמר סי"ט אל מציאות⁴⁷ ובי שלך קודם לכל אדם, שכל המזדקק בעצמו כן, סופו בא לידי כן, וכ"כ בשו"ע⁴⁸. וכ"כ הערוך השולחן⁴⁹ ח"ל: ומתו ה"ל לפי הענין, ויש לשקול הענין בפ"ל ולא לשמור אי"ע יותר מדאי, ובהו נאמר ושמ אראנו בישיע אלקים, וזה ששם אורחותיו, וכל המקיים נפש מישואל כאלו קיים עולם מלא, וראה מה שכתבתי כרך ד סי' תכו סי"ט ב (עמ' ר"ט).

2. נדרות רפואיים לטובת חולת. לכן פוסק הר"י אלק"ט⁵⁰ שאדם מותר לו למסור את עצמו לגמירות בנפשו לטובת חולה אחר וגם מיקים מצוה כבן, אמנם זה רק בהנאי שהרפואים קובעים שאין כל סכנה בדבר, אולם האגרות משה⁵¹ כותב שיהיה מותר להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חביו מרואי סכנה.

צינונים והערות

45) חיד"ט סי' טו פ"י סי"ט ג. 46) חת"ט שם. 47) לג צ"א. 48) חר"ט סי' ר"ח סי' א. 49) חר"ט סי' תכו סי' ד. 50) חיד"ט סי' קמ. 51) ידד ח"ט סי' קמ"ט ע"ו. 52) חר"ט סי' מה ח"ט סי' כה פ"י. 53) ספר ר"ח ישראל כרך ד עמ' כה. 54) חזית סי' טו פ"י סי"ט ג. 55) שם ח"ט סי' ז ס"ה. 56) מר"ה הגר"י תרבי"ח שליט"א.

סעיף פ כל הוצאות להוציא (ו) חוזרים בכל יום למקומם

נשמת אברהם

שפיר חייב לכתוב כל ממונו, אולם לטיפול בחולה מסוכן אחר. אולם מותר לו לחזור הביתה עם נהג עכרים (הגיה) בתוכורה ציבורית עם נהגים עכרים, כי המזרר סופו משום החילתו רק באיסור דרבנן⁶⁹. זהו כנראה שיהיה בתוך החתום, וגם לא יוצאו כל משא במקום שאין בו עירוב. ושמעתי במו"ק הגר"י נרבינו שלטי"א שדורש בזה שנקרא באופן דחוף לבדיקה לבצע טיפול (כנהג לצנתי חולה עם התקף לב סרד ולפתח אותו כלי דם שנסתם, שכל דקה חקקה של איחור גורם להפסד של שורירי הל"ב והחמורה מצב החולה) ולכן חייב לכתוב במפורש, שאין לו לחזור הביתה אלא ע"י נהג עכרים ויצטרך להשאיר את מכוניתו בביתה. ועל האפשרות החזקה שאלו יקראו אותו שוב באותו שבת למקרה דומה, יבקש משכן (ויסוד הענין לפני שבת כולל קבלת הגיורת השייכים להוציא) שישאל לו את מכוניתו כדי שיזכר לנסוע מיד לביתה.

על זה, והחבר צריך עיין רב עכ"ל.

מאריך כתב הגר"י זלכרשטיין שלטי"א⁶⁵ ששמע מהגר"ש אלישיב שלטי"א שאין אדם חייב ליתן יותר מחומש נכסיו להצלת נפש מישראל.

וטעמו הוא שמקור החיוב להציל נפש הוא מהפסוק 'ודשבות לוי' שבא לרבות השבת נפשו. אם כן כשם שעבור מצות השבת אברהם אין אדם חייב להוציא כל ממונו, כך עבור הצלת חי חברה, עכ"ל.

וראה להלן סי' תתנו ס"א (משפטי). וראה להלן סי' של ס"א כב (ענין הקלד) לגבי הצלת עובר כשמונטיים את אמו לסכנה.

(1) חוזרים.

2. נפיקה לעבודה בבית חולים. גם מותר לדפואים, אחרת או כל עובד אחר כבת החולים (שעובדים במשמורת) שעבודתם קשורה לטיפול בחולים יהודים, ואפילו לחולים שאינם, לנסוע עם נהג עכרים לבדיקה להחלת משמורתם, ואף לחזור הביתה בצורה זאת בתום משמורתם, ואינם חייבים לנוח בקרבת מקום עבודתם מערב

1. כדי שלא להכשילם לעודד לכתוב שלא יוצו להוציא עוד⁶⁶. וראה להלן בשו"ע⁶⁷ ובמ"א⁶⁸ שמותר להם לעבור רק על איסורי דרבנן ולא על איסורי תורה. ולכן רופא (או כל אדם אחר) שנסע בשבת לשם הצלת נפש, אמור לו לנסוע בחוזה לביתו (אא"כ קיים חשש קרוב שידחקקו לו שוב

ציונים והערות
65) ספר אסיה כד ט תשי"ד ע"פ 41. 66) ס"ב ס"ק ב. 67) סי' תתנו ס"א זח. 69) שירת צ"ח אלעזר חיי"א סי' לת' ששי"ב ס"ב ע"פ 100.

נשמת אברהם

והחות יאיר. וי"ל רקע"א⁷¹: הנהגה מדברי חסות חות יאיר (סי' ק"ט) מברור דאם הוא לאו שאין בו מעשה הרי כמו לעבור על עשה, ואינו צריך ליתן כל ממונו, ועיין במשבת זהב (סי' חנו ס"א זח), ואולם בשו"ת הריב"ש (סי' שפ) מברור דכל שהיה לעבור על לאו, אף באין בו מעשה, צריך ליתן כל אשר לו ולא יעבור, עכ"ל.

וראה שם בפ"ט⁷⁰ שמכאן שגם הפמ"ג (א"י"ת סי' תתנו, א"א ס"א זח) וכן פוסקים אחרים כתבו כהחתת יאיר, עיי"ש.

ויש להביא ראה דשאני הלאו של לא תעמוד, ושכן חייב אדם לכתוב אפילו כל ממונו כדי להציל את חברו מסכנת נפשות.

כי הנה אותה בנב"מ⁷². מנין לדואה את חברו טובע בים שהוא חייב להצילו, ת"ל לא תעמוד על דם רעך, ומקשה הנהגה, והא זה ילפין מקרא דההשבות לו לאבידת גופו, ומתוך אי מההם היא"ם בנפשיה, אבל למישרת ומיגר אגורי אימא לא, קמ"ל. וכוח הר"ן, לא למישרת דלא תעמוד על דם רעך משמע ה"י, דהא אפשר דלא אתא קרא אלא לנפשיה, אלא דמישרת דקרא הוא דמרכיבן ממונו, עכ"ל.

ולכאורה מה רבותא של הפסוק לא תעמוד, הלא גם על המצות עשה של דהשבותו לו חייב להוציא עד חומש⁷⁰, ואפשר שבא להוסיף שהחייב להוציא אפ"י

כוחב הנגשי"א ארבעה עכ"ל⁷⁴: בענין החיוב לסמן את ההוצאות להצלת חייו של חולה מסוכן בפפשות הגמ' בסנהדרין ע"ג ע"א רואים דחייב לעשות הכל להצלתו ואם לאו הוא עובר בלאו של ל"ת על דם רעך (לענין פשוט שהחולה עצמו שפיר חייב אר"צ לפרוע לו), ואם נאמר דעל לאו שחייבו מלשה ליכא חיוב לכובו כל ממונו, מ"ס מעשר או חומש מיהא חייב, וכפ"י דמסתבר יותר שלאו זה הרכה יותר חמור ושפיר חייב לכתוב כל ממונו. אך לצעורי תקלים בזה תמיד ולא ערשים כך, ושמעתי שהגאון ר' ישראל מסאלאטא ע"ל הסתפק הוכיח בענין זה. ולמעשה היא נראה דכב"ג שדואה את חברו טובע בנהג ואין מי שיציל אותו

71) ד"ד סי' קנ"ט א. 72) שם ס"א זח. 73) שם ס"א זח. 74) שם ס"א זח.

נשמת אברהם

75) שם ס"א זח. 76) שם ס"א זח. 77) שם ס"א זח. 78) שם ס"א זח. 79) שם ס"א זח. 80) שם ס"א זח. 81) שם ס"א זח. 82) שם ס"א זח. 83) שם ס"א זח. 84) שם ס"א זח.

נשמות אברהם

שכח סי"ק ו' (עמ' תקפ) וכרד ד חו"ס סי' ז'
תבין סי"ק ב' (עמ' רט).

הקצת לזאת אורטופד שולחים לעצמם
העצם שולקחה ממנו לבנן עצמות ולפת

צורך שותלים אותו בחולה אחר הקוק לז'
המכיס אחי מו"ר הגר"י נירבירט שליט"א

שכרן שאין מצוה לקבור את העצם וגם
אין איסור להנות ממנו (כי נלקח מן החי -

ראה להלן סי' שס"ב סי"ק א') מותר לעשות
ואת רגאה להלן שס"ב סי"ק ב' (עמ' תקמ"ד).

מכחינת התורם, אך יש סכנה של מיעוט
ומיעוטא עקב ההודעה כללית בזמן

לקחת מוח העצם ממנו (מדרימים את
התורם עקב המאבים מורכב השארכות

במזרק ומחט). כאן לכאורה לכל הדעות
יהיה מותר, ומצוה לעת הצורך כדי להציל נפש

את עצמו לעת הצורך כדי להציל נפש
מישראל המסכים אתי הנגשיץ ארעבאן

זצ"ל. ורגאה מה שכתבתי להלן (נ) לגבי
תודעה חאי נזע.

נ(ר). רמ' נשאל האג"ע¹⁹⁶ אם מותר,
לתרום דם לבוק הדם כשאין כאן חולה

לפנינו, ומי יודע אם יבוא הדם הזה לחולה
שדוחים איסורים בשבילן, ואם רשאי

בשביל הדין שמשלמין בער זה שהיא
צריך להמעות. וכתב: שיש טעם גדול

שלא לאסור, דהא מצונו שבדורות
הקדומים הדי נהגין להקריף דם אף רק

לאקליל, כמפורש בשבת דף קכ"ט וכו'.
ולכן אף שישנה אח"כ כמו בזמן

הנגשיץ ארעבאן זצ"ל.

ציונים והערות

191) ידיר חרב סי' עפ"י ענף ד' 192) חו"ס סי' בה פ"ד.
סי' ע"י. 195) חז"ן סי' ק"ב. 196) חו"ס ח"א סי' ק"ב.
193) שם ח"ס סי' מה. 194) שירת חתה דעת ח"ת

נשמות אברהם

נ(ג). לחולה שיש בו סכנה - פל"ת
מורכב כאן על מת לכל היצרות הדינת

שאין לו כל סימן של פעילות של חלב.
ריאות או מוח. המנתח יצחק¹⁸⁶ : מצטט

את הדיבר' בתשובה (חז"ן סי' תרכז)
שכותב בזה"ל: וחו דרכיה דרכי נעם

וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל
השכל והמברא, ואך יעלה על דעתנו

שיצא אדם לסמא את עינו או לחתוך את
ידו או רגלו כדי שלא יסתור את הכיחי,

ולכן אינו רואה טעם לז"ך זה, עכ"ל.
ומפיעד המנתח יצחק: וכ"ז שירר אף

בנתח מת ומכ"ש לוחטוך איבוד לצורך
חי, אף בחולה לפנינו, כי אין יעלה על

הדעת לעשות כן אם מת גדול הדור או
נשיא שבשאר"ל, ואם היה מצוה, גם אצלם

שיצד מצוה, ואם ל"ה מצוה אצלם, גם
באיש פשוט ל"ש מצוה, דהתורה ניתן

לכל, אלא עכ"ה דל"ש מצוה בכחי"ג.
עכ"ל. וכ"כ הציץ אליעזר¹⁸⁷: וכן גורה

התורה על מת דכי קבור תקברו. ולכן
אינו רשאי לבטל ממנו חיוב זה אפילו

משום הצלה נפש. וגם אחורים מתחילים על
כך, דקיום המצוה דכי קבור תקברו

כמאמרה ובשילומתה הכתובה במת
נאמרה על החיוב.

אך כותב הנגשיץ ארעבאן זצ"ל¹⁸⁸:
פשוט הדבר שחייבים להקריב אבר מן

המת עבור ספק הצלה של חי מסוכן
לפנינו מבלי להתחשב כלל עם רצון המת

עכ"ל. ועיין בדברינו בכרך א' אי"ח סי'

ציונים והערות

186) חז"ן סי' ז' אות ב"ב. 187) חו"ס סי' צ"א ראה שם אתה ה"ו-ה' 188) מנחת שלמה תנינא סי' פ"ו אתה (ת"א)
ר"ה ומפלא. 189) יוסף חמש"ב עמ' ע"ב. 190) לשונות המב"ס סי' א"ף תקפ"ב (ת"ח).

ולכן נמסר ליטול ענינות צדקים של מתיים, וכוונתו צדק). במה רבים אמורים, במתם, אבל אם צוה שרעו נר נופו המזוהרים בו לבע או לטע או לצודך דבר אחר, מותרים אבל שערך ממש, אפילו (ר) אם צוה עליו, (ר) אמור בראית כנגד אשכ שילולתם לברכה, נכחן בשפלה, אף על פי שגממ דיעה, לכן שערותיה נאסרים על שמתקל.

נשמת אברהם

את היום ורד מכשיר שבורד ומציא את גזע גם מלווה במתו סוכרים עבר השורבוציטים (וה"ה לתאים לבנים לפי הצורך) ותרם היום חומר למתנדב - הכל במעגל טנונ, אין כל סכנה לתודם ולא כפי שחש השואל שישאל להגרא"י ולדירבוג וצ"ל 201 ולהגרי"ש הלוי ואמור שליטי"א 202.

אחרי שהוכרים הוברדו להגרי"ש קליין שליטי"א והגרי"ש ואמור שליטי"א כתב הגרי קליין שליטי"א בשם הגרי ואמור שליטי"א בהו הלשון 203: וכדו עם מרן שליטי"א הצטיי לפינוי את הכריים וגם קרא בעצן את המכתב של מנהל בנק הדם ואמר לי להשיב לם שברדאי כיון שיע"פ המסומים לרוב אין באופן זה חשש סכנה, מצדה רכה לתודם הדם באופן הג"ל שיע"פ אפשר להציל רבים מישראל.

צ"ג). תאי נע (STEM CELLS). האים אלה נלקחים מהשליה ומחבל הטבור בזמן הלידה וכן ממבוגרים מתורכים וכפי שהוסבר לעיל צ"ג (ה) ומאוכסנים לשימוש לעת הצורך להשגלה במקום לקחת מיה עצם. אין בהחמרה - מחבל הטבור, השליה או מהמבוגר - כל סכנה (כי אין צורך בהחמרה כללית) וההשגלה מתאי ציונים והערוה

201) שרית צ"ג אליצור חטי"י סי' גב. (202) שרית שבת הלוי חטי"י סי' ריט. (203) טפס כרטיס חיי לקיט הליכת בעיני תרומת דם עמ' 84 והוא שם עמ' 32.

נשמת אברהם

הרמב"ם כדכתב בפ"ד מוצות ה"ה וכו'. ומה נשתנה עוד יותר שאין מניחין להקין כלל מי"ם ודאי גם שמה איכא גם רפואה כות דלא יהיה שיעיר גודל כל כן, וגם היום מוציאין הרופאים כמעט בלא צער, ולכן אפשר אין לאמור בחבלה זו דדקות רם, והרצה להקל אין למחות בו כיון שהיא סבא גודלה, עכ"ל. ואין לדמות דין זה למה שהתובא לפי' לגבי החלטה כליה או מוח עצם מתודם הו, כי שם מכיר הוא את המקבל שהוא קרוב משפחה, אך כאן מי יודע אם יבוא הדם הזה לחולה שדוחים איסורים בשבילו, וכלשון הנאון צ"ל. אך כתב לי מו"ר הגרי"י נחבי"ט שליטי"א: דל"ע כדבר הגרי"י, אין הוא משנה הקוח דם (שבוטן חז"ל) לבנק הדם ולהקוח לשם החיות, ושנית אזהר ואיה הוא מכא נממא שבת קנט ע"א שמדובר שם לאקול גודיא, ולא רק במקרה של רפואה ממש (בומנם), עכ"ל.

ולכאורה היה צ"ל שאפשר ללמוד היתר להחלטה דם ממה שכותב הרמב"ם 197: אמור לאדם לחבל בין בעצמו בין בחובה, ולא הותבל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מירשאל בין קטן בין גודל בין איש בין אשה ורד נציין (בדין), הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר וכו', עכ"ל. וממה שכתב י"ד נציין משמע דוקא דרד נציין, דהיינו רב (או דרד בוין), אבל אם עשה זאת לא לשם ריב (או בוין) אלא

201) שרית צ"ג אליצור חטי"י סי' גב. (202) שרית שבת הלוי חטי"י סי' ריט. (203) טפס כרטיס חיי לקיט הליכת בעיני תרומת דם עמ' 84 והוא שם עמ' 32.

ר"ח אדם לתת את רכבו בין בטעם מי חבי

נשמת אברהם

והשאלות שמה הנהגה ובר מבראן שאם יצאו ונאין שלא הוגו, לא היה שום חשש סכנה לך טרפון מהטמנה זו, וכל החשש הוא רק אם יצאו חייבין, ואם אחת שמתרבה להיכנס בספק סכנה בשביל הצלה חבוץ היה מחוייב להטמנה כמנה נפשו, שאם יצאו ונאין שלא הוגו, אין אפילו חשש סכנה לך טרפון בהטמנה זו וכל החשש הוא רק שמא יצאו חייבים שההגו אבדו היה לו להטמנה משום שאו הם בודאי סכנה הוא בספק שמא לא יתגלה לך שמתמנה, צ"ל. אולם כל זה רק לפי השאלות, אבל לשיטת רש"י והמאירי רשמה הנהגה ואסור להציל אותם (צ"ע דף תורה ולא צ"ע דנה דמלכות)⁴³, אין ראיה מהגמ', ועיין בשו"ת צ"ח א"ת⁴⁴ שדחתה את ראיתו של האגודה אוב מוגמ' הנ"ל.

וכ"כ ל' הגמ' דא"ת⁴⁵ וצ"ל שאפשר לחלק דשאני ברי גלילא שבצמצם גזרו לך, משא"כ בסכנה של טובע בים או מפולת וכדומה. ותי בהתם גם ההצלה אינה ראוי שהיה יתכן שדעת שהטמנה אותם ואו יהרגו כולם.

והצמק שאלה על השאלות⁴⁶ שכותב שאינו מוכרח לדעת הנהגה והרא"ש הוא מעצק הריך אלא מדה חסדיות בלבד, סכנה, אמנם וראו בווד שמה שמתן והוצגה להחמיר על עצמו רשאי. ובמקום ציונים והערות

43) ותיך בספר הסודים סי' תתפ שכתב, אדם שישקו בדם נפש עי' בווד יחס אל יחטבו בו (שבילי כו"ה, א"ח, א"ט ב"ח דתת אל"ף או תקולתו ב"ח יהיה ב"ח בנ"ר, במעשה ד"ר משה ב"ח. 44) ח"ד סי' מה. 45) מ"ד סי' פ' ש"ח ל' שולחנה קטן סי' ג' 46) שולחנה קטן סי' פ"ג. 47) פ' צ"ב. 48) סי' קמ"ג. 49) ע"פ צ"ח. 50) סי' תרפ"ג. 51) כולל על דין ל"ח.

ר"ח אדם לתת את רכבו בין בטעם מי חבי

נשמת אברהם

לגדם להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבדו מודאי סכנה²⁹. סכנה עצמית בהצלת חולת חובה כמ³⁰: גופא, מניין לדואה את חבדו שהוא טובע בנהר או זיהה גורדתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להציל, ח"ל לא העמד על דם רצח. וכן נפסק להלכה ברמב"ם³¹ ובשו"ע³². ויש לכרד ע"ד כמה חייב המציל לטרוח ולסכן. בין בגופו ובין בממונו, כדי לקיים את המצוה, שהרי כל המקיים נפש אתה מירשאל מעלה עליו הוכחה כאילו קיים עלום מלא³³.

1. ספק סכנה להציל

האם אדם חייב או צריך להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבדו שנמצא בודאי סכנה? מ"ח כותב³⁴ בשם הגהות מיימנותיו שלמה מהירושלמי, שצריך אדם להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבדו מודאי סכנה. ומחסיף מ"ח השר"ע, שרואה שהטעם מפני שהלה ראוי הוא ספק וכל המקיים נפש מירשאל כאילו קיים עלום מלא. וכותב הצמק שאלה³⁵ שכוונתו והנהגתו מיימנותיו הוא להירשלוסי בהירומות³⁶: וכי איני אוחזר בטפסיפה (וצדו במקום סכנה חרבה - פי' משנה), איך יונתן ויכד המת במדינו (כלומר שנתיראש הימנו ואין לו אלא להיץ לעצמו הכריכי המת - פ"ט).

ציונים והערות

29) פורטס לראשונה בהמפ"ח נ"ס חשמי"ב ע"פ. 30) ענה ע"פ צ"ח. 31) ה"ל דתת פ"א פ"א. ה"ד. 32) ת"ב סי' ת"ח. 33) מנה ל' צ"ח. ב"ב א"י צ"ח. 34) כ"ס ה"ל דתת ח"ס תב"ש חו"ס ש"פ. 35) שאלות קמ"ד סי' ר' 136) מ"ח פ"ח. 37) סי' קמ"ג. 38) פ"א פ"א סי' ת. 39) ח"ס ש"ס סי' ב'. 40) ש"ס סי' ב'. 41) והח"ס ד"ר צ"ב ה"ך ל' פ"ב בהשפעת. 42) ס"א פ"א.

ויב אדם להציל את חברו כן נפשו כן נפשו מי חנו

נשמת אברהם

לזה. וכשנפטרין גיל דסכנת רב אישי אציל
המלך הוה לקטוע אנפשו עיי סם ומשויה
סמך אריסא להציל מר זוטרא מרחו צרפת
שזוהי סכנה כל הגוף, וערין צריך ארי
לעשות לי רב בכל הגיל, עכיל של
החיותם.

עייך בור זהב⁵⁷ ורשאני רב אישי שהיה
מקורב למלכות - מילי רב ער רב אישי לא
מצאנו חורה וגדולה במקום אחר.⁵⁸

אך במקום אחר כותב הרדב"ז⁵⁹
שאפילו יש בו קצת ספק סכנה כגון ראה
וזהו רעה, שיש בכל אלו ספק סכנה, אפ"ה
חייב להציל וכי שאינו חייב להכניס עצמו
לספק סכנה בשביל ממונו, אבל להציל
נפש חבד או שלא יבא על הערות, אפי'
במקום דאיבא ספק סכנה חייב להציל

והכי איתא בירושלמי: ומ"ם אם הספק
נטיה אל הדארי אנו חייב למסור עצמו
להציל את חבד ואפילו בספק מוכרע אנו
חייב למסור נפשו דמאי חזית דרמא וידך
סומק טפי דלמא דמא רידיה סומק טפי.
אבל אם הספק אינו מוכרע אלא נוטה אל
ההצלה והוא לא יסתכן ולא תציל, עבר על
לא תצטרע על דם רעך.

סברא זאת שמתקלקל בין חשש סכנה -
וספק שקול מחד גיסא ובין ספק קטן
מאדך גיסא, מצאנו גם במתו"ם שייק⁶⁰
שכתוב, תמהו לי זהו משום סכנה נפשית שאין לאדם להכניס את עצמו לספק סכנה

צינונים והערות

57 כלי נט אחר כח. 58 גיטין נט ע"א. 59 לשנתח המכבי'ם סי' אלקי המקפ (רח"מ). 60 על חזית מצות
מצות ריאת ריחן. 61 תפיין גם בשו"ת מו"ת"ם שיק יד"ו סי' קצ"ח. 62 סי' 101.
63 סי' שבת סי' 101.

ויב אדם להציל את חברו כן נפשו כן נפשו מי חנו

נשמת אברהם

סכנה למיתה וראית' שאפילו בספק סכנה
צמצית את לו להציל חברו, וכן ה"בא גם
השו"ע הר"ב⁶² את דברי הרא"ה.

המנחת חינוך⁶³ כותב להלמה על
ההגמ"י ח"ל: כיון דהוא רק לאו ואינו
עושה מעשה כלל בהעברת הלאו, למה
יחתייב להכניס עצמו בספק סכנה, והלא
וחי בהם כתיב ופקוח נפש דוחה הכל
ואפילו ספק פקוח נפש, ואי משום פקוח
נפש ראידך, זה דוקא בעושה מעשה וכי
היה בספק סכנה ג"כ אינו צריך למסור
עצמו הריכ' רלא עביד מעשה רצ"ע, אך
באמת ר"ן זה מביא בשם הירושלמי,
צריכין אנו לקבל באימה ומי"ם למעשה
צ"ע ר"ן זה, וני"ל דע"כ השמיטוהו
הראשונים ולא סי"ל כן.

שאלו את הרדב"ז, האם מותר לאחר
שיסיבם שקיצצו ממנו אבר שאין הנשמה
תלויה בו תמורתו שלא ימיתו חבדו.
ובסיכום דבריו הוא כותב⁶⁴: ותו דכתיב
ודרכיה דרכי נועם וצריך שמשפטי תורתו
יהיו מסיבליים אל השכל והמברא, איך
יעלה על דעתו שיניח אדם לסמא את עצו
או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו
את חבדו, הלכך איני רואה טעם לר"ן זה
אלא מדה חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל
לעמוד כזה, ואם יש ספק סכנה נפשית הרי
זה חסיד שוטה וספקא רידיה ערף מודאי
דחבריה.

צינונים והערות

62 הל' מקי גוף חפשי סי' ת. 63 מורה ר"ן סי' 13. 64 מורה ר"ן סי' 14. סי' אלקי נב (תרכ"ב) מוכח במש"ב מי' סי' שבת סי' 101.
65 סי' סא ע"א. 66 קו"ל מנח ליה שמתחייב, ואולי רק מותר. ואפשר לומר שלא היה בד אישי מכבי'ם א"ע
לכמה שהיא אפילו יחיד גדולה מור של מר זוטרא אא"כ היה חודו בדרך ללא רק רשות בעלמא.

נשמת אברהם

הטבע חוקר כליות ולב, הוא אמר כי אם רמחמ"ב לאהוב חבדו בנפשו וכל אשר יחם הגואל להרזו אין לו משפט מוות, תו אין יכולים בית דין להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הוים, אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עברר הצלת חבדו מסכנת ודאית, כן בנאה, ומוכח מזה ולא כהוגמ"י בשם הרדש"למי הרחמנות שהובא בכ"מ פ"א, דחייב להכניס עצמו לספק סכנה, ומירדש"למי גופיה אינו מוכח למצ"ח הרשב"ב, עכ"ל, ובספרו משך חכמה⁶⁹ כתב: מוכח דאם היו חיים המבקשים את נפשו (של משה רבינו), לא היה צורך לילך להוציא בני ישראל ממצרים לפניו של ישראל צריכים אליו, אינו צורך להכניס עצמו בסכנה, עיי"ש בדברי.

אולם השריד אש⁷⁰ דחה את דבר האור שמה וכתב שהאיטור כאן הוא משום גזירת הכותב, והגאון חשק שלמה⁷¹ כתב דאינו אמור לצאת להצלת ישראל, אלא דמחוייב לשוב אח"כ לצייר מקלוטו, ומ"ש דאינו יוצא לעולם הפירוש שהוציאה אינה עולמית אלא חודר אח"כ, וראיתי בשו"ת מוהרש"ם שכותב⁷²: ובהחלה נמתק אס מחוייב אדם להציל חבדו מסכנת נפשות בממות דאף דהיינו גם לאו ולא תעמוד על דם רצח כדאיתא, כשהחידו"ש ע"ג, מי"ם היו בשו"ת דחמי למי"ם כמי"ש בשו"ת תו"י וא"ו הרי במי"ע אי"צ לכו"כ יותר מחומש, אבל י"ל כיון

הראש"ל הגר"ע יוסף שלישי"א כותב⁷³ שהטעם שאין הודעת רשאי לצאת מעיר ציונים והעירו

69 שמות ד"ט, (70 ודא ע"פ שו"ת, שד"ו וספא, (71 מכתב א ע"כ, (72 חידו"ס ט"ו, (73 חת"ד שבעל שם ד"ד י"ח מש"ל"ג, וכ"כ בשו"ת יב"ע אומ"ר חו"ס ט"ו אה"י, והוא שם אתו הי-טו חידו"ס וכתב ומקוץ על כל תש"א.

נשמת אברהם

אינו יוצא משם לעולם שגאמר אשר נס שמה, שם הוא ירוחו שם הוא מהחזק וכ"י, ומתמה התפארת ישראל⁶⁶, הלא מותר לעבור על כל עבדה שבעולם כדי להציל חבדו, ואין לא יחיה מותר לזה לעבור על איזה עשות כדי להציל כל ישראל אם הוא כיוצא בן צוריה וכדומה, ודחוק לומר שמכיון שמוחרר לגואל הוים להרזו אינו מחוייב וגם אינו רשאי להכניס א"צ לספק סכנה כדי להציל חבדו מחד"א סכנה והיי אסורו דרמי עליה, ליתא, דמלבד שהחבר מודחק בפני עצמו וכמשנה לא קאמר הן טעמא, בלא זה קשי"א נמי, וכי אינו מחוייב להכניס א"צ לספק סכנה כדי להציל כל ישראל, וכי אסור לישראל לסנוור הולת בעד גואל הוים עד שיציל הלה כל ישראל רצ"ע, עכ"ל, ועיי' גם בדברי⁶⁷, שאפילו אמור הרופאים שהאור שם מסוכן לו, גם אסור לו לצאת משם.

ומה שהיה דחוק להתפארת ישראל היה פשוט להרמב"ם לפי פירושו של האור שמה, כתב הרמב"ם⁶⁸: אפילו כל ישראל צריכין להשתעטו אינו יוצא משם לעולם עד מות הבוה הגדול, ואם יצא הרי"ו עצמו למיתה כמו שביארנו, ע"כ, ומסביר האור שמה ח"ל: הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא, הלא פקח נפש דוחה כל מצות שבתורה ומכ"ש פקח נפש דכל ישראל ואסור תוכיח, רק דנגר הטבע אין לנו להוסיף אחר מצות יוצר ציונים והעירו

64 שם, (65 מכתב פ"כ פ"ט, (66 שם בדומ"ס אה"ב, (67 שם יכ"כ אה"ב, (68 הל' דתע"פ פ"ז ה"ח.

רויב אום להצל אה וברך בן בעש בן במשט מי תב

נשמת אברהם

3. האם מותר להכניס את עצמו לספק סכנה לזייב כותב האגרות משה⁸⁶: אין לזייב לאדם לכנס בספק סכנה להוציא חבר מודאי סכנה וכי אבל יהיה מותר לו לעשות כן דעביד יוצל נפש מיראלי וכן פוסק הגיץ אליעזר⁸⁷ שאם לפי אפשרות סבירה, לא יצא מזה נזק לכראות שלו, מותר לאדם לנרוב לכנס סכנה כדי שישהול אה האבר בנפשו של חברו הנמצא במצב מסוכן, וגם למצוא גורלה מאר של הצלה נפש מיראלי החושב לו. ולכן השתלה כלה ממתנב חי וברא לחברד המסוכן, הנהיה מתרת אם החליט צוות של הרפאים מומחים, אחרי עיין מדקדק בדבר, שאינה כדוכה בסכנה נפשות למתנד⁸⁸. וכן פוסק הראשיל הגרייץ יוסף⁸⁹. אולם עיין בשו"ת מנחת יצחק⁹⁰ שאומר:

4. דוכבו של רופא לגבי רופא, כותב הגיץ אליעזר שיכול לסכן איי כד להציל חולה עם מחלה מדבקת ואפילו למצוא רכה יחשב לו⁹¹. ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הרדב"ז והמהר"ם שיק אהי שפיר, כי באן לא נקרא סכנה ממש ומוכרע, ומותר לו לרופא לטמור על הקביעה שיצן עליו, כי זהו דוכבו של עולם. וכן שמעתי ממורי הגרייץ מריבדט שליטיא.

אך ראה להלן מי תבו סיק 84 שנתתי עניניו והערות

84 ידד חר"כ מי קפד ענן ג' דה משיב. (85 חו"ת מי ז' אות י"ד. 86 ידד חר"כ מי קפד ענן ג' (87 ת"י מי כ"ה פ"ג. 88 שם חר"כ מי מ"ה. 89 שו"ת חתם דעת חר"כ סי' פ"ד. 90 חו"ת סי' קנ"ג. 91 חו"ת סי' ט"פ סי' פ"ד. י"ג ו-ח"ט סי' ז' פ"ה.

רפס רויב אום להצל אה וברך בן בעש בן במשט מי תב

נשמת אברהם

מקלסו ואפילו על מנת להציל אה כל ישראלי, הוא מפני שאינו ראוי שהנתן חשדונה על דין, במאחר שארציה הקלה על ידו הנהי בשונה. וגם אם יצא למלחמה לא תבא חשדונה לישראל על ידו שמגלגלן זכות עיי זכאי חתובה עיי חייב, הי"ש בשמאל א די-מה הינותן ימות אשר עשה אה הישועה הגדולה הזאת וכי, והטכיר הרמב"ן (ס"ט"ב בחוקותיו) שאילו היה רשע לא היה נעשה נס על ידו, שאין הקביעה ערשה נסים עיי רשעים ועיי נס כמשפט כת'⁹⁴ וכספר לאור ההלכה⁹⁵.

עוד כותב הפ"ח⁹⁶, גם בשם האגרות אורב, דאלם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר, כאותה שאומר סרי"פ אל מציאות⁹⁷ גבי שלל קודם לכל אדם, שכל המדקדק בעצמו כן, סופו בא לדי כן. וכ"כ בשו"ע⁹⁸: מי שאבדה לו אבדה ופגע באבדתו ובאבדת חברו, אם יוכל לחזור אה שתיתן חייב להחזיקם, ואם לא יחזיר אה שלל, שאבדתו קודמת אפילו לאבדת אברו וכו', כדודש"ן מאפס לא יהיה כן אבדתו, ואעפ"י יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר של קודם אם לא בהפסד מוכח, ואם המיד מדקדק פרק ממנו על גמילות חסדים וסוף שצטטר לביריות, הערה: ש"כ בותב⁹⁹: ומדוע הכל לפי הענין, ויש לשקול הענין בפלס ולא לשמור איצ יחזר מודאי, ובחך

נאמר ושם אראנו כישע אלקים זהו ששם אודותיו⁹⁰, וכל המקיים נפש מיראלי כאילו קיים עולם מלא. 2. כשקיים בויין למציל החכמת שלמה⁹¹ מותרש דודקא אה אנו דרך בויין להמציל, אז מותר להציל בנפשו, אבל אם הוי הצלה דרך בויין למציל אם אינו יכול לשמור לאחרים להציל, אז אינו מותר להציל בנפשו אם הוי לו בויין או טרחו יתרה דהוא זקן או כדומה, והטעם בויין דילפיין הצלה נופי מותרשות לו וכי, איכ בויין דמשעם השבת אבדה הוא כמו אבדה, קרייל והתעלות, פעמים שאתה מתעלם, כמו שדרשו חז"ל בתיין זקן ואינו לפי כבודו, איכ הי"צ מהשבת נופו פטור כה"ג. ועיי"ש שמיטיק דגם מהלאו רלא תעמוד פטור במקום דההצלה הוא דרך בויין. אך בשו"ת לב אריי⁹² מתמה עליו כי כמו ראמרין במקום נפש של עצמו נדחזו כל ריצי התורה מתיי בהם, כמו כן להציל חיי חוכר והו ג"כ ריין של פקח נפש, ולא שיין כלל הפטור של זקן ואינו לפי כבוד ראיין זה רק מצוה של השבת אבדה אלא ריין של פקח נפש, ובמקום של פקח נפש, נדחה הכל. והגיץ אליעזר גם כותב⁹³ בשם הגרייץ אלישיב שליטיא דמה

94 ידד חר"כ מי קפד ענן ג' דה משיב. (85 חו"ת מי ז' אות י"ד. 86 ידד חר"כ מי קפד ענן ג' (87 ת"י מי כ"ה פ"ג. 88 שם חר"כ מי מ"ה. 89 שו"ת חתם דעת חר"כ סי' פ"ד. 90 חו"ת סי' קנ"ג. 91 חו"ת סי' ט"פ סי' פ"ד. י"ג ו-ח"ט סי' ז' פ"ה.

רצח רחב אדם להחלי את חברי בני בנינו בני בנינו בני בנינו

רצח

נשמת אברהם

שם באורכות אדם רופא או כל מטפל רפואי אחר בנח אחרות חייבים לטפל בחולה אפ"י שיש סכנה מסיימת החובות במחלה מורכבת כתי צהבת או איידס. ושם התקשה כי לכאורה למה אין חיוב על הרופא (היה"ח או סכנה או אפילו ספק סכנה חולה שיש בו סכנה, הלא מי חייב אותו להיות שמבקש עזרתו, הלא מי חייב אותו להיות רופא או אח או אחות? האם לא על הנאי זה נכנס למקצוע זה, כי רוצה ידע מראש שיש סיכוי בעבודתו ואינו כסחם אדם שבאמת אין לו כל חיוב להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את זולתו מרצח סכנה. וכן מצאתי בשו"ת שבת הלוי⁹² שכותב: בענין חובה הרפוא, האם יש חובה לרופא לטפל בחולה עם מחלה מדבקת מסוכנת, ובעיקר בזמן מגיפה, או שהצעה לברוח מן העיר כשיש דבר כמבואר ב"ק סי' ע"ב. פשוטם של דברים שאסור לרופאים שיכולים להציל לחולים לברוח לסלק מתפקידם רק ישמרו עצמם ככל האפשר שלא להתרסק בחקנה הרפואה בעתים הללו, וראיה לי מחקת רבינו הנרדק"א ד"ע בשעת מגיפת הכליע בעיר פוזן שכ' שאנשים שיכולים לשמש החולים האלה יהיו באופן קבוע כחודר הלאצארט, וכי שם שהוא שכר האנשים האלה, וכן כי שם שיקראו מיד לרופא יע"ש נרפס באצרת

מון הנרדק"א כפי אגרות סופרים מכתב ל', נואנו משמע לי שידבר דוקא מאנשים אשר לא מביי ישראל המה]. וכן המכים אתי מורי המרי"י נרבידט שליט"א והוסיף שאם הרופא סירב לטפל בחולה כזה עובר הוא על לא תעמוד על דם רצח. אמנם אם הסיכוי לטפל הוא ממש אינו חייב לסכן את עצמו אך אם רוצה מותר, עכ"ד.

כל זה כשמדובר בחיים שגורמים, אולם בשעת מלחמה בשדה הקרב, לא חל הכלל של חיך קודמים, וכל אחד ואחד, גם חייל וגם רופא, חייב למסור את נפשו כדי להציל את חברי מודאי סכנה ואפילו כשמכניס אי"ע על ידי זה לספק סכנה⁹³.

5. האם מותר להקריב עצמו להציל את חברי כותב הספר חסידים⁹⁴: כתיב (ויקרא יט:טז) ולא תעמוד על דם רצח אבל אם הרבה מלהלמים עליו אל ישליך עצמו בסכנה ואל יעשה פשיעה בנפשו ואם אדם טובע בנהר והוא כבר אל יעזור לו פן יטבע עמו. מאד במקום אחר כותב⁹⁵: שנים שיששים ורקשו איבים להרג אחד מהם, אם אחד תלמיד חכם והשני הדיין, מצוה להדיס לומר הננוי ולא תבירי כרי ראוון כן אצטורכולי שבקש שיהרגוהו ולא לר עקבא, עכ"ל.

דלהציל מן המיתה יכול למחול על דמו ציונים והערוה

92) חיי"ח סי' רמ"א ת"ו. 93) שו"ת צ"ח אליעזר חיי"ב סי' ת"ו. 94) הוצאת מספר הרב קק"מ סי' תתי"ב. 95) שם סי' תתי"ב. מכתב ממנו על ש"ח חיי"ב אין בחתן פנה א אחת עת. 96) ממל עת אכן בחתן פנה א אחת ק.